

FETHALİ KAÇAR'IN ÇAĞATAY TÜRKÇESİ SÖZLÜĞÜNDE YER ALAN MOĞOLCA VEYA TÜRKÇE-MOĞOLCA ORTAK VE BENZER SÖZCÜKLER ÜZERİNE*

Özet

Kuzey-Doğu Türkçesinin ikinci dönemi olan Çağatay Türkçesi, Doğu Türklerinin 13. yüzyılın başlarından 20. yüzyılın başlarına kadar kullanılmaya devam eden yazı dilidir. Nevayî'nin ölümünden sonra, onun eserlerinin kolayca okunması için, İslam dünyasının her bir köşesinde çeşitli sözlükler yazılmaya başlandı. Genellikle Osmanlı imparatorluğu, İran, Azerbaycan, Hindistan ve Türkistan'da yazılan ve Türk dilinin gelişmesi tarihi için çok büyük bir değere sahip olan bu sözlükler bir sözlükçülük ekolu oluşturmuştur. İran sahasında da Ali Şir Nevayî'nin eserlerini anlamak üzere birçok Çağatay Türkçesi sözlüğü düzenlenmiştir. Bunlardan bir tanesi Fethali Kaçar tarafından 1861'de İran'da yazılmış ve Çağatay Türkçesi-Farsça bir sözlük olan Luğat-ı Etrâkiyye'dir. Bu çalışmada inceleme konumuz olan sözlükte yer alan Moğolca veya Türkçe-Moğolca ortak ve benzer sözcükler üzerinde durulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Çağatay Türkçesi, Çağatay Türkçesi Sözlükleri, Nevayî, Moğolca, Fethali Kaçar, Luğat-ı Etrâkiyye, İran, 19. yüzyıl.

ON MONGOLIAN OR TURKISH-MONGOLIAN COMMON AND SIMILAR WORDS OF THE FETHALİ KACHAR'S CHAGATAİ TURKISH DICTIONARY

Abstract

Chagatai Turkish, the second period of the North-East Turkic language, is a writing language that the Eastern Turks continue to use from the beginning of the 13th century until the beginning of the 20th century. After Nevayî's death, various dictionaries began to be written on every corner of the world of Islam, so that his works could easily be read. These dictionaries, written mostly in the Ottoman Empire, Iran, Azerbaijan, India or Turkestan and having a great value for the history of Turkish language development have created a lexicographical schools. Also in the Iran field many Chagatai Turkish dictionaries were arranged to understand the works of Ali Şir Nevayî. One of them was Luğat-ı Etrâkiyye, written by Fethali Kaçar in 1861 in Iran and is a Chagatai Turkic-Persian dictionary. This study focuses on the common and similar words of Mongolian or Turkish-Mongolian in the dictionary which is the reviewing position.

Key Words: Chagatai Turkish, Chagatai Turkish Dictionaries, Nevayî, Mongolian, Fethali Kachar, Luğat-ı Etrâkiyye, İran, 19th century.

* Bu metnin bir bölümü *Uluslararası Türkçe Tarihî Metin Araştırmaları Sempozyumu 13-14 Haziran 2019, Kazakistan* ve *Uluslararası Türkçe Kültürü Sempozyumu 6-8 Aralık 2019, Ankara*'da bildirisi olarak sunulmuştur (Rahimi, Farhad (2019). "Fethali Kaçar'ın Çağatay Türkçesi Sözlüğünde Yer Alan Moğolca veya Türkçe-Moğolca Ortak ve Benzer Sözcükler Üzerine I". *Uluslararası Türkçe Tarihî Metin Araştırmaları Sempozyumu 13-14 Haziran 2019, Kazakistan*; Rahimi, Farhad (2019). "Fethali Kaçar'ın Çağatay Türkçesi Sözlüğünde Yer Alan Moğolca veya Türkçe-Moğolca Ortak ve Benzer Sözcükler Üzerine II". *Uluslararası Türkçe Kültürü Sempozyumu 6-8 Aralık 2019, Ankara*).

1. Feth-‘Alī Kacar’ın Sözlüğü

Feth-‘Alī Bin Kelb-‘Alī Bin Mürşid Kulu Bin Feth-‘Alī Kacar-ı Kazvīnī tarafından Nāşiruddīn Şāh adına (hük. h. 1264-1313) 1861’de İran’da yazılmış ve Çağatay Türkçesi-Farsça bir sözlük olan bu eserin adı, *Luğat-ı Etrākiyye’dır*. İran’da beş nüshası vardır. Thury ve Romaskeviç nüshaları ile birlikte toplam yedi yazma nüshası bilinmektedir.

İran kitaplıklarında şu nüshalar bulunmaktadır (Dirayeti, 1389: 1056):

1. Tahran-Melik Milli Ktp. (*Meḳālīd-i Türkiyye*) (**ML**): nr. 396/1, 350 yaprak, istinsahı: h. 1280 (Efşar, Danişpejuh, 1363: 20-21).
2. Tahran-Milli Ktp. (*Luğat-ı Etrākiyye*) (**M1**): nr. F-1835, 427 yaprak (Envar, 1371: 286), istinsah: h. 1279 Aḥmed bin İsmā‘īl el-Ḥüseynī.
3. Tahran-Milli Ktp. (*Behcetü'l-Luğat*) (**M2**): nr. F-1836, 420 yaprak, istinsahı: h. 13. yüzyıl (Envar, 1371: 287).
4. Kum-Merkez-i İhya-yı Miras-ı İslami Ktp. (*Meḳālīd-i Türkiyye*) (**İH**): nr. 4343, 352 yaprak, istinsah: h. 1280 (Eşkeveri, 1388: 406-407).
5. Tahran Üniversitesi-İlahiyat Fakültesi Ktp. (*Luğat-ı Etrākiyye*) (**TÜ**): nr. B-150, 241 yaprak (Hücceti, 1345: 3-4), istinsah: h. 1278.

2. Eserde yer alan Moğolca veya Türkçe-Moğolca ortak/benzer sözcükler

Başvurulan eserlerin sayfa numarası genellikle yay ayraç içinde bulunan ilk sayıyla, yayınlarda verilen beyit veya bölüm numarası ise ikinci sayıyla belirtilmiştir.

Abaga (آباغا) “amca; [babasından sonra saltanat tahtına çıkan ve] Hülegü Han bin Tolı Han bin Çengiz Han’ın [büyük] oğlunun adı. [Hülegü Han’ın amcasının adını taşıdığı için bu adla anılmıştır]”. Bk. AŞ-Atalay (1), CC (1)// SG: Abaga/Abaka (95)// Alt.Tr (19), Krgz.Tr (1): Aba// Tatar.Tr: Abıy (19)// Derleme: Abaka// Moğ-Les: Abaga/Avga (4).

Orda (أوردہ) “sultanların haremi”. Bk. SG (241), NS (25a)// **Ardu/Ordu** (آردو-أردو) “sultanların çadırı”// SG: Ordu (241)// DLT: Ordu “beyin oturduğu kent; in” (777)// Kzk.Tr: Orda “yönetim merkezi; saray” (417)// Krgz.Tr: Ordo “hanın karargâhı; in” (598)// YUyg.Tr: Orda “yuva; ocak; orta çağlardaki Türk yerleşim merkezleri” (297)// Moğ-Les: Ordu(n)/Ord “hükümdarın yaşadığı yer; saray; çadır” (964).

Altun (آلتون) “altın”. Bk. SG (170), DLT (549), CC (7), YUyg.Tr (11)// Krgz.Tr: Altın (30)// Moğ-Les: Alta(n)/Alt(an) (53).

Aba (آبا) “[cet, büyük baba]; Kābil vilayetinde bir yer adı”. Bk. SG (95)// DLT: Aba “baba” (538)// Alt.Tr: Aba “baba; büyük baba; büyük babanın ağabeyi; amca; anne; büyük kız kardeş” (19)// Mlk.Tr: Appa “dede” (86)// Moğ-Les: Abu/Aba/Av/Āv “baba; büyük baba” (8).

Av (آو) “av, şikâr”. Bk. SG (181), Tatar.Tr (30), Özb.Tr (61), Trkm.Tr (37)// DLT: Aw/Av (564)// CC (208), Mlk.Tr (420): Uv// Krgz.Tr: Anğ/Uu (33/788)// YUyg.Tr: Anğ/O(v) (13/300)// Moğ-Les: Aba/Av/Ang/An(g) (3/70).

Avlamak (آولاماق) “avlamak”. Bk. SG (177), Tatar.Tr (31), Özb.Tr (61), Trkm.Tr (37)// Krgz.Tr: Uula- (788)// Mlk.Tr: Uvla- (421)// YUyg.Tr: Olimak (295)// Moğ-Les: Abala-/Avla-/Angna/Agna-/Angla- (4/73).

Ağa (آغا): “büyük kardeş, ağabey, aka”. Bk. AŞ (8b), SG (149), CC (2), Krgz.Tr (9), Mlk.Tr (70), Tatar.Tr (21), YUyg.Tr (4), Trkm.Tr (22)// Alt.Tr: Ağaçak/Aka (21/22)// Moğ-Les: Aha/Ah (95).

Ant (آنت) “ant, yemin”. Bk. SG (175), CC (9), Kzk.Tr (45), Krgz.Tr (36), Mlk.Tr (85), Tatar.Tr (26), YUyg.Tr (13), Trkm.Tr (30)// DLT: And (550)// Moğ-Les: Andagay/Andgay/Andagar (69).

Arılıb (آرئليب) “temizlenmiş, arınmış”// AŞ (5b), SG (116): Arımak/Arılmak// DLT: Arı-/Arın- (554/555)// CC: Arın- (11)// Krgz.Tr: Arıl- (44)// Moğ-Les: Arıl-/Arila-/Arigud-/Ariuda- (85/84).

At (آت) “at”. Bk. SG (104b), AŞ (2b), DLT (561), CC (15), Alt.Tr (30), Kzk.Tr (54), Krgz.Tr (56), Mlk.Tr (93), Tatar.Tr (29), YUyg.Tr (19), Trkm.Tr (36)// Moğ-Les: Adugu(n)/Adagu(n)/Adün “at sürüsü; at” (18).

Adun (آدون) “Moğ. at sürüsü, ylık”. Bk. SG (115), NS (180a)// Moğ-Les: Adugu(n)/Adagu(n)/Adün (18).

Adunçı (آدونچی) “at çobanı, ylıkçı, ylık bekçisi”. Bk. SG (115), NS (180a)// Moğ-Les: Aduguçi(n)/Adūç(in) (18).

Aygır (آيغير) “aygır at”. Bk. SG (194), Krgz.Tr (65), YUyg.Tr (24)// DLT: Ağgır/Aygır (540/566)// Moğ-Les: Acirga(n)/Acarga (99).

Acarga/Acırğa (آجرغه-آجرغه) “Moğ. erkek”// SG: Acırğa “Moğ. erkek, Arapçası: fahl (فحل)” (111)// NS: Acırğa “Moğ. erkek” (179b)// DLT: Ağgır “aygır” (540)// SL: “yaban turpu, Arapçası: fücl (فحل)” (5)// Alt.Tr: Acırgı “aygır” (20)// Mlk.Tr: Acır “aygır” (67)// Tr.Tr: Acırğa “yaban turpu, turp”// King: Acırğa “aygır” (216, 199B/6)// Moğ-Les: Acirga(n)/Acarga “aygır, erkek at; erkek hayvan” (99).

Ağsumlamak (آخسوملاماق) “sarhoş olmak, esrimek; sarhoş olup arbeye yapmak”// SG: Ağsumlamak/Ağsumlamak (113)// Moğ-Les: Ağsumna-/Ağsamna-/Ağsumla- “kudurmak; ayyaşlık edip gürlüğü çıkarmak” (24-25).

Ağsum/Ağsum (آخسوم-آقسوم) “çok sarhoş, çok esrik, arbeye yapan sarhoş kişi”// BL: Ağsum “pişman” (11a)// AŞ: Ağsum “pişman” (10a); Ağsum “çok sarhoş, çok esrik” (4b)// SG:

Akşum/Ahşum “çok sarhoş, çok esrik” (114)// DLT-Yazma: Ahşunğ/Ahşum “arbede yapan sarhoş kişi” (71)// Moğ-Les: Agsum/Agsam “azgınlık, kızgınlık, delilik; azgın, ateşli; şiddetli; cesur” (24).

Ahta (آختا-آخته) “iğdiş edilmiş hayvan”// SG: “iğdiş edilmiş at, Fārsī’de: çekilmiş kılıç veya çekirdeği çekilmiş meyve gibi çekilmiş olan her şey” (114)// Krgz.Tr: Akta “iğdiş at” (15)// YUyg.Tr: Axta “iğdiş” (6)// Trkm.Tr: Agta “iğdiş, iğdiş edilmiş” (25)// Moğ-Les: Agta/Agta “iğdiş, iğdiş edilmiş” (25).

Ahtacı/Ahtıcı (آختاجی-آختاجی) “yedek atı yularından tutup getiren seyis, yedekçi; ahır beyi, imrahor”// AŞ: Ahtacı (آختاجی) “ahır beyi, imrahor” (4a)// SG: Ahtacı (آختاجی) “yedek atı yularından tutup getiren seyis, yedekçi” (114)// Moğ-Les: Agtaçi(n)/Agtaç/Agtaçin “at bakıcısı, at uzmanı, seyis, atçı” (25).

Adırgan (آدیرغان) “Moğ. tepe, yığın, küme”. Bk. SG (115)// Alt.Tr: Adırgan “Moğ. tepeler” (21)// Kzk.Tr: Adır “dağdan küçük, tepeden büyük yükseltiler” (27)// Krgz.Tr: Adır “tepemsi yer, küçük tepeler” (9)// YUyg.Tr: Ėdir “tepe ve kır” (121)// Trkm.Tr: Adır “tepeler, tümsekler” (22)// Moğ-Les: Adar “eğri; pürüzlü”; Adarga “pürüzlü ve engebeli arazi” (16).

Adım (آدیم) “adım”. Bk. SG (115), Kzk.Tr (27), Tatar.Tr (20)// Krgz.Tr: Adım “adım”; Atta-/Adımda- “adımlamak” (9/60)// Moğ-Les: Adam/Alhum/Alham “adım”; Alhu-/Alha-/Alhula-/Alhla- “adımlamak” (16/55).

Armağ (آرماق) “yorulmak”; **Harmağ** (هارماق) “yorulmak, güçsüz düşmek”// AŞ (5a/179b), SG (115): Armağ/Harmağ// DLT (553), CC (12), Trkm.Tr (31): Ar-// Krgz.Tr: Arı- (44)// Özb.Tr: Harı- (145)// YUyg.Tr: Harmağ (149)// Moğ-Les: Argi- “yaşlanmak; bunamak” (84).

Aramak (آراماق) “aramak, bir şeyin içini aramak”. Bk. SG (117), Trkm.Tr-Hamzayev// Moğ-Les: Eri-/Ere- (519).

Al (آل) “aldatma, hile, al”. Bk. SG (167), DLT (546), CC (4), YUyg.Tr (7)// Moğ-Les: Arga (82).

Aldağ (آلداغ) “hile, düzen, aldatma, al”. Bk. BL (12a), AŞ (10b), SG (170)// Krgz.Tr: Aldoo “aldatma, aldatım” (25)// Tatar.Tr (24), Mlk.Tr (78), Trkm.Tr (28): Aldav “hile, aldatma”// YUyg.Tr: Aldağçı “aldatıcı” (9)// Moğ-Les: Arga (82).

Aldamak (آلداماق) “aldatmak”. Bk. SG (164), DLT (547), CC (5), Kzk.Tr (40), Krgz.Tr (24), Mlk.Tr (78)// YUyg.Tr: Aldımağ (9)// Moğ-Les: Argada- (83).

Argadamak (آرغاداماق) “aldatmak”. Bk. AŞ (6a), SG (124), Moğ-Les (83)// DLT: Ar- (553).

Asıg (آسیغ) “fayda, yarar, kazanç”. Bk. SG (139)// AŞ: Asıg/ğ (8a)// DLT: Asıg (559)// CC: Asıh/Azıh/Azık (13)// Derleme: Asıg/Assı// Moğ-Les: Asig/Aşıg (91).

Arıĝ (آرڭ) “arı, temiz; saf, duru”; **Arı** (آرى-ارى) “arı, temiz; duru”// AŞ (5a), SG (129): Arıĝ/k// DLT: Arıĝ/Arıĝ “temiz” (556)// CC: Arı/Arov “arı, saf, temiz; suçsuz; kutsal” (10/11)// Alt.Tr: Aru “arı, temiz” (29)// Krgz.Tr: Aruu “arı, temiz; suçsuz; namuslu; güzel; sevimli” (50)// Mlk.Tr: Aruv “saf, temiz; güzel” (90)// YUyg.Tr: Ėriĝ “arı, temiz; suçsuz” (126)// Moĝ-Les: Arıĝ “arı, saf, temiz, berrak” (84); Arıgun/Ariun “arı, saf, temiz, berrak; arılık, saflık, temizlik; suçsuz; iffetli; kutsal” (85).

Arpa (آرپا) “arpa; [Sultān Ebū Sa‘īd'den sonra Ėrān saltanatı tahtına çıkan ve] Çengiz kuşağından bir padişah olan Arpa Ėan”. Bk. SG (126), DLT (556), CC (12), Kzk.Tr (51), Krgz.Tr (18), Mlk.Tr (89), Tatar.Tr (27), YUyg.Tr (17), Trkm.Tr (33)// Alt.Tr: Arba (27)// Moĝ-Les: Arbay/Arvay (79).

Arduc (آردوج) “ardıç ağacı”. Bk. SG (127)// DLT: Artuç (558)// Alt.Tr: Arçın/Artış (27)// Krgz.Tr: Arça (42)// Mlk.Tr (90), Tatar.Tr (28): Artış// YUyg.Tr: Atuç/Arça (22)// Moĝ-Les: Arça/Arç (81).

Ard (آرد) “art, arka”. Bk. SG (127), Azb.Tr (30), Art// DLT (557), CC (12), Alt.Tr (28), Kzk.Tr (51), Krgz.Tr (48), Mlk.Tr (90), Tatar.Tr (27), Trkm.Tr (33): Art// Moĝ-Les: Aru/Ar (87).

Arķa (آرقا) “arka”. Bk. SG (128), DLT (555), Alt.Tr (28), Kzk.Tr (50), Krgz.Tr (46), Mlk.Tr (88), Tatar.Tr (27), YUyg.Tr (16), Trkm.Tr (33)// Moĝ-Les: Aru/Ar (87).

Asramak (آسراماق) “korumak, saklamak”; **Isramak** (ايسراماق) “korumak, saklamak”// AŞ: Asra-/Isramak (7a/24b)// BL: Asra-/Isramak (9b/28b)// SG: Asramak/ĝ (136)// CC: Asra- (14)// Kzk.Tr: Asıra- (53)// Krgz.Tr: Asra-/Asıra- (52)// Mlk.Tr: Asıra- (91)// YUyg.Tr: Asrimak (18)// Moĝ-Les: Asara-/Asra- (90).

Aya (آيا) “aya, avuç içi”. Bk. SG (193), DLT (566), CC (17), Trkm.Tr (38)// Krgz.Tr: Alakan (19)// Mlk.Tr: Ayaz (99)// YUyg.Tr: Aliķan (10)// Moĝ-Les: Alaga(n)/Alga (43).

Artılıb (آرتیلیب) “atılmış, sıçramış; [ardılmış; binmiş; yüklenmiş, yükletilmiş]; çoĝalmış, artmış”// SG: Artılmak/ĝ “çoĝalmak, artmak; koşuşturmak, hızlı gitmek” (121)// AŞ: Artamak/Artan- “aşıp atlayıp geçmek; geçip gitmek” (6b)// Şemsiyev: Artılmak “binmek”; Artanmak/Artınmak “aşmak, aşip geçmek; tırmanıp çıkmak, ardılmak” (487); Ėrtılmak/Ėrtānmak “aşmak, aşip geçmek” (58)// DLT: Artılmak “hayvanın sırtına asılmak, ardılmak; çuval vb. eşek üzerine yüklenmek” (113); Ert- “geçmek; gitmek”; Ertıl- “geçilmek, ulaşılmak” (643)// CC: Ert- “geçip gitmek; yok olmak” (68)// Alt.Tr: Art- “artmak; sırtına koymak, yüklemek; geride kalmak” (28); Ert- “geçip gitmek” (85)// Kzk.Tr: Art- “yüklemek; çoĝalmak, artmak” (51)// Krgz.Tr: Art- “fazla olmak; yükletmek”; Artıl- “fazla olmak; yükletilmek” (49)// Derleme: Artılmak “birinin üstüne kapanmak, çullanmak”; Ardılmak “abanmak, yüklenmek; asılmak, tırmanmak; atılmak, saldırmak; binmek; sataşmak”// Moĝ-Les: Açi- “yük yüklemek” (12).

Ayık/Ayığ (أبيق-أبيغ) “ayık; uyanık”. Bk. AŞ (16a), SG (195)// DLT: Adığ (541)// Tatar.Tr: Ayık (31)// Moğ-Les: Acig/Ajig “önem, dikkat” (97).

Ayılmağ (آييلماق) “kendine gelmek, ayılmak”. Bk. BL (6b), Trkm.Tr-Hamzayev// SG: Ayılmağ/(Rūmī)Aynmağ (187)// DLT: Adıl- (541)// Kzk.Tr: Ayıq- (33)// Tatar.Tr: Aynı- (32)// Moğ-Les: Aci- “önem vermek” (97); Acira-/Ajra- “dikkat etmek, önem vermek” (99).

Az (آز) “az”. Bk. SG (134), DLT (567), CC (19), Kzk.Tr (27), Krgz.Tr (72), Mlk.Tr (105), Tatar.Tr (32), YUyg.Tr (25), Trkm.Tr (41)// Moğ-Les: Aray/Aran (77/78).

Aranğ (آرانك) “güçlülük, zor, ancak; zorluk”// Krgz.Tr: Aranğ “ancak, zor, güçlülük”; Aranğ can “zayıf; bitkin” (41)// Özb.Tr: Äräng “güçlülük” (5)// YUyg.Tr: Aran “zor, güç” (15)// Moğ-Les: Aran/Aray “pek az, oldukça az; zar zor, epeyce; biraz; güçlülük; ancak” (78/77).

Avunmağ (آوونماق) “[avunmak, teselli bulmak; mutlu olmak, sevinmek; eğlenmek]”// SG: “avunmak, teselli bulmak” (179)// DLT: Awin- “avunmak; alışmak” (564)// Kzk.Tr: Uvan-/Juban- “avunmak, teselli olmak” (578/185)// Krgz.Tr: Cuban- “avunmak; müsterih olmak” (230)// Mlk.Tr: Cuban- “eğlenmek, oyalanmak” (158)// Tatar.Tr: Avna- “oyalanmak” (31); Yuvan- “avunmak, teselli olmak; oyalanmak” (353)// YUyg.Tr: Avumağ/Avunmağ/Ovunmağ/Yupanmağ “avunmak, sevinmek, teselli olmak” (23/300/472)// Moğ-Les: Cugaça-/Cugala- “eğlenmek; avunmak” (1664).

Azu (آزو) “azı dişi, öğütücü dişi”. Bk. SG (134), Alt.Tr (32)// DLT: Azığ (567)// Kzk.Tr: Azuv (28)// Krgz.Tr: Azuu (75)// Trkm.Tr: Azı (41)// Moğ-Les: Araga/Arā/Ariya (76/85).

Aşmak (آشماق) “[aşmak, geçmek, öte yana gitmek; baştan savılmak; aşır taşmak]; sınırını aşmak, tecavüz etmek; [Rūm Tr: aşmak, erkek hayvan dişisiyle çiftleşmek]”// SG: “sınırını aşmak, tecavüz etmek; (Rūm Tr) erkek hayvan dişisiyle çiftleşmek” (140)// DLT: “yüksek yerlerden aşmak” (560)// CC: “aşmak, geçip gitmek” (15)// Krgz.Tr: “üzerinden geçmek; aşmak; yaramak; ortaya çıkmak; gerçekleşmek; geçmek; taşmak” (53-54)// YUyg.Tr: “aşmak” (19)// Derleme: Aşır- “baştan savmak, atlatmak”// Moğ-Les: Alhu-/Alha- “üstünden yürümek veya geçmek” (55).

Aşuk (آشوق) “aşık, topuk kemiği”. Bk. SG (144), AŞ (8b), DLT (561)// Kzk.Tr: Alşı “aşık kemiğinin çukur tarafı” (43); Asıq “aşık kemiği” (53)// Krgz.Tr: Alçı “aşık kemiğinin taa denilen kısmının karşısı olan yanı” (23); Aşık/Çükö “aşık kemiği” (54)// Mlk.Tr: Alçı “aşık kemiğinin çukur tarafı”; Alçik/Aşık “aşık kemiği” (78/92)// YUyg.Tr: Alçı “aşığın dört tarafından biri” (8); Oşuk “aşık kemiği” (299)// Moğ-Les: Alçu/Alçunggay “topuk kemiğinin yanındaki çöküklük” (47).

Alkamağ (آلفاماق) “dua etmek; hayır dua etmek”. Bk. SG (165), AŞ (11b)// DLT: Alka- “övmek; lanetlemek” (548); Arka- “lanetlemek” (555)// Alt.Tr: Alka- “hayır dua etmek; teşekkür etmek”

(24)// Krgz.Tr: Alka- “kutsamak; hayır dua etmek” (28)// Moğ-Les: Alaga(n)/Alga “aya”; Alagada-/Algada- “alkışlamak” (43).

Ağaça (آغاچه) “begüm ve hanım dışındaki [aşağı mertebeli] kadınlar”. Bk. SG (149)// Alt.Tr: Akaciñg “hanımefendi” (22)// YUyg.Tr: Ağiçem “abla; bayan” (4)// Moğ-Les: Aga/Agā “bayan, hanım, hanımefendi; eş” (19).

Arık (آرىق) “ark, arık, su kanalı, su yolu; [ırmak]”// AŞ: Arık/ğ “su yolu” (5b)// SG: Arık/ğ “ırmak” (129)// DLT: Arık “ark, ırmak” (554)// Kzk.Tr (52), Krgz.Tr (44), Mlk.Tr (88), Tatar.Tr (27), Trkm.Tr (33): Arık “ark, su kanalı”// YUyg.Tr: Ėriķ “arık, su kanalı” (126)// Moğ-Les: Arug “ark, karık” (87).

Ayıtmaq (آيتماق) “söylemek, demek, eyitmek”// SG: Aytmaq/Ayıtmaq (183)// AŞ (16b), CC (18), Alt.Tr (32), Kzk.Tr (32), Krgz.Tr (71), Mlk.Tr (104), Trkm.Tr (40): Ayt-// DLT: Ay- “söylemek” (565); Ayıt- “sormak; söylemek” (566/567)// Tatar.Tr: Eyt- (81)// YUyg.Tr: Ėytmaq (128)// Moğ-Les: Aylad-/Aylda- (33).

Alık (آلىق) “Moğ. ala, alaca”. Bk. SG (171)// Moğ-Les: Alag (43).

Ağrın (آغرىن) “konuşmakta veya davranışta yavaş, hareketleri yavaş”. Bk. SG (150)// DLT: Akru “yavaş”; Akrun “yavaşça” (546)// CC: Akırın/Arkun “yavaş, sakin, sessiz” (4)// Kzk.Tr (38), Krgz.Tr (14), Mlk.Tr (75): Akırın “yavaş, ağır, sessiz”// Tatar.Tr: Aķrın “yavaş, ağır; sessiz” (22)// Moğ-Les: Aruhan “yavaş, yavaşça, ağırca” (87); Argul/Argar/Algur/Algūr/Alagur “yavaşça, sessizce” (84/50).

Oğuz (اوغوز) “fakirlerin sıra ile içtikleri katı süt, ağız. Türkî-yi Īrān'da Ağuz denir”; **Ağuz** (اغوز) “doğumundan kısa süre sonra hayvandan sağılan katı süt, ağız”. Bk. SG (150)// DLT: Aguj/Aguz (545)// Krgz.Tr: Uuz (789)// Mlk.Tr: Uvuz (421)// YUyg.Tr: Oğuz (294)// Moğ-Les: Ugurag/Ūrag/Ugurug (1334).

Ağ (آغ) “beyaz, ak”; **Aķ** (آق) “beyaz, ak”. Bk. SG (154), DLT (545), CC (4), Alt.Tr (22), Kzk.Tr (34), Krgz.Tr (11), Mlk.Tr (74), Tatar.Tr (22), YUyg.Tr (6)// Azb.Tr: Ağ (6)// Moğ-Les: Çagan/Çagān (253).

Aķsın (آقسىن-آقسىن) “oynak ve hoyrat at”. Bk. SG (155)// Moğ-Les: Agsum/Agsam/Agsun/Agsan “azgınlık, kızgınlık, delilik; azgın, ateşli; şiddetli; cesur”; A. mori “azgın at” (24/25).

Avuc (اۋۇچ) “avuç”. Bk. SG (181)// DLT: Ağut/Avut (542)// CC (148), Trkm.Tr (496): Ovuç// Krgz.Tr: Uuç/Alakan (788/19)// Mlk.Tr: Uvuç (421)// Tatar.Tr: Uç (301)// YUyg.Tr: Oç/Alıķan (293/10)// Moğ-Les: Adhu/Atga/Alaga(n)/Alga (18/43).

Avuclab (اۋۇچلاب) “avuç içine alıp, avuçlayıp”. Bk. SG (180)// DLT: Ağutla- (542)// Krgz.Tr: Uuçta- (788)// Mlk.Tr: Uvuçla- (421)// Tatar.Tr: Uçla- (301)// YUyg.Tr: Oçlimak (293)// Trkm.Tr: Ovuçla- (497)// Moğ-Les: Adhu/Atga- (19).

Alartmak (الارتماق) “öfkeden gözlerini belirtmek”. Bk. SG (162), DLT (547), Trkm.Tr (28), Derleme// Kzk.Tr: Alar- “gözü yuvarından fırlamak; dik dik bakmak” (39)// Moğ-Les: Balara-/Balra- “belermek” (126).

Aldaramak (الداراماق) “heyecanlanmak; ızdırap ve acı çekmek”. Bk. SG (163)// AŞ: Aldara- “ızdırap çekmek; infial, gücenmek, aldırmaq; etkilenmek; kendini kaybetmek, kendinden geçmek” (11a)// Krgz.Tr: Aldıra- “şaşalamak, apışmak; güçten düşmek, gevşemek” (25); Alcı- “yanılmak; bunamak; saçmalamak” (22)// Mlk.Tr: Alca- “şaşırmak, yanılmak” (78)// YUyg.Tr: Aldirimaq [-Aşuqmaq] “acele etmek” (9); Alcimaq “aklını kaybetmek; çıldırmak” (8)// Trkm.Tr: Alcıra- “şaşırmak” (28)// Derleme: Aldırmak “eziyet çektirmek; yormak, hamlatmak”// Moğ-Les: Alda- “yitirmek, kaybetmek; kontrolü kaybetmek; yanılmak” (47); Aldara-/Aldra- “gevşemek, çözülmek; kurtulmak, bırakılmak; kaybolmak, yok olmak; gücünü veya cesaretini kaybetmek, bedence zayıflamak” (49); Alca- “acı çekmek, dayanamamak”; Alciya-/Aljā- “yorgun düşmek; üzölmek; başı derde girmek” (55).

Ayırdık (آيرديك) “ayırırsın”// SG: Ayırmak/Ayrımaq “ayırmak” (185); Ayırdık “ayırırsın”; Ayırğudık/Ayrur dik “ayrılacak olan, ayırmalı, ayrılma; ayırır gibi” (186)// DLT: Adır- (541)// CC (17), Krgz.Tr (67), Tatar.Tr (31), Trkm.Tr (39): Ayır-// YUyg.Tr: Ayrimaq/Acrimaq (25/2)// Moğ-Les: Acıra-/Ajra- “ilerlemek; geri çekilmek, uzak durmak” (99).

Ala bula (آلا بولا) “alaca renkli, alaca bulaca, alacalı bulacalı; [mecaz anlamda: karışık]”. Bk. SG (168), Krgz.Tr (18), YUyg.Tr (8)// Moğ-Les: Alag bulag (43).

Alağ bulağ (آلاق بولاغ) “karmakarışık, allak bullak”. Bk. SG (169), Tarama (7)// Moğ-Les: Alag bulag (43).

Ayamak (آياماق) “kaçınmak, sakınmak, çekinmek; [esirgemek]”. Bk. BL (14a)// AŞ: Aya- “engellemek; sakınmak; esirgemek” (13b/14a)// SG: Ayamak “esirgemek” (182)// DLT: Aya- “korumak” (566)// CC: Aya- “karşı koymak, direnmek” (17)// Kzk.Tr (58), Krgz.Tr (62), Mlk.Tr (98), Tatar.Tr (31): Aya- “acımak, esirgemek”// YUyg.Tr: Ayimaq “acımak, esirgemek” (24)// Trkm.Tr: Aya- “esirgemek, korumak” (38)// Moğ-Les: Ayu-/Ayū-/Ay- “korkmak” (40).

Al (آل) “gül rengi, kızıl, al”. Bk. SG (167), DLT (546), CC (4), Kzk.Tr (38), Trkm.Tr (27), Moğ-Les (42)// YUyg.Tr: Hal (147).

Alıp/Alp “kahraman, yiğit, alp”// SG (169), Krgz.Tr (30), YUyg.Tr (11): Alp// DLT: Alp/Alpagut (549)// CC: Alpavut “asker” (6)// Alt.Tr (24), Kzk.Tr (43), Tatar.Tr (24): Alıp// Moğ-Les: Alba(n) “zor, zorlama, baskı; görev; vergi, haraç” (45); Albagud “görevli” (46).

Alanqu/Alanqava (آلانقو-آلانقوا) “İlhan'ın oğlu Kıyat boyundan olan ve evlenmeden gebe kalıp üç erkek çocuk doğuran kadının adıdır. Buzencer onun büyük oğludur. Moğul hanları onun soyundandır”// SG: Alanqava (169)// MGT-Temir: Alan-ħo'a (253)// Moğ-Les: Ğubay/Ğuvay/Ğuuu “güzöl, hoş, sevimli, çekici” (579).

Artış/Ertiş (آرتیش-آرتیش) “Rus ülkesi ve Kalmak yurdu arasındaki büyük ırmağın adı”// SG: Artış (126)// DLT (644), Doerfer (447): Ertiş// CT-Musevi: Erdiş (2045)// MGT-Temir: Erdiş/İrtiş (248)// Moğ-Les: Erçis/İrtiş “İrtiş nehri” (510).

Ala (آلا) “ala”. Bk. SG (168)// DLT: Ala “alaca” (547)// CC: Ala “ala, benekli” (4)// Kzk.Tr: Ala “ak ile başka renklerin bir arada görünmesi, alaca, benekli; yarım yamalak” (38)// YUyg.Tr: Ala “alaca, bulacalı, aynı renkten olmayan” (8)// Trkm.Tr: Ala “ala, alaca; karışık renkli, çizgili” (27)// Moğ-Les: Alag “ala, alacalı, çok renkli, alaca bulaca, benekli, karışık renkli; çok çeşitli” (43).

Algür “yavaş, ağır; sessiz”. Bk. SG (171), NS (181b), King (310, 205D/13)// Moğ-Les: Algur/Algür/Alagur (50).

Asma (آسما) “asma”. Bk. SG (135), AŞ (7b), DLT (559), CC (13), Krgz.Tr (51), YUyg.Tr (18)// Moğ-Les: Asa- “asılmak, yapışmak, sarılmak” (88); Agsa- “yükseltmek; asmak” (23).

Ağımtul (آغیمتول) “beyazımsı, beyazımtırak”. Bk. SG (151)// Trkm.Tr (23), Azb.Tr.İzahlı (I/60): Ağımtıl// Moğ-Les: Çagabtur/Çagāvtar (252).

Anğlar (آنكلار) “anlama”. Bk. SG (173), DLT (553), CC (9), Trkm.Tr (30)// Alt.Tr: Onğdo-/Oylon- (139/141)// Kzk.Tr: Anğda-/Anğla-/Anğğar- (46/47)// Krgz.Tr: Anğda- (33)// Mlk.Tr: Angıla- (85)// Tatar.Tr: Anğla-/Anğğar- (26)// YUyg.Tr: Anğlimak “dinlemek, işitmek, duymak” (14)// Moğ-Les: Angcira-/Ancira-/Oyla-/Oylo- “anlamak” (75/944); Anghar-/Anhāra- “dikkatini vermek; dikkatlice bakmak, kulak vermek” (73).

Aha (آهه) “savaşlarda atın alınına takılan çelik ayna”. Bk. SG (182/1401), VA (27: anğa a. güzgülü rahşende mihr), MU (T777b/5: آهه), MU-Külliyat-Yazma2 (572: آهه)// Kzk.Tr: Oqa “sırma, gümüş ve altınla işleme, süsleme” (409)// Krgz.Tr: Oko “sırma” (588)// Mlk.Tr: Oka “sırma, şerit” (308)// YUyg.Tr: Uğa “sırma, şerit” (435)// Moğ-Les: Oki/Ohi “bir nesnenin üstündeki süs; sembol; zirve; ilk” (948); Ugulca/Ugalc/Ugalca “sarmal süs veya donanım” (1333); Duhu/Duh “alın; atın alnındaki yıldız işareti” (441).

Aylanmak (آيلانماق) “dönmek, dolaşmak, aylanmak”// SG: Aylanmak/ğ “dönmek, dolaşmak, aylanmak” (188)// AŞ: Aylan- “dönmek, dolanmak, devretmek; dönüşmek, benzemek; geri dönmek” (14b)// Kzk.Tr: Aylan-/Aynal- “etrafında dönmek; başka duruma geçmek; tekerlek dönmek; duraklamak, gecikmek, yoldan kalmak; okşamak, sevmek, beğenmek” (31)// Krgz.Tr: Aylan- “dönmek, dolaşmak; dönüşmek; okşamak” (68)// Tatar.Tr: Eylen- “kendi etrafında dönmek; daima yürüyüp hareket etmek; daima bir işle uğraşmak; dönmek, dolaşmak; dönüşmek; geri dönmek” (81)// YUyg.Tr: Aylanmak “dönmek, dolaşmak, gezmek, seyretmek; uğraşmak” (24-25)// Tr.Tr: Eğlen- “iyi vakit geçirmek; oyalanmak; bir yerde durmak, beklemek, tevakkuf etmek”// Derleme: Aylan- “dönmek, dolaşmak; ay aydınlığında durmak, kalmak”; Eylen- “beklemek; durmak; kalmak; geç kalmak; ikamet etmek; oturmak; dinlenmek; eğlenmek”// Moğ-Les: Ayala- “gezmek” (37).

Alaktı (الآقتى) “yağmalandı; [altüst oldu; öfkelenildi; ayaklandı]”// SG: Alakmak/Alakışmak “öfkelenmek” (161). SG yazarı, Rûmî yazarı ve dolayısıyla da Naşîrî'nin bu söze verdiği anlamın yanlış olduğunu da belirtmiştir. Bk. NŞ (63, 63/9: zühd ile takvâ bozuldılar alakıb), TB (227, H301b/5: korgannı bernesler, ra'yyetler alakışib dervâzeni açarlar), Arat-Babür (516, Yıl.932/H301b: “isyan edip”)// AŞ: Alak- “yağmalanmak; altüst olmak” (11a)// DLT: Alık- “bozulmak, kötüleşmek” (547)// Kıpçak (Kİ): Alak- “fikirleri ayrılmak” (6)// Şemsiyev: Alakmak “yağmalanmak, bozulmak” (483)// Hak.Tr: Alaah- “çıldırmaq, delirmek”; Alah- “akıldan yoksun kalmak, alıklaşmak” (34)// Krgz.Tr: Alkın- “kızmak, taşkınlık etmek, coşmak, saldırmak; soluğu kesilmek” (29)// Mlk.Tr: Alın- “öfkelenmek” (80); Alca- “şaşırmak, yanılmak” (78)// Tatar.Tr: Olak- “yok olmak” (207)// Özb.Tr: Ulaq- “uzaklaşıp gitmek” (II/272)// YUyg.Tr: Alak “sayıklama, saçmalama”; Alanğ “telaş, endişe”; Alcimak “aklını kaybetmek; çıldırmaq” (8)// Trkm.Tr: Alakca- “acele etmek”; Alcıra- “şaşırmak” (28); Alnğasa- “acele etmek” (29)// Moğ-Les: Oliy- “yoldan ayrılmak; yoldan çıkmak; birbirine kızgınlıkla veya saygısızca bakmak” (952); Algasa- “şaşırmak; kaygılanmak” (50); Ala- “öldürmek” (42); Alagda- “öldürülmek” (44); Alda- “yitirmek, kaybetmek; kontrolü kaybetmek; yanılmak” (47); Aldara-/Aldra- “gevşemek, çözülmek; kurtulmak, bırakılmak; kaybolmak, yok olmak; gücünü veya cesaretini kaybetmek, bedence zayıflamak” (49).

Adak (أداق-أداق) “aday, namzet; sözlü, nişanlı, yavuklu; ayak; Türkistân'da bir yerin adı”// AŞ: “adak, nezir; vakit, mevsim; Türkistân'da bir yerin adı” (4b-5a)// SG: “Türkistân vilayetlerinden olan Endicân şehri; bebeklerin yürüyebilmesi için kullandığı bir ağaç; aday, namzet; sözlü, nişanlı, yavuklu”. SG yazarı, Rûmî yazarın verdiği “vakit, mevsim” anlamının yanlış olduğunu belirtmiştir (114-115)// DLT: Adak/Ayak “ayak” (566)// CC: Ayak “ayak” (17)// Alt.Tr: Adak “son” (3); Ayak “ayak” (30)// Krgz.Tr: Ada “son, uç” (7); Ayak “ayak; son” (62)// Mlk.Tr: Ayak “ayak; son” (98-99)// YUyg.Tr: Adak “son” (3); Ayak “ayak; son” (23-24)// Moğ-Les: Adag “son, uç, sınır; geçen, geçmiş; ırmağın aşağısı veya ağzı” (14).

Ayık/Ayığ (آيىق-آيىغ) “ay”. Bk. AŞ (16a), SG (195), Sİ (123, 1124), LT (74, 804)// DLT: Adığ/Ayığ/Apa (541/566/553)// CC: Ayu (19)// Krgz.Tr: Ayuu (72)// YUyg.Tr: Êyik (128)// Moğ-Les: Ötege/Ötög (1007).

Ötege (أوتكه) “Moğ. ayı”. Bk. SG (211-212), NS (179a), King (222, 199C/20)// Moğ-Les: Ötege/Ötög (1007).

Ata (آتا) “ata, baba; [mecaz anlamda] zahit, şeyh”. Bk. SG (104b), DLT (562), CC (15), Krgz.Tr (57), Mlk.Tr (93), YUyg.Tr (20), Trkm.Tr (36)// Tatar.Tr: Ata/Eti/Etiy (29/80)// Moğ-Les: Eçige/Eçeg (464).

Aluk (الوق) “perişanlık; kaygı; [perişan, kafası; karışık kaygılı]”// BL: Aluk “perişanlık” (12a)// AŞ: Aluk “perişan, kafası karışık; kaygılı” (11a)// SG yazarı, Rûmî yazarının eserinde geçen (AŞ: 11a) ve Tâli' Herevî (BL: 12a) ile Naşîrî'nin (43a) de ona uyararak tekrarladıkları Aluk

“kaygılı, perişan” maddesini, Uluk “büyük” biçiminde düzeltmiş ve aynı örneği de vermiştir (299). Bk. BV (248, 321/1)// DLT: Alıg “kötü” (547); Ulin- “bıkmak” (920)// Hak.Tr: Alıg “alılık, budala; kuduz” (38)// Kzk.Tr: Alanğ “tedirginlik, merak” (39); Aljı- “bunamak” (41)// Krgz.Tr: Alagdı/Alanğ “dalgın” (19/20); Alek “telaş, ızdırap” (25); Alcı- “bunamak; saçmalamak; yanılmak” (22)// Mlk.Tr: Alca- “şaşırmak, yanılmak” (78)// YUyg.Tr: Alağ “sayıklama, saçmalama”; Alanğ “telaş, endişe”; Alcimağ “aklını kaybetmek; çıldırmak” (8)// Trkm.Tr: Alcıra- “şaşırmak” (28)// Derleme: Alık “alılık, budala; düzensiz; alıngan; halsiz”// Moğ-Les: Alda- “yitirmek, kaybetmek; kontrolü kaybetmek; yanılmak” (47); Aldara-/Aldra- “gevşemek, çözülmek; kurtulmak, bırakılmak; kaybolmak, yok olmak; gücünü veya cesaretini kaybetmek, bedence zayıflamak” (49); Alca- “acı çekmek, dayanamamak”; Alciya-/Aljā- “yorgun düşmek; üzülme; başı derde girmek” (55); Ulig “sıkıntı, dert; bıktırıcı” (1345).

Artmak (آرتماق) “artmak, çoğalmak”. Bk. BL (14b)// SG: Artmak/ğ “çoğalmak; geçilmek, aşılmak” (120). Bk. Sİ (470, 6309: çü yüz gün ıalib baır aña artıban), Sİ-Özb (LXXVI), Külliyyat-Yazma-TB (921: ارتتيان), Külliyyat-Yazma1 (940: ارتتيان)// DLT: Art- “artmak” (557); Ert- “geçmek; gitmek” (643)// CC: Artmak “artma” (12); Ert- “geçip gitmek; yok olmak” (68)// Alt.Tr: Art- “artmak; geride kalmak” (28); Ert- “geçip gitmek” (85)// Kzk.Tr: Art- “çoğalmak, artmak” (51)// Krgz.Tr: Art- “fazla olmak” (49)// YUyg.Tr: Artmak “artmak” (17)// Trkm.Tr: Art- “çoğalmak, artmak; geri kalmak, artmak” (33)// Moğ-Les: Arbid-/Arvida-/Arbici-/Arviji-/Arivji- “çoğalmak, artmak” (80/81).

Ap (آپ) “tek başına anlam ifade etmez. Başka sözcüğün başına gelerek tamlik ve katıksızlık bildirir: ap aq ‘apak, bembeyaz’ gibi”. Bk. SG (95)// DLT: Ap/Ep “pekiştirici ses tekrarı” (553)// Krgz.Tr: Ap “pekiştirici ilk hece tekrarı” (36)// Moğ-Les: Ab “pekiştirici ilk hece tekrarı” (1).

Alışmak (آليشماق) “değiştirmek, değiş tokuş etmek; [savaşmak; çekişmek, tartışmak; birbirinden çalmak; birbirinden almak; (Rüm Tr.) alışmak]; ateş alışmak”. Bk. SG (159)// DLT: “birlikte almak” (548)// CC: “değişmek; değiştirmek” (5)// Kzk.Tr: Alıs- “dövüşmek; tartışmak” (43)// Krgz.Tr: “birbirinden almak; kapışmak; dövüşmek” (27-28)// Mlk.Tr: “değişmek” (80)// Tatar.Tr: “alıp vermek, alış verişte bulunmak; fethetmek; değişmek” (24)// YUyg.Tr: Elişmak “karşılıklı almak; çatışmak” (125)// Trkm.Tr: “değiş tokuş etmek; danışmak” (29)// Azb.Tr: “alışmak; tutuşmak, yanmak, alevlenmek” (21)// Moğ-Les: Aralci-/Arilji- “değiştirmek, değiş tokuş etmek” (78).

Ebüke/Öbüke/Abu (أبوكة-أوبوكا-أبو) “cet, büyük baba”// SG: Abu/Aba/Ebüke/Öbüke (96/198)// CC: Öbüge “dede” (149)// Alt.Tr: Öbökö “ata; aile” (142)// Moğ-Les: Aba/Abu/Av/Āv/Ebüge/Övög “ata; dede, büyük baba” (8/461).

Ėger (اَیْکَر) “eyer”. Bk. SG (386), AŞ (28b), YUyg.Tr (121)// DLT: Eğer (632)// Krgz.Tr: Eer/Eger (322/323)// Tatar.Tr: İyer (123)// Moğ-Les: Yanggiya/Yangiya/Yanggirçag/Emegel/Emeel (683/497).

İmel (ايمَل) “Moğ. eyer”. Bk. SG (411), NS (182a), King (289, 205A/18)// Moğ-Les: Emegel/Emeel (497).

Ebker/Ėger “dolaş, dön, dolan; dolaştır, döndür”// Moğ-Les: Ebke-/Evhe- “bükmek” (457); Ebkere-/Evhre- “dolanmak, kıvrılmak” (458).

Abuşğa/Avuşğa/Abuşka (أَبُوشْغَه-أَوْشْغَه-أَبُوشْكَه) “koca, kadının eşi”// AŞ (2b), BL (6a): Abuşka// SG: Abuşğa (96)// DLT: Awıçga “ihtiyar” (564)// CC: Abışka/Abuşka “yaşlı, ihtiyar” (1)// Alt.Tr: Abışka “yaşlı adam”; Abakay “karı, eş; soylu kadın; kraliçe” (19)// Krgz.Tr: Abışka “ihtiyar” (2)// Tatar.Tr: Abıstay “molla hanımı; hanımefendi” (19)// Moğ-Les: Abagay/Avgay “hanım, kağan eşi; hanımefendi” (4).

Abusun (أَبُوسُون) “kız kardeş, bacı”. Bk. SG (388)// Kzk.Tr: Abısın “elti” (23)// Krgz.Tr: Abısın “gelin; elti” (2)// Derleme: Abuş “abla”// Moğ-Les: Abisun/Avisan “eltilik” (7).

Ebüsün “Moğ. yulaf, ot, saman”// NS (179a), King (257, 202B/24): Ebesün// Moğ-Les: Ebesü(n)/Övs(ön)/Ebüsü(n) “ot, saman, çimen, bitki” (456).

Etke/Atake (أَتْكَه-أَتْكَه) “lala, şehzadenin eğitmeni, atabek (atabey), eğitici”// AŞ: أَتْكَه (/g/ ile) (3b); اَتَاكَه (4a)// SG (105): اَتَاكَه (feleke vezninde)// Arat-Babür: Atake (629)// DLT: Atakı “ey babacığım” (563)// Krgz.Tr: Atake “babacık; beybaba” (58)// Mlk.Tr: Ataka/Atakay “baba” (93)// Tatar.Tr: Etkey “sevgili baba” (80)// Moğ-Les: Eçige/Eçeg “baba” (464).

Ahsavurğa (أَخْصَاوُورْغَه) “Moğ. sadak bağı, okluk bağı”. Bk. SG (114)// NS: Ahsavarğa (179b)// Moğ-Les: Agsaga/Agsā “ok veya yay kılıfının iliştiliği kemer” (24).

Arsalan/Arslan (أَرْسَلَان-أَرْسَلَان) “aslan; bir burç adı”// SG: Arsalan/Aslan (127)// DLT (557), CC (12), Alt.Tr (28), YUyg.Tr (17), Trkm.Tr (33): Arslan// Kzk.Tr: Arıstan (52)// Krgz.Tr: Arstan (48)// Mlk.Tr: Aslan (91)// Tatar.Tr: Arıslan (27)// Moğ-Les: Arslan/Arsalan (87).

Urug/Uruk (أُورُوغ-أُورُوغ-أُورُوق) “Moğ. sülale, uruk, soy sop, akraba”. Bk. FV (660), AŞ (44a), SG (242)// DLT: Urug “her şeyin tanesi; tohum” (923)// CC: Uruk/Uruh “uruk, ahfad, çocuk, nesil” (207)// Krgz.Tr: Uruk “tohum; soy, kabile; cins” (785)// YUyg.Tr: Uruk “tohum; soy” (438)// Trkm.Tr: Urug “soy, uruk” (649)// Moğ-Les: Urug/Urag “evlilik akrabalığı; soy; cenin” (1364).

Argun “hızlı, çevik, çabuk [at]”. Bk. SG (Fa.) (127-128), BR-TDK (223)// Anendrac: “hızlı ve oynak at; bir taraftan Arap diğer tarftan Türk olan at” (I/145)// DLT: Arkun “yabani aygırla ehli kısraktan doğan at, küheylan” (556)// Alt.Tr: Argımağ “cins at” (27)// Kzk.Tr: Argımaq “soylu at” (49)// Krgz.Tr: Argı- “at hızlı koşmak”; Argın “melez” (43)// Tatar.Tr: Argımağ “çok hızlı

koşan at” (27)// YUyg.Tr: Argun “melez”; Argumak “soylu at” (16)// Moğ-Les: Argamag “hızlı at; soylu at” (83).

Aral (آرال) “su ortasında olan kara parçası, ada”. Bk. SG (125), Kzk.Tr (48), Krgz.Tr (40), YUyg.Tr (15), Moğ-Les (77).

Aran (آران) “hayvanların yatması için yapılan alan, ağıl”. Bk. SG (126)// DLT: “at ahır, tavla” (554)// Kzk.Tr: “kerpiç ve demirden yapılmış geniş bahçe duvarı” (49)// Tatar.Tr: “ahırda bir hayvanlık bölüm” (27)// Moğ-Les: Arangga/Aranga “düzlük, düzlem; dam, taraça, sahanlık, yüksekçe yer, sundurma; yaban hayvanı avlarken kullanılan yüksekçe yer veya kule” (78).

Argadal (آرغَدال) “çukur yer; saklanacak yer, pusu yeri”// SG: Argdal “Arg (ırmak)+dal (ağaç) sözcüklerinden oluşmuştur: saklanacak yer, pusu yeri; yolda bulunan kırıklar” (127)// AŞ: Argadal “dağ eteklerinde olan alçak tepeler ve dereler ve pusu yerleri” (6b)// DLT: Argu “iki dağın arasında bulunan yer” (554)// Derleme: Argidaal/Argadal/Argıt “dağ beli, geçit, boğaz, argıt” (I/311)// Moğ-Les: Argadal “hile, düzen, oyun” (83).

Ernek (آرناک) “parmak; H̱ārezm'de bir dağ adı”. Bk. SG (128)// DLT: Ernek/Erṉgek (643)// Alt.Tr: Ergek/Erkek “başparmak” (84)// Moğ-Les: Erekey/Erhiy “başparmak” (513).

Arusun (آروسون) “Moğ. deri”. Bk. SG (128)// NS (180a), King (213, 199A/21): Arasun// Moğ-Les: Arasu(n)/Aris(an)/Arisu(n)/Siri(n)/Şir (79/1112).

Arun (آرون) “Moğ. iyi, hoş; arı, temiz”. Bk. SG (129), NS (181a)// Moğ-Les: Arigun/Ariun (85).

Osru (آسرو) “çok, bol, aşırı”// SG: أسرو (Ebrū vezninde) (139)// AŞ: أسرو (7a)// CC: Asru/Astru/Astri (14)// Moğ-Les: Asuru/Asar “çok, pek çok, aşırı” (92).

Algūn (آلغون) “[Moğ.] küçük dağ”. Bk. SG (171), King (247, 201C/11)// NS: Alğun (181b)// Derleme: Algn “tepe, tümsek”.

Ekke/Eke (آكه) “Özbekler arasında: büyük kardeş, ağabey, aka; [hala]”// SG: Eke “ağa'nın değiştirilmiş biçimidir. Turan Özbekleri arasında yaygındır: ağabey; büyük hala” (156). Bk. TB (86, H192a/1: Sultān Bēgimni eke dēr idim)// DLT: Eke “abla” (635)// CC: Egeçi “hala” (59)// Kıpçak (TZ): Eke “hala” (71)// Özb.Tr: Äkä “ağabey” (4)// YUyg.Tr: Aka “ağabey” (6)// Derleme: Eke “ağabey”// Moğ-Les: Eke/Eh “anne, annelik” (485).

Elencik (آلنجيك) “Çengiz Han'ın üçüncü atası Kaḅul Han'ın adı; [Moğ.] halka iyi bakan; [Bazı tarihlere göre] üçüncü cet”. Bk. SG (171)// Kzk.Tr: Eleṉg “merak, telaş” (138)// Krgz.Tr: Eleṉg “dikkat” (327)// Moğ-Les: Elüṉceg/Eleṉceg/Elüṉçe/Eleṉç “babanın dedesi; babanın büyük annesi” (495).

Elūke (آلوكه) “[Moğ.] haber, risalet, tebliğ”. Bk. FV (664), Vassaf (215)// Moğ-Les: İledkel/İltgel “haber, bilgi, açıklama”; İledkegçi/İltgegç “sözcü, açıklayıcı” (646).

Amıdun (أَمِيدُون) “[Moğ.] diri, canlı”. Bk. SG (172), NS (182a)// King: Amidu (261, 202C/29)// Moğ-Les: Amidu/Amid/Amitan (60/62).

Anğdımağ (أَنكَدِيمَاق) “pusuda beklemek, gözetlemek; [gizlice aramak, araştırmak]”// AŞ: Anğdı-/Andı- “gizlice aramak; saklanıp söz dinlemek” (12b)// SG: Anğdımek “pusuda beklemek” (174)// DLT: Anğdı- “hile yapmak, gizlenmek” (136)// CC: Andı- “beklemek, gözetlemek, pusu kurmak” (9)// Kzk.Tr: Anğdı- “takip etmek, izlemek, gözlemek”; Anğda-/Anğla- “anlamak, sezmek” (46)// Krgz.Tr: Anğdı- “beklemek, tarassut etmek, gözlemek, gözetlemek”; Anğda- “anlamak” (33)// YUyg.Tr: Anğlimak “dinlemek, işitmek, duymak” (14)// Moğ-Les: Agudala-/Üdla- “altüst ederek aramak” (26); Anghar-/Anhāra- “dikkatini vermek; dikkatlice bakmak, kulak vermek” (73); Anğcira-/Ancira- “anlamak” (75).

Antutay (أَنْتَوْتَاي) “Moğ. tatlı”. Bk. SG (175)// King: Amtatay (265, 203C/2)// Moğ-Les: Amtatay/Amtatu (63).

Anda (أَنْدَا-أَنْدَه) “başka aşiretten kız alan aşirete denir. [Kız veren aşirete Kıda denir]; Moğ. sevgi için kardeş, amca ve dayı gibi sözcüklerin yerine kullanılır”. Bk. NS (48b)// SG (175): Anda (أَنْدَا و أَنْدَه)// Derleme: Anda “kardeş”// Moğ-Les: Anda/And “yeminli kardeş, kan kardeşi, arkadaş” (68).

Anğal (أَنْغَال) “yabanıl hayvanları avlamak için kullanılan ve normal oktan daha büyük olan enli ve büyük temrenli bir ok türü”. Bk. SG (176)// NS: Anğal (48b)// Alt.Tr (25), Kzk.Tr (46), Krgz.Tr (33), YUyg.Tr (13), Moğ-Les (70): Anğ “yabani hayvan; av”// Moğ-Les: Angga/Anga “çatallanma, dallanma”; Angga sumu “iki uçlu ok” (70).

Anğkut (أَنْقُود-أَنْقُوت)/**Anğud**/**Anğkut** (أَنْقُود-أَنْقُوت) “kazdan daha küçük ve ördekten daha büyük olan bir tür su kuşu, angut”// SG: Anğud/Anğkut/Anğkut (176). Bk. ‘Anğkut// DLT: Anğıt (553)// Krgz.Tr: Anğır (34)// Özb.Tr.İzahlı: Ängirt (I/50)// YUyg.Tr: Hangit/Hanğgit “akbaba” (148)// Trkm.Tr: Hamzayev: Anğk// Moğ-Les: Anggir/Angir “sarı, kızıl sarı; bir tür sarı ördek” (72).

Öndür (أَنْدُور) “büyük; kalın; yüksek”// AŞ (53b), SG (309), NS (182a): “yüksek”// Krgz.Tr: Öndür “dere, vadi, havza; hepsi tamamen”; Öndür boyum “tepemden tırnağıma kadar” (610)// Azb.Tr: Hündür “yüksek, uzun” (476)// Moğ-Les: Öndür/Öndör “yüksek, uzun; yükseklik” (993).

Inağ (إِنَاق) “sohbet arkadaşı, dost”// SG: Inağ/ğ (421)// AŞ: Inağ/ğ (36a)// CC: “sadık” (79)// Krgz.Tr: Inak “temiz, halis; yakın dost” (353)// YUyg.Tr: İnağ “dost; barışsever” (176)// Moğ-Les: İnağ/Yanag “sevgili; çok sevilen; seven; arkadaş; iyilik, sevgi; yoldaş, nöker; Cengiz Hanın yakınları ve dostları” (654).

Ürünğ (أُورُونْغ) “parlak, aydınlık, ışıklı”// SG: Avrunğ “parlak, aydınlık, ışıklı; açık ve bulutsuz hava” (181)// DLT: Ürünğ “beyaz” (934)// Krgz.Tr: Ürünğ: Ürünğ-barañğ “şafak” (797)// Moğ-Les: Ür/Üür “tan, şafak” (1560).

Avultaş (أولتاش) “komşu”// SG: Avul “göçebelerin konak yeri”; Avultaş “komşu” (181-182)// Alt.Tr: Ayıl “aile; çadır; köy; oba”; Ayıltaş “komşu, köydeş” (31)// Krgz.Tr: Ayıl “avul (obalar yığınağı)”; Ayıltaş “aynı köyden olan” (66)// Mlk.Tr (96), YUyg.Tr (23): Avul “köy”// Derleme: Avul “ağıl; el, kabile”// Moğ-Les: Ayl “aile, ev halkı; ev bark; konu komşu; çadırlar topluluğu, yerleşke, köy” (33).

Oba (أوبا) “göçebelerin küçük çadırları, oba; [göçebelerin konak yeri, oba]; Herāt'a bağlı bir köyün adı”. Bk. SG (198)// DLT: “kabile” (770)// Trkm.Tr: “köy” (481)// Moğ-Les: Obag/Obug/Ovog/Omug/Aymag “boy, kabile” (935/936/34).

Oymak “boy, kabile, oymak”. Bk. SG (324); **Omağ** (أوماق) “oymak, kabile. *Oğuz-nāme* kaydına göre Oğuz Han'dan sonra büyük oğlu [Gün Han] tahta çıkınca eğlence meclisi kurup babasının cariyelerinden doğmuş torunları ve seçkinlerinden yirmi dört kişi, otağın dışına yerleştirdi. Bunlardan on ikisi çadırın kapısında oturdular, on ikisi de şehzadelerin atlarına baktılar. Bu yirmi dört kişinin soyundan gelenlere ‘uruk, soy, akraba’ anlamına gelen Omağ denildi”. Bk. AŞ (53a), SG (301), ŞT (82a/14)// Krgz.Tr: Aymak “ülke” (69)// YUyg.Tr: Aymak “kabile” (25)// Moğ-Les: Obag/Obug/Ovog/Omug/Aymag “aile, boy, kabile” (935/936/34).

Oba (أوبه) “Moğ. tepe, küme, yığın”. Bk. FV (665), CC (142), Kzk.Tr (405), Mlk.Tr (307)// Moğ-Les: Obuga(n)/Ovoo (936).

Opa “kadınların yüzlerine sürdükleri aklık, üstübeç”. Bk. SG (198)// DLT: Opu (777)// Kzk.Tr: Opa “pudra” (414)// Krgz.Tr (784), YUyg.Tr (438): Upa “pudra; üstübeç”// Moğ-Les: Ou/Oo/Oua/O “pudra; yüz pudrası” (977).

Üpçin/Öpçin (أوپچين-أوپچين) “silah, cebe”. Bk. SG (/b/ ile) (198)// AŞ: (/b/ ile) “cebe” (37a)// Kzk.Tr: Öpşin “at üzerine örtülen bir tür örtü” (430)// Krgz.Tr: Üpçün “karakuşun ayaklarına giydirilen kılıf; bir savaş giyimi” (796)// Trkm.Tr: Üpcün “varlıklı; hazır”; Üpcünçilik “tedarik, donatma” (656)// Moğ-Les: Öbçi/Övç “tam, bütün, eksiksiz; toptan”; Öbçi huyagtay “tamamen zırlı” (979); Ebçigü(n)/Övçüü(n)/Ebçigüü “göğüs”; Ebçigübçi “göğüslük, zırlı” (452).

Öpge/Öpke (أوپكا) “akciğer”// SG (198), DLT (788), CC (151), Mlk.Tr (317), YUyg.Tr (306): Öpke// Krgz.Tr: Öpkö (613)// Trkm.Tr: Öyken (512)// Derleme: Öpke/Öpge/Öyken/Öygen// Moğ-Les: Aguşgi(n)/Üşgi(n)/Üşg (30).

Öbüçin (أوبوچين) “Moğ. hastalık; yorgunluk”. Bk. SG (/b/ ile) (198)// King: Ebeçin (273, 204A/6)// Moğ-Les: Ebedçi(n)/Övçin “hastalık, illet; ağrı, acı; çılgınlık, delilik” (455).

Öbüçte (أوبوچته) “Moğ. hasta; yorgun”. Bk. SG (198)// Moğ-Les: Ebedçitey/Övçtey “hastalıklı”; Ebedçite(n)/Övçtön “hastalar” (455).

Öbül (أوبول) “Moğ. kış”. Bk. SG (198), King (201A/21)// Moğ-Les: Ebül/Övöl (461).

Ötünmek (أوتونماک) “yalvarmak; dilemek”. Bk. SG (210)// DLT: “durumu makamlara arz etmek” (793)// Krgz.Tr (617), YUyg.Tr (309): “dilemek, rica etmek”// Trkm.Tr: “özür dilemek, af dilemek” (509)// Moğ-Les: Öçi- “söylemek; ifade vermek; ibadet etmek; dua etmek; adak sunmak” (982).

Ötük (أوتوک) “serüven ve olayların satır başlarını içeren tomar”. Bk. SG (213), Vassaf (270)// AŞ: “geçmiş” (38b)// DLT-Yazma: “hikaye; hakana sunulan dilek” (46)// Krgz.Tr: Ötüü “geçme; ölme; affetme” (618)// Moğ-Les: Öçig “tanıklık, duruşmada yeminli ifade; dua” (982).

Ot (أوت) “ateş, od”. Bk. SG (210-211), AŞ (37a), DLT (779), CC (148), Alt.Tr (141), Kzk.Tr (419), Krgz.Tr (602), Mlk.Tr (312), YUyg.Tr (299), Trkm.Tr (492)// Moğ-Les: Oçi(n)/Oç “kıvılcım” (938).

Otaçı “yaylak, otlak”. Bk. SG (211)// Kzk.Tr: Otar (420)// Krgz.Tr: Otor (603)// YUyg.Tr: Otlak/Otluk (299)// Trkm.Tr: Otar/Otluk (493/494)// Moğ-Les: Otur/Otor “sürünün kötü mevsimde daha iyi otalıklara göçü”; Oturçi/Otorç “sürüyü kötü mevsimde daha iyi otalıklara götüren çoban” (977).

Otağa (أوتاغه) “kuş tüyü; savaşlarda başlığa takılan tüy, tuğ, çelenk”. Bk. AŞ (39), SG (211), Tarama (164), Trkm.Tr (493)// Moğ-Les: Otaga/Otuga(n)/Otgo “rütbeyi belirten tavus kuşu tüylü şapka” (976).

Ötmek (أوتماک) “geçmek”. Bk. SG (212), AŞ (39a), DLT (792), Krgz.Tr (616), YUyg.Tr (308)// Moğ-Les: Oçi-/Eçi- “bir yere gitmek” (938); Nögçi-/Nöhçö- “geçmek, geçip gitmek” (925).

Ötmek (أوتماک) “[Rûm Tr: ötmek, şarkı söylemek; mecaz anlamda: boş konuşmak]”. Bk. SG (199), DLT (792)// Moğ-Les: Öçi- “söylemek; ifade vermek” (982).

Otuç (أوتوچی) “Moğ. kırıkçı, sınıkçı”. Bk. SG (212)// DLT (779), CC (148): Otaçı “tabip, otacı, otçu”// Kzk.Tr: Otaşı “kırıkçı, sınıkçı, çıkıkçı” (420)// Moğ-Les: Otuçi(n)/Otaçi(n)/Otoç “doktor, hekim” (976).

Ucur (أوجور) “zaman, vakit, sıra, an; fal veya rüyanın gerçekleşmesi”// SG: Ucur/Uçur “vakit, zaman; fal veya rüyanın gerçekleşmesi” (223)// AŞ: Uçru “yakın zaman” (40a)// Alt.Tr: Uçur “an, fırsat; anlam, içerik” (191)// Krgz.Tr: Uçur “vakit, an, fırsat; durum; mevsim” (780)// Trkm.Tr: Uçur “zaman, vakit, çağ; yön, istikamet” (643)// Moğ-Les: Ucur/Ujig “şimdi, şimdiki zaman, şimdiki durum” (1376); Uçir “son çekim edatı: neden, sebep; için, amacıyla, sonucunda; durum; ilke; kural; fırsat; anlam; özet; soyut, yalın” (1324-1325).

Otuz (أوتوز) “otuz”. Bk. SG (213), CC (148), Krgz.Tr (603)// DLT (780), YUyg.Tr (300): Ottuz// Moğ-Les: Ğuçi(n)/Ğuç(in) (580).

Olma (أولما) “olma”. Bk. SG (276), AŞ (52a)// Alt.Tr: Bol-/Ol- (42/139)// DLT (593), CC (36), Kzk.Tr (91), Krgz.Tr (126), Mlk.Tr (125), YUyg.Tr (47), Trkm.Tr (77): Bol-// Moğ-Les: Ol-/Olo- “bulmak, ele geçirmek” (949); Bol- “olmak; gerçekleşmek” (182).

Uçramak (أوچراماق) “uğramak, yakalanmak, maruz kalmak, karşılaşmak”. Bk. AŞ (40b), SG (219), Trkm.Tr (642)// Krgz.Tr: Uçura- (780)// YUyg.Tr: Uçrimak (434)// Moğ-Les: Uçıra-/Uçra-/Uçara- (1325).

Öc “öç, intikam”. Bk. SG (221), Azb.Tr (619)// DLT (783), CC (149), Krgz.Tr (606), YUyg.Tr (303), Trkm.Tr (501): Öç// Moğ-Les: Ös/Ösiye/Öşöö (1005).

Uçar/Ucar (أوچار-أوجار) “pazar, çarşı, alış veriş yeri”// SG: /c/ ile (اوجار) “pazar, alış veriş yeri”; /ç/ ile (اوچار) “at kösteği”; Ocar/Süksük “odununun ateşi çabuk sönmeyen bir ağaç” (221)// NS: اوجار (Moğ.) (179b)// Azferi: اوجار “pazar, çarşı” (8516)// Kıpçak (Kİ): Uçar “çarşı” (291)// Kzk.Tr: Oşar “topluluk, grup” (421)// Özb.Tr.İzahlı: Bazar-Öçär (I/126)// Azb.Tr.Ağız: Uçar “köyde halkın sohbet için toplandığı yer” (589)// Moğ-Les: Üce- “görmek, bakmak” (1566); Ücemer/Ücmer “sergi” (1569).

Uçkun (أوچقون) “ateş kıvılcımı, uçkun”. Bk. AŞ (40a)// SG (222), Trkm.Tr (642): Uçğun// CC (204), Krgz.Tr (779), YUyg.Tr (434): Uçkun// Moğ-Les: Oçi(n)/Oç (938).

Öçkü (أوچکو) “keçi”. Bk. AŞ (42b), SG (/c/ ve /g/ ile) (222)// DLT: Eçkü (632)// CC (59), Alt.Tr (80), Krgz.Tr (320), Mlk.Tr (190): Eçki// YUyg.Tr: Öçke (303)// Moğ-Les: İsige(n)/İşig/Esige “genç keçi” (665).

Unutmağ (أونوتماغ) “unutmak; unutulacak”. Bk. SG (304), CC (206), Krgz.Tr (784), YUyg.Tr (438)// Kzk.Tr: Umit- (585)// DLT: Unut-/Unit- (922)// Moğ-Les: Umarta-/Marta- (1347).

Ürgüdemek/Ürgülemek/Ürgüder (أورگودامک-أورگولامک-أورگودار) “uyuklamak, pineklemek”. AŞ: Ürküre- (42b)// SG: Ürgüdemek/Ürgülemek. SG yazarı, AŞ'de verilen maddenin yanlışlığını da belirtmiştir (236). Bk. FŞ (163, XVII/5), FŞ-Özb (XVII), Külliyyat-Yazma-TB (507)// Alt.Tr: Ürgüle- (198)// Krgz.Tr: Ürgülö- (796)// YUyg.Tr: Ügdümek (444)// Trkm.Tr: İrkil- (383)// Moğ-Les: Ürgele- (1563).

Ör “yükseklik; [yokuş; yukarı]; [mecaz anlamda] suyun yüksek tarafı; esintinin estiği yön”// SG: Ör “yükseklik” (240)// AŞ: Ör/Örk “yokuş; yukarı” (45a)// Tarama: Örü/Öri “dik, kalkık; yükseklik” (169)// Kzk.Tr: Ör “yokuş, yamaç, bayır” (430)// Krgz.Tr: Ör “üst, yukarı” (614)// Mlk.Tr: Ör/Öre “yüksek, yükseklik” (317)// YUyg.Tr: Ör/Öre “tepe, dik, yokuş” (306)// Derleme: Öрге “yukarı”; Örle- “yokuşu koşarak çıkmak”// Moğ-Les: Oruy/Oroy “üst; çatı; tepe, zirve” (971).

Örlemek (أورلاماك) “yükselmek, yukarı çıkmak”. Bk. AŞ (45a), SG (237), Kzk.Tr (431), Derleme// Krgz.Tr: Ördö- (614)// Mlk.Tr: Örele-/Örle- (317/318)// YUyg.Tr: Örlimek (307)// Moğ-Les: Ergü-/Örgü-/Örgö- “kaldırmak, yükseltmek” (517).

Okar (أوقار) “Fārsī’de küleng denen bir kuş, [turna kuşu]. Bu kuşun tüyleri başlığa takılır”. Bk. SG (265)// Arat-Babür: Ukar “balıkçıl” (491, Yıl.932/H280b)// Tarama: Ohar “balıkçıl” (160)// Sami: Okar “başında ok biçiminde sorgucu bulunan çöl balıkçılı” (212)// Kzk.Tr: Oqqağar “çelik yelek” (1410)// Tr.Tr: Okar “telli balıkçıl”// Moğ-Les: Uhar “karabatak; karatavuk” (1375).

Üçün “için”. Bk. SG (224), AŞ (40a), DLT (929), CC (210), Krgz.Tr (793), Mlk.Tr (422), YUyg.Tr (444)// Trkm.Tr: Üçin (654)// Moğ-Les: Uçir (1324).

Üdür/Ödür (أودور-أودور) “Moğ. gün, gündüz”. Bk. SG (226), NS (179b), King (235, 200C/19)// Moğ-Les: Edür/Ödör/Üdür “gün; gündüz” (470); Üde/Üd “öğle, gün ortası” (1535).

Ürmek “üfleme”; **Hürmek** (هورماك) “üfürmek, üfleme”// SG: Uрмақ/Hurmaқ (226/1269)// AŞ: Hürmek (180a)// DLT (933), Alt.Tr (197), Kzk.Tr (599), Mlk.Tr (423), Derleme: Ür-// Moğ-Les: Üliye-/Ülee- (1552).

Ürmek (أوركمك) “ürkmek”// SG: Ürmek/Hürmek (233/1271)// DLT (934), Krgz.Tr (796): Ürk-// Özb.Tr (145), Azb.Tr (477): Hürk- (145)// YUyg.Tr: Hürküme/Ürküme (158/446)// Moğ-Les: Üрге-/Ürege-/Ürgü- (1562).

Ürgütür/Ürkütür (أوركوتور) “ürkütür”; **Hürgütme/Hürkütme** (هوركوتماك) “ürkütme”// SG: Ürkütme/Hürkütme (234)// DLT (934), Krgz.Tr (796): Ürküt-// Özb.Tr.İzahlı: Hürkit- (II/711)// YUyg.Tr: Hürkütme/Ürkütme (158/446)// Azb.Tr: Hürküt- (477)// Moğ-Les: Üргеge-/Ürgee- (1563).

Uran (أوران) “Moğ. meslek, sanat, zanaat; Türkler kendi boylarını bulmak için onlara bu sözle (meslek adıyla) seslenirler”. Bk. SG (240)// Kzk.Tr: Uran “slogan, nara” (586)// Krgz.Tr: Uraan “savaşa davet nidası; şiar, parola” (785)// Moğ-Les: Uran/Ur(an) [~Tr. Uz(an)] “sanatçı, usta, zanaatçı; sanat, zanaat, ustalık; ustaca, uzmanca; kurnaz; sanatlık” (1355).

Orçın (أورچين) “Endicān ve Kāşğar gibi bölgelerin yönetim bölümleri, sancak”// SG: “Endicān ve Kāşğar gibi bölgelerin yönetim bölümleri. Nitekim Semerķand, Buḥārā, Kābil ve Azerbaycan’ın Naḥcivan’ında tümen, Hindūstān’da pergene ve Rūm’da sancaḳ denir” (241)// Arat-Babür: Urçın (291, Yıl.910/H131b)// Krgz.Tr: Oorçun/Orçun “çokluk, bolluk; çok, bol; toptan” (595/598)// Moğ-Les: Orçim/Orçin “çevrede, civarda, yaklaşık; çevre, etraf” (963).

Urğacı (أورغاجي) “dişi”. Bk. SG (241)// DLT: Uragut “kadın” (923)// Kzk.Tr: Urğası (586)// Krgz.Tr: Urğacı (785)// Trkm.Tr: Urkaçı (649)// Moğ-Les: Urğaçin “dişi baştankara” (1358).

Örkebçi “Moğ. dikiş yüksüğü”. Bk. SG (241), King (288, 205A/7)// Moğ-Les: Erekeybçi/Erhiyvç/Erekeybçi/Erkeybçi/Erkebçi “süs veya koruyucu olarak takılan başparmak yüzüğü” (512/523).

Örge (أوركا) “padişah çadırı”. Bk. SG (241)// Alt.Tr: Örgö/Örgöö “saray, tapınak” (144)// Krgz.Tr: Örgö/Örgöö “dügün obası (evi)” (614)// Moğ-Les: Öргеge(n)/Öргүge(n)/Ergүge(n)/Örgöö “prens in çadırı; han sarayı” (1000).

Örgesün (أوركاسون) “[Moğ.] diken”. Bk. SG (241), NS (180a), King (253, 202A/26)// Moğ-Les: Öргesü(n)/Öргös/Öргүсü(n)/Öргегүсü(n) (999).

Örgen/Örken (أوركان) “kalın ip, urgan. [Ona Argamçı da denir]”. Bk. SG (241)// DLT: Örgen/Ukruk/Urku/Urku (789/919/923)// CC (152), Azb.Tr (621): Örken// Alt.Tr: Arkan/Armakçı (28)// Krgz.Tr: Arkan/Argamcı/Ukuruk (46/43/781)// YUyg.Tr: Arkan/Ağamça (50/430)// Trkm.Tr: Urgan (649)// Derleme: Örken/Örgen// Moğ-Les: Urgan(n)/Urgan/Ugurga/Argamci/Argamj (1358/83)// **Örken** “atın beline bağlanan kuşak, kolan”. Bk. DLT (789), Derleme.

Orn/Orun (أورن-أورون) “yer, mekân, orun; karşılık, bedel, ivaz”. Bk. AŞ (43a/43b), SG (242/243)// DLT (778), CC (147), YUyg.Tr (298): Orun “yer”// Krgz.Tr: Orun “yer, mahal; yerinde, işe yarayan; ordu; yatak” (601)// Trkm.Tr: Orun “yer; mevki; yerine” (491-492)// Moğ-Les: Oru/Or “yer; yatak; boş yer; alan; yol; iz, kalıntı; temel, temel konu; rahim, döl yatağı” (967); Orun/Oron/Oru/Ġacar “yer; bölge, ülke, mahal, yerleşim yeri, alan, toprak, kara parçası; mevki; kurum, kuruluş; merkez; iş, vazife, memuriyet, resmi durum” (973-974).

Orutmış (أوروتمیش) “bir yerde karar etmiş, bir yerde kalmış, konmuş, yerleşmiş”. Bk. AŞ (44b)// Moğ-Les: Oru/Or “yer” (967); Oru-/Oro- “bir yere girmek” (968); Orula-/Orlo- “yerini almak” (971).

Örük (أوروک) “otlayan hayvanın ayağına bağlanan ip, örk, örük”. Bk. SG (243), Derleme// Kzk.Tr: Öre (430)// Krgz.Tr: Öröö (615)// Trkm.Tr: Örk (507)// Moğ-Les: Örүgel/Örööl (1003).

Erük “padişah ordusunun bir yerde duraklaması”; **Örük** (أوروک) “duraklama, bir yerde durup dinlenme, bir yerde bir süre kalma”// SG: Erük/Örük “ordunun bir yerde duraklaması, ordunun durup dinlenmesi” (129/243)// DLT: Örүg “bir yerde bir süre kalma” (791)// Kzk.Tr-Oraltay: Erүv (78)// Krgz.Tr: Örgü/Örgüül/Örüü “mola, dinlenme” (614/616)// Derleme: “bir şeyin yapılması için verilen süre”// Moğ-Les: Örүg “dinçlik, rahat, huzur” (1003).

Urunçı/Orunçı (أورونچی-أورونچی) “Moğ. dilenci”. Bk. SG (243)// Moğ-Les: Ġuylinçi/Ġuylinç/Ġuylingçi/Ġuyrinçi (582).

Ürünli (أورونلی) “Moğ. torunlar, soy, nesil”. Bk. SG (243)// Alt.Tr: Üren “tohum; çocuk; nesil” (198)// Krgz.Tr: Ürön “tohum”; Üröndük “tohumluk” (797)// Moğ-Les: Üre/Ür “soy, nesil; ürün” (1561).

Üzmek (أوزمك) “ayırmak, koparmak, kesmek”. Bk. SG (243), AŞ (46b), DLT (937), CC (212), Kzk.Tr (593), Krgz.Tr (800), YUyg.Tr (448)// Moğ-Les: Üre- “bozmak, yıkmak; yok etmek, kazımak; boşa harcamak” (1561); Ürü-/Üre- “törpülemek; sürtmek, ovmak” (1564).

Ozmağ (أوزماق) “kendisini övmek, iddialı konuşmak, yüksekte atmak; ozan okumak: [nazım vezni açısından] kural dışı Türkî tasnifler söylemek”. Bk. SG (243: ozanlarınğ ozmağı hîç vezni bile râst êmes), Mİ (60, TR757a/24)// DLT (781), CC (149), Kzk.Tr (406), Krgz.Tr (606), Trkm.Tr (499), YUyg.Tr (302), Derleme: Oz- “öne geçmek, sollamak”// Mlk.Tr: Oz- “ileri gitmek, haddini aşmak” (314)// Moğ-Les: Orgi- “ileri çıkmak; ilerlemek, gelişmek” (964-965).

Üz “yüz sayısı”. Bk. AŞ (46b), SG (249)// DLT (994), CC (238), YUyg.Tr (473): Yüz// Krgz.Tr: Cüz (239)// Moğ-Les: Cagu(n)/Cü (1582).

Üz “yüz, çehre”. Bk. SG (249), Azb.Tr (768), Derleme// DLT (994), YUyg.Tr (473): Yüz// Krgz.Tr: Cüz (239)// Moğ-Les: Nigur/Nüür “yüz, çehre” (906); Düri/Dür “sima, yüz ifadesi” (447).

Öz “kendi; akraba, yakın, tanıdık”. Bk. SG (249)// AŞ (46a), CC (154), Kzk.Tr (423), Krgz.Tr (618), Mlk.Tr (319), YUyg.Tr (310), Trkm.Tr (513): “kendi”// DLT: “kendi; yakın, akraba; iç; ruh, can; kalp; öz” (794)// Moğ-Les: Örü/Öri/Ör “iç, dahili; kalp; karın” (1003); Öber/Öör “öz, kendi” (979).

Özge (أوزكا) “başkası, yabancı; [başka]”. Bk. SG (250), AŞ (46a), HBD (201/50a, 188/7)// CC: Özge “başkası” (154)// Krgz.Tr: Özgö “başka, gayrı” (619)// YUyg.Tr: Özge “başka; yabancı” (310)// Trkm.Tr: Özge “başka, diğer, öteki; başkası, yabancı” (514)// Moğ-Les: Ögere/Öbere/Öör “başka, ayrı; başkaca, ayrıca” (985).

Osai (أوسال) “kusur, ihmal; ihmal edilmiş, yitik”. Bk. AŞ (47a), SG (254-255)// DLT: “bir işte gafil olan” (778)// CC: “tembel, ihmalkâr” (147)// Kzk.Tr: “dayanıksız, güçsüz, zayıf, gevşek” (418)// Krgz.Tr: Osol “kötü, fena; zayıf” (601)// YUyg.Tr: “kötü” (299)// Moğ-Les: Osal/Osul/Osol “ihmal, dikkatsizlik, aksilik; kaza; hata, yanlış” (975)// Derleme: “kötü, bayağı; zayıf, işe yaramaz”.

Oğulcamak (أوغولجاماق) “tazim etmek, ululamak”. Bk. SG (260)// **Olcaşmak** (أولجاشماق) “tazim etmek, ululamak. Şöyle ki bir dizini yere ve elini başının üstüne koyarak bir büyüğün dizini öperler ve böyle bir tazim yöntemine Moğul geleneğinde **Olcaş** denir; hediye geçirmek”// SG: Ölcmek/Ölceşmek (291)// AŞ: اولجاشيب (49b). Bk. GN (52, 607)// Doerfer: Ulca- (50)// Moğ-Les: Agulca-Ülca- “karşılaşmak; buluşmak; birleşmek, kavuşmak; karşılamak”; Agulcarin (GT) “armağan, buluşma veya karşılaşmalarda verilen hediye” (28).

Uğması (أوحمسى) “Moğ. şikayet, arzuhal; sunmak; göstermek; anlatmak”. Bk. FV (665: اوحمسى “Moğ. ‘arza-dâşt”)// Moğ-Les: Uha-/Uhamsira- “anlamak, bilmek, kavramak”; Uhal/Uhamsar/Uhamsiral/Uhamci “anlama, bilme, kavrama”; Uhagul/Uhūla- “anlatmak”;

Uhagamsug/Uhāmsag “anlayışlı”; Uhu-/Uha- “birinin yanlışını ortaya çıkarmak” (1372/1373/1374/1375).

Oğuş/Uğuş (أوغوش-أو غوش) “torunlar, soy, nesil”. Bk. SG (262)// DLT: Oguş/Ogiş “aşiret” (772)// Alt.Tr: Uk “soy, kabile, boy, cins” (193)// Krgz.Tr: Ukum tukum “soy” (781)// Derleme: Öğüş “torun”// Moğ-Les: Ug “temel, kök, öz” (1331).

Okramak (أوفراماق) “ot isteyen at yavaş sesle kişnemek, okramak”. Bk. SG (264), DLT (773)// Kzk.Tr: Oqıran- (411)// Krgz.Tr: Okuran- (589)// Moğ-Les: Orkira/Orhiro- “kişnemek, bağırarak” (967).

Oķ/Uķ “ev veya alaçığın üzerini örtmek için kullanılan uzun ağaçlardan her biri”. Bk. AŞ (/ğ/ ile) (48a)// SG: Oķ/Oğ (265/261)// DLT: Ug “çadırın üst kısmındaki kirişlerden her biri” (917)// Kzk.Tr: Uvık “çadırın kubbesinin çubukları” (580)// Krgz.Tr: Uuk “obanın kubbesinin sırtları” (788)// Trkm.Tr: Ūk “evin çatısını inşa etmekte kullanılan uzun ince ağaç” (644)// Zanaat Terimleri Sözlüğü: Ok “çatı iskeletini oluşturan kalın, düz kalaslar (*Senirkent-Isparta)”; Uğ “turluk adı verilen çadırın iskeletini oluşturan ağaçlardan her biri (Tahtacı*Burhaniye-Balıkesir)”// Moğ-Les: Oki/Ohi “zirve, doruk; bir nesnenin üstündeki süs; üstün, ileri; ilk” (948).

Oğulcılāy (أوغولجیلای) “oğul gibi görerek; evlat edinerek; [oğul gibi]”. Bk. MN (170, 389)// Radloff: Oğulçıla- “oğul gibi görmek” (521)// Moğ-Les: Kübegüçile-/Hüüçle- “birinin oğlu gibi davranmak” (783).

Ögetey (أوكتای) “Çengiz Han'ın [üçüncü] oğludur. Babasından sonra padişah oldu. Taht kurduğu yer Haṭā, izlediği yöntem ise cömertlik idi. Tahta çıktığı gün amcası Otgün Han sağında, büyük kardeşi Cıgatay Han solunda oturdular ve Moğul geleneğine göre dokuz kez yere diz çöktüler”. Bk. SG (harekesiz) (273), MGT-Temir (264), Doerfer (49)// Moğ-Les: Ötey/Öötey/Ögetey “hatalı, kusurlu” (1007); Ögede/Ööd “yukarı, yukarı doğru” (984)// Otgün| CT-Musevi (207), MGT-Temir (264): Otçigin; Vassaf: Otgin (574); Moğ-Les: Odhan/Odhun/Odgon/Odçigin “en küçük çocuk; ateş tanrısı” (939).

Ökçe (أوكچه) “topuk, ökçe”. Bk. SG (273), YUyg.Tr (304)// Krgz.Tr: Ökçö (607)// Moğ-Les: Ösügey/Ösgiy (1007).

Ügü (أوكو) “geceleri gözleri parlayan ve çarh (çakırdoğan) kuşuna benzer bir kuş, [baykuş]”. Bk. SG (273)// BR-TDK: Ūkü “baykuş” (792)// DLT: Ügi/Ühi “baykuş” (930)// CC: Ügü “baykuş” (210)// YUyg.Tr: Üke “baykuş” (444)// Alt.Tr: Ükü “puhu kuşu; baykuş” (794)// Kzk.Tr: Üki “puhu kuşu” (596)// Krgz.Tr: Ükü “puhu kuşu; baykuş” (794)// Mlk.Tr: Uku “baykuş” (717)// Trkm.Tr: Hüvi “puhu kuşu” (359)// Derleme: Öğü/Uğu/Puğu “baykuş”// Moğ-Les: Uguli/Üli “baykuş” (1333).

Ögölge (أوكولكا) “bağış, ihsan; armağan, ödül”. Bk. SG (274)// Moğ-Les: Öggölge/Ögölge/Öggölge “verme, borç”; Öglige/Öglög “bağış, armağan” (987).

Ögün (أوكون) “Moğ. içyağı”. Bk. SG (274), NS (181a), King (211, 199A/4)// Moğ-Les: Ögekü(n)/Ööh (985).

Ulamak/Ulumaq (أولوماق-أولوماق) “köpek ve çakal ulumak”// SG: Ulumek/Uluşmek (282)// AŞ (52a), CC (205), Alt.Tr (193), Krgz.Tr (782): Ulu-// DLT: Ulı- (920)// Tatar.Tr: Ula- (303)// YUyg.Tr: Ulimaq (436)// Trkm.Tr: Uvla- (651)// Moğ-Les: Uli- (1345).

Olca (أولجا) “kazanç; savaşta düşmandan ele geçirilen mal, ganimet”. Bk. SG (298), YUyg.Tr (295), Trkm.Tr (486)// CC: Olça “savaş ganimeti” (146)// Krgz.Tr: Olco “ganimet” (589)// Moğ-Les: Olca/Olc “kazanç, gelir; savaş esiri, ganimet, yağma, çapul; buluş; bulgu, buluntu” (954).

Olcalamaq (أولجالاماق) “kazanmak; savaşta düşmandan mal elde etmek, ganimet almak”. Bk. SG (292), Trkm.Tr (486)// Krgz.Tr: Olcolo- “ganimet almak” (589)// Moğ-Les: Olcala-/Olclo- “ele geçirmek, elde etmek, zaptetmek, esir almak; kazanmak” (954).

Ula “Moğ. yüksek dağ”. Bk. SG (297)// NS: “dağ” (181b)// Moğ-Les: Agula(n)/Ül(an) “dağ” (27).

Ölceytü (أولجايتو) “Moğ. uğurlu, meymenetli, kutlu, mübarek, bereket sahibi; Sultāniye'nin kurucusu ve Argun bin Abağay bin Hülegü Han'ın oğlunun adı; Ölcey, Kazan Han'ın kızı ve şehzade Beştām'ın eşinin adıdır. Ona Ölcey Kutluğ denirdi”. Bk. SG (298), Doerfer (52)// Moğ-Les: Ölcey/Ölciy “uğur, iyi talih, mutluluk”; Ölceytü/Ölceytey/Ölciytey “hayırlı, mutlu, talihli, şanslı” (990).

Ölke (أولكا) “vilayet; şehir”. Bk. SG (298)// AŞ: Ölge “tumar ve sancak bölgesi” (50b). Bk. HE (379, LII/58)// Krgz.Tr: Ölkö “ülke, memleket” (589)// YUyg.Tr: Ölke “vatan, bölge, eyalet” (304)// Moğ-Les: Ölge/Ölgö/Ölüge/Ölke “dağın güneş alan kısmı” (988).

Öleng (أولنگ) “yeşil alan; çimenlik; çayır, çimen; sebze, yeşillik; yeşil ot”. Bk. AŞ (49b), SG (298-299), HE (107, XIX/9), FŞ (166, XVII/52)// Alt.Tr: Ölöng “ot, kuru at” (143)// Krgz.Tr: Ölöng “bir tür bitki” (609)// YUyg.Tr: “ot, bitki” (304)// Trkm.Tr: “otluk, çimenlik yer” (503)// Moğ-Les: Öleng/Ölön “çim; yumuşak çimen; gür çimen; yeşil çimen; çalılık, fundalık” (988).

Ulus (أولوس) “halk, topluluk”. Bk. AŞ (53a), SG (299), GS (495, 679/4)// DLT: Uluş “köy; şehir” (921)// Alt.Tr: “ulus, halk, insanlar” (193)// Krgz.Tr: Ulut “millet” (783)// YUyg.Tr: “halk; vatan” (436)// Trkm.Tr: “halk, millet” (646)// Moğ-Les: Ulus/Uls “halk, ulus, millet; devlet; ülke; şehir; hanedan” (1346).

Ölüge (أولوكه) “Moğ. beşik”. Bk. SG (300), NS (181b)// Moğ-Les: Ölügey/Ölgiy (989).

Ölüm (أولوم) “deve sütünün köpüğü”. Bk. SG (300), Trkm.Tr-Hamzayev// Moğ-Les: Örüme/Öröm “kaynamış sütün üstündeki köpük; süt tozu” (1004).

Oma (أوما) “uyluk eklemının kemiği, oma”// SG: Oma/Omaça (300)// Trkm.Tr: Omaça “bacak veya kol kemiğinin bir kısmı” (487)// Trkm.Tr-Hamzayev: Ompa// Krgz.Tr: Onğko “dik konan aşığın durumu; tepe taklak” (592)// Moğ-Les: Onugu/Onoo/Onuga(n)/Onu “iki but veya kalça arasındaki yarık” (962).

Ümgen/Ömgen (أومكان-أومكان) “gırtlakın sonu; gırtlak ile göğüs arasındaki kemik”// SG: -اومكان (301)// DLT: Ömgen “şah damarı” (787)// Hak.Tr: Öngmen “köprücük kemiği” (336)// Krgz.Tr: Önggöç “yemek borusu” (611)// YUyg.Tr: Önggeç “yemek borusu, gırtlak” (304)// Derleme: Ümük “gırtlak, ümük; boğaz; soluk borusu; çene”; Ünük “gırtlak, ümük; soluk borusu”; Ömük “gırtlak, ümük; boğaz; soluk borusu; yemek borusu”; Emik/İmik “gırtlak, ümük; boğaz”// Moğ-Les: Öngge(n)/Öngö “bet, beniz; yüz” (994).

Ömüdün (أومودون) “[Moğ.] pantolon”. Bk. SG (301), NS (182a)// DLT: Üm (932)// Krgz.Tr: Şım (686)// Moğ-Les: Ömüdü(n)/Ömd (991).

Üsrük (أوسروك) “sarhoş, esrik”. Bk. SG (255), AŞ (47a)// DLT: Esrük (646)// CC: Esrikçi “içkici” (69)// Kzk.Tr: Esirik “çılgin” (146)// Tatar.Tr: İsirik (121)// Derleme: Esrik/Esirik/Ösrük/Üsrük// Moğ-Les: Esüg/Eseg/Üsüg “ekşi içecek; kırmızı” (532).

Ök/Ük “yükseklik, yüksek yer”// SG: Üksek “yüksek” (273)// DLT: Yüксе- “yükselmek” (992); Yüksek “yüksek” (993)// YUyg.Tr: Yüksek “yüksek” (472)// Derleme: Üğücek/Üğük/Üyük/Yüğ/Yüğcek/Yüvcek/Yücek/Hüyük/Höyük/Öyük “ovadaki küçük yükselti, höyük”// Alt.Tr: Öngdöy- “yükselmek” (143)// Moğ-Les: Ögede “yukarı, yukarı doğru” (984); Ögse-/Ögsü-/Ögsö-/Öndüy-/Öndiy-/Öndey- “yükselmek, yukarı çıkmak” (987/993).

Ösmek (أوسماك) “büyümek, yetişmek; gelişmek”// SG: Toğğan u ösgen yirim déb olma miñnet astıda (254). Bk. CC (152), Alt.Tr (144), Kzk.Tr (432), Krgz.Tr (616), Mlk.Tr (318), YUyg.Tr (307), Trkm.Tr (507), Moğ-Les (1005).

Ultanğ (أولتانك) “ayakkabı ve çizme altına dikilen deri”. Bk. AŞ (50b)// SG: “ayakkabı ve çizme altına dikilen deri. Sövüş için kullanın Eldenğ de bu sözcüğün değiştirilmiş biçimidir. Nitekim yine sövüş için kullanılan Debenğ, aslında ‘ağaç ve kamıştan yapılan ve içine meyve konulup satmak için dolaştırılan tabak’ anlamındaki Tebenğ sözünden gelmektedir” (297)// DLT: Uldanğ “ayakkabının altı” (920)// Kzk.Tr: Ultan “kundura tabanı, kösele; nehir yatağı” (585)// Krgz.Tr: Ultanğ “taban, pençe” (782)// Mlk.Tr: Oltan “ayakkabı tabanına konulan kösele” (309)// Tatar.Tr: Oltan “ayakkabı tabanı” (207)// YUyg.Tr: Ultanğ “kösele” (436)// Trkm.Tr: Oltanğ “ayakkabının altına yamayan deri parçası, pençe” (486)// Derleme: Oltan “ayakkabı altına vurulan pençe; çarığın içine konan bez ya da deri parçası”// Moğ-Les: Ula/Ul “taban, ayak veya ayakkabı tabanı; temel” (1339).

Uysal (أويسال) “[Rüm Tr.] işittiği her sözü bilmeden onaylayan kişi, uysal”. Bk. SG (323)// Moğ-Les: Ushal/Usгал “yumuşak, alçak gönüllü, ılımlı, barışık; ağır başlılık, alçak gönüllülük” (1369).

Usun (أوسون) “Moğ. su”. Bk. SG (255), NS (181a), King (245, 201B/27)// Moğ-Les: Usu(n)/Us (1368).

Ünen (أونان) “Moğ. doğru, yalansız”. Bk. SG (309), NS (182b), King (308, 205C/44), Moğ-Les (1557).

Ögün (أوكون) “gayrı, başka”. Bk. AŞ (48b), SG (274)// DLT: Öngi/Öngin (787)// Krgz.Tr: Önggö (611)// Kzk.Tr: Öngge (429)// Krgz.Tr: Önggö (611)// Mlk.Tr: Önge (317)// Moğ-Les: Ögere/Öbere/Öör (985).

Otun (أوتون) “odun”. Bk. AŞ (39b), SG (213), Krgz.Tr (603), YUyg.Tr (300)// DLT: Otunğ (780)// Moğ-Les: Modu(n)/Mod(on) (845).

Oyan/Uyan (أويان-أويان) “dizgin, gem, yular. Ona Tizgin de denir”. Bk. SG (323)// DLT: Yügün (992)// CC: Yügen (236)// Alt.Tr: Üygen (199)// Kzk.Tr: Jügen (188)// Krgz.Tr: Cügön (236)// YUyg.Tr: Jügen/Yügen (188/472)// Trkm.Tr: Uyan (651)// Derleme: Uyan/Oyan/Üğen/Yüğen// Moğ-Les: Uyaga(n)/Uyā “yular” (1337); Cüg/Züg “yön, yan” (1672).

Öyle (أويله) “öğle vakti”. Bk. SG (324), Trkm.Tr (512)// DLT: Öyle/Özle (794)// Moğ-Les: Üde/Üd (1535).

Üyle “Moğ. iş; meslek”. Bk. SG (324), NS (181b), King (309, 205D/9)// Moğ-Les: Üyle/Üyl (1541).

Oyma (أويمه) “tulum, kırba”. Bk. SG (324)// DLT: Uyma “Türkmenlerin ayakkabı yapımında kullandıkları keçe” (927)// Derleme: Oyma “yayık”// Moğ-Les: Oymasu(n)/Oyms(on)/Oymusu(n) “çorap; dizlik” (945).

Otağ (أوتاغ) “otağ, çadır; oda”// SG: Otağ/Otağ/(Rümī)Oda “oda” (211)// DLT: Otag “çadır” (779)// Krgz.Tr: Otoo “çadır” (602)// Mlk.Tr: Otov “oda” (313)// YUyg.Tr: Otağ/Otav “çadır” (299)// Trkm.Tr: Otag “oda” (493)// Moğ-Les: Otug/Otog “kabile, boy” (976).

Unğan (أونغان) “Moğ. at veya eşek yavrusu”// SG (309), NS (182b): Unğan// King: Unuğan (216, 199B/13)// Moğ-Les: Unagan (1350).

Oymak “dikiş yüksüğü”. Bk. SG (324), CC (149), Kzk.Tr (407), Mlk.Tr (313), YUyg.Tr (301), Trkm.Tr (498)// Alt.Tr (142), Krgz.Tr (604): Oymok// Moğ-Les: Oyu- “dikmek” (947).

Oylanmak (أويلانماق) “düşünmek”. Bk. SG (320), Kzk.Tr (407), YUyg.Tr (301), Trkm.Tr (498)// Krgz.Tr: Oy “düşünce” (603); Oylo-/Oylon- “düşünmek” (604)// Moğ-Les: Oy “akıl, bilgi; hafıza”; Oyla-/Oylo- “anlamak” (944).

Elçi (أَلْچِي) “elçi, ulak, haberci”. Bk. FV (666)// CC: Elçi “elçi” (61)// Krgz.Tr: Elçi “sefir; elçi; haberci” (325)// Moğ-Les: Elçi(n) “haberci; elçi, sefir” (488).

İmğa (إيمغا) “dağ keçisi”. Bk. SG (410-411)// Derleme: İma “ovalarda yaşayan büyük geyik”// Moğ-Les: İmaga(n)/Nimagan/Yamā “keçi” (653).

Ayalğu (آيالغو) “nağme söylenirken yapılan metler (uzatmalar); güzel ses, nağme”. Bk. AŞ (14a), SG (193)// Moğ-Les: Aylad-/Aylıda- “söylemek; bilmek” (33); Aya “ses, nağme, ezgi, melodi; telaffuz, söyleyiş” (36); Ayalgu “nağme, ezgi, melodi; ses perdesi; makam; oynak şarkı; telaffuz; (AT) söz” (38).

İbinmek (إيبينماک) “ıslanmak”// SG (325), Derleme: İbinmek “ıslanmak”; İbitmek “ıslatmak”. Bk. Arat-Babür (239, Yıl.906/H93b: suğa ibitib “suda ıslatıp”)// DLT: Yibe “ıslak” (974); Yilpire- “nemlenmek” (975)// Alt.Tr (62), Krgz.Tr (216), Mlk.Tr (154), Tatar.Tr (53): Cibi-// Özb.Tr.İzahlı: İvi- (I/313)// Özb.Tr.Alt: İbi-/İwi- (103/109)// YUyg.Tr: İvimek “nemlenip yumuşamak” (181); Èvitmek “nemlendirip yumuşatmak” (128)// Moğ-Les: Debte-/Devte-/Debtü- (381).

İtelgü (ایتالگو) “çarğ kuşu (çakırdoğan)”// SG: Ütelgü/İtelgü (212/335)// Krgz.Tr: İtelgi “bir nevi doğan, falco lainarius” (373)// YUyg.Tr: İtelgü “muymul (delice doğan) kuşu” (181)// Trkm.Tr: Ütelgi “gece uçan yırtıcı bir kuş türü” (657)// Tr.Tr: Ötleği “bir cins kartal”// Moğ-Les: İtelgü “şahin, bozdoğan; (AT) bir doğan türü” (667).

İtavun (ایتاؤون) “Moğ. keklik”. Bk. SG (335), NS (179a), King (229, 200B/6)// Moğ-Les: İtagu/Yatü (666).

İdi kut (یدی قوت) “kut sahibi; Çengiz Han zamanında Uyğur hâkiminin adı”. Bk. SG (341), CT-Musevi (2307)// Doerfer (1936): İdi qut (< Iduq qut)// MGT-Temir: İdu’ut “Uygurların başkanı” (262)// DLT: İduk “mübarek” (655)// Krgz.Tr: Iyık “kutsal; uğurlu” (362)// Moğ-Les: Udugan/Udgan/Udagan/İdugan “kadın şaman; ebe” (1328).

İrğanmak (ایرغانماق) “sallanmak, kımıldamak, ırganmak, ırgalanmak”. Bk. SG (346), AŞ (22b)// DLT: Irgal- “sallanmak”; Irgan- “sarsılmak” (657)// CC: Irgal- (80)// Krgz.Tr: Irğa-/İrğal-/İrğan- (358)// Trkm.Tr: Iran- (364)// Moğ-Les: İragala-/Yarāla-/İrala-/İragatu- “dalgalanmak” (659).

İrmek/İrmaḳ (ایرماک-ایرماق) “ermek, varmak, erişmek; erdirmek, ulaştırmak”. Bk. SG (341)// AŞ: Èr- “ermek, erişmek” (22b)// Tatar.Tr: İriş- “ulaşmak” (120)// YUyg.Tr: Èriş- “ulaşmak” (126)// Moğ-Les: İre- “ulaşmak” (660).

İrişmek (ایریشماک) “uymak, izinden gitmek, peşinden gitmek”. Bk. SG (346)// BL: “sevgilinin izini sürmek ve ısrarla peşinden gitmek” (26b)// Alt.Tr: Ere- “ısrar etmek, direnmek” (83)// Kzk.Tr: Er- “peşinden gitmek” (141)// Krgz.Tr: İriş- “özenmek; çabalamak; uğraşmak” (371)// YUyg.Tr: Èriş- “erişmek” (126)// Derleme: Erişmek “şakalaşmak, alay etmek; sataşmak; tartışmak; kovalamak”; İrişmek “şaka etmek; gülümsemek; ulaşmak, yetişmek, erişmek”//

Trkm.Tr: Eriş-/Erceş- “sataşmak” (203)// Moğ-Les: Eri-/Ere- “aramak, araştırmak; beklemek; yalvarmak” (519); İre- “ulaşmak” (660).

Ėkiz (أیکیز) “ikiz”. Bk. SG (388)// DLT: İkkiz (663)// CC (60), Krz.Tr (323): Egiz// YUyg.Tr: Ėgiz (122)// Trkm.Tr: Ekiz (195)// Moğ-Les: İkere/İher/İkire (641).

İkirer ikirer (ایکیرار ایکیرار) “ikişer ikişer”. Bk. TE-Özb (Dāvūd b. Īṣā)// SG: İkirer “iki tane” (388)// Moğ-Les: İkere/İher/İkire “ikiz” (641).

Er (آر) “kişi; erkek; yiğit; koca”// **Ėr** “koca, eş”. Bk. AŞ (22b), SG (348-349)// DLT: Er “adam” (640); Eren “adamlar; yiğitler” (642)// CC: Er “er, erkek” (64)// Krgz.Tr: Er “koca; erkek; yiğit”; Ereen/Erese “erginlik” (336)// Moğ-Les: Ere/Er “er, adam, erkek; koca; yiğit” (511); Aran “er, adam, erkek; kişi, kimse, insan” (78).

İrkilmek (ایرکيلماک) “[Rüm Tr.] toplanmak, irkilmek”. Bk. SG (348), DLT (667), Tarama (117), Krgz.Tr (371)// Moğ-Les: İr- “toplanmak” (659); İrge- “toplamak” (661).

İrlamak/Yırlamak (ایرلاماق-یرلاماق) “şarkı söylemek, ırlamak, yırlamak”// SG: (Rümî)İrlamak (348); Yırlamak (1380)// AŞ: Yırla- (188b)// DLT: Ir/Yır “gazel, şarkı, türkü” (656); Yırla- “ırlamak” (973)// CC: Ir “şarkı”; Irla- “ırlamak” (80)// Krgz.Tr: Ir “şarkı, şiir” (356); İrda- “şarkı söylemek, ırlamak” (358)// Mlk.Tr: Cır “şarkı” (151); Cırla- “ırlamak” (152)// Moğ-Les: İragu/Yarū “yır, melodili ses, hoş ses” (659).

Ėrtenġ (آیرتانهک) “sabahın ilk vakti”. Bk. SG (349)// Alt.Tr: Erten “yarın” (85)// Kzk.Tr: Ertenġ “yarın; gelecek” (143)// Krgz.Tr: Ertenġ “yarın; sabah” (339)// Derleme: Erten/Ertan “Sabah, güneşin doğduğu zaman”// Moğ-Les: Erte(n)/Ert(en) “erken; erkenden” (527).

Ėrteki/Ėrte gęçgen/Ėrte/Ėrte çağ/Ėrtek (آیرتانهک-آیرتانهک-آیرتانهک) “önceki; önce”. Bk. AŞ (20b)// SG: Ėrte “önce; önceki; ilk vakit; sabahın ilk vakti”; Ėrteki “önceki; eski” (349)// DLT: Erte/Ėrte “sabahın erken saati” (643)// CC: Erte “ilk; vakitli; önceki; eski; sabah”; Ertegi “erken” (68)// Alt.Tr: Erte “erken”; Ertegi “eski” (85)// Kzk.Tr: Erte “erken; eskiden, önceden”; Ertegi/Ertek “masal” (143)// Krgz.Tr: Erte “erken; eski”; Ertesi “ertesı gün; yarın sabah” (339)// Trkm.Tr: Erte/Ertir “yarın; sabah” (204)// Moğ-Les: Erte(n)/Ert(en) “erken, erken çağ, eski zaman; erkenden, eskiden, daha önceden”; Erteki/Erteh “eski” (527).

İrdem (ایردام) “askerlik yordamları, silahşorluk mahareti”; “fen, maharet”. Bk. AŞ (21b), SG (349)// DLT: Erdem/Erđem “terbiye; erdem; iyi iş” (641)// CC: Erdem “erdem” (64)// Moğ-Les: Erdem “bilgi, bilim; hüner, sanat, yetenek; akıl; erdem, yararlılık” (510).

İrgı (ایرغی) “zamkından müshil yapılan bir tür ağaç”. Bk. SG (351)// Dehhuda: İrkı (Tr.)// Alt.Tr (88), YUyg.Tr (178): İrgay “hanımeli”// Kzk.Tr: İrgay “kızılıcık ağacı” (665)// Krgz.Tr: İrgay “kuş kirazı” (358)// Moğ-Les: İraguy/Yarguy “anemon çiçeği” (659).

Erke (أَرْكَه) “naz, kırıntma, işve; küstahlık”; **Ėrke** (أَيْرَكِه) “naz, kırıntma, işve”// AŞ: Erke “naz, şive; küstahlık” (6a); Ėrke “ördek” (21a)// SG: Ėrke “naz, işve; ördek” (352)// Alt.Tr (84), Kzk.Tr (142), Krgz.Tr (338), Mlk.Tr (194), YUyg.Tr (115), Derleme: Erke “şımarık, nazlı”// Moğ-Les: Erke/Erh “inatçı, istekli, söz dinlemez, ters, kaprisli, şımarık; inatçılık, dikbaşlılık” (522-523).

Ilıg (إِيلِيغ) “ılık”// AŞ: Ilıg/ķ “ılık; sıcak” (31a)// SG: Ilıg/ķ “ılık; (Rūm Tr.) kemençe. Ona İlklıg da denir” (404)// DLT: Yılıg/Ilıg (971)// CC: Yılı/Yılı “ılık; sıcak” (229)// Krgz.Tr: Cıluu “ılık; sıcak” (211)// YUyg.Tr: İllik “ılık; sıcak” (175)// Moğ-Les: Dulagan/Dulān “sıcak; ılıman” (432).

Ėrn (أَيْرِن) “dudak”. Bk. SG (352)// AŞ: “dudak; alt dudak” (21b)// DLT: İrin (667)// CC: Erin “diş eti; burun deliği” (64)// Krgz.Tr: Erin (337)// YUyg.Tr: Ėrin (126)// Moğ-Les: Eregüü/Ereü/Erüü “çene, alt çene” (512).

Is (إِيس) “koku”. Bk. SG (370)// AŞ: İs “koku” (23a)// DLT: Iş “is, kurum” (658)// Kzk.Tr: İyis “koku” (212); Is “is, duman lekesi” (666)// Krgz.Tr: İs “marsığın zehirli kokusu” (372); Iş “is; tütsü” (361)// Tatar.Tr: İs “koku; pis koku; duman, is; iz” (120)// YUyg.Tr: İs “koku; duman” (178)// Trkm.Tr: Is “koku” (365)// Moğ-Les: İsü/İs “is, kurum” (666).

İrinğ (إِيرِيْنِك) “irin”. Bk. SG (353), DLT (667), Kzk.Tr (672), Krgz.Tr (371), Trkm.Tr (382)// YUyg.Tr: Jiring (184)// Moğ-Les: İdegeri/İdeer/Ögeri/Öör (638/986).

İzmek (إِزْمَاك) “ezmek, aşındırmak”. Bk. SG (353), AŞ (23a), Tatar.Tr (123)// DLT: Ez- “kazımak, sıyırmak” (652)// Krgz.Tr: Ez- “ezmek; sıkmak; zulmetmek” (344)// YUyg.Tr: Ezmek “ezmek, mıncıklamak, çiğnemek” (120)// Moğ-Les: Erü- “kazmak; kesmek; üzölmek” (528).

Ayağ/Ayağ (أَيَاغ) “kadeh, içki bardağı”. Bk. AŞ (16a), SG (193)// DLT: Ayak “kap, çanak, sahan, Türk kabı; kadeh” (566)// Krgz.Tr: Ayak “fincan, çanak” (62)// Tatar.Tr: Ayağ “kadeh, bardak” (31)// YUyg.Tr: Ayağ/Ayağ “büyük bardak, çanak, kâse” (23/24)// Moğ-Les: Ayaga(n) “bardak, çanak, tas, yemek tabağı” (37).

İlmağ (إِيلْمَاق) “dikkate almak, göz önünde bulundurmak, ilgilenmek; [almak; tutmak]”// AŞ: İlmağ/İlmek “iliştirmek; iltifat etmek” (32a)// SG: İlmağ “almak; tutmak; dikkate almak” (390)// DLT: İl- “(diken vb. takılıp) çekmek” (664)// CC (82), Mlk.Tr (228): İlin- “takılmak”// Krgz.Tr: İl- “takmak, iliştmek, asmak”; Közgö il- “görmek, farkına varmak, itibar etmek” (366)// Tatar.Tr: İl- “takmak, iliştmek; asmak” (83)// YUyg.Tr: İlmağ “asmak” (175)// Trkm.Tr: İl/İliş- “ilişmek; tutmak; ele geçmek” (374/375)// Moğ-Les: Elgü-/Ölgö-/Ölgü- “takmak, iliştmek” (492).

İlbaramağ (إِيلْبَارَامَاق) “sıcak sudan vücut kızarıp kabarmak; [haşlanmak]”. Bk. AŞ (32a), SG (395)// Kzk.Tr: Ilbıra- “iyice pişmek, kıvamına gelmek; yavaş hareket etmek” (663)// Alt.Tr:

İlbıra- “haşlamak, pişirmek; gevşemek”; İlbirat- “haşlatmak; gevşetmek” (87)// Moğ-Les: Ulbara-/Ulburu- “kaynatılmak, pişirilmek; yumuşamak, yorulmak, tükenmek” (1345).

İlgamak (إِلْغَامَاق) “hızlı at koşturmak, ılgar etmek; inceden inceye araştırmak, denetlemek”. Bk. SG (399)// Krgz.Tr: İlğa- “seçmek, ayırmak” (352)// YUyg.Tr: İlğimak “seçmek, ayırmak” (174)// Trkm.Tr: İlga- “koşmak” (362)// Moğ-Les: İlga-/Yalga- “ayırmak, seçmek, fark etmek, anlamak, sezmek; incelemek, analiz etmek” (649); İla-/Yala- “fethetmek, zaptetmek; yenmek; üstesinden gelmek, baskın çıkmak” (642).

İlgavçı (إِلْغَاوْچى) “hızlı at koşturan, ılgar eden. [İlgağucı'nın kısaltılmış biçimidir]”. Bk. SG (403)// Krgz.Tr: İlğoo “seçme” (352)// Trkm.Tr: Ilgav “koşu” (362)// Moğ-Les: İlgagçı/Yalgagçı “ayıran, seçen” (650).

Emgenmek (اَيْمَكْنَمَاق) “sıkıntı çekmek, eziyet çekmek, zahmet çekmek, emek çekmek”. Bk. SG (407), AŞ (34a)// DLT (638), Trkm.Tr (200): Emge-/Emgen-// CC: Emgen- (62)// Krgz.Tr: Emgekten- (330)// Tatar.Tr: İmgen- (118)// Derleme: Emen-// Moğ-Les: Emgeni-/Emgene- (498).

Emgeg/Emgek (اَيْمَكَاك) “emek, sıkıntı, meşakkat, zahmet, eziyet”// SG: Emgek (411)// AŞ: Emgek/Emgek (12a/33b)// DLT (637), CC (62), Krgz.Tr (329), YUyg.Tr (112), Trkm.Tr (200): Emgek// Moğ-Les: Emgeg (498).

İşek (اَيْشَاك) “eşek”. Bk. AŞ (26a), Tatar.Tr (122)// DLT: Eşgek/Eşyek/Eşek (646)// CC (69), Krgz.Tr (342): Eşek// YUyg.Tr: Êşek (127)// Moğ-Les: Elcige(n)/İljig/İljgen (495).

İlçigen (اَيْلْچِيْگَن) “Moğ. eşek”. Bk. SG (402), NS (/c/ ile) (181b), King (216, 199B/11)// Moğ-Les: Elcige(n)/İljig/İljgen (495).

Enğ (اَيْنْگ) “yüzün allığı; [yanak]; çene; gül”// AŞ (36a), SG (422): “yanak”// DLT: Enğ “yanak” (640); Öng “nesnenin rengi; ön” (787)// Krgz.Tr: Öng “yüz, çehre, beniz (yüz rengi); renk” (611)// YUyg.Tr: Enğ “renk; yüz rengi” (114); Öng “yüz, çehre, sima; yüz rengi” (306)// Trkm.Tr: Äng “alt çene kemiği” (191); Öng “ön” (504)// Moğ-Les: Öngge(n)/Öngö “renk, boya; bet, beniz; yüz; dış görünüş” (994).

İnek “inek”. Bk. SG (422), CC (83), Krgz.Tr (369), YUyg.Tr (176)// DLT: İngék (666)// Moğ-Les: Üniye(n)/Ünee (1559).

İlek (اَيْلَاك) “elek”. Bk. SG (401)// DLT: Elge- “elemek” (636)// CC: Elek (61)// Krgz.Tr: Elek/Elgek (326/327)// YUyg.Tr: Eglek (110)// Tatar.Tr: İlek (117)// Moğ-Les: Elkeg/Elheg (494).

İg (اِيْگ) “ipek gibi şeyleri eğirmekte kullanılan araç, iğ”. Bk. SG (385), Derleme// DLT: İg/İk/Yig/Yik (661/974)// Krgz.Tr: İyik (374)// YUyg.Tr: Jik/Yik (183/468)// Trkm.Tr: İk (372)// Moğ-Les: İg (641).

İsnemek (ايسناماك) “esnemek”. Bk. SG (368)// DLT: Esne- “esnemek; esmek” (645)// CC (69), Mlk.Tr (195): Esne-// Krgz.Tr: Este- (341)// YUyg.Tr: Esnimek (117)// Moğ-Les: Ebsiye-/Evşee- (460).

Enğlik (اينكليک) “kadınların yüzlerine sürdükleri allık”. Bk. AŞ (36a-36b), SG (423)// DLT (640), YUyg.Tr (114): Enğlik// Moğ-Les: Enggeske/Engeseh (507).

Ellik “ellik, kabile ile ilgili; [itaat etme, uyma, bağlanma]”; Bk. SG (403-403)// **İl** (ايلي) “itaat etme, uyma, bağlanma”. Bk. FV (666)// **İl** “itaat eden, bağlanan, boyun eğen, uyan, uysal”; **El** “el”; **El/İl** “halk; ahali; kabile, oba; grup, bölük”// SG: El “el; halk; ahali; grup, bölük; itaat eden, uysal” (401); Ellik “ilī, bağlanma, itaat etme” (403-404)// DLT: İl “barış; ülke” (664)// CC: El “millet; memleket” (61); Ellik “barış” (62)// Kzk.Tr: El “halk, millet; memleket, yurt” (137); Eldik “halka özgü; birlik beraberlik, barış” (138)// Krgz.Tr: El “kabile birliği; soy; kabile; halk, millet; ahali; memleket; devlet; soydaş” (324)// Tatar.Tr: İl “halk, ahali; ülke, memleket, devlet; yer, vatan; köy; barış, dostluk” (117)// Trkm.Tr: İl “el, insanlar, halk; ülke, memleket, diyar” (374)// Moğ-Les: El/İl “uyuşma, anlaşma, uyum, barışıklık, rahat; birlik, birleşme; müttefik, birleşik, dost” (487).

İsirgemek (ايسيرگاماك) “esirgemek; [Rüm Tr: acımak, merhamet etmek]”. Bk. SG (364)// DLT: Esirge- “bir şeyin kaybolmasına üzülme” (645)// CC: Esirge- (68)// Kzk.Tr: Esirke- (146)// Moğ-Les: Asara-/Asra- (90).

Esen (اَسَن) “esen, sağ, sağlam, sağlıklı”. Bk. SG (139)// **Ėsen** (اَيَسَن) “sağ, sağlam, esen”. Bk. SG (370), YUyg.Tr (126)// DLT (644), Krgz.Tr (340), Moğ-Les (530): Esen.

Ėltür (ايلتور) “götürür”. Bk. SG (396)// AŞ: “iletmek” (32b)// DLT: İlet- (664)// CC (62), Mlk.Tr (191), Trkm.Tr (199): Elt-// Tatar.Tr: İlt- (118)// Moğ-Les: Elde- “kovalamak, izini sürmek” (489); İle-/İlege-/İlgee- “göndermek” (645/646).

Ėn “en, genişlik”. Bk. SG (421)// DLT (665), Trkm.Tr (377): İn// Krgz.Tr: En (330)// YUyg.Tr: Enğ/En (114)// Moğ-Les: Eng (506).

İşgey/İşigey (ايشكاي-ايشيگاي) “Moğ. keçe”// SG: İşigey (378-379)// Moğ-Les: İsegey/Esgiy/Esegey (664).

İlbesün (ايلباسون) “bir tür ördek”. Bk. AŞ (33a), SG (402)// Krgz.Tr: İlbeesin “yırtıcı kuş ve serçe türü dışındaki kuşlar; kanatlı av” (366)// Moğ-Les: İlbeesü(n)/İlbees “balık yemi” (643).

İgirmek (ايگيرماک) “dolaşmak, dönmek”; “dolaştırmak, döndürmek”. Bk. AŞ (29a), SG (382)// **Ėgerür** (اَيگارور) “dolaştırır, döndürür”; “dolaşır, döner, dolanır”. Bk. AŞ (28b), SG (382)// **Enğirdi** (انگيردى) “etrafına duvar çekti, çevirdi”. Bk. AŞ (13a)// DLT: Egir- “kuşatmak, çevirmek” (634)// **İgirmek** (ايگيرماک) “dolaştırmak, döndürmek; ip eğirmek”. Bk. SG (380)// AŞ: “dönmek” (29a)// DLT (634), CC (60), Trkm.Tr (194): Egir-// Krgz.Tr: İyir- (375)// YUyg.Tr:

Ėgirmek/Ėgermek (122/172)// Moğ-Les: Egere-/Eere- “dönmek; döndürmek; eğirmek” (475); Ebke-/Evhe- “bükmek” (457); Ebkere-/Evhre- “dolanmak, kıvrılmak” (458).

İçe (اِيچا) “büyük kız kardeş, abla”// SG: Ėce (339)// DLT: Eçe (632)// Krgz.Tr: Ece/Eceke (320)// Derleme: Ece/Ėce// **Ekci** (اَكجى) “büyük kız kardeş, abla. **Ėkeci** sözcüğünün kısaltılmış biçimidir”// AŞ: Ekeci (اَكجى) (10b)// AŞ-Maarif: Ekci (اَكجى) (10)// **İgec** (اِيكاج) “abla”; **İgeci** (اِيكاجى) “büyük kız kardeş, abla. Ona Apa da denir”// SG: Ėgeçi (385)// AŞ: Ekeci/Ėgeci (10b/29b)// DLT: Eke “abla”; Ekeç “kız kardeş gibi akıllılık gösteren küçük kız” (635)// CC: Egeçi “hala” (59)// Mlk.Tr: Egeç (190)// Özb.Tr.İzahlı: Egäçi (II/438)// Krgz.Tr: Ece/Eceke (320)// YUyg.Tr: Ėgiçe/İgiçi (121/172)// Trkm.Tr-Hamzayev: Ekeci/Eceke// Derleme: Egeç/Egeçi// Moğ-Les: Egeçi/Egç “büyük kız kardeş” (472); Eke/Eh “anne, annelik” (485).

İgen/Ėgin/Ėgn (اِيگن-اِيگن-اِيگن) “omuz; paçı; [vücut, beden, eğin]”// AŞ: Ėgn (/g/ ile) “arka” (27a)// SG: Ėgn/Ėgin (/g/ ile) “omuz; paçı” (388)// DLT: Egin “kürek kemiği; omuz” (634)// Krgz.Tr: İyin “omuz” (374)// Trkm.Tr: Egin “sırt, arka; giysi, üstbaş” (194)// Moğ-Les: Egem/Egin “köprücük kemiği; kol” (474/477).

İrcaymadı (ايرجايمادى) “gülerken dişlerini göstermedi, sırtımadı; [gülerken dişleri görünmedi]”// SG: İrcaymadı “gülerken dişleri görünmedi” (344)// Alt.Tr: İrcay- “diş göstermek, bütün ağızıyla gülmek” (88)// Kzk.Tr: İrjaqta-/İrjanğda-/İrji-/İrjinğda- “sırtıtmak” (666)// Krgz.Tr: İrcay- “sırtıtmak”; İrcayt- “sırtıttırmak” (357)// YUyg.Tr: İlcaymak “gülümsemek” (174)// Moğ-Les: İrcay-/Yarcay-/Arcay- “dişlerini göstermek; ortaya çıkmak” (664/88).

Ėleke (اِيلَكه) “Moğ. ciğer”. Bk. SG (402)// Moğ-Les: Elige/Eleg “karaciğer; bağır” (493).

İymenmek (اِيمانمك) “sakınmak; utanmak; çekinmek; [korkmak]”// SG: “çekinmek; utanmak” (406)// AŞ: Eymenmek “utanmak; kaçınmak, çekinmek, gocunmak” (15b)// DLT (652), YUyg.Tr (119), Trkm.Tr (208): Eymen- “utanıp çekinmek”// CC: Emen-/İmen “utanmak; sıkılmak; çekinmek” (62)// Krgz.Tr: İymen- “sıkılmak; utanmak” (375)// Tatar.Tr: İmen- “korkmak, ürkmek” (118)// Derleme: Eymenmek/İmenmek “utanmak; sıkılmak; çekinmek”// Moğ-Les: Ayu-/Ay- “korkmak” (40); Emiye-/Emee- “korkmak; mahçup olmak” (498).

İtti “yitti, kaybıldı”. Bk. AŞ (18a), SG (326), Azb.Tr (515)// DLT (978), YUyg.Tr (469), Trkm.Tr (701): Yit-// Krgz.Tr: Cit- (217)// Moğ-Les: Nitu-/Niyata- “ölmek; yok olmak, bozulmak” (916).

İmrag (اِيْمِرَاغ) “istenen, sevilen; sevgili”. Bk. SG (410); GS (134, 151/7), Külliyyat-Yazma-TB (40: امرَاغ)// DLT: Amrak “temiz ve sıcak” (550)// CC: Amrak “sevgili, aziz” (8)// Alt.Tr: Amıraak “barışçıl, dost” (25)// YUyg.Tr: Amrak/İmrag “sevgi” (12/176)// Moğ-Les: Amarag/Amrag/Amurag “sevgi, aşk, tutku; sevgili, sevilen, sevimli” (58/65).

İmgen (اِيْمَكَن) “Moğ. kadın”. Bk. SG (411)// NS (182a), King (266, 203B/7): Ėmegen (اِيْمَكَن)// CC: Emegen “yaşlı kadın, kocakarı” (62)// Alt.Tr: Emegen “saygıdeğer kadın; karı, eş; yaşlı

kadın” (82)// Krgz.Tr (Rad.): Eme “kocakarı” (329)// Mlk.Tr: Emegen “dev” (192)// Moğ-Les: Eme/Em “kadın, eş; dişi” (496); Emegen/Emgen “yaşlı kadın” (497).

Yiner “iner”; **İnmek** (اینمک) “inmek”. Bk. SG (411), AŞ (34b), Trkm.Tr (377)// DLT: İn-/Il- (665/655)// CC (63), Mlk.Tr (192): En-// Tatar.Tr: İng- (119)// Derleme: Enmek/Yenmek/Yinmek// Moğ-Les: İbil-/İvle-/İbel- (634).

İnelmek (اینالمک) “ısrar etmek, ayak diremek; [inlemek]”. Bk. SG (413)// Tatar.Tr: İnel- “yalvarmak, yakarmak” (119)// Moğ-Les: Enel-/Enele- “acı çekmek; üzölmek; inlemek, ağlamak” (505).

İncü (اینچو) “padişaha ait olan mülkler ve köleler; padişahın yerleri ve adamları”. Bk. AŞ (35a), SG (421-422)// Tarama: İnçü “esir, kul” (116)// CC: Ençi “mülkiyet, mal” (63)// Alt.Tr: İnce “arazi parçası” (90)// Kzk.Tr: Enşi “çocuk evlenirken mal mülkten verilen pay; pay; sorumluluk, borç” (140)// Krgz.Tr: Ençi “mirastan pay; pay; mülkiyet” (331)// Mlk.Tr: Ençi “özel; bağımsız” (192)// Özb.Tr.İzahlı: İncü “padişah tarafından verilen topraklar” (I/328)// Trkm.Tr: İnci “armağan olarak verilen küçük ev hayvanı” (377)// Moğ-Les: İngci/İnci/İnj “mehir, çeyiz; çeyiz olarak verilen köle” (657).

İçi (اینچی) “kadın”. Bk. TM (219, T722b/9), TM-Özb (Hümāy), Külliyyat-Yazma2 (730), Külliyyat-Yazma-TB (1212)// DLT-Atalay: Eçi (أچی) “yaşlı kadın” (IV/167)// DLT: Eşiler/Eşler/İşler “kadın” (647)// Krgz.Tr: Ece “daha yaşlı karı” (320)// Tr.Tr: Ece “güzöl kadın; kraliçe”// Trkm.Tr: Ece “kadına saygı sözü” (192)// Moğ-Les: Egeçi/Egç “daha yaşlı kadın” (472).

Ėvürmek (أیورماک) “evirmek, döndürmek”. Bk. SG (423), AŞ (36b)// DLT: Ewür- “ters çevirmek” (651)// Alt.Tr: Ebir- “atrafını çevirmek” (79)// Trkm.Tr: Övür- (511)// Moğ-Les: Ebke-/Evhe- “bükmek” (457); Ebkere-/Evhre- “dolanmak, kıvrılmak” (458).

İngen (اینکان) “deve; dişi deve”// SG: İngen/İnen (423)// DLT (666), Kzk.Tr (671), Krgz.Tr (369): İngen “dişi deve”// YUyg.Tr: İnggen “deve” (177)// Moğ-Les: İngge(n)/İnge(n) “dişi deve” (657).

Erk (أرك) “kalelerin ortasında yapılan kale”. Bk. AŞ (5b), SG (128)// **Ėrk** (أیرک) “ihtiyar, irade; güç, erk; kalelerin ortasında yapılan yüksek kale”. Bk. AŞ (21a), SG (351)// BR-Muin: Erg “büyük kalenin ortasında yapılan küçük kale” (107)// Arat-Babür: Erk “kale, iç kale” (662)// DLT: Erk “emrin geçerliliğı, otorite” (642)// CC: Erk “erk, güç, kuvvet; arzu, istek, irade” (64-65)// Kzk.Tr: Erik “erk, irade, iktidar, istem; hak, hukuk” (144)// Krgz.Tr: Erk “irade, hürriyet” (338)// Özb.Tr.Alt: Ärg “saray; kale” (72)// YUyg.Tr: Erk “özgürlük” (115)// Trkm.Tr: Erk “irade, istem; kararlılık, sebat; rahatlık” (203)// Moğ-Les: Erke/Erh “hak, ayrıcalık; güç, otorite, yetki” (522).

Bavarçı/Bavurçı (باورچی-باورچی) “aşçı”// Anendrac (I/380), Amid: Bavarçı// SG (462), Arat-Babür (638), Doerfer (82): Bavurçı// Moğ-Les: Bagurçı(n) (115).

Bat (بات) “çabuk, tez, hızlı”. Bk. AŞ (55b), SG (429), Krgz.Tr (97)// DLT: Pat “çabuklaştırma için kullanılan bir kelime” (796)// YUyg.Tr: Pat (316)// Moğ-Les: Baçım (102).

Bar (بار) “var, mevcut; varlık”. Bk. SG (434-435), AŞ (56a), DLT (573), CC (23), Krgz.Tr (86), YUyg.Tr (30)// Moğ-Les: Baraga(n)/Barā “varlık, nesne” (131).

Bayır (باير) “bayır, yokuş, yamaç”// SG: “taşra, kır; çöl; düz olmayan kır, engebeli bozkır” (463)// Kzk.Tr: Bavray “dağın aşağı tarafı, etek” (82)// Krgz.Tr: Boor “dağ yamacı” (129-130)// Trkm.Tr: “bayır, yokuş” (54)// Moğ-Les: Bagu-/Bū- “inmek; durmak; yerleşmek, kamp kurmak” (113); Baguri/Buyr “bayır, düzlük; yerleşim yeri” (115); Bay- “olmak, var olmak, yaşamak, kalmak, durmak, oturmak; sahip olmak” (115-116); Bayrı/Bayr “yerleşim yeri, mesken; bulunma yeri” (121); Bayça/Bayç “sarp kayalık, uçurum; çetin arazi” (116).

Baranğar (بارانگار) “Moğ. ordunun sağ kanadı; [sağ kol, sağ taraf]”// SG: “Moğ. sağ taraf. Bahravun ğar (sağ kol)'ın değiştirilmiş biçimidir” (438)// Derleme: Bırangar// Moğ-Les: Baragun gar/Barūn gar “sağ el, sağ kol; ordunun sağ kanadı” (134).

Bars (بارس) “kaplandan daha küçük, atlayan ve evcilleştirilip avlanmakta kullanılan bir hayvan, pars. Fārsī'de yūz denir; Türk takviminde kaplan yılına Bars il (pars yılı) denir”. Bk. SG (436), DLT (575), Krgz.Tr (90), YUyg.Tr (30), Moğ-Les (141).

Baymak/Baymak (بايماق-بايماق) “zenginleşmek, zengin olmak”// SG (462), Alt.Tr (36), Kzk.Tr (73), Krgz.Tr (101), Tatar.Tr (37): Bayı-// DLT: Bayu- (579)// YUyg.Tr: Bèyimağ (39)// Derleme: Bay-/Bayı-// Moğ-Les: Bayaci- (123).

Bağlağan (باغلاغان) “bağlanan, bağlanmış; [bağlamış]”. Bk. AŞ (58a), SG (449), DLT (570), CC (21)// Krgz.Tr: Bayla- (102)// YUyg.Tr: Bağlimak (27)// Moğ-Les: Bagla- (110).

Baydu (بايدو) “Çengiz'in hanlarından birinin adı. **Geyhatu Han**'dan sonra Īrān'da saltanat tahtına oturdu”. Bk. SG (463), CT-Musevi (2929)// Moğ-Les: Ġay “talihsizlik, kötü şans; sıkıntı; felaket” (548); Hatagu/Hatū “katı, sert, sağlam, güçlü, eğilmez; kaba; acımasız; sıkı; bağlı, sadık” (1455).

Baltu (بالتو) “balta, nacak; eyere asılan savaş baltası”. Bk. SG (460), AŞ (59a)// DLT: Baldu (572)// CC (22), Krgz.Tr (85), YUyg.Tr (29), Moğ-Les (128): Balta.

Bay (باي) “varlıklı, zengin”. Bk. SG (463), DLT (579), CC (27), Krgz.Tr (100), YUyg.Tr (32)// Moğ-Les: Bayan (122).

Bayundır Han (بايندرخان) “Gög Han bin Oğuz Han'ın oğlunun adıdır”; **Bayundır** “Moğ. zengin, nimeti bol”// SG (464), ŞT (T81b/7): بايندر// DLT: Bayundur “Oğuz boylarının üçüncüsü”

(579)// ŞT: “anlamı: nimetli” (T83a/5)// Derleme: Bayındır/Bayandur “iyiliği seven”// Moğ-Les: Bayan “zenginlik, bolluk, refah, baylık; bay, zengin, varlıklı” (122).

Bala (بالا) “yavru”. Bk. SG (460), AŞ (58b), DLT (572), Krgz.Tr (82), YUyg.Tr (28), Trkm.Tr (45)// Moğ-Les: Balçir “çocuk, bebek; genç” (127).

Batu (باتو) “Moğ. sert, katı; Sayın Han adıyla tanınan Türk hanlarından birinin adıdır. Coci Han bin Çengiz Han’ın oğludur”. Bk. SG (430)// Moğ-Les: Batu/Bat “sert, katı, sağlam, güçlü, yıkılmaz; güvenilir, sadık, vefalı, içten; namuslu” (145).

Bag (باغ): “bağ, ip”. Bk. SG (453), DLT (569), CC (20), YUyg.Tr (27)// Kzk.Tr: Bav (82)// Krgz.Tr: Boo (129)// Moğ-Les: Bag “bağ, salkım, demet; takım; yığın” (106).

Bagam (باغام) “eğrilmiş duvarı korumak için konan destek ağacı, direk, payanda, destek”. Bk. SG (453)// Krgz.Tr: Bakan (80)// Mlk.Tr: Bagan/Bagana (108)// Alt.Tr (33), Kzk.Tr (71), Tatar.Tr (33), Moğ-Les (107): Bağana.

Bal (بال) “bal; [baldan yapılan içki, bal içkisi]”. Bk. SG (459), DLT (571), CC (22), Krgz.Tr (81), YUyg.Tr (28), Moğ-Les (124).

Balçak (بالچاق) “kılıcın kesici kısmıyla sapı arasındaki enine konulan demir, balçak, barçak”. Bk. SG (460), NŞ (580, 583/4)// Krgz.Tr: Baldak “balçak, kılıç kabzasının siperi; koltuk değneği” (83)// Trkm.Tr: Balcak “kılıç kabzası” (45)// Moğ-Les: Bari- “tutmak, yakalamak, kavramak; ele geçirmek” (136); Baldag/Bardag “kılıç kabzası; topuz, baston vb. sapı” (128/135).

Balığ (بالیغ) “şehir; vilayet”. Bk. SG (460)// DLT: Balık “kale, şehir; çamur” (572)// Moğ-Les: Balgasu(n)/Balgas “şehir, kasaba; yıkıntı, eski bir şehrin yeri, ören yer” (128).

Peteke (پتکه) “havsala, kuş kursağı ve taşlığı”. Bk. SG (430), Trkm.Tr (527)// Kzk.Tr: Bötege (94)// Krgz.Tr: Bötögö (140)// Moğ-Les: Betege(n)/Beteg/Beteke/Betegi/Beteki (161).

Pitik/Bitik “yazı, mektup”// AŞ (60a), SG (529), CC (35): Bitik// DLT: Bitig “kitap; yazı; mektup; muska” (590)// YUyg.Tr: Bitik/Pütük (45/329)// Derleme: Bitik “kitap; mektup; muska”; Pitik “makbuz”// Moğ-Les: Biçig (162).

Pitimek/Bitimek (پیتیمک-بیتیمک) “yazmak”// AŞ (60a), SG (526), DLT (590), CC (35): Bitimek// YUyg.Tr: Pütmek (329)// Moğ-Les: Biçi- (162).

Pitikçi/Bitikçi (پیتیکچی-بیتیکچی) “yazıcı, yazman, kâtip”// SG (22), CC (35): Bitikçi// YUyg.Tr: Pütükçi (329)// Moğ-Les: Biçigeçi/Biçeeç/Biçiyeci (163).

Bağşı (بخشی) “yazan, yazıcı, kâtip, münşi; okuyan, şarkıcı; cerrah, yaralara bakan kimse”. Bk. AŞ (56a), SG (430)// CC: Bakşı “yazıcı” (22)// Krgz.Tr: Bakşı “hekimlik taslayan; şaman” (81)// YUyg.Tr: Baxşı “hekim, otacı; yazıcı, tahsildar; ozan; meraklı” (28)// Trkm.Tr: Bağşı “türkücü, saz şairi, ozan” (44)// Moğ-Les: Bagsi/Bagş “eğitmen, hoca; bilgili lama; usta, uzman; sekreter, kâtip” (110).

Buḥārā (بُخَارَا) “bir ünlü şehrin adı. Bu sözcük, bilim ve sanat anlamına gelen buḥār'dan türetilmiştir. Moğul dilinde bilim ve sanat topluluğu anlamına gelir”// BR-TDK: Buḥār “bilim; erdem” (96)// Moğ-Les: Buhar/Buhār “tapınak, manastır” (229).

Burğu (بُرغو-بُورغو) “içi boş boynuzdan bir üfleme çalgısı; burularak suyun gelmesini sağlayan alet, çeşme musluğu”// SG: “içi boş boynuzdan bir üfleme çalgısı; çıranın vanası; tüfeğin içinden mermi ve pamuğu çıkarmaya yarayan ve milin başına takılan vana; karın ağrısı; doğum sancısı” (484)// DLT: Borguy “üfürülen boru” (594)// CC: Burgu “boru (müzik aleti)” (42)// Tatar.Tr: Bırğı “boru, borazan” (42)// Özb.Tr.İzahlı: Burğu “boru, borazan” (I/154)// Tr.Tr: Boru “borazan”// Derleme: Boru “söğütten çıkarılan düdük”; Burgu “diş ağrısı; ishal; musluk”; Buru “sancı, buruntu, buru; çeşme musluğu”// Moğ-Les: Burguy “pipo temizlemek için kullanılan tel parçası” (221); Büriye(n)/Büree “borazan, boru” (240).

Bürünmek (بُورونماک) “bürünmek”// SG: Burunmak (479)// DLT: Bürün- (607)// Krgz.Tr: Bürkön- (156)// Trkm.Tr: Büren- (91)// Moğ-Les: Büri-/Büre- “bürümek, örtmek, kuşatmak, kaplamak” (239).

Bürgemek/Bürkemek (بُورکاماک) “başını örtmek, başını bürümek”// SG: Bürkemek (479)// AŞ (66b): Bürke- (/k/ ile)// Kzk.Tr: Bürke- “örtmek, bürümek” (101)// Krgz.Tr: Bürkö- “örtmek, kapatmak” (155)// YUyg.Tr: Bürkimek “örtmek; kaplamak” (55)// Moğ-Les: Bürke-/Bürkü- “bürümek, bürünmek, bulutlanmak; örtmek, kaplamak; saklamak, gizlemek”; Bürkü/Bürh “yaz şapkası” (242).

Börk (بُورک) “Moğ. başlık, börk”. Bk. FV (667), SG (484), DLT (598), CC (40), Krgz.Tr (139), YUyg.Tr (51)// Moğ-Les: Bürkü/Bürh (242).

Pertik/Bertik (پَرْتِيک-بَرْتِيک) “kemik çatlaması”// SG: Bertik (436)// DLT: Bert- “bertmek, yaralamak, kırık görülmeyecek biçimde kırmak” (583)// Derleme: Bertik “bertik, incinmiş, burkulmuş; incinme, burkulma”; Pertik “incinen yerlerde olan şiş”// Moğ-Les: Berte- “bertilmek, incinmek”; Bertege “bertik, bertilme, hasar” (160).

Bağaltak/Bağaltak (بَغْلَتَاک-بَغْلَتَاک) “arkalık, yelek, bir tür kısa ve kolsuz hırka”// SG: Bağtak “saç gibi örülüp saça takılan veya kadınların şapkasına dikilen ipek”; Bağaltak/Bağaltak “arkalık, yelek, bir tür kısa ve kolsuz hırka” (454)// AŞ: Bağıltağ “başta ve gövdede cübbe altına giyilen pamuklu kaftan” (58a)// NS: Boğtak/Boğtak “ağaçtan ve çember biçiminde yapılıp süslenmiş Özbek kadınlarının başlığı” (55b/56a)// BR-Muin: Bağtāk/Bağtāk “başlık, kalpak, kavuk, takke; şeyhlerin ve bilginlerin giydiği geniş ve bol üstlük” (288/290); Bağaltāk/Bağaltāk “başlık, kalpak, kavuk, takke; şeyhlerin ve bilginlerin giydiği geniş ve bol üstlük; at zırhı, çokal” (290)// DLT: Bağırdak “kadın göğüslüğü”; Bağırçak “eşek semeri” (569); Boxtay/Boxtuy “elbise bohçası” (596)// Kıpçak (TA.19b/12): Bağırdak “beşik bağı” (21)// Tr.Tr: Bağırdak/Bağıldak “beşik bağı; kadınların âdet zamanında bağladıkları bez; yaklaşık 30 cm eninde bir metre boyunda, uçlarında birer metre kaytanı olan, astarlı, ipek ve sırma işlemeli kumaş”// Derleme:

Bağaltak “hırka”; Bağardak/Bağartlak/Bağırtlak “beşik bağı, bağırdak, bağıldak; çocuk önlüğü; kadın göğüslüğü”// Moğ-Les: Bogtag/Bogtu (GT) “evli ve soylu kadınların başlığı” (177); Baglaga-tay “bohçalı; bohça” (110).

Buğu (بُوغُو) “erkek ceylan; erkek dağ sığırı”. Bk. NS (55b)// AŞ (68a), SG (499): “erkek ceylan”// Krgz.Tr (141), Moğ-Les (210): “erkek geyik”// Derleme: “yabani inek; ceylan; erkek geyik”.

Pekevül/Bekevül (پڪاۋول-بڪاۋول) “çeşneci, sofracı başı, aşçıbaşı”// AŞ (58b), SG (458): Bekevül// CT-Musevi (2326), Doerfer (755): Bökevül (بوڪاۋول)// DLT: Bük- “doymak, bıkmak; yere doğru eğilip sinmek” (606); Bög- “(suyun, askerin) önünü kesmek” (597)// Krgz.Tr: Bökö- “doymak, bıkmak” (137); Bögö- “suya set çekmek; yolu kapatmak; engel olmak”; Bögööl/Bögöt “bend, set, mania, engel” (136); Buk- “pusu kurmak, gizlenmek” (141)// Kzk.Tr: Bök- “çok yemek, şişmek” (94); Buq- “saklanmak, gizlenmek” (97)// Mlk.Tr: Begevil “koruyucu, bekçi, karakol” (117)// Özb.Tr.İzahlı: Bäkavul “çeşneci; aşçı” (I/74)// YUyg.Tr: Bökül “otlakçı, asalak”; Bögen “obur, pisboğaz” (50)// Moğ-Les: Böke-/Böhö-/Büggü-/Büge- “beklemek, pusuda beklemek, pusu kurmak; saklanmak” (203/233).

Begter (بېكتەر) “demirden örülmüş savaş giysisi”// SG: Bekter/Pekter/Қатлав (458/547)// BR-Muin (293): Begter (Muin: “Türkçedir”)// Moğ-Les: Begter/Begçe/Begçi “elbisenin altına giyilen zırh” (150).

Murçal (مورچال) “kale kuşatma sırasında çevresine kazılan hendek; orduyu korumak amacıyla çevresine yapılan hendek, siper”. Bk. SG (1446)// AŞ: “kale burcu, kale kulesi” (177b)// BR-Muin: Mūrçāl “kale kuşatılırken çevresinde kazılan çukur” (2049)// Amid: “Tr. kale ve düşmana doğru yer altından kazılan delik”// Krgz.Tr: Mölçör “belirlenmiş nokta, sınır” (572)// Mlk.Tr: Burçu “bahçe duvarı” (129)// **Bolcar/Bulcar** (بُلجار-بُولجار) “ordunun toplanması için belirlenen yer”. Bk. AŞ (69a), SG (519)// Kzk.Tr: Murşa “imkan, fırsat” (388)// Krgz.Tr: Bolco- “tahmin etmek; önceden tayin ve tarif eylemek”; Bolcol “belirlenen müddet, vade, süre; tarif, tayin; ölçü” (127); Mölçör “belirlenmiş nokta, sınır” (572); Murça “boş vakit” (575)// Mlk.Tr (125), Derleme: Bolcal “süre”// Mlk.Tr: Murcar/Mulcar “sedir, çoban yatağı” (302)// Özb.Tr: Molcäl “hedef, tasarı” (57)// YUyg.Tr: Bolcimak “tahmin etmek, varsaymak”; Bolca/Bolcal “tahmin, varsayım” (47); Bulcar “ikametgah” (52); Molca/Mölçer “tasarı; nişan alma” (274/276)// Moğ-Les: Bolca-/Bolco-/Bolcu- “üzerinde anlaşılmak; atamak, tayin etmek; önceden kararlaştırmak, önceden düzenlemek; tahmin etmek, kestirmek”; Bolcar/Bolcor/Bolcuga(n)/Bolcaga/Bolcoo “kararlaştırma, sözleşme, süre; randevu” (191); Bolcul/Bolcol “anlaşma” (192); Bolulçaga “imkan, fırsat” (190).

Bulağ (بُلَاغ-بُولَاغ) “kaynak, pınar, bulak; burnu çatlak olan at”. Bk. SG (518)// AŞ (69b), CC (41), YUyg.Tr (52): “pınar”// DLT: Bulak at “geniş sırtlı, kısa boylu at” (600)// Krgz.Tr (143), Moğ-Les (213): “bulak, pınar; sıracı hastalığı”.

Beneg/Benek (بَنَك) “içki içtikten sonra yüzde beliren iz”// SG: Benek (461)// DLT: Benek “tane” (582)// Trkm.Tr: Menek “benek, leke” (454)// Moğ-Les: Mengge/Menge “leke; ben, benek; iz, işaret” (838).

Bincik yam (بِنَجِیک یام) “Moğ. çapar, ulak atı, menzil atı; çapar evi, ulak atlarının barındırıldığı konak yeri”. Bk. Vassaf (476)// SG: Bincik yam “Moğ. çapar atı” (556)// FV: Bincik “Moğ. çapar evi” (667)// Moğ-Les: Cam “yol, sokak, geçit; posta konaklama yeri” (1595).

Buğa (بُوغَا) “boğa, erkek dağ sığırı”. Bk. SG (498)// DLT (599), Krgz.Tr (141), Kzk.Tr (97): Buğa// CC: Boga (36)// Trkmn.Tr: Buga (85)// Moğ-Les: Buha/Buh (229).

Buta (بوتا) “bitki; fidan; [boyu kısa olan dallı ve yapraklı ağaç; çalı]; ipek kumaş gibi şeylere dokunan nakışlar ve çiçekler; amaç, nişan alınacak yer, ok hedefi”. Bk. SG (474)// DLT: Butak/Butık “budak” (605)// CC: Butak “dal” (43)// Krgz.Tr: Buta “çalı; çalılık; ok menzili; nişan, hedef; (Rad.) bir kumaş adıdır”; Butak “dal, budak” (149)// Derleme: Puta “çam fidanı; budak, budaklı ağaç; nişan alınacak yer”// Moğ-Les: Buta/But/Butu “çalı, çalılık, çalı çırpı, fundalık; demet, yığın, küme, öbek; salkım” (227).

Botum/Botam (بوتوم-بوتام) “çocuğum, yavrum”// **Bota** “yavru; deve yavrusu, potuk”. Bk. AŞ (64b), SG (474)// DLT: Botuk/Botu “deve yavrusu” (596)// Kzk.Tr: Bota/Botaqan “deve yavrusu; çocuklara söylenen sevgi sözü” (93)// Krgz.Tr: Boto “deve yavrusu” (133)// YUyg.Tr: Bota “köşek, deve yavrusu” (49)// Trkm.Tr: Botla- “deve doğurmak” (80)// Derleme: Bot/Bota/Botuk “deve yavrusu”// Moğ-Les: Botuga/Botugu(n)/Botgo “deve yavrusu” (197).

Böke (بُوكَا) “güreşçi, yiğit, böke”. Bk. SG (505), YUyg.Tr (50)// DLT: Böke “büyük yılan” (597)// Alt.Tr: Bökö (44)// Krgz.Tr: Bökö (137)// Moğ-Les: Böke/Böh “güreşçi, pehlivan” (203); Mogay/Mogoy “yılan” (846).

Butramak (بوتراماق) “dağılmak, perişan olmak, saçılmak, yayılmak”. Bk. AŞ (64a), SG (471)// Moğ-Les: Butara-/Butra- (227).

Bürgüt (بُورگوت) “karakuş, kartal, tavşancıl”. Bk. AŞ (66b), SG (484), Özb.Tr.Alt (127), Trkm.Tr (91)// Krgz.Tr: Bürküt (156)// Moğ-Les: Bürgüd/Bürged (239).

But (بوت) “but”. Bk. SG (473), AŞ (65a), DLT (604), CC (43), Krgz.Tr (149)// YUyg.Tr: Put (328)// Moğ-Les: Bulçing/Bulçin(g) “baldır; bacak veya kol adalesi” (214).

Buğur (بُوغور) “iki hörgüçlü deve, buğur, buğra”. Bk. SG (499)// DLT: Bugra “erkek deve” (599)// Trkm.Tr: Bugra (85)// Moğ-Les: Bugura/Bür “erkek deve” (211).

Bulğar (بُولغار) “bular, bulaştırır”. Bk. SG (519), AŞ (70a), DLT (601), CC (41), Krgz.Tr (144), YUyg.Tr (52)// Moğ-Les: Bulha- (219).

Bulğag/Bulğak (بُلْغَاغ-بُلْغَاك) “karişıklık”. Bk. AŞ (69b), SG (519), DLT (601), CC (41), Alt.Tr (45)// Moğ-Les: Bulag “karişik, bulanık” (213).

Béz “bez, pamuklu bez”// **Böz** (بوز) “pamuklu bez”. Bk. AŞ (67a), SG (488), DLT (598), CC (40), Krgz.Tr (140)// YUyg.Tr: Bez/Böz (37/51)// Trkm.Tr: Biz (75)// Moğ-Les: Bös (205).

Boz “boz rengi; boz renkli at; anlayışlı, zeki”. Bk. SG (488), BR-Muin (316)// DLT (597), CC (39), YUyg.Tr (50): “boz”// Alt.Tr: Bos “inatçı, direngen; Erlik'in (yer altının hükümdarının) sıfatı” (43)// Krgz.Tr: Boz “boz”; Boz bala “genç çocuk” (135)// Moğ-Les: Boru/Bor “boz, kır; kahverengi; koyu, esmer; sade, basit; bayağı, kaba” (194).

Bos “Moğ. kalk!”. Bk. SG (490), NS (183a), Moğ-Les (196).

Bus “pusu kur, pus!”. Bk. SG (489), Trkm.Tr (89)// DLT: Bus-/Büs- (604)// Moğ-Les: Bugsi-/Bugşi- (210).

Böyük/Biyik (بۈيۈك) “büyük, yüce, ulu; yüksek”// SG (557), Alt.Tr (41): Biyik// AŞ (59b), Trkm.Tr (62): Beyik// DLT: Bedük/Beđük “büyük, yüce” (580)// CC: Beyik “büyük, yüce” (31)// Kzk.Tr (89), Krgz.Tr (124), Mlk.Tr (124): Biyik “yüksek”// YUyg.Tr: Büyük “büyük” (55)// Azb.Tr: Böyük “büyük” (109)// Moğ-Les: Būdügün/Būdūn/Bidügün “büyük” (232).

Bübük (بۈبۈك) “kuş ibiği”; **Hüpüşek** (هۈپۈشك) “çavuş kuşu, ibibik”; **İbik** (ايك) “[Rüm Tr.] ibik, horoz gibi kuşların başındaki taç”; **Übük** (اۈبۈك) “ibik, kuşların başındaki taç”; **Bübüş** (بۈبۈش) “çavuş kuşu, ibibik, hūthūt”// SG: بۈپۈش “ibibik” (464-465); Übük/Püpük (اۈبۈك-پۈپۈك) “kuş ibiği, ibibik” (198/465); İbik (elif ve /b/ esre ile) (ايك) “Rüm Tr. ibik, kuşların başındaki taç” (325); Hüpüşek “ibibik” (1268)// AŞ: پۈپۈك “kuş ibiği” (64a)// BR-Muin: Pūpeş/Pūpū/Pūpe/Pūpek/Būbek/ Būbū/Būbe/Būbūye “ibibik kuşu” (312/424/425)// DLT: Üpüp/Üpgük “çavuş kuşu” (933)// Krgz.Tr: Üpüp “hūthūt” (796)// Özb.Tr.İzahlı: Papishāk “ibibik” (I/598)// YUyg.Tr: Pöpük “saçak”; Pöpüşek “saç tutamı, perçem” (326); Höppüp/Hüpüp “ibibik” (158)// Trkm.Tr: Hüpük “ibik”; Hüypüypik “ibibik” (359)// Azb.Tr: Pipik “ibik” (636)// Derleme: Pupuş “perçem, saç tutamı”; Übük “ibik”; Übübük/Hübbük “ibibik”; İbik “ibik; ibibik”// Moğ-Les: Būbegelcin/Būbügelcin/Böbegelcin “ibibik” (231); Öbelcin/Ögelcin “ibik, sorguç, tüy tutamı; ibibik kuşu” (979); Öbüg/Övüg “ibik, tepe, sorguç, perçem (kuşlarda)” (981).

Bortak/Bortag (بورتاق-بورتاغ) “inişli çıkışlı sarp yol, çukurlu yol”. Bk. AŞ (66a)// SG: Bortak/Bortag/Çatğal (483/782)// Moğ-Les: Bartaga(n)/Bartā “şiş, kabarcıklı; pürüzlü arazi; parçalanmış memleket; tümsek, tepecik; aşınmış iri kaya parçası; tehlikeli yer” (142); Bur “çamurlu; bulanık, belirsiz, karanlık” (220); Burtag “kir, pislik; kirli, pis” (222).

Bozuk/Bozug (بوزوق-بوزوغ) “bozuk, yıkık”. Bk. SG (489), AŞ (67a)// DLT (605), Krgz.Tr (152), YUyg.Tr (54): Buzuk// CC: Buz- “bozmak” (43)// Trkm.Tr: Bozuk (81)// Moğ-Les: Burçi- “yıkma” (221).

Bozuk “Oğuz Han soyundan olan bir Türk boyunun adı”. Bk. SG (489/223), ŞT (78b/12)// Alt.Tr: Uk “soy, kabile, boy, cins” (193)// Krgz.Tr: Ukum tukum “soy” (781)// Moğ-Les: Ug “temel, kök, öz” (1331).

Bok (بوق) “dışkı”. Bk. DLT (593), CC (36), Krgz.Tr (125)// YUyg.Tr: Poğ (325)// Moğ-Les: Bog (176).

Buķturmak “düşmanın arkasından pusu kurdurmak, pusuya yatırmak”. Bk. SG (500)// DLT: Bük- “yere doğru eğilip sinmek” (606)// Kzk.Tr: Buq- “saklanmak, gizlenmek; eğilmek” (97)// Krgz.Tr: Buk- “pusu kurmak, gizlenmek” (141)// Mlk.Tr (129), Trkm.Tr (85): Buk- “saklanmak, gizlenmek”// Moğ-Les: Böke-/Böhö-/Büggü-/Büge- “beklemek, pusuda beklemek, pusu kurmak; saklanmak” (203/233).

Burunduruk (بوروندوروق) “burunduruk, yavaş, devenin burnuna geçirilen dizgin; önder, kumandan”. Bk. SG (485)// DLT: Burunduk “dizgin, burunluk” (603)// Kzk.Tr: Murındıq “burunsak, burunluk; önder, lider” (388)// Krgz.Tr: Muruntuk “burunsalık” (576)// Mlk.Tr: Burunduk/Burunduruk “yular, burunluk” (130)// Trkm.Tr: Burunlık/Burunsa “burunduruk, burunsak” (89)// Moğ-Les: Buruntag/Buruntug “burunduruk” (224).

Buhsamak (بوخساماق) “boğuna boğuna ağlamak, hıçkırığa hıçkırığa ağlamak; sevgilinin ayrılık acısından ağlamak”. Bk. AŞ (65b), SG (475)// DLT: Boxsa- “bir işi kerhen (istemeyerek) yapmak” (596)// Moğ-Les: Bugsa- “kızgın veya küskün olmak; sıkılmak; somurtmak” (210).

Bordamak (بورداماق) “semirtmek, semizletmek, şişmanlatmak”// AŞ: “semirtmek, semizletmek” (66a)// Krgz.Tr: Bordo- “hayvanı beslemek” (131)// YUyg.Tr: Bodimağ/Bordimağ “semirtmek, beslemek” (46/48)// Moğ-Les: Borda-/Bordo-/Bordu- “semirtmek, semizletmek” (193).

Bitmek (بیتماک) “bitki bitmek, çıkip yetişmek; yara iyileşmek, yara kapanmak; yapılmak; bitmek, tükenmek; türemek, ortaya çıkmak”. Bk. SG (526)// **Bütmek** (بوتماک) “bitki bitmek, çıkip yetişmek; yara iyileşmek, yara kapanmak; yapılmak; bitmek, tükenmek; inanmak, güvenmek, kabul etmek; [türemek, ortaya çıkmak]”. Bk. SG (465)// AŞ: “bitmek, sona ermek; yara iyileşmek; bitki bitmek; inanmak” (64a-64b)// DLT: “inanmak, ikrar etmek; doğrulanmak; yara kapanmak; ses kısılmak; bitki bitmek; yavru doğmak; yaratılmak” (608)// CC: Bit- “bitmek, yetişmek, büyümek” (35)// Kzk.Tr: Bit- “bitmek, tükenmek; hazır hale gelmek; iyileşmek; bitmek, yetişmek, büyümek; ortaya çıkmak, peyda olmak” (105)// Krgz.Tr: Büt- “bitirmek; bitmek; bitki bitmek; çıkip yetişmek; belirlemek; onulmak” (156-157)// YUyg.Tr: Bitmek/Pütmek “bitmek; iyi olmak, et bağlamak” (45/329)// Moğ-Les: Büte- “örtülmek, kaplanmak; yara kapanmak, yara iyileşmek; hava kapalı olmak; boğulmak; bunalmak” (244); Bütü-/Büte- “bitmek; oluşmak; yapılmak, gerçekleşmek; başarılmak” (245).

Bütgermek (بوتکارماک) “bitki bitirmek, yeşertmek; yarayı iyileştirmek; inandırmak, güven vermek; [yapmak; bitirmek, sonlandırmak; tüketmek; türetmek, ortaya çıkarmak; örtmek]”// SG: Bütgermek (468-469)// AŞ: Bütgermek “bitirmek, tamamlamak; örtmek; onatmak” (64b)//

Krgz.Tr: Bütör- “bitirmek” (157)// Moğ-Les: Bätege-/Bütee- “kapamak; kaplamak, örtmek; boğmak” (244); Bütüge-/Bütee- “oluşturmak; yaratmak; kurmak; üretmek; bitirmek, tamamlamak; yapmak, gerçekleştirmek; üstesinden gelmek” (245).

Borsuk (بُورسُوق) “küçük köpek büyüklüğünde olan, vurdukça semiren ve kürkünden yararlanan bir hayvan, vaşak”// SG: Porsuk (483)// DLT: Borsuk “kaba ete benzer küçük bir hayvan. Şişmanlık için örnek verilir” (521)// Kzk.Tr: Borsıq “porsuk” (92)// YUyg.Tr: Borsuk “porsuk” (48)// Moğ-Les: Borki/Borih “yaşlı porsuk” (194).

Bütün (بُوتُون) “doğru, sağlam, bütün”. Bk. SG (474), DLT (608), CC (44), Krgz.Tr (157)// YUyg.Tr: Pütün (329)// Moğ-Les: Bütün/Büten (246).

Buğav (بُوخَاو) “boyına takılan zincir; suçluların ve hayvanların ayaklarına takılan zincir, bukağı”. Bk. SG (476)// DLT: Bukagu “bukağı” (599)// Kzk.Tr: Buğav “bukağı” (96)// Krgz.Tr: Bogoo “bukağı” (125)// Trkm.Tr: Bukav “gümüş kolye” (85)// Moğ-Les: Baguy/Bagu/Buguy “bilezik” (114).

Büdrümek/(Rūmī)Büdürmek (بُودُرومَک-بُودُرومَک) “kafa üstü yere düşmek”. Bk. SG (476/478)// Tarama: Būdūr-/Büdre-/Büdri- “sendelemek” (42)// Trkm.Tr: Büdre- “sürçmek, ayağı takılmak” (90)// Moğ-Les: Būdüre-/Büdüri-/Büdre- “tökezlemek, sürçmek” (233).

Budal (بُودَال) “yer, mekân”. Bk. SG (478)// Moğ-Les: Bagu-/Bū- “inmek; durmak; yerleşmek, kamp kurmak”; Bagudal/Būdal “durak, kamp; duraklama” (113).

Büdine/Bödene (بُودِينَه-بُودِينَه) “bıldırcın. Kerek de denir”// AŞ (65b), SG (478), Kzk.Tr (94), Mlk.Tr (127): Bōdene// Alt.Tr (44), Krgz.Tr (136): Bōdönö// Tatar.Tr: Būdene (49)// Özb.Tr.İzahlı: Bedānā (I/94)// YUyg.Tr (50), Derleme: Bōdūne// Trkm.Tr: Bedene (56)// Moğ-Les: Būdūne/Būdne (233).

Buran/Burağan/Boran/Borağan (بُورَان-بُورَاغان-بُورَان-بُورَاغان) “şiddetli kar ile fırtına”. Bk. SG (482)// Alt.Tr: Borogon “kar fırtınası” (43)// Kzk.Tr: Boran “tipi, kar fırtınası, boran” (92)// Krgz.Tr: Boroon “tipi, kar kasırgası” (132)// Mlk.Tr (126), YUyg.Tr (48): Boran “burağan, fırtına”// Tr.Tr: Burağan “güçlü esen rüzgâr”; Bora “genellikle arkasından yağmur getiren sert rüzgâr”; Boran “rüzgâr, şimşek ve gök gürültüsü ile ortaya çıkan sağanak yağışlı hava olayı”// Derleme: Boran “sis, duman; şiddetli kar, fırtına, kasırga; şiddetli yağmur, sağanak”; Buran “şiddetli kar, fırtına, kasırga”; Borağan “bora, fırtına”// Moğ-Les: Boruga(n)/Boroo(n) “yağmur” (194).

Burcın/Borçın “dişi ceylan”. Bk. SG (483), AŞ-Hüccetiye (114)// Krgz.Tr: Buurcun “genç buğra” (150)// Derleme: Burçin “dişi geyik”// **Burçın/Borçın** (بُورچین-بُورچین) “dişi ördek”. Bk. SG (483), AŞ-Hüccetiye (114), AŞ (67a), MU (T777a/25), MU-Külliyat-Yazma2 (572)// Moğ-Les (GT): Borçin “bir ördek türü” (193); Boru/Bor “boz, kır” (194); Borugçin/Borogçin “boz, bozca (dişi hayvan)” (195).

Böri (بوری) “kurt”. Bk. AŞ (65b), SG (485), DLT (598), CC (40), Kzk.Tr (94), YUyg.Tr (51), Trkm.Tr (83)// Alt.Tr (44), Krgz.Tr (139), Mlk.Tr (128): Börü// Moğ-Les: Börtü/Börte/Bört “boz; çizgili, benekli, çilli”; Börtü/Börte/Bört çinua “boz kurt” (205).

Bozlamak (بوزلاماق) “ağlayıp inlemek, matemle feryat etmek; dişi deve yavrusunu çağırırken bağırmak, bozlamak”. Bk. AŞ (66b), SG (487), DLT (597), Trkm.Tr (81)// Kzk.Tr: Bozda- “deve bağırmak; hıçkıra hıçkıra ağlamak; bir ritm ile ses çıkarmak” (90)// Krgz.Tr: Bozdo- “deve bağırmak; acıyla ağlamak” (135)// YUyg.Tr: Bozlamak “bağırmak; hıçkırmak” (50)// Moğ-Les: Buyla- “bağırmak, ağlamak, anırmak, deve böğürmek” (212).

Buzağu/Buzak/Buzav (بوزاغو-بوزاق-بوزاو) “sığır, kömüş ve gergedan gibi hayvanların yavrusu, buzağı”. Bk. SG (488)// DLT: Buzagu (605)// CC: Buzav/Buzov (43)// Kzk.Tr: Buzav (97)// Krgz.Tr: Muzoo (577)// Özb.Tr.İzahlı: Buzaq (I/146)// Derleme: Buzak/Buzah/Buzav// Moğ-Les: Biragu(n)/Biyarū (169).

Bozacı (بوزە چى) “[bozacı]; Türkmeniyye boylarından birinin adı”. Bk. SG (489)// Alt.Tr: Bozo/Boco “bir tür ev birası” (43)// Krgz.Tr: Bozo “boza (hububattan yapılan bir tür alkollü içki)”; Bozoçu “bozacı” (136)// Mlk.Tr: Boza “alkollü Kafkas içkisi” (127)// Özb.Tr.İzahlı: Bozä “keyif verici bir içki”; Bozäxanä “boza satılan ve içilen yer; meyhane” (I/158)// YUyg.Tr: Boza “boza” (50)// Moğ-Les: Bocu/Boz “posa; kesilmiş sütün suyu” (198).

Bosağa (بوساغه) “eşik, kapı eşiği”. Bk. AŞ (67b), Kzk.Tr (92), Mlk.Tr (126)// SG: “kapının eşiği. Büse-gāh'ın değiştirilmiş biçimi olmalıdır” (490-491)// Krgz.Tr: Bosogo (133)// YUyg.Tr: Bosuğa (48)// Moğ-Les: Bosuga/Bosgo (196).

Bösün (بوسون) “Moğ. bit”. Bk. SG (491), NS (183a), King (224, 200A/7)// Moğ-Les: Bögesü(n)/Böös(ön) (200).

Buşmak (بوشماق) “zarar gelmek; üzülmek; [kızmak]”// AŞ: “kızmak; darılmak, incinmek; rahatsız olmak” (68a)// SG: “zarar gelmek” (491)// DLT: “sıkılmak, bıkmak” (604)// Krgz.Tr: Buşman “acı, tasa” (149)// Mlk.Tr: Buşman/Buşuv “üzüntü, tasa” (131)// YUyg.Tr: Puşmak “sıkılmak” (327)// Moğ-Les: Bugsa-/Bugsi-/Bugşi- “kızmak” (210).

Boğmak (بوغماق) “boğmak”. Bk. SG (496), DLT (592), YUyg.Tr (46)// Krgz.Tr: Buu- (149)// Moğ-Les: Bogu-/Boo- (177).

Bolğan (بولغان) “olan; olmuş; olmak”. Bk. SG (520), AŞ (70b), DLT (593), CC (36), Krgz.Tr (126), YUyg.Tr (47), Moğ-Les (182).

Bulğan “Moğ. samur”. Bk. SG (520), NS (184a), King (199C/27), YUyg.Tr (52)// Moğ-Les: Bulaga(n)/Bulga(n) (213).

Boğcama (بوغجامه) “bohça”. Bk. SG (498)// DLT: Bog (592)// Kzk.Tr: Boqşa/Boqjama (TDK)// Krgz.Tr: Bokço (125)// Özb.Tr.İzahlı: Boğcamä (I/167)// YUyg.Tr: Bokça/Boxça (46)// Moğ-Les: Bogça/Bogçu/Bogç (176).

Boğçurma (بوغچورمه) “[uçlarının birbiriyle eşit olması için] yayın uçlarına takılan ip”// AŞ: Boğcı (68a)// SG: Boğçı/Boğçurma (498)// Krgz.Tr: Booçu “her türden bağ (ip, şerit, vs.); ufak koşum parçaları (kolan vs.)” (129)// Moğ-Les: Boguça/Booç “ip, sicim” (178).

Buğday (بوغداي) “buğday”. Bk. SG (498), DLT (599), CC (41), YUyg.Tr (52), Trkm.Tr (85)// Krgz.Tr: Buuday (149)// Moğ-Les: Buguday/Būday (210).

Boğun (بوغون) “insan vücudunda ve ağaç gövdesinde bulunan boğum, eklem, mafsalsal”. Bk. SG (499), DLT (593), Özb.Tr (14), Trkm.Tr (76)// CC: Bogum/Bovum (36)// Kzk.Tr: Buvın (96)// YUyg.Tr: Boğum (46)// Moğ-Les: Bogumi/Boomi “boğum, ilmik” (179).

Bögrek (بؤگراک) “böbrek”. Bk. SG (505)// DLT: Bögür (597)// Krgz.Tr: Böyrök (140)// YUyg.Tr: Bökrek (51)// Moğ-Les: Bögere/Böör (200).

Böğürtgen (بؤگورتگن) “böğürtlen”. Bk. SG (505)// YUyg.Tr: Bölcürgen (50)// Azb.Tr: Böyürtken (109)// Moğ-Les: Bögerelgene/Böörölgönö (200).

Bölek/Bölük (بؤلاک-بؤلؤک) “bölük, takım, küme”// SG: Bölek/Bölük (520)// DLT: Bölük (598)// Krgz.Tr: Bölök/Bölük “parça, kısım, bölüm” (138)// Mlk.Tr: Bölek/Bölük (127)// Trkm.Tr: Bölek (83)// Moğ-Les: Bülüg/Büleg (237).

Böltü böri/Bölte böri (بؤلتو بؤرى-بؤلته بؤرى) “sırtlan, yeleli kurt”. Bk. SG (519)// Moğ-Les: Börtü/Börte/Bört “boz; çizgili, benekli, çilli”; Börtü/Börte/Bört çinua “boz kurt” (205).

Boy (بؤي) “insanın uzunluğu, boy; endam; boy otu, çemen otu”. Bk. SG (524)// DLT: Boğ “insanın uzunluğu, boy” (591); Boy “çemen otu” (596)// CC: “vücut” (39)// Krgz.Tr: “bedenin uzunluğu; endam; süre; uzunluk; kıyı” (134)// YUyg.Tr: “vücut, gövde, boy; kenar, kıyı” (49)// Moğ-Les: Boda/Bod “cisim, beden, fizik; nesne; öz, madde, özdek” (173).

Boyamak (بؤياماق) “boyamak”. Bk. SG (521), CC (39)// DLT: Boğu- (591)// Krgz.Tr: Boyo- (135)// YUyg.Tr: Boyumak (50)// Moğ-Les: Budu/Buda- (208).

Boyak “boya”. Bk. SG (524), AŞ (70b), YUyg.Tr (49)// DLT: Boğug (591)// CC: Boya (39)// Krgz.Tr: Boyok (135)// Moğ-Les: Budug/Budag (208).

Bögse/Bökse (بؤكسا) “belden yukarı bölüm; [gövdenin aşağı kısmı]”. Bk. AŞ (68a), SG (505)// DLT: Bökseg “kadının gerdanı; göğsün üst kısmı” (597)// Kzk.Tr: Bökse “uyluk, kalça” (94)// Krgz.Tr: Böksö “dağ eteği; gövdenin aşağı kısmı; tam değil, kenarlara kadar” (137)// Mlk.Tr: Böksüm/Böksün “gövde” (127)// Moğ-Les: Bögse(n)/Bögs “arka taraf, geri, kış, kışa yakın kısım, kalça, but, kaba et” (201).

Bügreyib (بُكْرَيْب) “bükülmüş, eğilmiş”// AŞ: Bügreyib (68b)// SG: Bükreyib (503)// DLT: Bükri “kambur” (606)// CC: Bükürü “bükük, eğri” (44)// Alt.Tr: Büktel- “eğilmek, bükülmek” (47)// Kzk.Tr: Bükir “kambur”; Bükirey- “kamburlaşmak, beli bükülmek” (100)// Krgz.Tr: Bükür “kambur”; Büküröy- “kamburlaşmak” (154); Büktöl- “bükülmek” (153)// Mlk.Tr: Büklen- “katlanmak” (47)// Derleme: Bükürü/Bükre/Bügrü “kambur”// Moğ-Les: Böküy-/Böhiy-/Bökey- “bükülmek, kamburlaşmak”; Böküger/Böhgör “bükük, kambur” (203).

Bıg (بِيْغ) “süslenmiş, düzenlenmiş, hazır; [karar, maksat, niyet, istek]”. Bk. SG (544)// DLT: Bayık “doğru” (579)// Moğ-Les: Miha(n)/Mah(an) “gerçek” (855).

Bilig (بِيْلِيْغ) “[bilgi; anlayış; bilim; bilinen, belli; öğüt, doğru yolu gösterme, öğretme]”. Bk. AŞ (63a), DLT (588)// SG (555), CC (32), Kzk.Tr (103): Bilik// Moğ-Les: Bilig/Bileg (167).

Bêrk (بَيْرْكِ) “pek, sağlam, dayanıklı, berk”. Bk. SG (537), AŞ (61b)// DLT (581), CC (29): Bek/Berk “muhtem, sağlam, sıkı”// Krgz.Tr: Bek “sağlam, pek; muhtemce; gayet” (104)// YUyg.Tr: Berk “sağlam; kilitli” (35)// Moğ-Les: Beki/Beh “pek, güçlü, sıkı, sağlam, sert, katı” (153); Berke/Berh “berk, pek, güç, çetin, zor; yüklü, zahmetli, karmaşık, önemli, ciddi, tehlikeli; güçlük, zorluk; sıkıntı, zahmet” (159-160).

Bêl (بَيْل) “bel, kemer”. Bk. SG (553)// DLT (586), Trkm.Tr (67): Bil// CC (28), Krgz.Tr (105), YUyg.Tr (34), Moğ-Les (154): Bel.

Baytal (بَيْتَال) “kısırak”. Bk. SG (464), Mlk.Tr (115)// Krgz.Tr: “henüz doğurmamış kısırak” (103)// YUyg.Tr: “kısırak; doğurmamış kısırak” (33)// Moğ-Les: Baydasu(n)/Baydas/Baytasu(n) “henüz yavru lamamış üç dört yaş arası hayvan (özellikle kısırak); kısır, yavrusuz” (118).

Bilgü (بَيْلْغُو) “alamet, nişan, belgi, iz, belirti, damga; bilge, bilgili”// AŞ: “alamet, nişan; bilinecek nesne” (63a)// SG: “damga, nişan, alamet; mecaz anlamda: ok nişanı; mahlas, takma ad” (554)// DLT: Belgü “işaret, alamet” (582)// Kzk.Tr: Belgi “işaret, im, damga, alamet” (86)// Krgz.Tr: Belgi “alamet, nişane, damga, işaret, yol işareti” (106); Bilgi/Bilgiç “haberdar; bilgiç; akıllı; kılavuz” (120)// YUyg.Tr: Belge “belge, işaret” (35)// Moğ-Les: Belge/Beleg “belge, işaret, alamet, belirti, iz, sembol; kehanet, önceden kestirme, fal” (157).

Bıkın (بَيْكِنْ) “böğür, boş böğür”. Bk. SG (545), DLT (585)// Krgz.Tr: Mıkın “yan, fileto” (564)// YUyg.Tr: Bıkın “böğür, yan; fileto” (41)// Trkm.Tr: “kalça” (64)// Moğ-Les: Miha(n) “et, vücut, beden” (844).

Bilerzik (بِيلَرْزِيْكِ) “bilezik”. Bk. SG (553), Azb.Tr (93), Derleme// DLT: Bilezük (587)// Kzk.Tr: Bilezik (103)// Krgz.Tr: Bilerik (120)// YUyg.Tr: Bilek üzük (448)// Moğ-Les: Bilüçüg/Bileçüg/Biyaljiğ “yüzük” (168).

Bilek (بَيْلَاكِ) “hediye, armağan”. Bk. SG (553)// DLT: Bilek/Belek (587)// Krgz.Tr (106), Derleme: Belek// Moğ-Les: Beleg (156).

Beserek/Biserek (بَسْرَك-بِسْرَك) “güçlü ve melez deve, beserek”// SG: Besrek/Bisrek (442/540)// Tarama: Beserek/Biserek (31)// Derleme: Beserek/Besrek/Biserek// Moğ-Les: Besereg/Besreg “melez, kırma, karışık; melez hayvan veya bitki” (161).

Kızıl palçıĝ (قِزِيل پَالچِغ) “[Rüm Tr.] kızıl balçık”. Bk. SG (1154)// DLT (572), Krgz.Tr (83): Balçık “balçık”// CC (22), YUyg.Tr (29): Balçuk “balçık”// Trkm.Tr: Palçık “balçık” (516)// Moğ-Les: Balçig “balçık” (127).

Biçin (بِچِين) “maymun”. Bk. SG (530), DLT (586)// Krgz.Tr: Meçin (559)// Trkm.Tr: Bicin (65)// Moğ-Les: Beçi(n)/Biçi(n)/Meçi(n) (150).

Taraĝanda (تاراغاندا) “taradığında”. Bk. AŞ (74a), SG (566)// DLT: Tar- “dağıtmak; ayırmak”; Tara- “dağıtmak; taramak” (855/856)// Krgz.Tr: Tara- “taramak; tarlada sürgü sürmek; dağılmak, yayılmak” (709)// YUyg.Tr: Tarimağ “taramak” (390)// Moğ-Les: Tara- “dağılmak, saçılmak, yayılmak” (1203); Taraga-/Tarā- “dağıtmak, saçmak, yaymak” (1204).

Tarıĝ (تاریق) “darlık; tarla”. Bk. AŞ (73b), NS (62a)// Derleme: Darık “keder, üzüntü”// Moğ-Les: Tari-/Tariya- “ekmek, tohum saçmak; dikmek; tarım yapmak, toprağı işlemek”; Tarig “Bk. Urug”; Tariya(n) “tohum, tahıl; çayır, orlak; tarla, çiftlik” (1205).

Tarıĝ (تاریغ) “darı”// AŞ (74a), SG (577): “darı”// DLT: Tarı- “toprağı sürmek”; Tarig “buğday; akdarı; tahıl; tohum; ekin” (856)// CC: Tarı “darı” (179)// Alt.Tr: Tarı- “dikmek” (169)// Krgz.Tr: Taruu “darı” (714)// YUyg.Tr: Tèriğ “darı” (409)// Moğ-Les: Tari-/Tariya- “ekmek, tohum saçmak; dikmek; tarım yapmak, toprağı işlemek”; Tarig “Bk. Urug”; Tariya(n) “tohum, tahıl; çayır, orlak; tarla, çiftlik” (1205).

Tarĝamağ (تارغاماق) “dağılmak, saçılmak, savrulmak”// SG: Tarĝamağ/Tarĝağmağ/Tarĝalmağ (572)// AŞ (73a), BL (43b): Tarĝamağ// Krgz.Tr: Tara-/Tarka- (709/711)// YUyg.Tr: Tarĝimağ (391)// Moğ-Les: Tara-/Tarha- (1203/1207).

Tarĝacı (تَرْغاجی) “bir yerden başka yere göçürülen topluluk”. Bk. SG (576-577)// Özb.Tr.Alt: Tärqä- “bir yerden başka yere yönelmek; yayılmak, saçılmak” (155)// Moğ-Les: Tarhagagçi/Tarhāğç “dağıtıcı” (1207).

Tarĝamış (تَرْغامیشی) “dışarı atmak, uzaklaştırmak; dağıtmak”. Bk. FV (621).

Tarĝatmağı (تارقاتماغی) “dağıtması, savurması”// AŞ: Tarĝatmağı (73a)// BL (43b), Krgz.Tr (711), YUyg.Tr (391): Tarĝatmağ// SG: Tarĝatmağ/ĝ (575)// CC: Targat- (179)// Moğ-Les: Taraga-/Tarā-/Tarhaga-/Tarhā- (1204/1207).

Taturmak/Tatturmak (تاتورماق-تاتورماق) “tattırmak”// DLT (862), AŞ (71b): Tatur-// SG: Taturmak/ĝ (563)// Krgz.Tr: Tatır-/Tattır- (716/717)// Moğ-Les: Dad-/Dada- “alışmak, dadanmak”; Daduga- “alıştırmak, dadandırmak” (342).

Taka (تاقا) “nal; ayakkabı topuğundaki deri veya metal parça”// AŞ: “toka” (75b)// SG: “nal; ayakkabı topuğundaki deri veya metal parça. Rûmî yazarın verdiği ‘toka’ anlamı yanlışır” (588)// Krgz.Tr: Taka “nal; ökçe” (697)// YUyg.Tr: Tağa “nal” (385)// Moğ-Les: Taha “nal; ayakkabı topuğundaki deri veya metal parça, topuk” (1217).

Taban (تابان) “ayak tabanı”. Bk. AŞ (71a), SG (561), DLT (847), CC (175), Kzk.Tr (509)// YUyg.Tr: Tapan (389)// Moğ-Les: Tabag/Tavag/Tabahay (1175).

Tabın (تابين) “Moğ. elli sayısı; elli kişilik bir takım; bölük, sürü”. Bk. Cl (92), Arat-Babür (717)// SG: “Moğ. kırk kişilik bir takım; takım; tapın!”// Moğ-Les: Tabi(n) “elli” (1176).

Tar (تار) “dar, sıkı”; **Tār/Tar** “karanlık; çamurlu, çamura bulaşmış; tel, iplik; örümcek ağı; çözgü, arış; hurma ağacına benzer bir ağaç; başın tepesi”. Bk. SG (575), BR-TDK (750), Dehhuda// DLT: Tar “dar; kelek (bir tür sal); sadeyağın tortusu” (855)// CC: Tar “dar” (179)// Krgz.Tr: Tar “dar; zor durum” (709)// YUyg.Tr: Tar “dar; tel, kırı” (390)// Trkm.Tr: Tar “tel, ip; bir çalgı türü” (617)// Derleme: Tar “karanlık; balık ağı; sal; fidan; bir çalgı türü”// Moğ-Les: Tar “saçın uç kısmı” (1203); Dala/Dal “hurma ağacı” (356).

Taḥuḳ/Taḥaḳuy (تاخوق-تخاقوى) “Moğ. tavuk; Türk yıl adlarından biri”. Bk. SG (565)// CC: Tavuk/Tavoh (181)// DLT: Takagu/Takuk (848)// YUyg.Tr: Tavuḳ/Toxu (394/417)// Moğ-Les: Takiya(n)/Tahia (1190).

Taşmak (تاشماق) “taşmak, artmak”. Bk. AŞ (75b), SG (578), DLT (860), Tatar.Tr (267), YUyg.Tr (393)// Moğ-Les: Çalgi- “sıçramak (bir kapta taşınan sıvı vs.)” (262).

Talmaq (تالماق) “yorulmak; dalmak, içine girmek”. Bk. SG (590)// DLT: Talgan ig “sara hastalığı” (848)// AŞ (77a), YUyg.Tr (387): Tal- “yorulmak”// Kzk.Tr: Tal- “bayılmak; aşırı yorulmak” (514)// Krgz.Tr: Tal- “bayılmak; yorulmak; donaklamak, uyuşmak; saradan muzdarip olmak” (700)// Moğ-Les: Çile- “yorulmak; hastalanmak” (292).

Talamak (تالاماق): “yağmalamak, talan etmek”// AŞ: Tala- “yağmalamak” (76b-77a)// SG: “yağmalamak; (Rûm Tr.) köpek ısırmak, dalmak” (592)// Krgz.Tr: Tala- “soymak, yağma etmek”; Talaan “talan, yağma” (700)// YUyg.Tr: Talimak “soymak, yağmalamak”; Talan/Talaṅg/Talaṅg-tarac “talan, yağma, çapul” (386)// Moğ-Les: Tala- “dalmak, elinden almak; yağmalamak” (1192).

Talaşmak (تالاشماق) “çabalamak; çekişmek, dalaşmak, savaşmak”// SG: Talaşmak/ḡ “çabalamak; çekişmek, dalaşmak, savaşmak” (593)// AŞ: Talaş- “çekişmek, savaşmak” (77a)// CC: Talaş- “dalaşmak, kavga etmek” (176)// Krgz.Tr: Talaş- “münakaşa etmek, münazaa etmek, itiraz etmek, iddiada bulunmak”; Talaş “kavga, niza” (701)// YUyg.Tr: Talaş- “münakaşa etmek, tartışmak; dalaşmak, boğuşmak; yağmalamak, soymak, talan, çapul”; Talaş “yağmalama, soyma; tartışma, münakaşa, anlaşmazlık” (386)// Moğ-Les: Tala- “dalmak, elinden almak; yağmalamak” (1192).

Talkandı (تالفاندى) “talan oldu, yağmalandı”// AŞ: Talğa- “ateşe yakmak” (77a); Talğa- “fesat etmek, karıştırmak, bozmak”; Talğa/Talka/Talkan/Talğan “talan, yağma” (76b)// SG: Talanmak/ğ “yağmalanmak” (593)// NS: Talkandı “talan oldu, yağmalandı” (69b)// DLT: Talkar “zarar verir” (222)// Moğ-Les: Tala- “dalamak, elinden almak; yağmalamak” (1192).

Talağan/Talğan “yağma, talan”// AŞ: Talğa/Talka/Talğan/Talkan “talan, yağma” (76b)// Krgz.Tr: Tala- “soymak, yağma etmek”; Talaan “talan, yağma” (700)// YUyg.Tr: Talimak “soymak, yağmalamak”; Talan/Talañg/Talañg-tarac “talan, yağma, çapul”; Talkan “darmadağın olma” (386)// Moğ-Les: Tala- “dalamak, elinden almak; yağmalamak” (1192).

Talğan/Talkan (تالغان-تالقان) “yorulmuş; kavut, kavrulmuş ve dövülmüş buğday, dövülmüş olan nesne”. Bk. AŞ (76b), SG (600-601)// DLT: Talkan “kavut” (848)// Krgz.Tr: Talkan “kavut, paramparça olmuş” (702)// YUyg.Tr: Talkan “kavrulmuş un” (386)// Moğ-Les: Talha(n) “toz; tuz; un; ekmek” (1195).

Tala (تالا) “göveri, yeşillik, sebze; yeşil alan, yeşillik, çayırılık”. Bk. AŞ (76a), SG (600)// Krgz.Tr: Talaa “step, bozkır; vadi” (700)// Mlk.Tr: Tala “orman içinde açık alan, kır, sahra” (372)// YUyg.Tr: Tala “step, bozkır; evin dışı, sokak” (386)// Moğ-Les: Tala “düzlük arazi, bozkır” (1191).

Dalak (دالاق) “dalak”// **Talak/Talağ** (تالاق-تالاغ) “dalak”. Bk. SG (600)// DLT: Talak/Solak (848/827)// Kzk.Tr (514), Mlk.Tr (372), Tatar.Tr (261): Talak// YUyg.Tr: Tal (386)// Moğ-Les: Deligüü/Delüü(n) (397).

Dalay (دالای) “Moğ. deniz; büyük fevç, büyük bölük, büyük topluluk, büyük kalabalık; hizmet karşılığında askerlere verilen devlete ait mülkler”. Bk. SG (862)// Krgz.Tr: Dalay/Talay “çok, epey” (293/701)// Moğ-Les: Dalay “deniz; çok, fazla; büyük” (356)// **Talay** (تالای) “Moğ. alın; çok, bol”. Bk. SG (600)// Kzk.Tr: Talay “çok, nice; talih, alın yazısı” (514)// YUyg.Tr: Talay “çok, epey” (386).

Talgum (تالغوم) “havanın değişmesi; denizin dalgalanması”. Bk. SG (601)// Krgz.Tr: Tolku- “dalgalanmak”; Tolkun “dalga” (745)// YUyg.Tr (418), Trkm.Tr (631): Tolkun “dalga”// Moğ-Les: Dabal-/Davla-/Dabala-/Dabula-/Dolgi- “dalgalanmak”; Dabalga(n)/Davlagā(n)/Dolgiya(n)/Dolgio(n) “dalga; dalgalanma” (336/411).

Tamuk/Tamuğ (تاموق-تاموغ) “cehennem, tamu”. Bk. AŞ (78a), SG (605)// DLT: Tamu (851)// CC: Tamu/Tamuk/Tamuh (177)// YUyg.Tr: Tamuk (388)// Moğ-Les: Tamu/Tam (1198).

Tansuk (تانسوق) “şaşılacak, şaşırtıcı, tansık, az bulunur”// AŞ: Tansuk/ğ (79a)// SG: Tansuk/Tansuğ/Taṅsuk/Taṅsuğ (615/616)// DLT: Taṅsuk “şaşırtıcı ve hoş gelen şey” (853)// CC: Tansık “fevkalade, muazzam” (178)// Krgz.Tr: Taṅsık “şaşırmaya değer, nadir; şiddetle arzu eden; şiddetle arzu edilen” (707)// YUyg.Tr: Taṅsık “nadir, seyrek, az bulunur” (389)// Moğ-Les: Tansug “tatlı, nefis, lezzetli; hoş, keyifli; harika, güzel, müthiş; zevk, haz” (1201).

Tanğlay (تانكلاي) “damak”. Bk. SG (616), NS (193a), YUyg.Tr (389)// Krgz.Tr: Tanğday (706)// Moğ-Les: Tangnay/Tagnay/Tanglay (1201).

Tanış (تانیش) “bilinen, tanınan, ünlü; tanıdık, tanış”. Bk. SG (617)// Krgz.Tr: Taanış “tanıdık” (694)// YUyg.Tr: Tonuş “tanıdık, tanış; tanıma; itiraf; bilgi; fikir, bilinç” (419)// Trkm.Tr: Tanış “tanıdık; arkadaş” (616)// Moğ-Les: Tanil “tanıdık, bildik” (1202).

Tala tala (تاله تاله) “parça parça”// AŞ: Tala tala “parça parça” (76a)// SG: Tala (تاله) “kamuş veya ağaç gibi şeylerden kırılarak ayrılan küçük şiş veya sivri tahta” (601)// Krgz.Tr: Talaa “parça” (700)// Moğ-Les: Tala “yön; kısım; yarım” (1191-1192).

Tabuğ/Tabuğ (تابوق-تابوغ) “tapma, secde, Türkistân'da ve Moğul devletlerinde kişinin padişah önünde başını açarak eğilip ellerini başı ve alınına koyarak saygı göstermesi; hizmet, kulluk”. Bk. AŞ (71a), SG (561), DLT (855)// CC: Tabuh “saygı, hürmet”// Kzk.Tr: Tabuv “tabu” (510)// Moğ-Les: Tabig “bağış, kurban; din töreni, ibadet” (1176).

Tavulğa (تاۋۇلغا)/**Davulğa/Duluğa** (داۋۇلغا-دولوغه) “miğfer, tolga, demirden savaş başlığı”// SG: Tavulğa/Tavluğa/Davulğa/Davluğa (622/863)// AŞ: Tavulğa/Tavulğan/Davulğa/Davulğan/Duluğa (80b/117a/120b)// Kzk.Tr: Duvlığa (130)// Moğ-Les: Dugulga/Dülga [~Tr. Yaşuk. DLT: Aşuk “demir tolga” (561)] “tolga” (431).

Tayşı (طایشی) “becerikli, uzman, usta, hoca, yazar”; **Tayşı** (تایشی) “Haṭā dilinde: becerikli, uzman, usta, hoca”// SG: Tayşı/Tayşı “Haṭāyîler dilinde: becerikli, uzman, yazar, hoca” (627)// Moğ-Les: Taysi/Tayş “büyük usta, saray hocası” (1189).

Taylak (تایلاق) “üç yaşındaki deve”. Bk. SG (627)// Krgz.Tr: Taylak “iki yaşındaki deve” (718)// YUyg.Tr: Taylak “köşek, taylak” (395)// Tr.Tr: Taylak “at veya deve yavrusu”// Moğ-Les: Taylag “kısırlaştırılmamış erkek deve; üç beş yaş arasındaki deve” (1188).

Tapulmak/Topulmak (تاپولماق-توپولماق) “düşman birliğine saldırmak”// SG (627), Trkm.Tr (632): Topulmak// DLT: Topul- “delinmek”; Topulgan “savaş safını yaran” (893)// KB: Topul- “(orduyu) yarıp delmek” (2328)// Hak.Tr: Tobır- “arasından geçmek, bir uçtan diğerine gitmek” (508)// Moğ-Les: Tagul-Tūla-/Togul-/Tugul- “aşmak, geçmek; yenmek, alt etmek; içinden geçmek” (1184).

Tayağ/Tayak (تایاغ-تایاغ) “dayanma; dayanak; dayak, değnek”. Bk. AŞ (80b), SG (626), DLT (864), CC (181), Tatar.Tr (269), YUyg.Tr (394), Moğ-Les (1189).

Tanır (تانیر) “tanıma”. Bk. SG (606), AŞ (79b), CC (178), Alt.Tr (168), Kzk.Tr (518), Mlk.Tr (376), Tatar.Tr (263)// DLT: Tanu- “tavsiye etmek; söz buyurmak” (852)// Krgz.Tr: Taanı- (694)// YUyg.Tr: Tonumak (419)// Trkm.Tr: Tana- (615)// Moğ-Les: Tani- (1202).

Tag (تاغ) “dağ”// AŞ (75b), SG (586), DLT (847): Tag “dağ”// CC: Tag/Tav “dağ” (176)// YUyg.Tr: Tag/Tak “dağ” (384/385)// Moğ-Les: Tag “dağ” (1179).

Tapkan (تاپقان) “bulunmuş; [bulmuş]”// SG: Tapğan/Tapargan/Tapadurğan (557)// AŞ: Tapmak “bulmak” (71a)// DLT: Tap- “bulmak; hizmet etmek” (853)// CC (178), Krgz.Tr (708), YUyg.Tr (389): Tapmak “bulmak”// Moğ-Les: Taga-/Tā- “sanmak, tahmin etmek, bilmece çözmek; şüphelenmek” (1179).

Taycu (تايچو) “çok yiğit bir Moğul komutanının adı”. Bk. Dehhuda// Moğ-Les: Taycu “hanedanın atası veya kurucusu” (1189).

Tartmak (تارتماق) “çekmek”. Bk. AŞ (72a-72b), SG (569), DLT (858), CC (179), Krgz.Tr (711-712), YUyg.Tr (392)// Azb.Tr: Dart- “çekmek; öğütmek” (175)// Moğ-Les: Tata- (1213).

Tebbet (تبت) “Ḥaṭā ve Ḥotan’da bir vilayetin adı, Tibet”// SG: Tübbet/Tibbet “Çīn’de bir kentin adı” (628/719)// YUyg.Tr: Tibet (411)// Moğ-Les: Töbed/Tövd (1281).

Tebikçi (تبيکچی) “Moğ. casus” (?). Bk. FV (668)// Vassaf-Ayeti: Bitikçi “yazıcı, yazman, kâtip” (49)// Budagov (I/341), Radloff (706): Tebikçi “Moğ. casus”// FL: Tilçi “casus” (23)// SL: Tilci “casus” (136)// Azferi: Tileçi/Tiñgçi “gizlice söz dinleyen, casus” (8556/8558)// Krgz.Tr: Tiñgçi “gizlice söz dinleyen, gözcü, casus” (731)// YUyg.Tr: Tiñgçi “casus, gizli dinleyen” (413)// Moğ-Les: Tangna- “soruşturmak, incelemek; casusluk etmek; ilgilenmek; hayran kalmak”; Tangnagul “casusluk; casus”; Tangnagulçi/Tagnülç “casus, gözcü” (1201).

Tiprenmek (تپرناماك) “kıımıldanmak, deprenmek”// AŞ: Tèbre-/Tèbren- (1011/81a)// SG: Tèpremek/Tèprenmek (715)// DLT: Tepre-/Tepren- (870)// Mlk.Tr: Tebre-/Tebren- (388)// Tatar.Tr: Tibren- (280)// Moğ-Les: Debi- “dalgalanmak, kanat çırpma” (379).

Tentek (تنتك) “aptal, akılsız”. Bk. SG (615)// Krgz.Tr: “oynak; delice” (726)// YUyg.Tr: “karpisli; yaramaz, afacan” (400)// Mlk.Tr: “aptal, sersem” (391)// Moğ-Les: Teneg “budala, salak, sersem” (1236).

Turna (تورنا) “turna kuşu”. Bk. SG (650)// DLT (902), CC (200), YUyg.Tr (428): Turna// Krgz.Tr: Turna/Turuna (762)// Moğ-Les: Togurigun/Togurugun/Toguruu (1262).

Tarhan (ترخان) “hükümdara gösterdiği yararlılıktan dolayı kendisine divanda yükümlülüğü bulunmama, savaşta ele geçirilen maldan pay alma, saraya istediği zaman girebilme ve dokuza kadar işlediği suçtan hesap sorulamama gibi ayrıcalıklar tanınan kimsye verilen unvan; Cıgıtay boylarından biri. Bu adlandırmanın sebebi şudur ki Onğ Han, oğlu Saṅgun’un kışkırtmasıyla Çengiz Han’ı öldürmek ister. Bata ve Kışlık adlı iki çocuk konuşulanları duyup Çengiz Han’a haber verirler. Çengiz Han, bu iki çocuğu dokuz göbeklerine kadar Tarhan yapar. İşte bunların soyundan gelenlere Tarhan denir. Arlat, Barlas, Tarhan ve Sulduz, Türk boylarının en büyükleridir; tarhun otu”. Bk. SG (576), AŞ (74a)// DLT: Tarxan “emîr” (860)// Kzk.Tr: Tarxan “üst dereceli bir unvan” (524)// Trkm.Tr: Tarhan “bağımsız, kendine yeten, güçlü” (618)// Moğ-Les: Darhan “vergi ve resmi sorumluluklardan muaf kimse; kutsal; büyük; zanaatçı” (375).

Tarġu/Torġu (تَرْغُو-تَوَرْغُو) “ipek kumaş; yazıların ve buyrukların korunması için başına asılan kumaş”// SG: تورغو “değerli ipek kumaş; yazıların ve buyrukların başına asılan kumaş. BR yazarı tarafından bu sözcüğün Tarġu biçiminde okunup Fārsī sanılması yanlıştır” (649)// AŞ: Torġu (466/92a)// MK: Torġa (135, 25b/6)// BR-Muin: Tarġu (485)// DLT: Torku “ipek” (893)// Kzk.Tr: Torġa “değerli bir ipek türü” (545)// Krgz.Tr: Torgun/Torko “bir çeşit ipekli kumaş” (750)// Moğ-Les: Torga(n)/Torgu(n)/Torgo “ipek” (1274).

Ters (تَرس) “ters, aksi; tezek, ters”. Bk. SG (576)// DLT: “zor” (872)// CC (185), Krgz.Tr (728), Moğ-Les (1244): “ters”.

Tarġun (تَرْغُون) “Moğ. semiz, besili”. Bk. SG (577), NS (184b), Moğ-Les (1205).

Tarlan (تَرلان) “büyük ve güçlü olan avcı kuşlar; bir tür avcı kuş”. Bk. SG (577)// Krgz.Tr: “boz, kır” (711)// YUyg.Tr: “bal mumu rengi” (391)// Kzk.Tr (522), Moğ-Les (1206): “benekli, alacalı”// Derleme: Terlan “sarı renkli, büyük pençeli, kartala benzer bir çeşit avcı kuş; bir çeşit av kuşu”.

Tëskeri (تَيسْكَارى)/**Teskeri** (تَيسْكَارى) “tersine”// SG: Teskiri/Tëskeri (578/738)// AŞ: Teskeri/Tëşkeri (74b/84a)// Alt.Tr (175), Krgz.Tr (728): Teskeri “ters; ters tarafa”// YUyg.Tr: Teskiri “ters” (404)// Moğ-Les: Tesergü “karşıt, ters; arkadan, geriden” (1245).

Tasma (تَسمه) “tasma, deriden yapılmış kayış”. Bk. SG (578), Krgz.Tr (714), YUyg.Tr (392)// Moğ-Les: Tasama/Tasma (1208).

Tagar (تَغار) “dağar, büyük kadeh, topraktan yapılmış leğen, bir tür çuval; bir ölçü birimi; askerlere verilen tahıl; maaş, aylık para”// FV: “Moğ. aylık para” (670)// AŞ: Tagar “dağar, büyük kadeh” (76a)// SG: Tagar “dağar, büyük kadeh, topraktan yapılmış leğen, bir tür çuval; bir ölçü birimi; askerlere verilen tahıl” (586)// DLT: Tagar “hububat çuvalı” (847)// YUyg.Tr: Tagar “çuval” (384)// Moğ-Les: Tagar/Tār “kaba halı; dağarcık, kaba yünden yapılmış çuval” (1181).

Tekemişi (تَکامیشى) “Moğ. hızlı arama; hızlı gitme, koşuşturma” (?). Bk. SG (589)// Doerfer: Nekemişi (391)// Moğ-Les: Neke- “kovalamak, peşine düşmek, izlemek; aramak, araştırmak; istemek; zorla almak” (894); Tege-/Tegege- “yüklemek; taşımak” (1222/1223); Türged- “hızlanmak”; Türgele- “hızlandırmak; acele etmek” (1318).

Teke/Tekke (تَکه) “erkek keçi, teke; Türkmen boylarından biri”// SG: Tekke (589)// DLT: Teke “teke; geyiklerin erkeği” (867)// Krgz.Tr: Teke “(enenmemiş) teke” (721)// YUyg.Tr: Tëke “teke” (408)// Moğ-Les: Teke “teke; enenmemiş erkek keçi” (1230).

Telken/Telegen (تَلْکَن-تَلْگَن) “tahtadan yapılan bir tür mancınık”// SG: Telegen (601)// Alt.Tr: Tergen “atlı araba” (175)// King: Teregün “kağrı” (282, 204B/29)// Moğ-Les: Tergen/Tereg “araç, taşıt; araba, yük arabası” (1242).

Tamğa (تَمْغَا) “iz, damga, işaret; mühür, damga; kızgın damga, dağ; Türk padişahlarının altın suyla fermanlara vurdukları damga veya yüzük kaşı. O fermana yarlıg altın tamğa denir”. Bk. SG (604-605)// DLT: Tamga “hakan vb. kimselerin damgası” (850)// CC: Tamha “damga” (177)// Krgz.Tr: Tamğa “atın sağrısına yakılarak vurulan damga; işaret; harf” (704)// YUyg.Tr: Tamğa “damga” (388)// Moğ-Les: Tamaga(n)/Tamga “damga, mühür; dağlama demiri; pul” (1196).

Temecemişi (تَمَاجَمِيشِ) “[Moğ.] esirgeme, kaçınma, müzayaka, sıkıntı verme”. Bk. SG (604), Vassaf (139)// Moğ-Les: Temeçe- “savaşmak, çekişmek; çabalamak” (1233).

Tenġiz/Tenġiz (تَنگیز-تَنگیز) “deniz”// SG (771), AŞ (84a/435): Tenġiz// DLT: Tenġiz (868)// CC: Tengiz (183)// Krgz.Tr: Tenġiz (725)// Moğ-Les: Tenggis/Tenges (1238).

Tenġri/Tenġri (تَنگري-تَنگري) “Tanrı”// SG (771), AŞ (84a/435): Tenġri// DLT: Tenġri (868)// CC: Tengri/Tengeri (183)// Krgz.Tr: Tenġiri (725)// YUyg.Tr: Tenġri (401)// Moğ-Les: Tengri/Tenger/Tenggeri/Tegri (1239).

Tenge (تَنگه) “para, akçe, altın para”. Bk. SG (616)// Kzk.Tr: Tenġge “para; gümüş akçe; Kazakistan'ın para birimi, tenge” (533)// Krgz.Tr: Tenġge/Tenġke “ruble; gümüş sikke” (725)// YUyg.Tr: Tenġge “para birimi, lira” (401)// Moğ-Les: Tengke “para; kuruş” (1238).

Tanġut (تَنگوت) “Haṭā ülkelerinde bir vilayetin adı; Qalmağ boylarından birinin adı”. Bk. SG (616)// DLT: Tanġut “Türklerden bir boy” (853)// ŞT: Tanġut “Tibet” (T73a/13)// YUyg.Tr: Tanġut “Tibetli, Tibet ulusu” (389)// Moğ-Les: Tanggud “Kuzeybatı Çin'deki Tangut yerleşim bölgesi; Tibetliler ve ülkeleri” (1200).

Tunġal (تُنْغَال) “Moğ. genel hüküm”. Bk. FV (672)// **Tunġal/Tunġal** (تُنْغَال-تُنْغَال) “toplanması için askere haber vermek”// SG: Tanġal/Tanġal “genel hüküm” (615)// AŞ: Tanġal “toplanması için askere haber vermek” (80a)// CC: Tunga- “bildirmek, ilan etmek”; Tungovul “bildirme, haber verme” (197)// Moğ-Les: Tungga-/Tunggaga-/Tungā- “bilmek, karar vermek, düşünmek” (1298/1299); Tunggag/Tunhag/Tunhag “bildiri, buyruk”; Tunggagla-/Tunhagla-/Tunhagla- “bildirmek, açıklamak”; Tungaglal/Tunhaglal/Tunhaglall “açıklama, duyuru” (1299).

Töre (تُور-تُورا) “soy, sülale; padişahların çocukları; töre, görenek, yasa; Çengiz Han'ın yasası”. Bk. SG (650-651)// AŞ: “âdet; kanun” (90b)// DLT: Törü “örf, âdet” (897)// CC: Töre “töre” (194)// Krgz.Tr: Törö “efendi, devlet memuru, yüksek mertebeli, derebeyi; bürokrat” (756)// YUyg.Tr: Töre “han soyundan olan kimse, soylu; bürokrat” (424)// Moğ-Les: Törü/Tör “töre, gelenek; güç; düzen; kural; hüküm, yönetim, hükümet, devlet; şölen, düğün” (1288-1289).

Tora “askerleri korumak için insan boyunca yapılmış ve birbirine zincir ve kancayla bağlanmış kalkanlar”. Bk. AŞ (90b), SG (651)// DLT: Tura “kalkan” (901)// Alt.Tr: Tura “ev; şehir” (186)// Krgz.Tr: Toz-/Torġo-/Toro- “engel olmak, yolu kapatmak, alıkoymak” (752/750/751); Torġo/Toroo “engel, yolu kapatma” (750/751)// YUyg.Tr: Toralġu “engel” (420)// Derleme:

Tura/Tora “duvarı korumak için üzerine kaplanan tahta”// Moğ-Les: Tura “kale, şehir, kent” (1300).

Tor “tor, ağ, tuzak, balık ağı, tül”. Bk. SG (646-647)// AŞ: Tor “ipekten işlenen ağ; balık ağı” (91b)// DLT (893), Krgz.Tr (750), YUyg.Tr (420): Tor “ağ, tor”// Moğ-Les: Tour/Tor “tor, ağ; tel kafes, ızgara” (1278).

Tuḡ “Moğ. bayrak, sancak”. Bk. FV (672)// DLT (898), YUyg.Tr (425), Moğ-Les (1292): Tuḡ// Krgz.Tr: Tuu (764).

Toḡtamaḡ (توقتاماق) “dinlenmek, rahat etmek, durmak, dinmek, yatışmak, oturmak”; **Toḡtama** (توقتام) “dinlenme, rahat etme, yatışma”; **Toḡtaşmaḡ** (توقتاşماق) “dinlenmek, rahat etmek, durmak, yatışmak, oturmak”// SG: Toḡtamaḡ/Toḡtaşmaḡ/Toḡtamaḡ/Toḡtaşmaḡ (637/682). Bk. Toḡtaşmaḡ, Toḡtama// AŞ: Toḡta-/Toḡta- (90a/96b)// Krgz.Tr: Tokto- (743)// Kzk.Tr: Toqta- (540)// YUyg.Tr: Toxtimaḡ (416)// Moğ-Les: Togta- (1257).

Toḡtatay (توقتاتای) “yatıştırayım, rahata kavuşturayım, sakinleştireyim”// SG: Toḡtatmaḡ/Toḡtaşturmaḡ/Toḡtatmaḡ/Toḡtaşturmaḡ (638/683)// AŞ: Toḡtat- (90a)// Krgz.Tr: Toktot- (744)// Kzk.Tr: Toqtat- (540)// YUyg.Tr: Toxtatmaḡ (416)// Moğ-Les: Togtaga- (1257).

Tögen (توكان-تگن) “kızgın damga, dağ, yanık yarası”. Bk. AŞ (96b), SG (692)// DLT: Töğün “dövme ve dağlama”; Tögne- “ateşle dağlamak” (895)// Derleme: Döğün “dağlamakla açılan yara; vücudun çeşitli yerlerine iğne ve barut ile yapılan dövme” (418)// Moğ-Les: Tögene-/Töönö- “dağlamak”; Tögene/Töönö/Tönü “dağlama, dövme” (1283).

Tuşamış (توشامیشی) “Moğ. işi birisine bırakma, devretme”. Bk. FV (672)// Moğ-Les: Tusiya-/Tuşa- “devretmek, teslim etmek” (1304).

Tuymas (تویماس) “duymaz, öğrenmez”// AŞ (101a-101b), SG (710), DLT (894/906), Krgz.Tr (752/767), YUyg.Tr (422/429): Tuy- “duymak, anlamak, sezmek”// Moğ-Les: Dugul-/Düla- “duymak, dinlemek” (431).

Töküz (توکوز) “tam, bütün, eksiksiz”. Bk. AŞ (97a), BL (50b), SG (692)// DLT: Töküz “akıtmalı (at vs.)” (895)// YUyg.Tr: Töküs “tam, mükemmel” (423)// Moğ-Les: Tegüs/Tögs “tam, bütün, tamamen, tamamlanmış; mükemmel” (1228).

Tüs/Tös “yaradılış, soy”// **Tüs/Tös** (توس-توس) “yaradılış, soy, töz”. Bk. SG (663)// DLT: Töz “asıl, üst tabaka” (898); Tü “renk; at donu; tüy” (907)// Alt.Tr: Tös “temel, başlangıç; ilk ruhlar” (184)// Kzk.Tr: Tüs “tip, görünüş” (565)// Krgz.Tr: Tüs “görünüş, renk, at donu” (774)// YUyg.Tr: Tüs “görünüm, renk, sima, görüntü” (432)// Trkm.Tr: Tüys “görünüş, biçim, yüz” (641)// Moğ-Les: Tösü/Tös “görünüş, biçim, benzeyiş” (1291).

Toz/Tos “yay ve ona benzer şeylerin üzerine sarılan [kayın ağacı kabuğundan] kılıf”. Bk. SG (660/663)// AŞ: Tos/Toz (473)// DLT: Toz (894)// Alt.Tr: Tos “akçaağaç kabuğu” (182)//

Kzk.Tr: Toz “kayın ağacının kabuğu” (538)// Krgz.Tr: Toz “huş ağacı kabuğu” (752)// Özb.Tr.İzahlı: Tos “kayın ağacının kabuğu” (II/254)// Moğ-Les: Tous/Durusu(n)/Durs “ağaç kabuğu, huş ağacı kabuğu” (1279/439).

Tüş (توش) “düş, rüya; gün ortası, öğlen”. Bk. AŞ (94b-95a), SG (671-672)// DLT: Tüş “düş, rüya; mola yeri ve mola zamanı” (912)// CC: Tüş “öğle; düş, rüya” (203)// Krgz.Tr: Tüş “öğle zamanı; düş, rüya” (774)// YUyg.Tr: Tüş/Çüş “öğle; düş, rüya” (432)// Moğ-Les: Dülü/Dül “orta, ara; günün veya gecenin ortası, öğlen, gece yarısı” (445).

Toynak/Tovağ (تويناق-تواغ) “hayvanların tırnağı, toynak”// AŞ: Tuvağ/Tuynak (101a)// SG: Tuy/Tuynak/Tuvağ (710/713/714)// DLT: Tuyag (906)// Krgz.Tr: Tuyak (767)// YUyg.Tr: Tuvağ/Tuyak (429)// Trkm.Tr: Toynak (634)// Moğ-Les: Tugura/Tür/Tuguray/Türay (1293).

Torağ/Torağ (توراغ-توراق) “bir çeşit tulum yoğurdu”// SG: Torağ (647)// BR-Muin: Dürāğ “üzerine süt sağılmış yoğurt” (894)// Tarama: Torağ “süzülmüş yoğurt, çökelek” (211)// Derleme: Torak/Torağ “yağı alınmış yoğurt, çökelek”// Moğ-Les: Tarag “kesilmiş süt, ekşimiş süt” (1203); Togurag “tortu, sıvı üzerindeki taneler” (1261).

Tüzük (توزوک) “düzenli; bezenmiş, donanmış; dümdüz; [yapılmış, bayındır]; düzen; bezenmişlik”. Bk. SG (662), AŞ (93b)// Krgz.Tr (777), YUyg.Tr (433): “sağlam, doğru, düzgün”// Moğ-Les: Dürim [~Tr. Tüzük] “tüzük, töre, kural, yasa, düzen, düzenleme” (448).

Tümen minğ (تومان مينگ) “bin defa bin; [on bin defa bin]”// AŞ: Tümen “çokluktan kinayedir; on bin Osmanlı akçası” (98b)// SG: Tümen “on bin” (701)// DLT: Tümen “çok, çeşitli”; Tümen minğ “milyon” (909)// Krgz.Tr: Tümön “pek çok, on bin” (770)// CC (202), YUyg.Tr (430): Tümen “tümen, on bin”// Moğ-Les: Tüme(n) “on bin” (1315).

Türlüg (تورلوك-تورلُك) “türlü, çeşitli”. Bk. AŞ (92a), SG (650), DLT (911)// CC: Türlü (203)// Krgz.Tr: Türlüü (773)// YUyg.Tr: Türlük (431)// Moğ-Les: Dürü/Dür “tür” (447); Düritey/Dürtey “türlü” (448).

Torum (توروم) “dorum, torum, iki yaşındaki deve yavrusu. Bir yaşı olana Köşek/Köşelek, üç yaşı olana da Taylak denir; yavru olması için kısırakla çiftleştirilen aygır”. Bk. SG (650)// DLT: Torum “sütten kesilmiş ve annesi gebe olan deve yavrusu” (894)// Trkm.Tr (633), Moğ-Les (1277): Torum “torum”.

Tüb tüz/Tüp tüz (توبتوز-توپتوز) “dümdüz”// SG (627), Moğ-Les (1249): Tüb “pekiştirici ilk hece tekrarı”// YUyg.Tr: Tüp tüz (431).

Topçın/Tobçın (توپچين-توبچين) “Çengiz Han'ın yasa-namesi”// SG: Tobçın (628)// Moğ-Les: Tobçi/Tobçiya(n) “kısa, özet, özlü; kuralın özü veya aslı” (1249/1250).

Topuk (توبۇق) “ayak topuğu”// SG: Topuk/Tofuk (629/679)// Alt.Tr: Tobuk “diz kapağı” (179); Tomuk “diz kapağı; aşık kemiği” (180)// Krgz.Tr: Tomuk “diz kapağı” (746)// Mlk.Tr: Tobuk “diz” (401)// YUyg.Tr (420), Trkm.Tr (632): Topuk// Moğ-Les: Toyg “diz kapağı” (1264).

Topı (توبى) “başlığın altına giyilen tülbent”. Bk. SG (629)// MU: Topı (T777b/6)// Kzk.Tr: Topı “keçeden yapılmış ucu sivri başlık” (544)// Krgz.Tr: Topu “takke” (750)// Özb.Tr.İzahlı: Toppi/Doppi (II/252)// YUyg.Tr: Doppa “takke” (104)// Moğ-Les: Tobi “miğfer altına giyilen keçe başlık” (1251).

Tuturğan/Tuturğu (تۇتورغان-تۇتورغو) “Moğ. pirinç”. Bk. SG (635)// NS (184a), King (256, 202B/17), DLT (905): Tuturğan// CC: Tuturgan (210)// Moğ-Les: Tuturga(n)/Tutraga (1306).

Top toğrı (توپ تۇغرى) “dosdoğru”// SG (627), Moğ-Les (1249): Tob “pekiştirici ilk hece tekrarı”// Krgz.Tr: Top “pekiştirici ilk hece tekrarı” (749)// YUyg.Tr: Top toğrı (420).

Türemek (تۇراماك) “türemek, ortaya çıkmak”. Bk. SG (643)// AŞ: Töre-/Türü- (92b)// DLT: Törü- (897)// CC: Töre- (195)// Krgz.Tr: Törö- (756)// YUyg.Tr: Törimek (424)// Moğ-Les: Törü-/Törö- (1289).

Türtmek (تۇرتماك) “dürtmek”. Bk. SG (644), Krgz.Tr (773), YUyg.Tr (432)// Moğ-Les: Düri-/Dürü-/Düre- “itmek, sokmak, saplamak, tepmek” (448/449).

Törtev (تورتلو) “dördü birlikte; dört tane”. Bk. AŞ (92a)// SG: Törtev “dört tane”; Törtevele “dördü birlikte” (648)// Kzk.Tr: Törtev “dört tane” (549)// Krgz.Tr: Törtöo “dört tane” (756)// Mlk.Tr: Törtev/Törteven “dört kişi” (407)// YUyg.Tr: Törtülen/Törtüyen “dört kişi, dördü” (424)// Moğ-Les: Dörbe(n) “dört”; Dörbegüle(n) “dördü birlikte, dördlü”; Dörbeğed [>Tr. Dört?] “her dördü, dörder” (426)// Dörbente “dört kez” (427).

Turgak (تۇرغاق) “bekçi, nöbetçi; Özbek boylarından birinin adı”. Bk. SG (648), NS (184b), King (305, 205C/26), MGT-Temir (114)// Moğ-Les: Turgagul “duran, ayakta duran”; Turgagud “Cengiz Han'ın korumaları” (1301).

Torgud (تۇرغۇد) “Türk boylarından birinin adı”. Bk. SG (649)// MGT-Temir: Torgut (273)// Moğ-Les: Torgud “Moğol boylarından” (1275).

Türgen (تۇرگان) “tez, çabuk”. Bk. SG (649), Moğ-Les (1318).

Tomağa (توماغه) “doğan başlığı, doğan üsküfö”. Bk. AŞ (99a), SG (701)// Kzk.Tr: Tomağa “kartalın gözlerini kapatmak için başına geçirilen örtü” (542)// Krgz.Tr: Tumak “bir tür kulaklı kalpak” (759)// YUyg.Tr: Tumak “kışlık deri şapka; kalpak” (426)// Derleme: Tomaka “başa takılan gümüşlü kadın ziyneti”// Moğ-Les: Tomuga “taç” (1270).

Töl “inek ve koyun yavrusu”. Bk. SG (698)// DLT: “yavru” (895)// Kzk.Tr (547), YUyg.Tr (423): “hayvanların yeni doğmuş yavrusu”// Tr.Tr: Döl “nesil; yavru”; Döl döş “soy sop” [döş~döl]// Moğ-Les: “döl, nesil, soy; yeni doğan hayvan, hayvan artışı” (1285).

Toskavul (توسقاوول) “bekçi, koruyucu”. Bk. SG (664)// Kzk.Tr: Tos- “beklemek; karşılamak; engellemek”; Tosqavıl “baraj, set, engel; pusu” (545-546)// Krgz.Tr: Tos-/Toz- “yolu kapatmak; karşılamak, kabul etmek; beklemek; tutmak”; Toskool “engel, mania” (751/752-753)// YUyg.Tr: Tosmak “engel olmak, yolu kesmek”; Toskal “kalkan; bent” (421)// Moğ-Les: Tos- “almak, kabul etmek; karşılamak; karşılaşmak; yakalamak, tutmak” (1277).

Tosun (توسون) “Moğ. yağ”. Bk. SG (664), NS (184b)// Moğ-Les: Tosu(n)/Tos (1277).

Toğalak (توغالاق) “yuvarlak”. Bk. SG (677), Trkm.Tr (630)// Kzk.Tr: Domalaq (128)// Krgz.Tr: Toğolok (742)// Derleme: Doğanak “yük bağlanan iplerin ucuna takılan ağaç halka”// Moğ-Les: Togunu/Toguna “çadırın üstündeki duman deliği” (1260).

Toğ (توغ) “toz toprak”. Bk. AŞ (95b), DLT (886)// Moğ-Les: Togusu(n)/Toos(on) “toz” (1262).

Toğdağ (توغداق) “mavi renkte ve har-çāl kuşuna benzer büyük bir su kuşu, toy kuşu”. Bk. SG (677)// Krgz.Tr: Toodak “toy kuşu” (748)// YUyg.Tr: Doğdağ “çalı horozu, yaban horozu” (103)// Derleme: Toğdah “leylekten iri, eti yenilen, kızıl tüylü bir çeşit göçebe kuş”// Moğ-Les: Togudag/Toodog/Togudug “toy kuşu” (1260).

Tuğurqa (توغورقا) “çadırın keçesi”. Bk. SG (677-678)// Moğ-Les: Tugurga “çadırın keçesi; duvar” (1294).

Türme (تورمه-تورما) “kürk ve yünden yapılan değerli şal; din adamlarının giydiği kürklü giysi”// AŞ: “din adamlarının giydiği örmek denen giysi” (91b)// SG: “kürk ve yünden yapılan değerli şal” (650)// Kzk.Tr: Terme “motifli, desenli dokuma” (535)// Derleme: Türme “çok renkli ve yollu ince ipekliden yapılmış bir çeşit baş örtüsü”// Moğ-Les: Terme “ince yün dokuma, pazen, iç çamaşırı dikilen kumaş; çadırın tahta kafes iskeleti” (1243-1244).

Tavacı (توایجی) “ulak”. AŞ: Tavacı (80b/419)// SG: Tavaçi (620)// Doerfer: Tovaçi (133) (Moğ-Les (1254/1255): Toga(n) “sayı”; Togaçi “matematikçi, müneccim”).

Tör (تور) “evin baş köşesi, ev bucağı, tör”. Bk. AŞ (91a), SG (646), DLT (896), Krgz.Tr (756), YUyg.Tr (424)// Moğ-Les: Törü/Tör “töre, gelenek, görenek; düzen, kural; yönetim, devlet; şölen, düğün” (1288-1289).

Toğumak (توغوماق) “dokumak”. Bk. SG (679)// DLT: Tokı- (888)// CC: Togu- (191)// Krgz.Tr (744), YUyg.Tr (417-418): Toğumak “dokumak, örmek; eyerlemek”// Moğ-Les: Tohu-/Toho- (1279).

Toğunmak/Toğuşmak (توغونماق-توغوشماق) “birbirine dokunmak, birbirine çarpmak, çarpışmak, tokuşmak”// SG: Toğunmak/Toğuşmak (680)// AŞ: Toğul- “dokunmak” (96a); Toğaş- “tokuşmak” (96b)// DLT: Tokın- “dokunmak, değmek; dövülmek”; Tokış-/Tokuş- “savaşmak” (888-889)// Kzk.Tr: Toğıs- “çekişmek, savaşmak” (538)// Krgz.Tr: Toğoš- “tokuşmak” (742)//

YUyg.Tr: Tokunmak “dokunmak, takılmak, itmek” (418)// Moğ-Les: Togsı-/Togşı-/Tongsı- “tokuşmak, çarpmak, vurmak” (1256).

Tokmak (توقماق) “tokmak, tahta çekiç; [Rüm Tr: hallaç tokmağı]; Türklerde bir boy adı”. Bk. SG (684), CC (193)// DLT: Tokı- “vurmak; dövmek”; Tokımak “çamaşırcının tokmağı” (888)// Krgz.Tr: Tokmok (728)// YUyg.Tr: Toxmak (416)// Moğ-Les: Doki- “vurmak; davul çalmak” (409).

Tokum (توقوم) “eyer, semer, palan, kürtün; atın çulu, teğelti”. Bk. SG (685), Krgz.Tr (744), YUyg.Tr (417)// Moğ-Les: Tohum/Tohom “kıl veya deriden yapılmış eyer kolanı” (1280).

Tülemek (تولماق) “değiştirmek; [mecaz anlamda: kuşların tüy döküp yeniden çıkarması]”. Bk. SG (694)// DLT: “tüy dökmek” (908)// Krgz.Tr: Tülö- “tüyünü dökmek ve değiştirmek (kuş hakkında)” (770)// YUyg.Tr: Tülemek “tüy atmak, tüy dökmek” (430)// Moğ-Les (Ko.): Çilge- “deri veya kürk değiştirmek” (293).

Tolay (تولای) “Moğ. tavşan”// Cl: Tolay (52/92). Bk. NS (193a)// SG “hep, bütün; bir karışıklığı ortaya çıkaran takım birbirini bu sözle anlatırlar; Moğ. tavşan” (698)// Alt.Tr: Tulay “tavşan” (185)// Moğ-Les: Taulay/Tulay [~Tr. Tavuşkan. Bk. AŞ (80b), SG (621)// YUyg.Tr: Toşkan (421)] “tavşan” (1217).

Tülen (تولان) “Moğ. odun, yakacak”. Bk. SG (698), King (254, 202A/29), NS (193a)// Moğ-Les: Tülegen (1314).

Tuygun (طويغون)/Toygun/Tuygun (تويغون-ٹويغون) “ak doğan”. Bk. SG (714/1015), AŞ (101a)// Krgz.Tr: Tuygun “beyaz atmaca” (767)// Moğ-Les: Toygun/Toygon “şahin, doğan” (1264).

Tülügüm hey tulum (تولوكوم هي تولوم) “dügünlerde ve şölenlerde [oynayarak] söylenen bir şarkı”. Bk. SG (699), AŞ (98a)// SG: Tülük “aşlık (hububat) dışındaki yiyecekler” (699)// Kzk.Tr: Tülik “gıda maddeleri” (563)// Krgz.Tr (770), YUyg.Tr (430): Tülük: Azık tülük “erzak”// Derleme: Tülük “kilim gibi dokunmuş torba, dağarcık”// Moğ-Les: Tulum “tulum, deri torba” (1298).

Toluy (تولوی) “ayna”. Bk. NS (69a)// **Tolı** (تولی) “Çengiz Han'ın küçük oğlu ve Hülegü Han'ın babası; dolu yağışı; Moğ. ayna”. Bk. SG (700), NS (193a)// Moğ-Les: Toli(n) “ayna” (1267).

Tunmak (تونماق) “kararmak; [göz kararmak, kamaşmak; gözü donmak]”// AŞ: “güneş veya ateşe dikkatle bakıp göz donmak” (99b)// SG: “kararmak; göz kararmak, kamaşmak” (702/708)// DLT: Tun- “gök bulutlanmak, kapanmak; tıkanmak, kapanmak” (900)// Vambéry (267), Radloff (766): Tun- “düşünmek, derin derin düşünmek”// Fazilov: Tunmak “dinlenmek, rahatlamak; durmak” (III/255)// Krgz.Tr: Tun- “dinmek; durulmak; ağırlaşmak” (759); Tunar- “kararmak, karanlık basmak; kör olmak”; Tuncura- “tam bir rahat ve sükûn içinde bulunmak; kederli ve düşünceli olmak” (760)// Mlk.Tr: Tunuk- “tıkanmak, boğulmak” (409)// Derleme: Tın- “susmak”; Tum-/Tun- “suya batmak, dalmak”; Dun- “kederlenmek, düşünmek; dinmek,

durmak”// Azb.Tr.Ağız: Tum- “düşünceye dalmak, gözü donmak”// Moğ-Les: Tunu-/Tuna-/Tung- “yığılmak, çökmek; durulmak, berraklaşmak” (1300).

Tonamak (تونماق) “soymak, çıplak etmek, çıplaklaştırmak”. Bk. SG (703)// Kzk.Tr: Tona- “yağmalamak, soymak” (543)// Krgz.Tr: Tono- “soymak, yağmalamak; çıplak bırakmak” (748)// Moğ-Les: Tonu-/Tono- “yağmalamak, çalmak” (1273).

Tonımak (تونىماق) “donmak”. Bk. SG (703), AŞ (100a), DLT (892), CC (193), Krgz.Tr (747), YUyg.Tr (420)// Moğ-Les: Dagara- “soğumak, üşümek” (346).

Tönğtermek (تونىتارماق) “döndermek, ters çevirmek”. Bk. SG (706), HBD (204/51a, 192/7)// DLT: Tönğder- (896)// Krgz.Tr: Tönğkör- “devirmek” (755)// Mlk.Tr: Töngeret- “devirmek” (406)// Özb.Tr: Tönkär- “ters çevirmek”; Töntär- “döndürmek, çevirmek” (96)// YUyg.Tr: Tönğkermek “devirmek” (424)// Moğ-Les: Tonggur-/Tongor- “devrilmek” (1272).

Tunar “birbirinin üstüne toplanıp yakılan odun yığını”. Bk. SG (708)// Derleme: Tınar “harman dövdükdükten sonra savrulmak için yapılan yığın”// Moğ-Les: Tün/Tüng “ağaçlar, orman”; Tünerte- “yanmak” (1316).

Tün-kaşar (تونقشار) “gece bekçisi, koruyucu”// SG: Tün-kaşar (709)// BR-Muin: Tunkaşar/Tunqatar/Tunqşar (519)// Arat-Babür: Tunqatar/Tün-kaşar (727)// AŞ (99b/495), Doerfer (940): Tün-kaşar// Krgz.Tr: Tün kat- “bütün gece yolculuk yapmak” (770)// Moğ-Les: Tüne(n) “karanlık, koyu” (1316).

Tükengen sayı (توکەنگەن سايى) “tükendikçe”. Bk. SG (690), AŞ (97a), Trkm.Tr (639)// CC: Tügen- (202)// Krgz.Tr: Tügön- (769)// Moğ-Les: Tegüs-/Tögsö- (1228).

Kiz turluq (كىز تۇرلۇق) “keçeden yapılmış çadır”// SG: Kiz Tuvurluq (1225)// **Tuvurluq** (تۇۋۇرلۇق) “çadırın keçeden yapılmış örtüsü”// AŞ: Turluq (90a)// MU: Turluq (T777a/4)// Kzk.Tr: Tuvırlıq (552)// Krgz.Tr: Tuurduk (766)// Trkm.Tr-Hamzayev: Durluk// Derleme: Torluk “aşiret çadırı; kıl aşiret çadırı”; Turluk “çadır; çadır üzerine örtülen keçe”// Moğ-Les: Tugurga “çadırın keçesi; duvar” (1294).

Tuylamak (تۇيلاماق) “tekme atmak, çifte atmak”. Bk. SG (713)// Krgz.Tr: Tuyla- “sıçramak; horozlanmak” (767)// Moğ-Les: Tuyla- “at sıçrayarak sahibini yere atmak, at sıçramak” (1295).

Tofraq (تۇفراغ) “toprak”. Bk. AŞ (95b), Tatar.Tr (294: Tufraq)// SG: Toprak/Tofraq (679)// DLT (892), CC (193), Mlk.Tr (404), YUyg.Tr (420): Topraq// Moğ-Les: Tobarag/Tobrag (1249).

Tègre (تېگىرا) “etraf, çevre”; **Tigre** (تېگىرا) “etraf, çevre”. Bk. AŞ (85a), SG (755)// DLT: Tegr/Tegrek (866)// CC: Teyre (186)// Krgz.Tr: Tegerek/Tögörök (720/753)// Moğ-Les: Tig/Teg “yazıdaki yuvarlak işaret” (1248); Tege “yan, yön, taraf” (1222).

Titmek (تیتماک) “ditmek, parçalamak; pamuğu ditmek”. Bk. SG (721)// DLT (878), Krgz.Tr (734), YUyg.Tr (415): Tıt-// Mlk.Tr: Tit- (400)// Moğ-Les: Çiçi-/Çeçi-/Seçi- “delmek, dürtmek” (282).

Tèrmek (تیرماک) “dizmek, sıralamak; dermek, derlemek, toplamak, devşirmek; ortadan kaldırmak”// SG: “dizmek; dermek, derlemek, toplamak” (721)// AŞ: “dermek, devşirmek” (82a)// DLT: Tir- “biriktirmek” (882); Teril- “toplanmak” (871)// Kzk.Tr (534), Krgz.Tr (727): Ter- “dermek, toplamak”// YUyg.Tr: Ter- “ekmek; ekin yapmak; toplamak”; Terme “seçme” (403)// Moğ-Les: Tegü-/Tüü- “yığmak, toplamak; seçmek” (1226).

Tèmür (تیمور) “demir; bir padişahın adı”. Bk. AŞ (87a), SG (764), Moğ-Les (1235)// DLT: Temür (868)// CC (182), Krgz.Tr (724): Temir// YUyg.Tr: Tömür (424).

Tirlik (تیرلیک) “eyerin altına konulan keçe; hırkanın altından giyilen gömlek”// SG: “ter gömleği, iç gömleği; eyerin altına konulan keçe; (Rüm Tr.) ayak terliği” (734)// Krgz.Tr: Terdik “teğelti” (727)// Moğ-Les: Terelig/Terleg/Terlig “pamuklu, pamuk dokuma, pamuk cübbe” (1242).

Tıkmağ (تیقماق) “tıkmak, sokmak, doldurmak”. Bk. SG (742), DLT (876), Krgz.Tr (730), YUyg.Tr (411)// Moğ-Les: Çiki-/Çihe- (290).

Tik “dik, düz”. Bk. AŞ (85b), SG (754), CC (188), Krgz.Tr (736), YUyg.Tr (411)// Moğ-Les: Çike/Çeh/Çeke “düz, doğru, tam, açık sözlü” (289); Çig “yön; doğruluk” (286).

Tirenğ/Tiring (تیرانگ-تیرینگ) “derin”// SG: Tèrinğ (735)// AŞ: Tèrinğ (83a/430)// DLT: Tèrinğ (871)// CC: Tereng (185)// Krgz.Tr: Terenğ (727)// Moğ-Les: Dügüreng/Degüreng/Degüren/Degürin “dolu, dolmuş, doyun; tam, tamamen” (442).

Tègmek “değmek, dokunmak; [ulaşmak; değerinde olmak]”. Bk. AŞ (84b/85a), SG (743)// DLT (865), YUyg.Tr (397): Teg-// CC: Teg-/Tey- (181)// Krgz.Tr: Tiy- (740)// Moğ-Les: Dökü- “yaklaşmak” (423).

Tègirmen/Tègermen (تیکیرمن-تیکیرمان) “değirmen”// SG (755), AŞ (441): Tègirmen// DLT (866), CC (181), Krgz.Tr (721): Tegirmen// Derleme: Değermen// Moğ-Les: Tegerme (1224).

Tinğ (تینگ) “denk, eşit”. Bk. SG (771), AŞ (87b)// DLT (868), YUyg.Tr: Tenğ “eşit, denk” (400)// CC: Teng “denk” (183)// Krgz.Tr: Tenğ “denk” (724)// Moğ-Les: Teng “denge; eşitlik; denk; doğru, tam, tamamen; yurt üzerine çekilen halat” (1236); Cing/Jin(g) “yük, denk” (1633).

Tive (تیوه) “deve”. Bk. AŞ (89a)// DLT: Deve/Teve/Tewe/Tewi (631/873)// CC: Töve (195)// Krgz.Tr: Töö (755)// Özb.Tr: Tüyä (95)// YUyg.Tr: Töge (423)// Moğ-Les: Temege(n)/Teme (1234).

Dikleşmek (دیکلاشمک)/**Tikleşmek** (تیکلاشمک) “dik dik bakmak, öfkeli öfkeli bakmak; dikleşmek, dik durmak”// SG: Tikleşmek/Dikleşmek (754/870)// Krgz.Tr: Tikte- “dik koymak, dikmek; dik dik bakmak” (737)// Trkm.Tr: Dikleş- “art ayakları üstüne kalkmak; kapışmak, sövüşmek”

(159)// Moğ-Les: Çikele-/Çehle- “düzelmek; doğru gitmek; doğrulmak, dikelmek” (289); Çigle- “yönelmek; doğru gitmek” (288).

Təpme (تېپمە) “tepme, tekmeleme”. Bk. AŞ (81b), SG (714)// DLT (869), Krgz.Tr (726), YUyg.Tr (402): Tep-// Moğ-Les: Teyre-/Tüber- (1229/1309).

Tivruk (تيۋرۈك) “yuvarlak; [dikilmiş; saplanmış]”// AŞ “dikiş; sancılmış (sanmış); saplanmış” (88b)// SG: “yuvarlak; değirmen taşının ortasından geçen mil, eksen” (773)// **Təgirme/Təgerme** (تېگىرمە-تېگىرمە) “yuvarlak, değirmi; değirmen taşı”// SG: Təgirme “yuvarlak, değirmi” (755)// DLT: Təgirme “yuvarlak” (866); Tewür- “ters çevirmek” (874)// CC: Təgirme “yuvarlak, değirmi” (182)// Özb.Tr.Alt: Tögäräk “yuvarlak, dairevi” (174); Tewäräk “etraf, çevre” (184)// Derleme: Değirmi “yuvarlak”// Moğ-Les: Tögerig/Tögürig/Tögrög/Tögrig/Tügürig “yuvarlak” (1284); Tegerme/Teerem “değirmen” (1224); Teberi-/Tevre- “etrafını sarmak” (1219).

Tilmek (تېلمەك) “delmek, delik açmak; yarmak, dilim dilim kesmek, dilmek”. Bk. SG (756), AŞ (86a)// DLT: Tel- “delmek” (867); Til- “boylamasına kesmek, dilmek” (881)// Kzk.Tr (573), Krgz.Tr (737): Til- “dilmek, dilimlemek, doğramak”// Trkm.Tr: Dil- “dilmek; kertmek, yırtmak” (160)// Moğ-Les: Delbele- “çatlatmak, kırmak” (393); Cisü-/Cüse- “dilmek, uzunluğuna kesmek, dilimlemek” (1643).

Tilik (تېلىك) “delik”. Bk. SG (763), AŞ (86b)// DLT: Telik (867)// Kzk.Tr (574), Krgz.Tr (738), YUyg.Tr (412): Tilik “kesik, dilinmiş”// Trkm.Tr: Dilik “kesik, yırtmaç” (161)// Moğ-Les: Çilüge(n)/Çölöö(n) “aralık” (294).

Tilmürmek (تېلمۈرماق) “özlemle bakmak, beklemek, baka kalmak”. Bk. AŞ (86b), SG (761), YUyg.Tr (399)// DLT: Tilmir- “(bir şey arar gibi) sağa sola dönmek” (867)// Kzk.Tr: Telmir- “gözünü ayırmamak, gözünü dikip bakmak; bir şey umarcasına bakmak” (532)// Krgz.Tr: Telmir- “imrenmek, intizarla bakmak” (723)// Moğ-Les: Cilbid-/Cilbirke-/Jilberhe- “şiddetle istemek” (1629).

Tilmaç (تېلماچ) “tercüman, çevirmen, dilmaç”. Bk. SG (763)// CC: Tolmaç/Tılmaç (192)// Alt.Tr: Tilmeş (178)// Kzk.Tr: Tilmaş (574)// Krgz.Tr: Tilmeç (738)// YUyg.Tr: Tilmaç (412)// Trkm.Tr: Dilmaç (161)// Azb.Tr: Dilmanç (208)// Moğ-Les: Tolmaçi (1267).

Tınglamak (تېنگلاماق) “dinlemek, kulak asmak”. Bk. SG (766), DLT (878), Tatar.Tr (279), YUyg.Tr (413)// Moğ-Les: Çingla-/Çingna-/Çangna- (304).

Çağa (چاغا) “çocuk, bebek, çağa”. Bk. YUyg.Tr (68)// Trkm.Tr: Çaga (106)// Moğ-Les: Çaga/Çaha (252/268).

Çakır kanat (چاقىر قانات) “bir tür ördek, çakırkanat”. Bk. AŞ (105a), SG (794), MU (T777a/26)// Moğ-Les: Çakır “çok beyaz, ak, ışıklı, aydınlık; tırnaklar üzerinde veya kuşun tüyleri üzerindeki beyaz benekler, akıtma” (260).

Çağır (چاگیر) “çakır, içki”// AŞ: Çakır/Çağır “içki” (104a)// SG: Çağır “içki, çakır” (789); Çakır “içki, çakır; mavi gözlü, çakır; (Rûm Tr.) çakır, çakırdoğan” (794)// DLT: Çağır “şarap” (611); Çakır “mavi; gök gözlü (612)// CC: Çağır “şarap” (47)// YUyg.Tr: Çêkir “gri-yeşil” (76)// Trkm.Tr: Çakır “şarap” (107)// Moğ-Les: Çakır “çok beyaz, kar beyazı” (260).

-CA (جا-جه) “nihayet ve ölçüyü gösteren ek”. Bk. AŞ (101b), SG (776/802)// DLT: -ÇA “eşitlik eki” (611)// YUyg.Tr: -Çe “kadar” (73)// Moğ-Les: Çege(n) “kadar, gibi” (272).

Çalık/Çalığ (چالیق-چالینگ) “çâlâk, hızlı, dik başlı, yerinde durmadan sıçrayan, çabuk ve oynak at”. Bk. SG (798), Tarama (49), Derleme// CC: Çalılı “öfkeli, şiddetli, zorlu” (48)// Alt.Tr: Çalık “kızgın, huysuz (at)” (69)// Mlk.Tr: Çalık “naz, kapris” (167)// Moğ-Les: Çalagay/Çaligay “dikkatsiz, kayıtsız, ihmalcı, ilgisiz; ihmal, ilgisizlik” (261); Calagu “genç, delikanlı; gençlik” (1590).

Çak/Çağ (چاق) “çağ, zaman, vakit; semiz”// AŞ: Çağ “çağ, vakit; miktar, ölçü” (104a)// SG: Çak/Çağ “çağ, vakit, zaman; sağ, sağlam, doğru” (788-789/793)// CC: Çak/Çah “çağ, zaman” (47)// Krgz.Tr: Çak “zaman, vakit” (244)// YUyg.Tr: Çağ/Çak “çağ, zaman, vakit; ölçü” (67/68); Çağ “memnun, hoşnut” (67)// Trkm.Tr: Çağ “vakit, çağ; iyi, hoş” (106); Çak “ölçü, sınır; zaman, çağ” (107)// Moğ-Les: Çağ “zaman, süre, vakit, çağ, devir” (251).

Çapan (چاپان) “yamalı eski kaftan; koşan; akın eden, yağmalayan”. Bk. AŞ (102b), SG (780)// Krgz.Tr: “kaftan” (251)// YUyg.Tr: “cübbe, palto” (70)// Moğ-Les: Çuba “yağmurluk, kısa kürk yelek” (324).

Çakın (چاقین) “yıldırım, şimşek, çakın”// AŞ: “güneşin şulesi; çakmaktan çıkan şule; yıldırım” (104b/105a)// SG: “yıldırım; yıldırım veya eteşin ışığı” (794)// Krgz.Tr: Çağılgan (244)// YUyg.Tr: Çêkin (76)// Moğ-Les: Çakilgan (260).

Çav (چاو) “[şöhret, ün; ses, çav]; Çîn dilinde: üzerinde padişahın adı yazılan bir para”. Bk. SG (801), FV (674), BR-Muin (616)// DLT: Çaw “ün, şöhret” (617)// Trkm.Tr: “şan, şöhret” (113)// Moğ-Les: Çuu “gürültü, şamata, patırtı; yankı; söylenti; şan, şöhret” (330).

Çapmak (چاپماق) “koşmak, seğırtmek; koşturmak; akın etmek, yağmalamak, saldırmak; kılıç çalmak, yaralamak, bir tek vuruşla kesmek”// SG: Çapmak/Çapmaklıg (776)// AŞ: Çap- “çapmak, seğırtmek; baş kesmek” (102a/102b)// DLT: Çap- “suda yüzmek; (ata) hafifçe vurmak; boyun vurmak” (615)// Krgz.Tr: Çap- “hızlı koşmak; kesmek; atılmak” (251)// Tatar.Tr: Çap- “pek çabuk gitmek, hızla koşmak; kovalamak; koşarak yarışmak; vurmak” (61)// YUyg.Tr: Çapmak “koşmak; oymak, kazmak, açmak” (71)// Trkm.Tr: Çap- “koşmak; yağmalamak; kesmek” (110)// Moğ-Les: Çabçi- “balta veya benzeri bir aletle vurmak, yarmak, kesmek, doğramak, çentmek” (248).

Çapkulaşmak (چاپقولاشماق) “birbirini kılıçla vurmak; savaşmak, vuruşmak”// SG: Çapgulaşmak (779)// Kzk.Tr: Şapqıla- “koşuşturmak; kesip, parçalayıp durmak” (629)// Krgz.Tr: Çapkıla-

“hızlı koşmak; kesmek; atılmak” (251)// Trkm.Tr: Çapgıla- “satırla kesmek, doğramak” (111)// Moğ-Les: Çabçigurda- “satır, kama vb ile yontmak, yarmak” (248).

Car (جار) “ses, avaz; nida, seslenme, çağırma, çağrı, car; bağırma; Lekziye'den bir boy adı”// SG: Car “nida, avaz; (Çar) (Rûm Tr.) kötü kumaştan yapılmış bir tür dokuma; Fârsî'de: çanak çömlek ocağı” (784-785)// Krgz.Tr: Car “feryat; bildiri, duyuru” (178); Carlık “emir, buyruk, yarlık” (182)// YUyg.Tr: Car “haber, salık, müjde, çağırma, davet, nida”; Caranğ “ses, seda” (58)// Moğ-Les: Car “yarlık, yazılı emir veya yönerge; çağrı, bildiri, duyuru” (1602); Çar “carcar, dırdır, gürültü, şamata, yaygara, bağırma, çağırma, haykırış” (265).

Carlamak/Çarlamak (جارلاماق-چارلاماق) “seslenmek, çağırma; bağırma, carlamak”// SG: Carlamak (783)// AŞ: Çarla- (103b)// DLT: Çarla- “(çocuk) ağlamak; (fil) bağırma” (616)// Kzk.Tr: Jarla- “beyan etmek, duyurmak” (164)// Özb.Tr.Alt: Çarlä- “çağırma” (193)// Moğ-Les: Carla- “yarlık salmak, buyurmak; bildirmek, duyurmak” (1604).

Çaklamak/Çağlamak (چاقلاماق-چاغلماق) “zannetmek, sanmak; zaman kollamak” // AŞ: Çağla- “bilmek, anlamak, sezinmek; sanmak, zannetmek” (104b)// SG: Çağlamak/ğ “zannetmek, sanmak; zaman kollamak” (787)// YUyg.Tr: Çağlımak “tahmin etmek, ölçmek, ayarlamak” (67)// Trkm.Tr: Çakla- “tahmin etmek, tasavvur etmek” (108)// Moğ-Les: Çağla- “zaman ayarlamak; ölçmek, tartmak, karşılaştırmak; sınırlandırmak; düşünmek; tasarlamak, anlamak, saymak” (257).

Çağarak (چاغاراق) “çadır direğine geçirilen ortası delik tahta, çadır ağırşacı”. Bk. SG (789)// Krgz.Tr: Çağarak “helezoni, burmalı; burma” (243)// Moğ-Les: Çağarig “çember, halka, kasnak” (254).

Çağan (چاغان) “Moğ. beyaz; bayram günü”. Bk. SG (789), Moğ-Les (253)// YUyg.Tr: “Budistlerin yeni yıl bayramı” (67).

Çağan/Çakğan (چاغان-چاگان) “gözünün siyahlığı olmayıp beyazlığı fazla olan at veya insan”// Moğ-Les: Çağan “ak, beyaz, lekesiz, saf, temiz; hafif, açık renk; yumurtanın veya gözün akı; göz bebeği; akçıl göz bebeği, gözün saydam tabakasında meydana gelen beyaz leke” (253).

Çağdavul (چاغداول)/**Çındavul** (چینداؤل) “orduda art sürücü, artçı, dümdar”// SG: Çağdavul/Çandavul “keşif görevi yapan öncü bölüğü” (789)// AŞ: Çağdavul/Çındavul “orduda art sürücü, artçı, dümdar” (104b/110a/514/536)// MU (T778a/6): Çağdavul (چنكداول)// Tarama: Çandavul (50)// Moğ-Les: Çağda- “gözetlemek, bekçilik etmek”; Çağdagul “bekçi, gözcü; casus” (256); Çingla-/Çingna-/Çangna- [~Tr. Tıngla-] “gizlice dinlemek”; Çingnagul “dinleyici, casus” (304).

Çakmak (چاقماق) “ısırmak, sokmak; arkasından konuşmak, çekiştirmek; çakmak aleti; çakmak çakmak; ateş veya şimşek parlamak”. Bk. SG (792)// AŞ: Çak- “gammazlamak, kovlamak; çakmak” (104b/105a)// DLT: Çak- “(çakmak) çakmak; düşmanlığa teşvik etmek; sözü iletmek”

(611)// CC: Çak-/Çah- “arkadan çekiştirmek” (47)// Krgz.Tr: Çak- “müzevirlik etmek, ara bozmak; şikayet etmek; şiddetle vurmak; sokmak, ısırarak; çakmak çakmak” (245)// YUyg.Tr: Çakmak “kırmak, bozmak; sokmak, ısırarak; yakmak” (68)// Moğ-Les: Çaki-/Çakil- “çakmak, çakmak çakmak; parlamak” (260).

Çakılma (چاقیلما) “çakılma; parlama”// SG: Çakılmağ/ğ “ısırmak; arkasından konuşulmak, çekiştirilmek; ateş veya şimşek parlamak” (792)// AŞ: Çakıl- “çakılmak” (105a)// DLT: Çakıl- “çakmak çakılmak; söz iletilmek” (612)// Moğ-Les: Çaki-/Çakil- “çakmak, çakmak çakmak; parlamak” (260).

Cala (جالا) “Moğ. başlığa dikilen püskül”// SG (797): جالا (bālā vezninde)// Cl: Cele (55)// Derleme: Cele “at kılından veya iplikten yapılmış ilmik”; Cala/Çala/Cele/Celi/Çeli “hayvanlara yedirilen tahıl sapları, mısır koçanı”// Moğ-Les: Calaga “püskül; tepelik, kuş ibiği; ipek iplik” (1590); Cele “bitki sapı veya gövdesi” (1614).

Çarlatmak “öfkeden göz belirtmek”. Bk. SG (796). SG'de Bu maddenin /c/ harfinin /l/ kısmında verilmesi ilgi çekicidir// DLT: Çerlet- “(gözü) bozmak” (619)// Derleme: Çerlemek “usanmak”; Çerlemek “sinirlenerek gözlerini açıp bağırarak; soğuktan donacak gibi üşümek”; Cerlek “gözleri dışarı çıkık olan kimse”// Moğ-Les: Çarla- “donmak” (267); Çiliy- “göz belirlemek” (293).

Çal (چال) “kır sakal, siyahla beyaz karışık renkli sakal; kır at, akli karalı at; deve yavrusu; ayran; kireç sütü, sıva; Bedaḥşān vilayetinden bir köy adı; bir çeşit balık”. Bk. SG (797)// AŞ: “kır sakal” (105b)// DLT: “alacalı (ak-kara)” (612)// Krgz.Tr: “kır; yaşlı” (246)// YUyg.Tr: “ağarmış, ak saçlı; yaşlı” (69)// Trkm.Tr: “kül rengi; deve sütünden yapılan ekşi tatlı bir içki” (108)// Derleme: “ala renk; ben, çil, leke; kül rengi; kireçli toprak”// Moğ-Les: Çilbang/Çalbang “akşın, akça, parlak” (292).

Çalma (چالمه) “başa sarılan sarık, çalma”// SG: “sarık; (İrān Tr.) eyerin kaşına asılan bir tür deri su kabı” (798)// CC (48): “baş örtüsü”// Tatar.Tr: “sarık” (61)// Krgz.Tr (248), Moğ-Les (263): “kement; ip, sicim”.

Çanak “çanak, kâse”. Bk. SG (800), DLT (614), CC (48), Trkm.Tr (110)// Moğ-Les: Sinaga/Şanaga “kepçe, maşraba, tas” (1101).

Canğı (جانغی) “istişare, danışma, danışık, önlem”// SG (800), NS (79a): Canğı// Moğ-Les: Canggi/Zangi “bilgi, haber, söylenti” (1599).

Çanğ (چانگ) “çan, çingirak”. Bk. SG (800), Tatar.Tr (61), Moğ-Les (264).

Çavdur (چاودور) “Göyük Han bin Oğuz Han'ın oğlunun adı; Moğ. namuslu; Türkmen boylarından birinin adı”. Bk. SG (801)// DLT: Çuvuldar “Oğuz boylarının yirminci” (629)// ŞT: Çavuldur (چاولدر) “Oğuz Han'ın dördüncü oğlu Kök Han'ın üçüncü oğlunun adı. Anlamı:

namuslu” (160, T83a/7)// ŞT (T1, T2): Çavdır (153)// Moğ-Les: Sidurga/Sidurgu/Şudraga/Şudargū “dürüst, düzgün, sadık” (1082).

Çaynamak/Çeynemek (چايناماق-چايناماك) “çiğnemek”// SG: Çeynemek/Çeynemeklik (804)// CC: Çayna- (48), Krgz.Tr (257): Çayna-// YUyg.Tr: Çaynimağ (73)// Trkm.Tr: Çeyne- (118)// Moğ-Les: Cacil-/Cajla- (1609).

Çöçek (چوچاك) “topraktan yapılmış kap, çömlek”. Bk. SG (812), MK (287, 87b/8), MK-Özb (Tenbih.72)// Krgz.Tr: Çööçök/Çöyçök “küçük çanak” (283-284)// YUyg.Tr: Çöçek “ağaç çanak” (86)// Moğ-Les: Çögüçe/Çögeçe/Çöçiçe “küçük kap, çömlek” (321).

Çitgir (چيتگر) “Moğ. şeytan”. Bk. SG (828)// Moğ-Les: Çidkür/Çötgör (284).

Yay (يای) “[yada taşı kullanma bilimi]”. Bk. SG (1346)// **Cada taşı** (جده تاشى)/**Yada taşı** (يادا تاشى) “yağmur taşı, yağmur yağdıran taş, yada taşı”// SG: Cada taşı/Yada taşı (783/1284)// DLT: Yat (958)// Krgz.Tr: Cay taş (715)// Moğ-Les: Cada çilagu/Cad çilagu (1578).

Çıray (چيراي)/**Çaray** (چرای) “yüz, çehre, sima, bet, beniz”// SG: Çaray/Çıray (785/836)// AŞ (107b), Krgz.Tr (271), YUyg.Tr (82), Derleme: Çıray// Moğ-Les: Çıray/Çaray [~Tr. Teri “deri”. Bk. DLT (871)] “yüz, beniz, çehre; dış görünüş, cilt” (305).

Ciren (چرن) “ceren, ceylan”// SG: Ceren/Ceyran (786/806)// AŞ: Çèren (108a/527)// Alt.Tr (59), Trkm.Tr (99): Ceren// Krgz.Tr: Ceyren/Ceerde “kızıl”; Ceyren “ceylan” (206)// YUyg.Tr: Ceyren “antilop” (61); Ciren “sarışın, al donlu” (63)// Moğ-Les: Ceger(e)n [~Tr. Yegren “kızılımsı kahverengi (at)”. Bk. SG (1452: بکران), Dehuda// BR-Muin: Yekrān “soylu cins at; donu kırmızı ve sarı arasında olan at; kuyruğu ve yelesi beyaz olan al donlu at; arka ayaklarından birini başkasından daha kısa atan at” (2443)// Doerfer: Yāgrān (1878)] “ceren, ceylan; yaban keçisi”; Cegerde/Zeerde “kızıl, kırmızı, kestane rengi, kızıl kahverengi” (1612); Cür “bozkır antilopu” (1679).

Çèrik (چيريك) “ordu, çeri”// SG: Çèrik/Çèrikçi (838)// AŞ: Çèrik (108a/527)// DLT: Çer/Çerig/Çerlik “karşı taraf (savaşta karşılıklı duran saflar, savaş sırası)” (619/620)// CC: Çeri/Çeyri (49)// Krgz.Tr: Çerik/Çerüü (262)// YUyg.Tr: Çèrik (77)// Moğ-Les: Çerig/Çereg/Çirig (277).

Çèriklemek (چيريكلاماك) “asker yürütmek, asker çıkarmak”. Bk. SG (835)// Moğ-Les: Çerigle- (278).

Çekmen (چكمن) “yağmurluk; Belh yöresindeki Andhōd'un yakınlarında bulunan bir yer adı”. Bk. SG (794-795)// AŞ: “çuha; çakşır” (105a)// DLT: Çek “çizgili aba kumaş gibi pamuklu dokuma”; Çekrek “kölelerin giydiği yünden yapılmış aba” (618)// CC: “çuha, yün kumaş” (48)// Krgz.Tr: Çekmen/Çepken “iğne ardı dikilmiş (sırlmış) bir tür erkek üst giyimi; çuhadan astarsız kaftan” (260/261-262)// YUyg.Tr: “bir tür kışlık pamuklu palto ve onun kumaşı” (74)// Derleme

“kıl ve yün örgüsü, çuldan yapılmış çoban yağmurluğu”// Moğ-Les: Çembe/Çengbe/Çengme “yün giysi” (275); Çegedeg “kısa ceket” (272).

Ciliye (جلیه) “suçluların boynuna takılan demir halka, uzun tasma”// **Cili** (جلی) “suçluların boynuna takılan demir halka”. Bk. AŞ (108b)// SG: Cili/Ciliye “suçluların boynuna takılan demir halka”; Cılı “sıcak yer” (846)// Kzk.Tr: Jeli “tayları kazığa bağlayan urgan” (173)// Krgz.Tr (199), Moğ-Les (1614): Cele “hayvan bağlanan ip”// Derleme: Cele “kuş yakalamak için at kılından veya iplikten yapılmış tuzak; at kılından veya iplikten yapılmış ilmik”.

Calayır (جلاير) “Türklerde bir boy adı; [*Habībū's-Siyer'e* göre] Salcut, Kōnkrat, Taycut ve Calayır boyları birleşip yada taşı kullanarak Çengiz Han ve Onğ Han ordusunu yağış nedeniyle yendiler”// Taycut| Dehhuda, *Habībū's-Siyer*: Talcut; CT-Musevi: Tayçiut (2078); Moğ-Les: Tayçigud/Tayçūd “Cengiz Han zamanında Kuzey Moğolistan'daki bir Moğol boyu” (1187)// AŞ: Calayır “Çağatay'da bir kabile adı” (106a)// MGT-Temir: Calayir (269).

Calduy/Culdu (جُلْدُو-جُلْدُو) “ödül, yapılan yiğitlikten dolayı verilen armağan”// FV: Calduy (673)// SG (823): جولدو (hoş-bü vezninde)// Cl: Coldu (56)// Radloff: Caldu/Çuldu/Çildü (148/201/190)// AŞ: جولدو (114a)// AŞ-Hüccetiye: جولدو (191)// Devellioğlu: Cu'l “Ar. ücret, karşılık; ayak kirası” (145)// Doerfer: Cüldü (162)// Arat-Babür: Çuldu (655)// Kzk.Tr: Jülde “ödül” (189)// Krgz.Tr (165), Alt.Tr (49): Cal “mükâfat; ücret”// Alt.Tr: Caldu “kiralık” (50)// Moğ-Les: Cildü “kesilmiş evcil hayvanların başı veya yüreği” (1629); Yala/Yal “tazminat, bedel” (680); Colig [~Tr. Yuluğ. Bk. DLT (987)// Mlk.Tr: Culuv “fidye”] “fidye; kurtarma” (1652); Doli- “değiştirmek, takas etmek; fidye ile kurtarmak”; Dolig “değiştirme, takas; karşılık, bedel; fidye” (411).

Cılav (جلو) “atın dizgini, at yuları, çılıbr; ön, ileri”. Bk. AŞ (108b), SG (845), Trkm.Tr (100), Derleme// Moğ-Les: Ciluga/Joloo (1630).

Çimdir (چمدير) “çimdiklemek”. Bk. AŞ (109a), SG (847)// CC: Çımdı- (50)// Krgz.Tr: Çımçı- (268)// Mlk.Tr (176), Derleme: Çimdi-// YUyg.Tr: Çimçimağ/Çimdimağ (81)// Moğ-Les: Çimki-/Çimhe- (297).

Cumca/Comca (جوما-جومجا) “gömlek”// SG: Comca (825). SG'de Vassaf'tan verilen örnekte geçen bu sözcük Camca olmalıdır. Bk. Vassaf (587)// **Camca** (جمجا) “Moğ. gömlek”. Bk. NS (79a), King (298, 205B/30)// FV (587/673): Camcah (جمجاه)// Moğ-Les: Çamça (263).

Çengiz/Çingiz (چنگيز-چينگيز) “[*Ravzatu's-Safā* yazarına göre] padişahların padişahı anlamına gelir. [Vaşşāf'ta Cüveynî'den aktarılarak] çeng'in ‘muhkem, sağlam’ anlamına geldiği, çengiz'in ise onun çoğul biçimi olduğu söylenmiştir. Asıl adı Temücin'dir. Babası Yesügey Bahadır bin Bartan, annesi ise Oelun Êke'dir. Şerefü'd-dīn ‘Alī Yezdī kendi tarihinde onun yedi gezegenin de bulunduğu terazi burcunda doğarken avucunda bir damla kan bulunduğunu kaydeder”// SG: چينگيز (849)// CT-Musevi (167): Çingiz (Çing “sağlam, doğru” + z “çokluk eki”)// Moğ-Les: Çinggis/Çinges (304)// Moğ-Les: Çing/Çin “sağlam; gerçekten” (302).

Çiňg (چینگ) “yağma ortağı, akın arkadaşı”// SG: Cing (849)// Krgz.Tr: Çiňg “sağlam, güçlü” (270)// YUyg.Tr: Çiňg “sağlam, berk” (82)// Moğ-Les: Çing/Çin “sağlam; gerçekten” (302); Cing/Jin(g) “yük, denk; kervan” (1633).

Çin (چین) “çin, doğru, gerçek”. Bk. SG (848), AŞ (109b), DLT (623), CC (50), Krgz.Tr (269), YUyg.Tr (81)// Moğ-Les: Çing/Çin “sağlam; gerçekten” (302).

Çöp (چۆپ) “uygun, yakışır; [gerçek, doğru]”. Bk. SG (809)// AŞ: چوب “gerçek, doğru, uygun” (110b)// Alt.Tr: Cöp “antlaşma, uzlaş” (65)// Moğ-Les: Cöb “doğru, gerçek, sağlam” (1656).

Çögür (چۆگور) “bir çeşit saz, çögür; diken”// SG: “bir çeşit saz, çenk” (821)// AŞ: Çökür “diken” (112a)// Derleme: Çögür “diken”// Moğ-Les: Çiçigür “diken, ucu sivri, biz” (282); Çugur/Çür “bir tür kamış düdüğü” (328).

Cūḡ cūḡ (جۇق جۇق) “bölük bölük, takım takım”. Bk. SG (1411)// SG: Çok “çok” (819)// Dehhuda: Cavḡ “Arapçalaşmış. topluluk”// Muin, Amid: Cūḡ/Cūḡa “<Tr. bölük, takım”// Alt.Tr: Çuk “yoğun, gür” (78)// Kzk.Tr: Şoq “bir gurup, bir dizi, buket, demet” (641)// Derleme: Cavk “topluluk”; Çoka “taş yığını”// Moğ-Les: Çogça “küme, öbek, kütle” (311).

Çupçuk (چۇپچۇق) “serçe”. Bk. AŞ (111a)// SG: Çubçuk (809)// DLT: Çipçırğa (624)// CC (50), Derleme: Çipçık// Krgz.Tr: Çımçık (268)// Özb.Tr: Çumçuq (111)// YUyg.Tr: Çipçik (82)// Moğ-Les: Şobsigur (1167).

Çörçek/Çövrçek (چۆرچەك-چۆۋرچەك) “efsane, masal”// SG: Çörçek (814)// DLT-Yazma: Sörçek/Sörçük “gece toplantısı” (240)// Alt.Tr: Çöpçök “masal” (77)// YUyg.Tr: Çöçek “hikâye” (86)// Moğ-Les: Cöçüge “piyes, temsil, tiyatro oyunu” (1658).

Cöm/Çöm (جۆم-جۆم) “tam, hep, bütün, bütünüyle”. Bk. AŞ (114a: /c/ ile), SG (825: /ç/ ile)// Kzk.Tr: Şom “yığın, tepecik” (643)// Derleme: Çom/Çöm “küme, topluluk”// Moğ-Les: Çöm “tüm, bütün, hep, hepsi, bütünüyle” (322).

Çolpan (چۆلپان) “Çolpan, Çoban yıldızı, Kervankıran”. Bk. AŞ (114a), SG (823), YUyg.Tr (85)// Krgz.Tr: Çolpon (279)// Moğ-Les: Çolbun/Çolmun/Çolmon/Çolman (314/315).

Çubulmaḡ (چۇبولماق) “çürümek, çözülmek”. Bk. SG (806)// AŞ: Çupul- (111b/540)// Radloff (200), Cl (56): Çubul-// Özb.Tr.Alt: Çuwä-/Çuwi- “titmek; bozmak” (199)// Moğ-Les: Subu-/Suba-/Subi- “çözmek, gevşetmek” (1136).

Çubrumaḡ/Çubrulmaḡ/Çubruşmaḡ (چۇبروماق-چۇبرولماق-چۇبروشماق) “birbirinin ardınca dizilmek, art arda uzanmak”. Bk. SG (807)// AŞ: Çupruş- (110b)// Krgz.Tr: Çubur- “uzamak; akmak; tane tane dökülmek; dizi halinde yürümek” (285)// Kzk.Tr: Şubrı- “art arda gelmek, katar olmak; akmak” (647)// Moğ-Les: Çuburi- “sıralanmak, dizilmek, birbiri ardı sıra hareket etmek; damlamak” (324).

Çöpür (چوپور) “keçi veya koyun kılı; sık orman”. Bk. SG (810)// DLT (629), Trkm.Tr (126): “keçi kılı”// Derleme: “keçi kılı; karışık dolaşık iş; kırlarda yetişen meyvesiz bir çeşit ağaç”// Krgz.Tr: Çer “koyu orman” (262)// Moğ-Les: Siber/Sibir “sık orman” (1078).

Cocı (جوجی) “Moğ. ansızın, birdenbire; yeni gelmiş konuk; Çengiz Han'ın en büyük oğlunun adı. Ansızın doğup beşik bulunmadığından hamura sarıldığı için bu ad verilmiştir”. Bk. SG (812) Bk. SG (812), MGT-Temir (257: Coçi)// Moğ-Les: Çoçim/Çoçimag/Çoçir “birdenbire, ansızın” (310)// **Çoçun** (چوچون) “konuk, sefer yapan”. Bk. AŞ (111b), NS (74b)// Krgz.Tr: Çooçun “yabancı, yat; tuhaf” (280)// YUyg.Tr: Yoçun “yabancı” (469)// Moğ-Les: Ciguçi/Cüç/Cigulçi(n)/Cugülç/Cagulçi(n)/Coçin “konuk; yolcu” (1623/1646).

Çikürtkey (چیکورتکای)/**Çövürtke** (چوئورتکه)/**Çevürtke** (چوئورتکا) “çekirge”// AŞ: Çövürtke/Çevürtke (112b)// SG: Çëgürtkey/Çëvürtke (844/851)// DLT: Çekürge (619)// Krgz.Tr: Çegirtke (259)// Özb.Tr: Çigirtkä (110)// YUyg.Tr: Çëketke/Çiketke (75/78)// Trkm.Tr: Çekirtge (116)// Moğ-Les: Çarçahay/Çarçāhay/Çarçaga/Çarçagay/Çarça/Tarça/Debkerege/Devhreh “çekirge” (266/380); Çügürgene “bir tür çekirge” (333).

Çülge/Cülge (چولگا-جولگا) “yeşillik alan; [iki dağ arasındaki düzlük, ova]”// NS: Cülge (78b)// AŞ: Cülge “dağ eteğinde bulunan yeşillik alan” (113b)// AŞ-Hüccetiye (190), AŞ-Maarif: Çülge (111)// SG: Cülge “iki dağ arasındaki düzlük, ova” (823)// SG-Feyziye: Çülge (303)// Kzk.Tr: Jülge “vadi, koyak; düzlük, geniş arazi; küçük akarsu yatağı” (189)// Trkm.Tr: Cülge “dağ boğazı; vadi, dere” (104)// Moğ-Les: Cülge “çim, ot, çayır; çimenlik” (1675).

Çürege (چوره کا) “bir tür ördek”// AŞ: Cürge (112b)// NS: Cürge/Cürege (75a/76a)// MU: جورکه (T777a/26)// Alt.Tr: Çürekey (79)// Kzk.Tr: Şüregey (650)// Krgz.Tr: Çürök (289)// Moğ-Les: Çürügü (334).

Cevек (جوک) “renk, boya; boyalı, süslü; [özü boyası olan] bir kumaş; [nakış, süs]”// SG: Cevek “renk, boya; boyalı, süslü” (801-802)// AŞ: Çevük “boya; boyalı; özü bir boyası olan kumaş; kadınların başlarına giydikleri nezegp (üstü işlemeli başlık)” (106a)// Mlk.Tr: Ciyek “işlemeli, nakışlı; şerit; sırma ip örmeye yarayan küçük tahtalar” (155)// YUyg.Tr: Ciyek “şerit, sıçandişi” (63)// Moğ-Les: Cegeg “giysi üzerindeki genellikle çok renkli kurdele biçimindeki süs; ipek veya sırma şerit; kuşak” (1611).

Çur/Çor (چور) “bir kalemde, bütünüyle, toplam, toptan, birlikte; [mecaz anlamda:] topluluk, asker içtması”. Bk. SG (814), NM (182, 364: Tivenin ayağı palçığda tayılıb ç. uşaldı)// Krgz.Tr: Çoguu “beraber, toptan” (277); Çor “şiş, ur; kırılan kemiğin bitişen yerindeki tümsek”// Tr.Tr: Çor “hastalık; sığır vebası”// Moğ-Les: Çogu/Çoo/Ço “bütün, bütünüyle” (312).

Çurpa (چورپا) “sülün kuşunun yavrusu; domuz yavrusu”// SG (814): Çurpa “sülün kuşunun yavrusu” (önceden “domuz yavrusu” denilmiş, daha sonra üstü çizilerek düzeltilmiştir)// AŞ:

Çurpa “domuz yavrusu” (112b)// MU: “domuz yavrusu” (T777a/23)// BR-TDK: Çür “sülün kuşu” (148)// Derleme: Çorpa “yeni yetişen horoz”// Moğ-Les: Çurba “yavru kuş; yavru” (329).

Çorğa (چورغا) “içine yoğurt dökülen ve dibi ağzından daha geniş olan kap”. Bk. SG (814)// Krgz.Tr: Çorğö “emzik; musluk” (281)// Moğ-Les: Çorgu/Çorgo “boru, tüp, musluk, baca, huni; tulumba, pompa” (317).

Cuntay/Contay (جونتای) “çanta, torba, dağarcık”// SG: Contayı (825)// SG-Feyziye/SG-Tahran: Contay (303)// Kzk.Tr: Şontay (643)// Krgz.Tr: Çontoy (280)// Moğ-Les: Çüngke/Çünh/Siguday/Siuday/Şüday “çanta, torba, çuval” (333/1086/1117)// Derleme: Çantay/Cantay.

Cumğay (جومغای) “suya bata, suya dala; suya dalar; suya dalacak”. Bk. SG (824)// AŞ: Çom- (114b/926)// DLT: Çom- “suya dalmak” (627)// Alt.Tr: Şunğ-/Çöm- (163)// Kzk.Tr: Şom- (643)// Krgz.Tr: Çomul-/Çömül-/Çumku- (279/287)// Azb.Tr (137), Derleme: Cum-// Moğ-Les: Singgu-/Şunga-/Şunggu- (1103).

Çukumak/Çukuşmak (چوقوماق-چوقوشماق) “oymak, çukur etmek”. Bk. SG (817)// AŞ: Çok- (113a/113b)// Alt.Tr: Çoku-/Çukçu- “iftira atmak; gagalamak; oymak, eşmek” (76/78)// Krgz.Tr: Çoku- “gagalamak” (278); Çuku- “kazımak, oymak” (285)// Kzk.Tr: Şoqi- “gagalamak” (642); Şuqi- “oymak, gagalamak, eşmek” (648)// YUyg.Tr: Çokumak “gagalamak, gagasıyla vurmak” (85)// Trkm.Tr: Çok- “gagalamak” (124)// Moğ-Les: Çoki- [~Tr. Tokı-. Bk. DLT (888)] “çakmak, vurmak, dövmek, çalmak, kakmak; düşmanı ezmek, bozmak; gagalamak” (313)// **Çomak** (چوماق) “ucu topuzlu değnek, çomak”// **Çokmar** (چوقمار) “gürz, topuz, başı topuzlu değnek, çomak”. Bk. SG (820), Tarama (58)// Kzk. Şoqpar (642)// Krgz.Tr: Çokmor (278)// **Tokmak** (توقماق) “tokmak, tahta çekiç; [Rüm Tr: hallaç tokmağı]; Türklerde bir boy adı”. Bk. SG (684), CC (193)// DLT: Tokı- “vurmak; dövmek”; Tokımak “çamaşırcının tokmağı” (888)// Krgz.Tr: Tokmok (728)// YUyg.Tr: Toxmak (416)// Moğ-Les: Doki- “vurmak; davul çalmak” (409)// **Tokmar** (توقمار) “ucuna ağaç veya kemikten yumru [düğme gibi] bir şey takılan temrensiz ok”. Bk. SG (684)// BR-Muin: Toğmar/Tokmar/Tokmer/Toke (476/505)// Tatar.Tr: Tuğmar “topuz, gürz” (295).

Çoğ/Çok “ateş koru; Kılmağların başlıklarına taktıkları püskül”; **Çok** (چوق) “ateş koru; Kılmağların başlıklarına diktirdikleri püskül. Bundan dolayı da sultanların yazısında Kılmağ valilerinin lakabı ‘başı çokluk ulusnıñ uluğ töresi’ diye yazılır”. Bk. SG (819)// AŞ: Çoğ “kor” (113a)// DLT: Çag “püskül” (611); Çog “közün alevi” (626)// Krgz.Tr: Çok “at perçemi, püskül; saçak; kor” (277)// YUyg.Tr: Çoğ/Çok “kor” (84)// Mlk.Tr: Çoh “saç topuzu, püskül; saçak” (177)// Moğ-Les: Çog “köz, kor; kıvılcım” (311).

Çök (چوک) “çökmek”. Bk. SG (821), BR-Muin (670)// DLT (628), CC (51), Krgz.Tr (282), YUyg.Tr (86): Çök- “çökmek”// Moğ-Les: Çökü-/Çöke-/Çöhö-/Sögüd-/Sögtö- “çökmek” (321/1132).

Çöl (چۆل) “çöl”. Bk. SG (822-823), AŞ (113b), Krgz.Tr (283), YUyg.Tr (86), Moğ-Les (321).

Çonkayıtma (چونقايتما) “hırsızlık amacıyla bir bucakta çömelmek”// SG: Çonkaymak “çömelmek”; Çonkayıtma “hırsızlık amacıyla bir bucakta çömelmek” (825)// Kzk.Tr: Şonqay- “çömelmek; aldatılmak” (643)// Özb.Tr.Alt: Çonçäy-/Çonqäy- “çömelmek” (200)// Moğ-Les: Çogçay- “çömelmek” (311).

Çuna (چونه) “Moğ. çakal”. Bk. SG (826)// King: Çina “kurt” (220, 199C/8)// Moğ-Les: Çinua/Çono(n) “kurt” (305).

Cö'ün kol (جۆۋۈن قول) “sol kol, sol kanat”// SG (826): Cöve'ün kol (جۆۋەن قول)// Moğ-Les: Cegün/Züün “doğu; sol” (1613).

Cavanğar (جوانغار) “Moğ. sol kol, sol kanat”// SG: جوانغار (826)// Arat-Babür (648), Doerfer (165): Cavanğar// Moğ-Les: Cegüngar (1613).

Çoyın (چۆيىن) “dökme demir, pik, font”. Bk. SG (826)// DLT: Çoğın “tunç” (626)// CC (51), Krgz.Tr (282), YUyg.Tr (86), Trkm.Tr (125): Çoyun “dökme demir”// Moğ-Les: Çidhu- “döküm yapmak”; Çidhugdagun “dökümlenmiş metal” (284).

Cūkī (جوكى) “Ĥorāsān'daki şehzade Cūkī Mīrżā”. Bk. AŞ (113b), SG (1411)// Moğ-Les: Coki- “yakışmak, uymak” (1649).

Cıda “mızrak, cıda”. Bk. SG (830), Alt.Tr (60), Moğ-Les (1620)// Tr.Tr: Çıta “düzgün biçilmiş uzun ve ensiz tahta”.

Nerge (نرگه) “halkalamak, kuşatmak; av kuşatılarak yapılan avlama, sürekle avı”// SG: Nerke (1257)// FV: Nerge (703)// BR-TDK: Nerg/Nerge (537)// **Çerge** “çadır, otağ, çerge”// **Cerge/Cerge** (جىركا-جىركه-جىركه) “sıra, dizi; topluluk, küme; av kuşatılarak yapılan avlama, sürekle avı, sürgün avı”. Bk. SG (837)// AŞ: Cerge “sürekle avı; katar, alay, bölük; mertebe, değer; yükseklik, büyüklük” (103a-103b); Çerge “alaçık, çerge” (108a)// DLT: Çer/Çerig/Çerlik “karşı taraf (savaşta karşılıklı duran saflar, savaş sırası)” (619/620)// Krgz.Tr: Cerge “sıra; hanın karargâhı, sarayı” (203)// Derleme: Cerge “dizi, sıra; bir çeşit sürekle avı; göçebe çadırı”// Moğ-Les: Cerge “tür, çeşit, cins; sınıf; rütbe, seviye; sıra, derece; aşama, safha” (1615).

Cibilger (جىبىلگار) “at yuları, dizgin”. Bk. SG (827), HE (376, LII/32), HE-Özb (LII), Külliyyat-Yazma1 (474)// Tatar.Tr: Dilbäge (73)// Moğ-Les: Çilbugur/Çulbugur/Çulbur (292/328).

Çiçek (چىچىك) “çiçek; çiçek hastalığı”. Bk. SG (828), CC (51)// DLT: Çeçek/Çiçek (617)// Krgz.Tr: Çeçek (258)// YUyg.Tr: Çeçek (75)// Moğ-Les: Çeçeg/Çiçig (270).

Cipe/Cibe (جىپا-جىبا) “cebe, zırh, savaş giysisi, giyilen silah; silah”// SG: Cèbe (826)// Kzk.Tr: Jebe “ok; sivri uç” (170)// Krgz.Tr: Cebe “ok; temren; yay (silah)” (196)// Moğ-Les: Cebe “ok başı, mızrak ucu; silah” (1610).

Cıbar (جيبار) “nemli hava”. Bk. SG (827)// Trkm.Tr: Cıbar “çişinti”; Cıbarlı “bulutlu” (99)// Moğ-Les: Cıbar “soğuk hava” (1618).

Cibir (جيبير) “Moğ. kanat”. Bk. SG (827)// Moğ-Les: Cigür “kanat; böğür, yan” (1627).

Çiye (چيه) “vişne”. Bk. SG (852), Krgz.Tr (276), Tatar.Tr (68)// Moğ-Les: Çiy “bozkır kirazı” (289).

Çiçen (چيچن-چيچن) “akıllı, bilgin”// AŞ: Çeçen “kendisini akıllı sanan” (106b-107a/523)// SG: “akıllı, bilgin” (828)// Krgz.Tr: Çeçen “söz ustası; akıllı” (258)// YUyg.Tr: Çeçen “zihni çevik, hazırcevap; hatip; temiz” (75)// Moğ-Les: Seçen/Çeçen “akıllı, zeki, aydın; uyanık” (1056).

Çıdamak (چيداماق) “katlanmak, dayanmak, sabretmek”// AŞ: Cıda-/Çıda- (107a)// SG: Cıdamak/ğ (829)// MU: Cıdamak (T775b/27)// Alt.Tr (72), Krgz.Tr (264): Çıda-// YUyg.Tr: Çidimak (77)// Derleme: Cıdamak “sabretmek”; Diyanmak “dayanmak”// Moğ-Les: Çıda-/Çada- [~Tr. Tıd-] (282).

Cırğamak (چيرغاماق) “eğlenmek, sefa sürmek, neşelenmek”// SG: Cırğamak/ğ “eğlenmek, neşelenmek” (831-832)// AŞ: Çırğa- “kuş avlamak için havaya ok atmak” (108a)// CC: Yırğa- “eğlenmek” (229)// Krgz.Tr: Cırğa- “haz duymak, sefa sürmek” (212)// Moğ-Les: Cırğa- “eğlenmek, mutlu olmak, neşelenmek; başarılı olmak” (1635).

Cırğalanğ (چيرغالانگ) “[eğlence, mutluluk]; Herāt'ta bulunan bir eğlence ve gezinti yeri”. Bk. SG (836-837)// Moğ-Les: Cırğalang “mutluluk, neşe; başarı” (1636).

Çığ “kamuştan ve çubuktan örölüp ev veya çadır kapısının önüne asılan perde”. Bk. SG (838-839), AŞ (110a), DLT (621)// Kzk.Tr: Şiy “kamuş, saz” (639)// Krgz.Tr: Çiy “keçe evi kafesinin etrafındaki hasır” (276); Çıgdan “çiyden (hasırdan) yapılan perde” (265)// Mlk.Tr: Çiy “hasır” (176)// Tr.Tr: Çığ “bölme veya paravana”// Derleme: “göçebelerin sele sazı ile yaptıkları çadır örtüsü”// Moğ-Les: Çığ “sargı, kırık kemik sarmaya özgü ince tahta; saç örgüsü” (287).

Cıgıldan (چيگيلدان) “avcı kuşunun boynuna asılan bağ”// SG: Cıgıldan/Cılğu/Ney (839/846/1258)// BR-Muin: Cāgar “kuş havsalası” (553)// Krgz.Tr: Çılgıy “sepilenmemiş deri” (267); Çılgo “ayak sargısı” (268)// Özb.Tr.İzahlı: Cıgıldan “kuşun taşıdığı, havsala” (I/283)// Derleme: Cılgı “incecik bağ”// Moğ-Les: Calaga “püskül; ibik; ipek iplik” (1590).

Cigremek (چيكراماك) “gözü açık kalmak, şaşırarak bakmak, uykusuz bakmak, gece gözüne uyku girmemek”// SG: چيكراماك (843)// SG-Feyziye: چيكراماك (309)// AŞ: Çigrey- (108a)// Cl: Çikre- (57)// MU: Çigreymek (114); چيكرىماک (T775b/18)// Trkm.Tr: Çigre- “serinlemek, soğumak” (122)// Moğ-Les: Cigir- “seğirmek, titremek, korku veya tiksintiden ürpermek; soğuktan titremek” (1625); Cikegüre- “serinlemek; üşümek, donmak, titremek, seğirmek” (1628).

Cılamak (چيلاماق) “Moğ. istemek, dilemek; [sürmek, akın etmek]”. Bk. SG (845)// Özb.Tr.Alt: Cil- “sürülmek” (192)// Moğ-Les: Cilçü- “aramak, araştırmak”; Cilbid- “şiddetle istemek”

(1629); Cilugada- “yöneltmek, sürmek” (1630)// **Cılamış** (جیلامیشی) “Moğ. sürme, akın etme”. Bk. SG (845), Vassaf (126).

Çılbur (چیلبور) “çılbur, yular, yulara takılan ip veya zincir, atın burnu üzerine takılan zincir”. Bk. SG (846)// Krgz.Tr: Çılbur (267)// YUyg.Tr: Çulva/Çulvur (88)// Moğ-Les: Çilbugur/Çulbugur/Çulbur (292/328).

Cıldam (جیلدام) “çabuk, hızlı, tez”. Bk. SG (846)// YUyg.Tr: İldam/Jildam/Yildam (174/183/468)// Trkm.Tr: Yıldam (699)// Moğ-Les: Cildam “yetenekli kayakçı” (1629).

Çinemek (چینامک) “tahmin etmek, sezmek, gözle oranlayarak ölçmek, kıyaslamak, tasarlamak, tasavvur etmek”. Bk. AŞ (109b), SG (847)// Krgz.Tr: Çene- “ölçmek; denkleştirmek” (261)// YUyg.Tr: Çenimek “kıyaslamak, yerini göstermek” (77)// Moğ-Les: Çine- “ölçmek, tartmak” (301).

Cıncanak/Çıncanak (چینجاناق-چینجاناق) “küçük parmak, serçe parmak”// SG: Çıncanak (848)// DLT: Çıçalak (621)// Krgz.Tr: Şınaşak (654)// Krgz.Tr: Çıpalak (271)// Mlk.Tr: Çınakay (174)// Özb.Tr.İzahlı: Cıncılaq (I/280)// YUyg.Tr: Sinçılak (354)// Moğ-Les: Sigeçi/Sigecey/Çigecey (1087).

Cenğsenğ (چینگسانک) “padişah vekili, vezir, emir”; **Cinğsenğ** (چینگسانک) “padişah vekili, vezirlik mansıbı”// SG: Cenğsenğ (üzeri çizili)/Cinğsenğ (801/849)// MGT-Temir: Çingsiang (Çin. Ch’eng-siang) “başvekil” (63)// Moğ-Les: Çingsang “devlet bakanı” (305); Sang “maliye dairesi, hazine” (1044).

Çivlime/Çivligen (چولیم-چولیکان) “sayıklama, saçma sapan konuşma”// SG (849): Cıvlimek (چولیمک). Bk. MK (130, 23b/12), MK-Özb (Fasl.24), Külliyyat-Yazma-TB (1468: چولیکان), MK-Amire (44: چولیکان)// Alt.Tr: Cüülgekten- (68)// Krgz.Tr: Cöölü- (229)// YUyg.Tr: Cölimek/Cöylimek (64)// Moğ-Les: Cegüle- (1613).

-Çİ “Moğ. sözün bitiminde pekiştirme olarak kullanılan ek”. Bk. SG (852/62), LM (286, 2633)// Krgz.Tr: -Çİ/ÇU “soru, rica ve pişmanlık gösteren eki” (263)// YUyg.Tr: -Çu “soru ve rica eki” (87)// Moğ-Les: ÇU “bile, dahi ve hakkında anlamında kullanılan pekiştirme eki” (323).

Cavcı (جوجی) “Moğ. topuk, ökçe”. Bk. SG (801), NS (193b)// King (213, 199A/20): Cavca.

Ĥatun (خاتون) “hatun, büyük hanım, büyüklerin hanımı”. Bk. SG (853)// DLT: Katun (693)// CC: Hatun/Katun (76)// Krgz.Tr: Katın (417)// YUyg.Tr: Xatun/Xotun (162)// Moğ-Les: Hatun/Hatan (1459).

Ĥatāy (ختای) “Tatar ve Moğul dilinde ÇİN ülkesine denir”. Bk. FV (675)// SG: Ĥatā/Ĥatā “başkenti ÇİN olan bir ülke adı”; Ĥatāy “Özbekiyye'den bir boy adı” (854)// DLT: Xıtay/Xatay “Çin; orta Çin; yukarı Çin” (654)// CT-Musevi: Ĥıtay (2033)// MGT-Temir: Kitan/Kitay (Pl. Kıtad) “Kin sülalesi, kuzey Çinliler” (271)// Moğ-Les: Kitad “Çin; Çinli” (753).

Hubulmak (خوبولماق) “[Moğ.] hortlamak, ölü mezardan çıkmak”. Bk. SG (855)// Moğ-Les: Hubil- (1508).

Dabğur/Dabkur (دابغور-دابکور) “bölük, tabur”// AŞ: Dapkur “sıra, dizi, alay” (115b)// SG: Dabkur/Tabkur “bölük, tabur; vergiden fazlasına zorlamak; (Rûm Tr.) kolan, eyeri hayvana bağlayan kuşak” (857)// Tatar.Tr: Tapkır “kez, kere” (264)// Trkm.Tr: Tapgır “öbek, bölük; kez, defa” (617)// Derleme: Tapkır/Tapkur “bölük, manga, dizi, kafil”// Moğ-Les: Dabta- “tekrarlamak; demir dövmek, vurmak” (338); Dabhur “sıra, dizi; kat, katman” (340).

Darımak (داريماق) “uğramak, karşılaşmak, maruz kalmak; yüz tutmak, yönelmek”// SG: “uğramak, karşılaşmak; yüz tutmak, yönelmek” (857)// AŞ: Darı- “olmak, oluşmak; uğramak, karşılaşmak; gelmek” (115b)// Krgz.Tr: Daarı- “değmek, dokunmak; değmeden geçmek” (291)// Tatar.Tr: Tarı- “belaya uğramak” (265)// Moğ-Les: Dagari- “uğramak, geçip gitmek; karşılaşmak, karşı karşıya gelmek” (346-347).

Dabusun (دابوسون) “Moğ. tuz”. Bk. SG (857), Moğ-Les (339).

Daban (دابان) “dağ”. Bk. SG (856)// Krgz.Tr: “dağ geçidi” (292)// Moğ-Les: Dabaga(n) “dağ geçidi; dağ silsilesi” (336).

Dara (دارا) “sürekli, daima, her zaman”. Bk. SG (859)// Kzk.Tr: “yalnız, sadece; tek başına; eşsiz” (119)// Krgz.Tr: “ayrı” (297)// Moğ-Les: Dara/Daraga/Daraa “sıra, sıradaki, gelecek, sonra, sonraki” (368).

Daş/Taş (داش-تاش) “taş; dış yüz, görünüş, dışarı; uzak; işteşlik eki: karındaş, yoldaş, kökelteş gibi”// SG: Daş/Taş (859)// AŞ (75b), DLT (860), YUyg.Tr (392-393): Taş “taş; dış, dışarı”// CC (180), Krgz.Tr (715): Taş “taş”// Moğ-Les: Çilagu(n) “taş” (291).

Dalda (دالدا) “bir şeyin arkası, sırt; gizli yer, dulda”. Bk. SG (862)// Krgz.Tr: “örtü; perde; siper; sığınak” (294)// YUyg.Tr: “siper, sığınak” (93)// Trkm.Tr: “destek, dayanak, arka” (132)// Derleme: “dulda”// Moğ-Les: Dalda [Dal~Tr. Yaş. DLT: Yaşru “gizli, gizlice” (958)] “gizli, saklı, kuytu” (358).

Dalu (دالو) “Moğ. omuz”. Bk. SG (862), NS (185a)// Krgz.Tr: Dalı “kürek kemiği; omuzlar” (294)// Moğ-Les: Dalu/Dal [~Tr. Yal “at yelesi”. Bk. DLT (944)] “kürek kemiği” (358).

Daldalamak (دالداالماق) “bir şeyin arkasına girmek, saklanmak”// SG: Daldalamak/Daldalanmak/Daldalaşmak (860-861)// Krgz.Tr: Daldala- “örtmek; korumak”; Daldalan- “saklanmak” (294)// YUyg.Tr: Daldilimak “siper etmek” (93)// Trkm.Tr: Daldala- “sığınmak, elini kendine siper etmek” (132)// Tr.Tr: Duldala- “korumak, siper altına almak”; Daldalan- “gölgeli yere saklanmak”// Derleme: Daldalamak “örtmek, saklamak”// Moğ-Les: Daldala- “saklamak, örtmek; korumak” (359).

Daruğa (داروغة) “bir kentin ya da bölgenin yöneticisi”. Bk. SG (859)// AŞ: “subaşı” (116a)// CC: Daraga “askeri vali” (56)// Derleme: Daruğa “askeri vali”; Darğa “mübaşır”// Moğ-Les: Daru- “basamak, sıkmak; bastırmak, yenmek” (371); Daruga/Darga “başkan, yönetmen” (372).

Dalbay (دالبای) “avcı kuşları çağırmak için kuşçuların kullandıkları kuş kanadı”// SG: Dalbay/Қаратғу (862/1053)// Krgz.Tr: Dalba “alıcı kuş için yem; yırtık; paçavra haline gelmiş” (293)// Moğ-Les: Dalbaga/Dalbā/Dalba “bayrak, yelken” (358); Dali “kuşun kanadı” (360); Dalabçi(n) “kanat; kanada benzeyen her şey” (356).

Dayın (دايىن) “Moğ. düşman, yağı”// SG: Dayın [~Tr. Yağı. Bk. DLT (940)] “düşman” (863)// Moğ-Les: Dayn “savaş; düşmanlık” (354).

Dipsemağ (دېيساماق) “tepinmek, ayakla yere vurmak”// SG (862): Dipsemağ (دييساماق)// AŞ: Dépse- (117a/560)// Krgz.Tr: Tepse- “ayakları altına almak, çiğnemek” (727)// YUyg.Tr: Depsimek “çiğnemek” (97)// Moğ-Les: Debse- “tepmek, ayağını yere vurmak, çiğnemek” (380).

Digle/Digley (ديگله-ديگلای)/**Degle/Degley** (ذکله-ذکلاى) “kısa kollu üst giysisi”// SG: Degle/Digle/Digley (860/870)// AŞ: Degle “üste giyilen kısa yenli kaftan” (116a)// Moğ-Les: Degeley/Deeley “yelek, kısa kürk” (386); Düley/Düliy “yağmurluk, kepenek” (445).

Deletü/Deltü/Döltü (دله-تودلتو-دولتو) “sırtlan, yeleli kurt”// AŞ (120b), SG (866): Döltü// NS: Deletü/Döltü (81b)// Moğ-Les: Del “yele; kalın ve sert kıllar” (392); Deltey “yeleli”; Deltey çinua “uzun yeleli kurt” (398).

Dolana (دولانه) “orman eriği, alıç, dağ elması”. Bk. SG (866)// AŞ: Dolana (120b/570)// Krgz.Tr: Dolono “akdiken ağacı” (310)// YUyg.Tr: Dolana “akdiken” (104)// Moğ-Les: Dolugana/Dolunu “alıç” (413).

Dotur (دوتور) “kaftanın astarı”. Bk. SG (863), Moğ-Les (420).

Tuzak (تۇزاق)/**Duzak** (دۇزاق) “tuzak, ağ”// SG: Tuzak/Duzak (661/864)// DLT (907), CC (202), Krgz.Tr (768), YUyg.Tr (429): Tuzak// Kzk.Tr: Duzaq (130)// Moğ-Les: Tusi- “kösteklemek”; Tusiya/Tuşa/Tuşaga “köstek, bukağı; engel” (1304).

Doğulan (دوغولان) “Moğ. topal”. Bk. SG (864), NS (185a)// Moğ-Les (409): Dogulang/Dogolon(g).

Düley (دۇلای) “[Moğ.] sağır”. Bk. SG (866), NS (185a), King (274, 204A/13), Moğ-Les (444)// Krgz.Tr: Dülöy (316).

Dümri (دۇمرى) “büyük kös, büyük davul; [Rüm Tr: tef]”. Bk. SG (867), Kıpçak (TZ) (67), Tarama (73)// DLT: Tümrüg “tef” (909)// Derleme: Dümruk “silindir biçiminde olan şey”// Moğ-Les: Dünggür/Dünger “şaman davulu, büyük davul” (446).

Dönen (دُونان) “dört yaşındaki tay”. Bk. SG (867)// Alt.Tr: Tönön “dört yaşındaki öküz” (184)// Kzk.Tr: Dönen “dört yaşındaki aygır” (129)// YUyg.Tr: Dönen “dört yaş; dört yaşlı hayvan” (106)// Moğ-Les: Dörbe(n)/Dörvön/Döröv [~Tr. Dört] “dört” (426); Dönen “dört yaşındaki erkek hayvan” (425).

Dëb (دیب) “Moğ. yüksek makam, mevki, taht, şan, büyüklük”. Bk. SG (869)// ŞT: Dib “tahtın yeri” (T69b/10)// Moğ-Les: Deb “adım, derece, kademe; yüzeyden yüksek yer” (378).

Dëb Baquy (دیب باقوی) “Alanca bin Türk bin Yāfeş bin Nūh'un oğlunun adı. Moğul dilinde Dëb mevki, taht ve talih, Baquy ise büyük anlamına gelir”. Bk. SG (869)// CT-Musevi: Dip Ya(v)quy “ilk yabgu, ana yabgu, yabgu soylu” (2066); Dip Yaquy “Abulca (Yāfeş) bin Nuḥ'un oğlu. Dip ‘taht ve mansıp yeri’, Yaquy ‘kavim büyüğü’ anlamına gelir” (47-48)// ŞT: Dib “tahtın yeri”; Baquy “él uluğı (elin büyüğü)” (T69b/10) // Moğ-Les: Deb “adım, derece, kademe; yüzeyden yüksek yer” (378).

Dirsün (دیرسون) “Moğ. çok, bol”. Bk. SG (869), Vassaf (66)// FV: “Tr. çok, kalabalık” (678)// Tarama: Dersü “hep, hepsi, tümü” (65)// Trkm.Tr: Düymek “kalabalık” (186)// Moğ-Les: Dügüreng/Degüreng/Degüren/Degürin “dolmuş, doymuş, doygun; tam, tamamen” (442).

Zine (زینه) “merdiven; basamak”// **Zenğu** (زَنکو) “merdiven; basamak”. Bk. SG (877)// Dehhuda: Zīne “merdiven; rütbe, derece, aşama, basamak”// Trkm.Tr-Hamzayev: Zenğnği “merdiven”// Özb.Tr.Gültekin: (240), Derleme: Zine “merdiven”// Moğ-Les: Canggih/Zangi “Çin. askerlikte bir rütbe” (1599).

Zulan (زُولان) “Moğ. yumuşak”. Bk. SG (fulān vezninde) (877)// King: Cölen (269, 203C/4)// Moğ-Les: Sula “gevşek” (1140); Sulahan “yumuşak” (1141); Cögelen/Cöölön “yumuşak” (1660).

Sanab (ساناب) “saymış, hesap etmiş”. Bk. SG (905), AŞ (125b), CC (160), Kzk.Tr (466), Krgz.Tr (636), Mlk.Tr (328), Trkm.Tr (559)// DLT: Sa-/Sana- (797/802)// YUyr.Tr: Sanimak (341)// Moğ-Les: Sana- “düşünmek; saymak, kabul etmek; ummak, tasarlamak; hatırlamak; özlemek” (1038-1039).

Sanğg/Sank (سانگخ-سانق) “kuş tersi, kuş pisliği, sağı. ‘Arabî’de ḥubārā denir. Nitekim ‘Arablarda şöyle bir söz var: İnne'l-ḥubārā silāḥuhā sülāḥuhā”// SG: Sank (909)// DLT: Saṅg (803)// Kzk.Tr: Saṅgğı- “kuş pislemek” (467)// Kzk.Tr-Oraltay: Saṅgırıq “kuş pisliği” (234)// Derleme: Sangı// Moğ-Les: Sanggasu(n)/Sangas “tezek, hayvan dışkısı” (1045).

Sarı (ساری)/**Sarığ** (ساریغ) “sarı”// SG: Sarı/Sarığ (888)// AŞ: Sarıq/Sarığ (122a)// DLT: Sarıg (805)// CC (160), Krgz.Tr (639): Sarı// YUyg.Tr: Sarığ/Serik (342)// Moğ-Les: Sira (1107).

Saçmak (ساچماق) “saçmak, dağıtmak, savurmak”. Bk. SG (882), AŞ (121b), DLT (797), CC (157), Trkm.Tr (550)// Krgz.Tr (242), YUyg.Tr (67): Çaç-// Moğ-Les: Saçu-/Saça-/Çaçu-/Saçul-/Saçla-/Saçula- (1018).

Saçık (ساجیق) “saçı, gelinin başına saçılan para vb. şeyler; saç, oğlan evinin gelin evine gönderdiği düğün armağanı”. Bk. SG (884), AŞ (121b)// DLT: Saçı “saçı” (797); Saçuk “saçılmış olan” (798)// Kzk.Tr: Şaşuv “saçı” (634)// Moğ-Les: Saçu-/Saça-/Çaçu-/Saçul-/Saçla-/Saçula- “saçmak”; Saçuli/Saçali “tanrılar için saçılan buğday ve yiyecek” (1018).

Saçramak (ساجراماق) “sıçramak”. Bk. AŞ (121b), SG (883), DLT (798)// Krgz.Tr: Çaçıra- (243)// YUyg.Tr: Saçrimak/Çaçrimak (336)// Moğ-Les: Saçura-/Saçra- “saçılmak” (1018).

Saçak (ساجاق) “saçak, ipek püskül; sofra; [yapılarda çatının önüne yapılan saçak]”. Bk. SG (883-884)// CC: Saçak “saçak” (157)// Kzk.Tr: Şaşaq “saçak, püskül” (633)// Trkm.Tr: Saçak “sofra örtüsü” (551)// Moğ-Les: Saçug/Saçag/Çaçug “saçak, perçem, püskül; salkım, deste; ibik; başak, tohum püskülü, tomurcuk” (1018).

Sadak (ساداق-ساداق-ساداق-ساداق)/**Şadak** (صادق-صدق)/**Sakdak/Sagdak** (ساقداق-ساقداق) “sadak, okluk, kuburluk, ok çantası”// SG: Sadak/Şadak/Sagdak (885/894)// Krgz.Tr: Sadak/Saadak (629)// Trkm.Tr: Sagdak (552)// Moğ-Les: Sagadag (1020).

Sal (سال) “kalın ağaç dalları birbirine bağlanarak yapılan deniz veya ırmak taşıtı, sal”. Bk. SG (900), AŞ (124b), DLT (801), Krgz.Tr (630), YUyg.Tr (338), Trkm.Tr (555), Moğ-Les (1031).

Sabamak (ساباماق) “değnekle pamuk atmak, yün atmak”. Bk. SG (878), Kzk.Tr (457), Krgz.Tr (627), Moğ-Les (1015).

Sab/Sap (ساب-ساپ) “sap, iplik, tel; pekiştirme sözcüğü: sap sarı, sap sak gibi; [Rüm Tr: sap, kılıç veya bıçak gibi şeylerin sapı]”// SG (879), Azb.Tr (660): Sap// DLT (803), Krgz.Tr (637), YUyg.Tr (341): Sap “sap”// Mlk.Tr: Sab “sap” (323)// Moğ-Les: Sab “pekiştirici ilk hece tekrarı; sınır” (1015).

Sebircek (سبیرجک) “yumuşak kemik, kıkırdak, kemirdek”. Bk. SG (879)// Krgz.Tr: Çemirçek/Kemirçek (261/436)// Moğ-Les: Çimüge(n)/Çömüge(n) “ilik; ilikli kemik” (298).

Salkın (سالقین) “sıcak günlerde esen serin yel”// SG: Salgın/Salkın (901)// AŞ: Salkın/Saykın (124b)// CC: Salkun “esinti, rüzgâr” (159)// Kzk.Tr (463), Krgz.Tr (633), YUyg.Tr (339), Mlk.Tr (327), Derleme: Salkın “serin”// Moğ-Les: Salki(n) “yel, rüzgâr” (1034).

Sakızgan (ساقیزغان) “saksağan, alacakarga, alakarga”. Bk. AŞ (123b)// DLT: Sagızgan/Sagızgan (799)// Krgz.Tr: Sağızgan (629)// YUyg.Tr: Sëgizxan (349)// Moğ-Les: Şagacagay/Sigacagay (1158).

Sarkut/Sorkut (سرقوت-سورقوت) “kadehin dibinde kalan içki, kadehte artan içki, yudum”// AŞ: Sarkud/Sorkut (122b/132a/577/612)// SG: Sarkut (888)// CC: Sarhit “artık, geri kalan” (160)// Krgz.Tr: Sarkit “yemek ve içecek kalıntısı” (639)// YUyg.Tr: Sarkit “yemek kalıntısı” (342)// Moğ-Les: Sarhud “sert içki” (1051).

Sirke (سيركه) “erkek dağ keçisi”; **Serke** (ساركه) “sürünün önünden giderek ona kılavuzluk eden enenmiş keçi, kösemen”// SG: Serke/Sërke “sürünün önünde giden enenmiş keçi/erkek dağ keçisi” (888/974)// Kzk.Tr: Serke “beş altı yaşında ve enenmiş erkek keçi; önder” (480)// Krgz.Tr: Serke “iki yaşındaki teke; kösemen” (647)// YUyg.Tr: Serke “enenmiş teke” (347)// Moğ-Les: Serke “iğdiş edilmiş keçi” (1072).

Sārī/Sār “siyah ve benekli bir kuş, sığırcık”. Bk. SG (888/1422), BR-TDK (644/645)// Krgz.Tr: Sarı “bir karakuş türü” (639)// YUyg.Tr: Sar “ala doğan” (341)// Trkm.Tr: Sar “sığırcık” (562)// Moğ-Les: Sar “avcı kuş, yitici kuş; kartal, doğan; kızıl doğan” (1047).

Sağmak (ساغماق) “sağmak”. Bk. SG (889), DLT (798), YUyg.Tr (337), Trkm.Tr (551)// Kzk.Tr: Sav- (472)// Moğ-Les: Saga-/Sā- (1019).

Sağrı (ساغرى) “kalça, sağrı; eşek veya atın sepilenmiş sağrı derisi”. Bk. SG (894)// DLT: Sağrı “deri; her şeyin en üstteki tabakası; sağrı” (799)// CC: Sağrı/Savrı “deri” (158)// YUyg.Tr: Sağrı/Sağra “sağrı” (337)// Trkm.Tr: Sağrı “sağrı” (553)// Moğ-Les: Sağrı(n)/Sāri “at derisi, deri, kösele” (1021).

Sekmek (ساکماک) “[Rüm Tr.] salınarak yürümek; keklik salınmak”. Bk. SG (896)// Trkm.Tr: Sek- “yürümek, ayak basmak” (568)// Derleme: Sekmek “az topallamak; ayak takılmak, tökezlemek; atlamak, sıçramak”// Moğ-Les: Sege- “sekmek, seğırtmek, sekerek koşmak, tırs gitmek” (1059); Seküy- “yükselmek”; Seküre- “kalkmak, yukarıya kıvrılmak” (1064).

Salca (سالجه) “sakırga, kene”. Bk. SG (901), AŞ (125a), Alt.Tr (149), King (200A/8)// Moğ-Les: Şalca/Silca (1162).

Sandıraklamak (ساندراقلاماق) “sayıklamak, saçmalamak”. Bk. SG (906), Mlk.Tr (330)// DLT: Sandrı-/Sanrı- (803)// CC: Sandıra- “azmak, kudurmak” (160)// Krgz.Tr (637), Kzk.Tr (466): Sandırakta-// Moğ-Les: Sandura- “paniklemek, şaşırmak” (1043).

Sana (سانه) “saymak”. Bk. NS (89b)// Krgz.Tr: Sanaa “bilinç, düşünce, fikir; tasa, kaygı” (636)// Moğ-Les: Sanaga(n)/Sanā(n) “düşünce, fikir, umut, görüş, niyet, amaç, istek; kavrama, anlayış” (1039).

Salcut (سالجوت) “bir büyük Moğul boyunun adı. *Habībū's-Siyer'den*: Salcut, Kōnkrat, Taycut ve Calayır boyları birleşip yada taşı kullanarak Çengiz Han ve Onğ Han ordusunu yağış nedeniyle yendiler”. Bk. *Habībū's-Siyer*// CT-Musevi (2874), MGT-Temir (272): Salci'ut// Taycut| Dehhuda, *Habībū's-Siyer*: Talcut; CT-Musevi: Tayçiut (2078); Moğ-Les: Tayçigud/Tayçūd “Cengiz Han zamanında Kuzey Moğolistan'daki bir Moğol boyu” (1187).

Saylamak (سایلاماق) “seçmek, saylamak”. Bk. SG (913), Kzk.Tr (459), YUyr.Tr (343: Saylimak), Mlk.Tr (336), Trkm.Tr (565)// Moğ-Les: Sili-/Sile- (1095).

Say (سای) “yazın kuruyup kışın akan ırmak; [suyu az olan ırmak]”. Bk. AŞ (127a), SG (918)// DLT: “taşlık yer” (811)// CC (161), Trkm.Tr (564): “sığ”// Krgz.Tr: “nehirin yatağı” (640)// Mlk.Tr: “sığ, derin olmayan; yüzeysel” (335)// Özb.Tr.Alt: “vadi; vadide akan su” (245)// YUyg.Tr: “nehirin yatağı, dere, çay” (342)// Derleme: “su kaynağı, pınar; sığ, derin olmayan; dağ yamaçlarındaki taşlı, çakıllı arazi; kayalık yar, uçurum; düz, ince, yassı taş; kaya; dağ”// Moğ-Les: Sayr/Sayrı/Sayram “kuru dere yatağı; nehirdeki sığlık, sığ yer” (1027).

Sayrun/Seyrün (سایرون) “serin veya ılıman hava”. Bk. SG (919)// BR-Muin: سیرون (mechül /y/ ile) “ılığa yakın soğuk” (1205)// Krgz.Tr: Serüün “ılıman sıcaklık, serin, tazelik veren” (648)// Trkm.Tr: Sergin/Salkın (571)// Derleme: Sarın/Serin/Sirin// Moğ-Les: Sere-/Seri-/Serge-/Sergü- [~Tr. Sez-] “sezmek, uyanmak, ayılmak, kendine gelmek; canlanmak, dinçlenmek” (1069/1071); Serege-/Seregü- “sezdirmek, uyandırmak” (1070); Serigün/Seregün/Serüün “serin, taze” (1072).

Sağınğan (ساغینغان) “sanma, zannetme; düşünme; sakınma; anma, hatırlama”. Bk. SG (892)// AŞ: Sağın- “sanmak, zannetmek; anmak” (123a)// CC: Sağın- “düşünmek, hatırlamak” (158)// DLT: Sağın- “içinden veya sözle zanda bulunmak” (799); Sakı- “hayal gibi görünmek; hayal etmek”; Sakın- “sakınmak; düşünmek; zannetmek; umursamak” (800)// Krgz.Tr: Sağın- “özlemek” (629)// Trkm.Tr: Sağın- “düşünmek, duraksamak, tereddüt etmek, beklemek” (552)// Moğ-Les: saki- “sakınmak, esirgemek” (1029).

Sahlağucı (ساخلاغوجی) “saklayıcı, koruyucu”. Bk. SG (885)// YUyg.Tr: Saklığuçi (338)// CC: Sakla- “saklamak, korumak” (159)// Moğ-Les: Saki- “sakınmak, korumak, gözetmek” (1029).

Sayın (سایین) “iyi, güzel; seçkin, seçilmiş; Batu Han bin Coci Han bin Çengiz Han'ın lakabı”. Bk. SG (920), ŞT (T74b/11), NS (186b)// Moğ-Les: Sayn “iyi, güzel, hoş; becerikli, yeterlikli” (1026).

Sıbqarmak (سیبقارماق) “bir dikişte içmek, hepsini birden içmek, başına dikmek, sömürüp içmek”// SG: Sıbqarmak/ğ “bir dikişte içmek” (967)// AŞ: Sıpqar- “sömürüp içmek” (127b)// MU: Sıpqarmak (T775b/25)// Mlk.Tr: Sıphar- “süpürmek; bitirmek, tüketmek” (343)// Derleme: Sıvkırmak/Sıykırmak “sıvı dolu kabı sonuna dek dökmek, boşaltmak”// Azb.Tr.Ağız: Sıfqar-/Sıvxar- “tamamıyla dökmek veya boşaltmak” (488/491)// Moğ-Les: Sibhar- “boşaltmak; son damlasına kadar akıtmak; sıkıp suyunu çıkarmak” (1080).

Sere (سره) “sıralı tepe; [yalçın tepe]”// DLT: Senğir “dağ burnu; duvar kenarı” (814)// CC: Sengir “açı, köşe” (163)// Sami: Sahre “Ar. kaya” (820)// Krgz.Tr: Senğir “dağ eteği; dağ burnu” (645)// Derleme: Seğir “sıradağ; dağ sırtı, bayır; iki tarla arasındaki sınır”; Senir “senir, iki dağ arasındaki sırt; yükseklik; tepe, doruk; dağın vadiye bakan yamacı”// Moğ-Les: Seger/Seer “tepe, dağ sırtı; omurga” (1059).

Sirgeg (سیرکاک) “uykudan belinleyip uyanma; uykusuzluk, uyanıklık; uykusuz, uyanık”// SG: Sirgek “uykusuz; uykusuzluk” (974)// AŞ: Sergeg “tez uyanılan hafif uyku” (122b); Sirgek

“uykudan belinleyip uyanma; göz çapaklanmak, gözü donmak” (128a)// DLT: Sergek “sarhoşluktan yalpalama” (814)// CC: Sergek “uyanık” (163)// Krgz.Tr: Sergek “canlı, uyanık; ihtiyatlı, dikkatli” (647)// YUyg.Tr: Sergek “uyanık, gözü açık” (347)// Tr.Tr: Zeyrek “anlayışlı, uyanık, zeki”// Derleme: Siyrik “arsız, yaramaz çocuk”; Zivrik “çevik, atik”; Serek “sayıklayan hasta”; Sereklemek “uykuda sayıklamak”; Seri “diri, dinç”; Sezek “tez sezen, duyarlı”// Moğ-Les: Sere-/Seri-/Serge-/Sergü- [~Tr. Sez-] “sezmek, uyanmak, ayılmak, kendine gelmek; canlanmak, dinçlenmek”; Sergeg “sezici, uyanık, dikkatli” (1069/1071).

Sakal (سَقَال) “sakal”. Bk. SG (896), DLT (800), CC (159), Krgz.Tr (629), YUyg.Tr (337)// Moğ-Les: Sahal (1052).

Sakaldurluk (سَقَال دُورْلُوق) “kadınların yüzlerini süsleyen ve çene altından geçirilip sakal gibi görünen inci takı”// SG (896): Sakal dürlük (سَقَال دُورْلُوق)// DLT: Sakalduruk “başlığın düşmemesi için çene altından bağlanan ipekten örülmüş ip” (800)// Tarama: Sakandırık/Sakanduruk “gerdanlık” (177)// Kzk.Tr (458), Krgz.Tr (629): Sağaldırık “çenenin altından geçen kayış”// Tr.Tr: Sakandırık “başlığın çene bağı”// Moğ-Les: Sagaldurga/Sagaldraga “çenenin altından geçirilen ip” (1020).

Şonkar (شَنْقَار) “çakırdoğan cinsinden bir avcı kuş, sungur; padişahların ölümü”; **Sanður/Sonkur/Sonkar** (سَنْقُور-سُونقُور-سُونقَار) “çakırdoğan cinsinden bir avcı kuş, sungur. Şonkar adıyla da bilinen bu kuşun iki türü var: ak sonkur, kara sonkur”// BL: Sanður (60b)// SG: سونقور (957)// BR-TDK: Sunkur (697)// AŞ: Songar (135b/623)// DLT: Sunğkur (836)// CC: Songgur (168)// Kzk.Tr: Sunğqar (494)// Krgz.Tr: Şumkar (692)// YUyg.Tr: Şunğkar (382)// Trkm.Tr: Şunkar (611)// Moğ-Les: Singhur/Şonghur/Şonhor (1104).

Sovgat/Sovkat (سَوْغَات-سَوْكَات)/**Savğat** (سَوْغَات) “armağan, hediye”// AŞ: Sovkat/Sovgat (133b/134a/619)// SG: Savgat (913)// Krgz.Tr: Sooğa/Sooğat (660)// YUyg.Tr: Savğa/Soğa (342/357)// Trkm.Tr: Sovgat (584)// Moğ-Les: Sauga/Saugad/Sauha (1052).

Süpürmek (سُوپُورْمَاك) “süpürmek”. Bk. SG (920), DLT (840), YUyg.Tr (368), Trkm.Tr (593)// Alt.Tr (155), Mlk.Tr (347): Sibir-// Kzk.Tr: Sıpir- (505)// Krgz.Tr: Şıpir- (687)// Moğ-Les: Sigür-/Sigüre-/Sigürde-/Sirbe-/Sirbi- (1090/1109).

Süpürgü (سُوپُورگُو) “süpürge”. Bk. SG (922), DLT (840)// CC: Sibürtki (166)// Alt.Tr: Sibirgi (155)// Mlk.Tr: Sibirtgi (347)// Kzk.Tr: Sıpirğış/Sıpırtqı (505)// Krgz.Tr: Şıpirğış- (687)// Özb.Tr: Süpürgi (79)// YUyg.Tr: Süpürge (368)// Trkm.Tr: Sübse (592)// Moğ-Les: Sigür/Sigürdegür/Sirbegül/Sirbigür (1090/1091/1109).

Subay (سُوبَاي) “yalnız süvari, tek başına olan atlı”. Bk. SG (922)// Alt.Tr (158), Moğ-Les (1136): “kısır diş hayvan”// Krgz.Tr: “yavrusuz hayvan” (667)// Azb.Tr: “bekâr; yalnız” (687).

Subusun (سُوبُوسُون) “Moğ. inci”. Bk. SG (922), Moğ-Les (1137).

Sübük (سُوبُوك) “bacak kemiği, baldır kemiği; ökçenin yukarısındaki sinir”. Bk. SG (Moğ.) (922)// Trkm.Tr-Hamzayev: Söbük “ökçenin yukarısındaki kalın damarın bulunduğu yer”// Moğ-Les: Söbege/Sübege “böğür” (1132/1148).

Sormak (سَورِمَاق) “soru sormak; emmek, içine çekmek”. Bk. SG (925)// AŞ (132b), CC (169): Sor- “sormak”// DLT: Sor- “sormak; aramak; emmek” (828)// Krgz.Tr: Sor- “emmek” (661); Sura- “sormak” (668)// YUyg.Tr: Sorimak/Sorimak/Sorumak “sormak” (359)// Trkm.Tr: Sor- “emmek”; Sora- “sormak” (583)// Moğ-Les: Sori- “sınamak, denemek, sormak, yoklamak, soruşturmak, sorup araştırmak” (1130); Sur-/Sura- “sormak, soruşturmak” (1143-1144); Soru-/Soro-/Sor- “sormak, soğurmak, emmek, yutmak, içine çekmek, solukla içeriye çekmek, sömürmek, içmek; sızdırmak; çekmek” (1131).

Suruk/Suruğ/Soruk/Soruğ (سُورُوك-سُورُوك-سُورُوك) “soru sorma, soru, sorgu, hesap sorma”. Bk. SG (937), AŞ (132b)// Derleme: Soruk “soru”// Moğ-Les: Surag/Surug “soru; haber, söylenti, bilgi” (1144).

Soramak (سَورَامَاق) “sorup soruşturmak, ardını aramak, inceden inceye araştırmak”. Bk. SG (931)// Krgz.Tr: Sura- “sormak” (668)// YUyg.Tr: Sorimak/Sorimak/Sorumak “sormak” (359)// Trkm.Tr: Sora- “sormak” (583)// Moğ-Les: Sori- “sınamak, denemek, sormak, yoklamak, soruşturmak, sorup araştırmak” (1130); Sur-/Sura- “sormak, soruşturmak” (1143-1144).

Surak/Surag/Sorak/Sorağ (سُورَاق-سُورَاق-سُورَاق) “sorup soruşturma, ardını arama, inceden inceye araştırma; belirti, iz, haber”. Bk. SG (936)// AŞ: Sorağ (133a/616)// Krgz.Tr: Surak “sorgu, tahkikat” (669)// YUyg.Tr: Sorağ/Sorak “soru; sorgu” (359)// Trkm.Tr: Sorag “soru; sorgu” (583)// Moğ-Les: Surag/Surug “soru; haber, söylenti, bilgi” (1144).

Sürmek (سُورِمَاق) “sürmek, ileri götürmek; toprağı sürmek; kılıç vb. şeyleri çekmek; [Rüm Tr: sürmek, sürtmek]// SG: “sürmek, ileri götürmek; toprağı sürmek; (Rüm Tr) sürmek, sürtmek” (925)// AŞ (133a), YUyg.Tr (369): “sürmek”// DLT: “hayvanı sürmek; kovmak, sürmek” (840)// Krgz.Tr: “sürtmek; ileri götürmek” (672)// Moğ-Les: Türi-/Türe- “sürümek, çekmek, sürüklemek” (1318).

Sürük (سُورُوك) “hayvan sürüsü”. Bk. AŞ (132a), SG (937)// DLT: Sürüg (842)// CC: Sürüv (173)// Krgz.Tr: Sürök/Sürük “yük hayvanı” (672/673)// Moğ-Les: Sürüg/Süreg (1154).

Sürek (سُورَاق) “sürü, sürek”// AŞ (132a), SG (937): Sürük// Krgz.Tr: Sürök/Sürük “yük hayvanı” (672/673)// Moğ-Les: Sürüg/Süreg (1154).

Sürtmek (سُورْتِمَاق) “sürmek, sürtmek”. Bk. SG (932), AŞ (132a), DLT (841), Krgz.Tr (673), Trkm.Tr (593)// Moğ-Les: Sürçi- (1153).

Sunmak (سُونْمَاق) “uzatmak, sunmak”// SG: “sünmek, uzamak; uzanmak; uzatmak” (954)// AŞ: Sun- “sunmak; uzanıp yatmak” (135b/136a); Sünmek “sunmak” (135b)// DLT: Sun- “uzatmak, bir şey vermek” (836)// CC: Sun- “sunmak” (172)// Krgz.Tr (668), YUyg.Tr (366): Sun-

“uzatmak, sunmak”// Moğ-Les: Sun-/Sung-/Sunu-/Suna- “sünmek, uzamak”; Sunuga-/Sungga-/Sunā- “sündürmek, uzatmak” (1142/1143).

Süren/Sürün (سُورَان-سُورُون) “savaşta topluca yapılan bağışmalar, savaş çılgılığı”// SG: Süren (936)// AŞ: Süren/Sürün (132b/613)// Alt.Tr: Süreen “korku; korkunç” (160)// Kzk.Tr-Oraltay: Süren “siren ve yüksek ses” (250)// Krgz.Tr: Sür “heybet; heybetli ve kurumlu görünüş”; Sürön “harp narası” (672)// Moğ-Les: Sür “etkili görünüş, görkem; saldırganlık” (1153); Sürde-/Süre- “ürkmek, korkmak”; Süriye “görkemli, etkileyici veya korkutucu görüntü” (1153/1154).

Sürmişi (سُورْمِشِي) “Moğ. sevinç, mutluluk; savaşta topluca yapılan bağışmalar”. Bk. SG (937)// Moğ-Les: Sürde-/Süre- “ürkmek, korkmak” (1153/1154).

Suruk/Suruğ (سُورُوق-سُورُوغ) “uzun ağaç, sırık; direk; çocukların binecek yaptıkları ağaç”. Bk. SG (937)// DLT: Sırık “çadır direği” (821)// CC: Suruk “sırık” (172)// AŞ: Suruk “sırık, ağaç; çadır direği” (132b)// Derleme: Suruk “sırık”// Moğ-Les: Sirug/Şurag/Surgagag/ Surgāg “sırık, sopa, değnek, uzun direk, dayak” (1114/1145).

Süzmek (سُوزْمَاك) “süzmek, arıtmak; süzölmüş ve yarı kapalı gözle bakmak; kuş havada kanatlarını kapatıp inişe geçmek”. Bk. SG (938)// DLT (843), CC (173): Süz- “süzmek”// Alt.Tr: Şüü- “süzmek, süzgeçten geçirmek; ağla balık yakalamak; düşünmek; mırıldanarak söylemek” (164)// Kzk.Tr: Süz- “süzmek, süzgeçten geçirmek; torla, ağla balık avlamak; etrafı kolaçan etmek, süzmek” (495)// YUyg.Tr: Süzmek “süzmek”; Köz süzmek “göz süzmek” (371)// Derleme: Süymek “süzülerek yükselmek (kuş, bulut, vb.); süzülerek inmek (bulut, kuş vb.)”// Moğ-Les: Sigü-/Şüü- “süzmek, ayıklamak, ayırmak; ağla balık avlamak; süzmek, sızdırmak” (1089); Sigür-/Şüüre-/Şügüre- “süzölmek; akmak, sızmak” (1090).

Sümürmek (سُومُورْمَاك) “sömürmek, hepsini birden içmek; [emerek içmek]”// SG: “emerek içmek” (953)// DLT: Sömür- “içine çekmek” (832)// Kzk.Tr: Simir- “sömürmek” (508)// Krgz.Tr: Şimir- “sömürmek” (689)// YUyg.Tr: Sümürmek/Sümermek “içine çekmek” (368)// Trkm.Tr: Sümür- “sömürmek” (592)// Moğ-Les: Sime-/Simi-/Şime- “içine çekmek; emmek” (1100).

Şimmek (شِيمْمَاك) “emmek”. Bk. SG (1010)// Krgz.Tr: Şimir- “sömürmek” (689)// Özb.Tr: Şim- (114)// Moğ-Les: Sime-/Simi-/Şime- (1100).

Süksük (سُوكْسُوك) “kumlu topraklarda yetişen, kuruyunca uzun kökü topraktan dışarı çıkan ve baston yapımında kullanılan bir ağaç”// AŞ: “ilkbaharda bitip yazın kuruyup çer çöp olan bitkiler” (134b)// SG: Süksük/Ocar (951)// DLT: Süksük “dağdağan ağacı” (839)// Trkm.Tr: Ocar (481)// Moğ-Les: Suhay “ılgın” (1147).

Soğlamak (سُوْغْلَامَاق) “mızrak saplamak”. Bk. SG (946)// DLT: Suglı- “bir şey aramak için eli bir yere sokmak” (834)// Trkm.Tr: Suhla- “bıçak vb. soğuk silahla yaralamak” (589)// Moğ-Les: Suguli- “bir şey çıkarmak için eli bir deliğe sokmak” (1139).

Suğurmak/Soğurmak (سُوغورماق-سَوغورماق) “çekip çıkarmak, ayırmak, sıyırmak”. Bk. SG (946), AŞ (133b)// DLT: Sogur- “soğurmak, emmek” (827)// Kzk.Tr: Suvır- “çıkarmak; koparmak, çekmek” (492)// Krgz.Tr: Suur- “çekip çıkarmak, yolmak” (671)// YUyg.Tr: Soğurmak/Suğurmak “çekmek, çıkarmak” (357/365)// Trkm.Tr: Sogur- “sökme, söküp çıkarmak, koparmak” (581)// Moğ-Les: Sugul-/Sugala-/Cugul- “çekip çıkarmak, sökme”; Sugura-/Sugara- “çıkma, sıyrılmak” (1139).

Suğrulmak/Soğrulmak (سُوغورولماق-سَوغورولماق) “çekip çıkarılmak, ayrılmak, sıyrılmak”. Bk. SG (947)// Krgz.Tr: Suurul- (671)// YUyg.Tr: Suğurulmak (365)// Trkm.Tr: Sogrul- (581)// Moğ-Les: Sugul- “çekip çıkarmak, sökme”; Sugura- “çıkma, sıyrılmak” (1139).

Suygun (سُوِيغون) “geyik, sığın”. Bk. SG (965)// **Soğun/Suğun** (سَوغون-سُوغون) “bir tür dağ sığırı, geyik, sığın”. Bk. SG (947)// DLT: Sıgun “erkek geyik” (818)// Kzk.Tr: Suğın “erkek geyik” (493)// Trkm.Tr: Sugun “geyik” (589)// Moğ-Les: Sogu/Sogo “dişi geyik” (1122); Sugu(n)/Suga “dişi köpek” (1138).

Suğak (سُوغاق) “boynuzlarından bıçak sapı yapılan bir tür büyük ve pürüzsüz geyik”// SG: Suğağ (949)// DLT: Sukak “ak geyik” (835)// Moğ-Les: Sogu/Sogo “dişi geyik” (1122); Sugu(n)/Suga “dişi köpek” (1138).

Sokur (سَوَقور) “suyu kurumuş olan yer; kurumuş kuyu; gözü sönmüş ve çukurlaşmış, kör, sokur”; **Sokkur** “güçsüz ve zayıf düşen hayvan”. Bk. SG (949)// CC (168), Krgz.Tr (658), Mlk.Tr (350), YUyg.Tr (358): Sokur “kör”// Moğ-Les: Sohuy-/Sohoy-/Sohura-/Sohro- “kör olmak, körleşmek”; Sohur/Sohor “kör” (1131/1132).

Sögmek (سَوَكَماك) “sövmek, küfretmek”. Bk. AŞ (134a), SG (949), Trkm.Tr (585)// DLT (831), CC (169), Alt.Tr (157), Krgz.Tr (664), Mlk.Tr (353), YUyg.Tr (362): Sök-// Moğ-Les: Sögege- (1132).

Sökmek “sökme, yırtmak”. Bk. SG (949), AŞ (134a), DLT (831), Krgz.Tr (664), YUyg.Tr (362)// Moğ-Les: Sekü-/Söke-/Söhö-/Sökü- (1064/1133).

Sögdemişi (سَوَكداميشى) “huzur içinde dinlenmek”. Bk. SG (951)// Moğ-Les: Segere- “kendine gelmek, ayrılmak; uyanmak, uyanık olmak”; Segkere- “kendine gelmek; sakinleşmek, yatışmak; dinlenmek, sinmek; rahatlamak, gevşemek” (1059); Sögüd-/Sögtö- [~Tr. Sök- “çökmek”. Bk. DLT (831)] “diz çökmek” (1132).

Sökel (سَوَكَل) “hasta; sakat, sökel”. Bk. SG (951), DLT (831), Derleme// Moğ-Les: Söge- “sesi kısılmak” (1132).

Suvamak (سَوَاماق) “sıvamak, sıva ile kaplamak”. Bk. SG (958), AŞ (136b), Trkm.Tr (591)// YUyg.Tr: Suvimak/Suvumak (367)// Moğ-Les: Siba-/Şava- (1075).

Sönmek (سَوْنَمَك) “sönmek”. Bk. SG (955), AŞ (135b), Kzk.Tr (489), Özb.Tr (80), Trkm.Tr (586)// Moğ-Les: Sönü-/Sönö- (1134).

Su koyar (سُو قَوْيَار) “iki ırmağın birleştiği yer, koyar; Kara Su-yı Buḥārā'nın Ceyḥūn'a döküldüğü yerin adı”. Bk. SG (949/962)// Moğ-Les: Hoyar “iki” (1474).

Süylemek (سُوْيَلَمَك) “ok kaymak, ok sekmek”// SG: Süylemek (963)// Krgz.Tr: Soylo- “sürünmek; içeriye süzülerek girmek” (663)// YUyg.Tr: Soyli- “sıvışmak; sürünerek gitmek” (360)// Derleme: Soyli- “izlemek, iz sürmek”// Derleme: Süğmek/Süymek “sapmak, kaymak; yıldız kaymak”// Moğ-Les: Soy- /Soylo- “yükselmek, ileriye atılmak” (1122).

Soyurgamak (سُوْيُورْغَامَاق) “lütfetmek, ihsan etmek, bağışlamak, armağan etmek”. Bk. AŞ (136b), SG (964), CC (169)// Derleme: Suyurgatmak “yüzüne karşı övülmek, armağan ya da ödül almak”// Moğ-Les: Soyurha- (1123).

Soyurğal (سُوْيُورْغَال) “lütuf, ihsan, bağış, armağan; padişah tarafından hizmet karşılığında kişilere verilen arazi”. Bk. SG (965), CC (169)// Moğ-Les: Soyurhal (1123).

Sohramışı (سُوْهْرَامِشِي) “Moğ. cezalandırma; [savsaklama, ihmal, kusur]”. Bk. FV (682: “Moğ. cezalandırma”)// Vassaf: Eger sohramışı ve taḫṣīr künend (636); Sohramışı ya'nī ihmāl (516)// SG: Sahramışı/Sohramışı “savsaklama, ihmal, kusur” (913/962)// Moğ-Les: Sagara-/Sāra- “çözülme, dağılma, kırılma; başarısız olma; zayıflama, güçten düşme; azalma, eksilme” (1021); Sahara- “çürümek, bozulma, baştan çıkmak, ayartılmak” (1052).

Sinğeg/Sinğek (سِيْنْغَاك) “sivrisinek”// SG Sinğek “sivrisinek” (1001)// DLT: Sinğek “sivrisinek; karasinek” (824)// Trkm.Tr: Sinğek “sinek” (580)// Derleme: Sineg “sinek”// Moğ-Les: Simugul/Simagul “sivrisinek” (1101); Sonu/Sono “at sineği, büve” (1128).

Sibe (سِيْبَا-سِيْبَه) “orduyu korumak amacıyla çevresinde yükseltile toprak”// SG: “savaşta kale alma sırasında orduyu korumak amacıyla önünde kazılıp yükseltile toprak, siper” (968)// Alt.Tr: Şibe/Şibee “kale” (163)// Krgz.Tr: Sepil “sur, kale duvarı” (646)// Moğ-Les: Sibe “kale”; Sibeg(n)/Sibey/Şivee “uzun tahta, kazık, sırık veya direk sargısı; çit; barikat” (1077).

Sılığ (سِيْلِيْغ) “temiz; kusursuz, yanlışsız; sıcaklık. Isılığ'ın kısaltmasıdır”. Bk. SG (992)// DLT: Silig “zarif, temiz, yakışıklı ve güzel konuşan” (824)// CC: Sili “saf, temiz, iffetli” (166)// Krgz.Tr: Sılık “düz, pürüzsüz; nezaketli, zarif” (649)// YUyg.Tr: Silik “düz, pürüzsüz, parlamış, cilalı” (353)// Moğ-Les: Sili-/Sile- “seçmek, iyisini ayırmak” (1095); Silugun “dürüst, samimi; saf, temiz; soylu; açık sözlü” (1097).

Sırmak (سِيْرِمَاق) “sık dikişle dikmek, teyellmek, sırmak”. Bk. SG (971), DLT (820), Kzk.Tr (507)// Moğ-Les: Sire-/Siri-/Şire- (1110/1112).

Sındurğan (سیندورغان) “sındıran, kıran, parçalayan”. Bk. SG (994), CC (172)// DLT: Sıdır- “sıyırmak; soymak” (817)// Mlk.Tr: Sıdır- “sıyırmak, derisini yüzmek” (341)// Moğ-Les: Şudur- “kabuğunu soymak, yırtmak, çekip çıkarmak” (1171).

Sırılmağ/Sıyrılmağ “kaymak, sıyrılıp kaymak”. Bk. SG (972)// DLT: Sıdırıl- (817)// Tarama (187), Derleme: Sıyrınmak “kaymak”// Krgz.Tr: Sıyrıl- “sıyrılmak” (653)// Mlk.Tr: Sıdırıl- “sıyrılmak” (341)// YUyg.Tr: Sırılmağ “kaymak, kurtulmak” (355)// Trkm.Tr: Sırıl- “sıyrılmak” (578)// Moğ-Les: Şudur- “kabuğunu soymak, yırtmak, çekip çıkarmak” (1171).

Sirke “sirke, bit yavrusu”. Bk. SG (974), DLT (825), Krgz.Tr (656), YUyg.Tr (356), Moğ-Les (1113).

Sızmağ (سیزماق) “resmetmek, çizmek; [yazmak]”. Bk. SG (974), Krgz.Tr (654), Tatar.Tr (237), YUyg.Tr (357)// AŞ: Sızmağ/Sızmek (128b)// CC: Çiz- “çizmek, yazmak” (51)// Trkm.Tr: Çız- (121)// Moğ-Les: Ciru-/Cura- “çizmek, resim yapmak” (1638).

Sızmek (سیزماک) “sezmek, anlamak”. Bk. SG (974), AŞ (128b), Tatar.Tr (239)// DLT: Sizik- (826)// CC (164), Krgz.Tr (648), YUyg.Tr (349): Sez-// Moğ-Les: Sere-/Seri- (1069).

Sızmek/Sızmağ (سیزماک-سیزماق) “sızmak”// DLT (822), CC (166), Krgz.Tr (654), Trkm.Tr (579): Sız-// Moğ-Les: Sirgu- “sızmak” (1111); Sirge-/Sirgi- “kurumak, suyu çekilmek” (1112).

Sıkmağ (سیقماق) “sıkmak”. Bk. SG (984), DLT (818), CC (165), Krgz.Tr (649), YUyg.Tr (352)// Moğ-Les: Siha-/Siga-/Şaha- (1117).

Sıktamağ (سیقتاماق) “iç sıkıntısından şiddetli ağlamak”// SG: Sıktamağ/Sıktalmağ (985)// DLT: Sıgta- “ağlamak”; Sıgıt/Sıxıt “ağlama” (818)// Kzk.Tr: Sıqta- “ağlamak” (501)// Krgz.Tr: Sıkta- “acı acı ağlamak, tasalanmak” (649)// Tatar.Tr: Sıkta-/Sıkra- “sızlanmak, inlemek” (234)// YUyg.Tr: Sıkirimağ “sızlamak” (352)// Trkm.Tr: Sırkıra- “sızlamak, ağrımak” (578)// Moğ-Les: Şarkıra-/Şarhıra-/Sirkıra-/Sirkire- “sızlamak, acı duymak” (1165).

Sègrenek/Sègrimek/Sègirmek (سیگرماک-سیگیرماک-سیگیرماق) “sıçramak; seğırtmek, koşmak”// SG: Sègrimek/Sègirmek “sıçramak” (986)// AŞ: Sègrimek “sıçramak” (129b)// DLT: Sekri- “atlamak, zıplamak” (813)// CC (162), Kzk.Tr (478), Krgz.Tr (643): Sekir- “sekmek, sıçramak, atlamak”// Özb.Tr: Säkrä- “sekmek, sıçramak” (73)// YUyg.Tr: Sekrimek “sıçramak, atlamak” (344)// Moğ-Les: Sege- “sekmek, seğırtmek, sekerek koşmak, tırıs gitmek” (1059); Seküy- “yükselmek”; Seküre- “kalkmak, yukarıya kıvrılmak” (1064).

Sılmağ/Silmek (سیلماق-سیلماک) “silmek, temizlemek”// SG: Sılmağ/ğ (988)// Trkm.Tr: Sıl- (575)// Moğ-Les: Sili-/Sile- “seçmek, iyisini ayırmak; ayıklamak” (1095).

Silkmek (سیلکماک) “silkmek, sarsmak”. Bk. SG (991), DLT (824), CC (166), Krgz.Tr (650), Trkm.Tr (579)// YUyg.Tr: Silkimek (353)// Moğ-Les: Silgege-/Silge-/Şilgee-/Silged-/Silgüd- “silkinmek” (1095).

Semiz (سيميز) “semiz, besili”// SG: Semiz/Semiz (903/992)// DLT: Semiz/Semüz (813)// CC: “yağ” (162)// Krgz.Tr (645), Trkm.Tr (569): Semiz// YUyg.Tr: Semiz (350)// Moğ-Les: Semece/Semeci(n)/Semj “içyağı” (1067).

Sınamak (سيناماق) “sınamak”. Bk. DLT (820), CC (165), Tatar.Tr (235)// Kzk.Tr: Sın “deneme, sinama, deney; eleştiri; doğal özellik, doğal yapı”; Sına- “sınamak, denemek; eleştirmek” (503)// Krgz.Tr: Sın “imtihan; eleştiri; iç vasıf, karakter” (649-650); Sına-/Sında- “müşahede etmek; sinamak, denemek; eleştirmek” (650)// Mlk.Tr: Sın “görünüş, kılık, sıfat”; Sına- “denemek; görmek, geçirmek; gözetlemek, dikkatle bakmak” (342)// YUyg.Tr: Sinimak “denemek” (354)// Trkm.Tr: Sın “görme, gözden geçirme; gözleme, gözetleme”; Sına- “sınamak, denemek” (575)// Moğ-Les: Sinci/Şinj/Singsi “görünüş, biçim”; Sinci-/Şinji- “incelemek, gözden geçirmek, dikkatle bakmak, gözlem yapmak” (1106).

Sinğmek (سينگمک) “çekilmek, sinmek, içine işlemek, nüfuz etmek; saklanmak; dalmak, derinliğine varmak; yemek sindirilmek; katlanmak”. Bk. SG (996)// DLT: “(yemek) sinmek; saklanmak; (gönüle) etkilemek, işlemek; (su, yere) batmak, emilmek” (824)// CC: “sinmek, emilmek” (167)// Trkm.Tr: “sindirilmek, hazmolmak; sinmek, sızmak” (580)// Moğ-Les: Singge-/Şinge- (1103).

Şatu (شاتو) “merdiven”. Bk. SG (1005)// Krgz.Tr: Şatı “el merdiveni” (681)// Moğ-Les: Şatu(n) “merdiven, basamak; adım; aşama, kat” (1166).

Şibige (شيبكه) “biz, kunduracı bizi”// SG: Şibike (1008)// Alt.Tr (163), Krgz.Tr (688): Şibige// Moğ-Les: Sibüge(n)/Şövög (1080).

Şımalmağ (شيمالماق) “kolu sıvamak, çemrenmek”. Bk. SG (1011), AŞ (137b)// Krgz.Tr: Şıman-/Şımalan- (686)// YUyg.Tr: Şımaylanmağ “sıvanmak” (379)// Moğ-Les: Simala-/Simali-/Şamla- (1099).

Şüdrün (شودرون) “çiy, kırağı; ince yağmur”. Bk. SG (1006)// AŞ: Şüdrün (138a/630)// Özb.Tr: Şüdring (116)// Moğ-Les: Sigüder(i)/Şüüder (1089).

Şudurğu/Şıdurğu (شودورغو-شيدورغو) “ut denilen çalgı aleti; Çengiz Han'ın çağdaşı ve Tanğkut padişahı”. Bk. SG (1006)// AŞ: Şıdurğu “çıtırğu denilen saz” (137a)// Moğ-Les: Şudurgu “üç telli bir müzik aleti” (1171)// MGT-Temir: Şıdurğu (266).

Şor (شور) “çövene veya üzerliğe benzer tuzlu bir ot, deve otu; bir Türkmen boyunun adı”. Bk. SG (1006)// Krgz.Tr: Şor “tuzlak yer, çorak; felaket” (691)// Moğ-Les: Şor “tuzlu; çorak yer” (1169).

Şük (شوك) “doğru sözlü; [sessiz, sakın]”// SG: “doğru sözlü; (Rüm Tr.) gez menni, gez (ılgın) ağacından çıkan bir nevi kudret helvası” (1007)// DLT: Şük “susturma kelimesi” (846)// Krgz.Tr (693), YUyg.Tr (383): Şük “sessiz, sakın”// Moğ-Les: Sigud/Şüd/Şugud “doğru, doğruca, doğrudan; hemen, çabucak; kesinlikle, mutlaka” (1085).

Şükür (شُكُور) “şemsiye, padişahın başı üzerine tutulan güneşlik, gölgelik”. Bk. SG (1007)// Moğ-Les: Sikür/Şüher (1093).

Sülekey (سُولَاكَاي)/**Şülekey** (شُولَاكَاي) “salya, tükürük”// AŞ: Sülekey (134b/621)// SG: Şülekey (1007)// Krgz.Tr: Şilekey (689)// Mlk.Tr: Silekey (348)// YUyg.Tr: Şölkey (381)// Trkm.Tr: Hamzayev: Sülekey// Moğ-Les: Silüsün/Şüls “salya”; Silükey/Şülhiy “salyalı” (1098).

Şırdag (شِيرْدَاغ) “eyerin altına konulan keçe, teğelti; [halı gibi kullanılan keçe]; [yenleri kısa ve önü açık üste giyilen] bir tür kaftan”. Bk. SG (1008), AŞ (137a)// Alt.Tr: Şerdek “keçeden yapılmış şilte” (162)// Krgz.Tr: Şırda- “nakış yapmak”; Şırdak “nakışlı keçe” (687)// Tr.Tr: Şilte “içi yünle, pamukla doldurulmuş döşek”// Moğ-Les: Sire-/Siri-/Şire- “içini doldurup yorgan gibi dikmek, köpülemek, teyellemek” (1110/1112); Sirdeg/Şirdeg “eyer yastığı, çaprak, şaparak, teğelti” (1110).

Şıbak (شِيْبَاق) “yavşan otu; ev damının üzerini örtmek için kullanılan çalı çırpı veya ince ağaç dalları”. Bk. SG (1007-1008)// AŞ: “ev damının saçağı; ağaç budağı; yavşan otu” (137a)// Krgz.Tr: Şıbak “kır pelini; siva” (684)// Moğ-Les: Sibag “pelin otu” (1075); Sibagadasu “siva”; Sibagasu(n) “siva işinde kullanılan içine saman veya ot karıştırılmış çamur veya kireç” (1076).

Şıralğa (شِيرَالْغَا) “av eti; av etinden veya ganimetten birine verilen pay; belden yukarı olan kısım”// SG: “av eti; av etinden veya ganimetten birine verilen pay” (1008)// AŞ: “belden yukarı olan kısım; avın belden yukarı olan kısmı” (137b)// Krgz.Tr: Şıralğa “avdan verilen hediye” (687)// Özb.Tr.İzahlı: Şıralğa “avdan verilen pay” (II/417)// Moğ-Les: Sira-/Şara- “miras almak, mirasa konmak; kızartmak, kavurmak” (1107); Sirug/Siru/Şurag/Şurug/Şoru/Şor “et kızartma şişi”; Şorula-/Şorlo- “eti şişe geçirip ateşte kızartmak” (1114/1170).

Şıgavul (شِيْغَاوُل) “mihmandar, konukçu”. Bk. AŞ (137b), SG (1010)// Moğ-Les: Siha-/Siga-/Şaha- “sıkmak, basmak; baskı yapmak; kalabalıklaştırmak; kesimlik hayvanı beslemek, semirtmek” (1117); Sihaga-/Siga-/Şagā- “gözetlemek, ilgi ile bakmak” (1118); Ciguçi “kılavuz; misafir”; Cigulçi(n) “yolcu, misafir” (1623).

Şilen (شِيلَان) “ziyafet sofrası, yemek şöleni”. Bk. SG (1010)// Krgz.Tr: Şileen (689)// Azb.Tr.Ağız: Şılan (530)// Derleme: Şile “pirinç ya da bulgur lapası”// Moğ-Les: Silen/Silü(n)/Şöl/Şölü/Şülen “et suyu, çorba” (1094/1097/1171/1172); Sirege(n)/Şiree(n) “masa; şölen, ziyafet” (1110).

Şıltak (شِيلْتَاق) “karalama, haksızlık, yalan iddia, birine fazla yüklenmek”. Bk. SG (1010)// DLT: Tıldag “insana atılan iftira; bahane” (877)// CC: Sıltov “iftira, suçlama” (165); Tılta- “bahane göstermek”; Tıltagan “bahane” (186)// Alt.Tr: Şılta- “sebepl bulmak, bahane uydurmak”; Şıltak “neden, bahane, sebep, fırsat” (162)// Krgz.Tr: Şılta- “bahane bulmak, baştan savmaya çalışmak”; Şıltoo “sebepl, bahane, vesile, bahane arayarak işten kaçınma” (686)// Trkm.Tr: Şıltak “kir, pis; iftira” (606)// Derleme: Şıltak “suç atma, kara çalma, karalama; yaygara, gürültü; yaygaracı”// Moğ-Les: Silta-/Şalta- “sebepl olmak, sebebi olmak, araç olmak, vesile

olmak; taklit etmek, taslamak, gibi görünmek; bahane bulmak, sebep göstermek”; Siltag/Şaltag/Siltagan/Şaltagān “sebeb, dürtü, amil, güdü, gerekçe; teşvik, motivasyon; bahane, vesile; hile, düzen, dolap, oyun” (1096).

Ṭurumṭay (طُرْمَطَاي) “avcı bir kuş türü”. Bk. SG (1014)// DLT: Turumtay (903)// Kzk.Tr: Turumtay “bozdoğan, doğan” (557)// Krgz.Tr: Turumtay “ala doğan” (762)// YUyg.Tr: Turumtay “bozdoğan” (428)// Moğ-Les: Torumtay/Turumtay “erkek doğan” (1277).

Ṭoy (طَوَى) “şölen, toy, düğün”. Bk. AŞ (138b)// SG: Toy/Ṭoy (713/1015)// DLT: Toy “karargâh” (894)// CC (194), Krgz.Tr (752), YUyg.Tr (422), Moğ-Les (1263): Toy.

Ṭoğay/Toğay (طَوَاي) “ırmak kıvrıntısı”// SG: Toğay/Toğay/Ṭoğay (677/1014)// Arat-Babür (723; 189, Yıl.903/H48a), TB-Yazma-ML (67): Toğay// Alt.Tr: Tokoy “nehirin kıyısı, yarımada” (179)// Krgz.Tr: Tokoy “orman” (743)// Tatar.Tr: Tuğay “dere yatağına yakın ve genellikle su basan kır yeri; derenin yay şeklinde kıvrılan kolu” (294)// Özb.Tr: Toqay “bataklık” (97)// YUyg.Tr: Toqay “eğri, düzgün olmayan; çalılık, söğütlük” (417)// Trkm.Tr: Tokay “orman” (631)// Moğ-Les: Tohay/Tohay/Tohoy “toka; dirsek; ırmak kıyısı, koy” (1279).

Ġaşun (غاشون) “Moğ. acı”. Bk. SG (1018), King (203C/11)// Moğ-Les: Ġasiğu(n)/Ġaşū(n) (564).

Ġaya/Ḳaya (غايا-قاي) “kaya”// SG (1093), DLT (695), CC (92), Mlk.Tr (249): Ḳaya// Trkm.Tr: Gaya (240)// YUyg.Tr: Ḳiya “kaya, yalı yar” (238)// Moğ-Les: Hada(n) “kaya, uçurum, yar” (1390).

Ġacarçı/Ġazarçı (غَجَرچى-غَزَرچى) “kılavuz, yer gösterici”// SG: Ġacarçı/Ḳacarçı (1016/1040)// AŞ: Ġacarçı/Ġazarçı (138b/633)// Moğ-Les: Ġacarçı/Ġazarç (567).

Ḳıray/Ġıray (قراو-غراو) “çiy, kırağı”// AŞ: Ḳıray (148b)// SG: Ḳıray/Ḳıray (1148)// DLT: Kıragu (713)// CC: Kırov (103)// Kzk.Tr: Qıray (348)// Krgz.Tr: Kıroo (460)// YUyg.Tr: Ḳıray/Ḳıro (236)// Trkm.Tr: Ġıray (262)// Moğ-Les: Kıragu(n) (748).

Ġarpiçı (غَرپىچى) “okluk, kılıç veya kalkan gibi şeylerin bağı”. Bk. SG (1018), TB (139, H234a/11), TB (94, H198b/14), Arat-Babür (382, Yıl.912/H198b), TB-Yazma-ML (306)// Moğ-Les: Ġarabçı “omuz veya kollardaki zırh” (559).

Ġalça (غَلچە) “kısa, alçak; Fa. köylü; ayak takımı; rint”. Bk. SG (1018)// BR-Muin: “köylü; ayak takımı; rint” (1417)// Özb.Tr.İzahlı: Ġälçä “boyu kısa, tıknaz; yavaş, kalın kafalı” (II/651)// YUyg.Tr: “suç ortağı, uşak, yaltak” (139)// Moğ-Les: Ġalcağı/Ġalcığı/Ġalcū “çılgın, kızgın, kuduz; azgın, taşkın” (552).

Ġusun (غُوسون) “Moğ. çizme”. Bk. SG (1018)// Moğ-Les (GT): Ġutusun (590).

Ġılcaymak (غِيلچايماق) “kendinden geçmek, bayılmak”. Bk. SG (1019)// Alt.Tr: Kılçay- “kızgın bir şekilde bakmak”; Kılçaŋda- “kötü kötü bakmak” (108)// Kzk.Tr: Qıljiy- “yorgunluktan,

bitkinlikten gelişigüzel uzanmak; ölmek”; Qıljanğ “sallanma, yalpalama”; Qıljanğda- “sallanmak, yalpalamak” (345); Qaljıra- “bitkin düşmek” (280)// Krgz.Tr: Kılçay-/Kılçakta- “başı çevirmek, geriye bakmak”; Kılciy- “(boyun) bükülmek” (451); Kalcañğda- “(ihtiyar veya sarhoş) sallanmak” (388)// Moğ-Les: Gilcigir/Gilcir “kıvrık, bükülmüş, eğri, çarpık; eğri veya bükülmüş boyunlu”; Gilciy- “çarpık ve eğri olmak” (613); Ğalcagı/Ğalcıgu “çılgın, kızgın” (552).

Ğıncı (غینچی) “köpeğin kaçmasını engellemek için boynuna bağlanan ağaç”// AŞ: Ğınçı/Ğunçı “çulunu yemesin diye atın boğazının altından çuluna bağlanan ağaç; ipini kesip kaçmasını diye köpeğin boynuna bağlanan ağaç” (139a-139b)// SG: Ğıncı/(Rūmī)Kesmik “köpeğin kaçmasını engellemek için boynuna takılan ağaç” (1021/1171)// Krgz.Tr: Kıncı “(köpek için) zincir” (455)// Moğ-Les: Ğubacı “köpeğin ısırmasını önlemek için boynuna bağlanmış olan sopa” (579); Ginci “zincir, kelepçe, bağ” (613).

Ğıngşımaq (غینگشیماق) “keskin bir kokudan tıksırmak, keskin bir kokudan dolayı soluğu burundan hızla vererek ses çıkarmak”. Bk. SG (1020)// AŞ: Ğıngış- “köpek hırlayıp kaçmak” (139b)// AŞ-Hüccetiye (229), AŞ-Maarif (134): Ğıngış- “köpek sızlayıp kaçmak”// Krgz.Tr: Kıngşı- “acı acı ağlamak; acı acı bağlamak; sırtmak” (456)// YUyg.Tr: Ğıngşımaq “sesler çıkarmak” (143)// Moğ-Les: Ğongşı-/Ğonşı-/Ğungşı-/Ğunsi-/Ğunşı- “burundan konuşmak” (574/586); Gıngşine-/Gıngşina- “monoton bir ses çıkarmak; mırıldanmak, ulumak, zırıldamak, sızlanmak”; Gıngşı-/Gıngşı- “hıçkırarak ağlamak, hüngür hüngür ağlamak, hıçkırmak; monoton bir ses çıkarmak; kedi gibi mırıldanmak” (613); Ğangşı-/Ğanşı- “kesik kesik havlamak, köpek ulumak” (556).

Qarqara (قارقاره-قرقه) “turnaya benzer bir kuş, karkara; yiğitlik göstergesi olarak savaşlarda başlığa takılan karkara kuşunun tüyü”// SG (1057), TB-Yazma-ML (215): Arat-Babür: Qarqara (675)// Kzk.Tr: Qarqara (295)// Krgz.Tr: Karkıra (410)// Moğ-Les: Harkir(a) “boz turna” (1450).

Kaşanğ (قاشانگ) “inatçı, başıbozuk”. Bk. SG (1064)// DLT: “aşağılık” (691)// Alt.Tr: Kajanğ “tembel at, ağır at, yavaş at” (93)// Krgz.Tr: Kaşanğ “ağır, tembel, üşengen, ihmalci” (414); Kacağay “dizgini çekildiği zaman başını kaldıran at” (380)// Mlk.Tr: Kacav “zıt, aksi” (234)// Özb.Tr.Alt: Gicing “oynak at” (350)// YUyg.Tr: “tembel, miskin, haylaz; inatçı, harın” (225)// Trkm.Tr: “güzel” (396)// Moğ-Les: Haşang/Hasing “yavaş, ağır, tembel” (1454); Hacagay “çarpık, eğri; yamuk, şerefsiz” (1461)// **Hacanğ** (خچنگ) “at”. Bk. SG (1414), LM (213, 1862), LM-Özb (XXII), Külliyyat-Yazma-TB (647)// Alt.Tr: Kajanğda- “yanına yaklaştırmamak için oraya buraya saldırmak” (93)// Krgz.Tr: Kacanğda- “yanına yaklaştırmamak için oraya buraya saldırmak” (380).

Ḳabu (قَابُو) “nişan noktasının karşısı, hedefin karşısı, menzil, fırsat yeri”. Bk. SG (1032)// Alt.Tr: Kabu “ağ” (92)// Kzk.Tr: Qapı “fırsat; uygun zaman” (289)// Moğ-Les: Habu/Hav/Haba “avda yay, tüfek kullanmada ustalık, avcılık yeteneği; niteliklilik, canlılık” (1387).

Ḳapu “kapı”. Bk. SG (1032)// DLT: Kapga/Kapug (683/684)// Krgz.Tr (401), YUyg.Tr (220): Ḳapka// Moğ-Les: Habha(n) “kapan, tor, tuzak” (1388); Hagalga(n)/Hālga “kapı” (1397).

Ḳavuşmak (قَاوُشْمَاق) “kavuşmak, birleşmek”. Bk. SG (1083), DLT (694), YUyg.Tr (227)// Tatar.Tr: Ḳavış- (162)// Moğ-Les: Habi “komşu, çevre; yakın, yan” (1382); Habida-/Habildu- “yanaşmak, yaklaşmak” (1382/1383); Habir-/Habira-/Havira- “geçerken hafifçe değmek; sürtmek, ovma; birbirine yakın durmak”; Habsi- “birleştirmek” (1384).

Ḳarluğac/Ḳarluvac/Ḳarlavac (قَارْلُوْغَاج-قَارْلُوْاج-قَارْلَوَاج) “kırlangıç”// SG: Ḳarluğac/Ḳarluvac/ (Rūmī/Īrānī) Ḳarlançuç (1058)// DLT: Karlıgaç/Kargılaç (688)// Kzk.Tr: Qarlıgaş (295)// Krgz.Tr: Kardiğaç (408)// Trkm.Tr: Garlavaç (234)// Derleme: Karlankuş// Moğ-Les: Hariyaçay/Harāçay (1448).

Ḳacır (قَاجِير) “kerkes, akbaba. Bir günde iki bin fersahtan fazla kateden bu kuşun çocuğu safrana bulaştırılınca, onun sarılık hastalığına yakalandığını sanarak bir günde bu mesafeyi katedip Serendīb'den sarılık hastalığı taşıını getirmiştir”. SG (1040): Ḳacır (قَاجِير)// AŞ (141b): Ḳaçır (قَاجِير)// Krgz.Tr: Kacır “bir nevi akbaba” (380)// Moğ-Les: Haçır “kartal” (1390).

Ḳapmak (قَایْمَاق) “kapmak, elle yakalamak; köpek vs. ısırma”. Bk. SG (1025), DLT (683), Krgz.Tr (400)// Trkm.Tr: Gap- (225)// Moğ-Les: Habçi- (1380).

Ḳabamak (قَابَایْمَاق) “kuşatmak, çevirmek, çevrelemek”// SG: Ḳabamak/ğ “kuşatmak, çevirmek, çevrelemek”; Ḳapamak/ğ “(Rūm Tr.) kapamak” (1024)// Kzk.Tr (282), Krgz.Tr (393): Kama- “sarmak, kuşatmak”// Trkm.Tr: Gaba- “kuşatmak; kapamak” (215)// Moğ-Les: Haga-/Hā- “kapamak; engellemek; kuşatmak” (1395).

Ḳab (قَاب) “kap; çuval”. Bk. SG (1029)// DLT: Kap “kap; tulum; çuval, torba” (683)// Krgz.Tr (400), YUyg.Tr (220): Ḳap “çuval, torba; kap, kutu”// Moğ-Les: Habtaga(n) “torba, çanta” (1386).

Ḳabak/Ḳabağ (قَابَاق-قَبَق-قَابَاغ) “kabak; nişan kabağı; ok meydanında ağaç başına takılıp vurulmak istenen hedef, yüksek bir yerde ağaç başında olan nişan; alın; göz kapağı; [ileri, ön]”. Bk. SG (1030)// DLT: Kabak “kabak” (673); Kapak “göz kapağı”; Kapgak “sadak kapağı” (683)// CC: Kabak “kabak” (85)// Krgz.Tr: Kabak “kabak; oyuk, çukur; göz kapağı” (378); Kapak “kabak” (400); Kapgak “kapak” (401)// YUyg.Tr: Ḳapağ “kabak; göz kapağı; kapak”; Ḳapkağ “kapak” (220); Ḳavağ “kabak” (227)// Derleme: Kabak “kabak; ön; alın; göz kapağı”// Moğ-Les: Habhag/Havhag/Habhagasu(n)/Havhās “kapak” (1388).

Ḳaan (قَاآن) “Moğ. şahlar şahı, en büyük padişah, padişahlar padişahı”. Bk. SG (1023), King (201, 198A/27), FV (689)// AŞ: “han, hakan” (140a)// DLT: Xan “hakan” (654)// CC: Kan/Han

“kağan, han, imparator” (88)// Alt.Tr: Kaan “kağan, hakan, kral” (92)// Kzk.Tr: Qağan “kağan, hakan, han, hükümdar” (269)// Krgz.Tr: Han/Kan “han” (347/396)// YUyg.Tr: Xağan “kağan, hakan” (160)// Moğ-Les: Hagan/Hān “kağan, hakan, han, büyük han, imparator” (1397).

Ḳaban (قaban-قبان) “erkek domuz”. Bk. SG (1030), AŞ (140b)// CC: “yaban domuzu” (85)// Kzk.Tr: “erkek domuz, yaban domuzu” (267)// Krgz.Tr: Kaman “yabani domuz” (393)// YUyg.Tr: Ḳavan “erkek domuz, yaban domuzu” (227)// Derleme: “azılı erkek domuz”// Moğ-Les: Haban/Habang “vahşi erkek domuz” (1379).

Ḳapan “kapan, ağır yüklerin asılarak tartıldığı büyük tahta kantar”. Bk. SG (1030)// Krgz.Tr (401), YUyg.Tr (220): Ḳapḳan// Moğ-Les: Habha(n) “kapan, tor, tuzak” (1388).

Ḳabtāl (قابتال) “eyerin arka eteği, eyerin kenarı”. Bk. TB (47, H161b/8)// SG: “eyerin arka eteği; atın husyesinde oluşan bir hastalık” (1030)// Alt.Tr: Kaptal “(at için) böğür, yan” (97)// Kzk.Tr: Qaptal “dağ eteği; hayvanın böğrü; bir şeyin iki yanı; eyerin atın böğrünü acıtmaması için iki yanına konulan destekler” (288)// Krgz.Tr: Kaptal “yan kısım; atın böğrünün yan kısmı” (402)// YUyg.Tr: Ḳaptal “etek, böğür, yan, yamaç” (221)// Moğ-Les: Habi “komşu, çevre; yakın, yan”; Habida- “yanaşmak, yaklaşmak” (1382).

Ḳabtuğay/Ḳabturğay (قابتو غای-قابتور غای) “büyük torba”// SG: Ḳabtuğay/Ḳabturğay (1030)// Alt.Tr: Kaptırğa “iğne kutusu” (97)// Krgz.Tr: Kaptırğa “eyer yastığı” (402)// Derleme: Kaptırka “kutu”// Moğ-Les: Habtaga(n) “çanta, torba, kese, cep” (1386).

Ḳabçurma (قابچورمه) “bıçak ve kılıç yapımında kullanılan demir ve çelik karışımı”. Bk. SG (1031)// Krgz.Tr: Kapşır- “bitiştirmek, kavuşturmak, birleştirmek” (401)// Moğ-Les: Habçi- “kapmak, sıkmak, sıkıştırmak, kısmak” (1380); Habsi-/Havşi-/Habsur- “birleştirmek, bir araya getirmek; sıkmak, sıkıştırmak” (1384/1385).

Ḳabuzag/Ḳabuğ/Ḳabuk (قابوزاغ-قابوغ-قابوق) “kabuk”. Bk. SG (1032)// MK (321, 101b/5), MK-Amire (192): Ḳabuzag// AŞ: Ḳapuzag (141a)// DLT: Kabırçak “tabut” (673)// CC: Kabuk (86)// Kzk.Tr: Qabıq/Qabırşak “kabuk” (267/268); Qavız “tahıl kabuğu” (303)// Krgz.Tr: Kabık (378)// YUyg.Tr: Ḳovzak (246)// Tr.Tr: Kavuz “buğdaygillerin başağında, başakçıkları veya çiçeği saran kabuk”// Derleme: Kaburcak/Kapırcah “tahıl kabuğu; tahta kutu”// Moğ-Les: Hagurasun “kabuk” (1404); Hagurçag/Hayrçag “küçük kutu, sandık” (1409); Ğuğursu(n)/Ğuursu(n)/Ğağursu(n) [~Tr. Kavuz] “tüy sapı, kıl, sert tüy, bitki sapı, ekin anızı, ağaç gövdesi; başak; boru; kuş tüylerinin sokulduğu şapka üzerindeki delik” (581/548).

Ḳatmak (قاتماق) “katmak, karıştırmak; katılaşmak, sertleşmek”. Bk. SG (1033), DLT (692), Krgz.Tr (416), YUyg.Tr (226)// AŞ: “katı olmak” (141a)// Moğ-Les: Hata-/Hatagura- “katılaşmak, sertleşmek” (1455/1457).

Ḳatıg (قاتیغ) “katı, sert; ekmekle yenilen yiyecek, katık”// SG: Ḳatıg/ğ (1039)// AŞ: Ḳatıg/ğ “katı” (141a)// DLT: Katıg “katı, güçlü, sert, sıkı; katılık”; Katık “bir şeye karıştırılan nesne;

tutmaca katılan yoğurt ve sirke gibi çeşni” (692)// CC: Katı/Kattı “katı” (91)// Krgz.Tr: Katuu “katı” (419)// Mlk.Tr: Katık “katık, yemek” (248)// YUyg.Tr: attık “katı” (226)// Moğ-Les: Hatagu/Hatū/Hatan “katı” (1455/1458).

atıklaşmak (atılaşmaq) “[katılaşmak, sertleşmek]; birbirine sertleşmek”. Bk. SG (1035)// YUyg.Tr: attıklaşmak “katılaşmak” (227)// Moğ-Les: Hata-/Hatagura- “katılaşmak, sertleşmek” (1455/1457).

arı (اری) “arşın; bir kol boyu, kolun omuz eklemiyle parmak ucu arasındaki kısmı; kolun pazıyla parmak ucu arasındaki kısmı; [arşınlamak için kullanılan alet; kol, pazı]; karı, yaşlı”. Bk. SG (1059)// AŞ: “kol, pazı; koca, yaşlı; karış; mimar arşını” (142a/143b)// DLT: “kolun dirsek ile parmak ucu arasındaki kısmı, arış; kumaşı ölçmek için kullanılan arşın; yaşlı; kesimlik hayvan” (686)// CC: “karı, yaşlı; arşın” (90)// Krgz.Tr: “kolun dirsek ile parmak ucu arasındaki kısmı; göğsün ortasıyla parmak ucu arasındaki kısmı; yaşlı” (409)// Moğ-Les: Ğar “el, kol; taraf, yön, yan, kanat” (557).

aru (ارو) “bedel, karşılık; içki içenler arasında, içki sunana, verdiği kadehe karşılık, ikinci turda bir kadeh verilirse ona aru, iki kadeh verilirse oş denir; kol, pazı”// SG: arı “arşın; arşınlamak için kullanılan alet; pazı, kolun omuz eklemiyle parmak ucu arasındaki kısmı” (1059)// AŞ: arı/aru “kol, pazı”; arı “karış; mimar arşını” (142a/143b)// **arav** (اراو) “iyiliğin karşılığı”// SG: aru “karşılık” (1058)// AŞ: aru “karşılık” (144a)// CC: Karav/Karov “tazminat, ücret, ödöl” (89)// Alt.Tr: Karuu “cevap” (100)// Moğ-Les: Hari- “dönmek, geri dönme” (1445); Harigu “karşılık, cevap, yanıt, tepki, ceza veya ödöl; geri, arka; dönme, geri dönme” (1446).

aç (اچ) “[Rüm Tr: kaç]”. Bk. SG (1040), DLT (673), Tarama (121)// Moğ-Les: Kedü(n)/Hed(en)/Kedüy/Hediy (704).

açan (اچان) “ne zaman, ne vakit; herhangi bir zaman”. Bk. SG (1040), DLT (673), Krgz.Tr (381), YUyg.Tr (215)// CC: açan/Haçan (86)// Moğ-Les: Keciye/Hezee (736).

adamak (اداماق) “çivilemek; sağlamlaştırmak, pekiştirmek; [batırmak, saplamak]”// AŞ: “batırmak, saplamak” (141b)// SG: “çivilemek; sağlamlaştırmak” (1041)// CC: “çivilemek, sağlamlaştırmak” (86)// Krgz.Tr: “saplamak, sokmak, dikmek, çakmak” (382)// YUyg.Tr: adimak “saplamak, sokmak, dikmek, takmak” (216)// Derleme: “teyellemek, iri iri dikmek; bağlamak; iki şeyi birbirine çivi ile iliştmek; gövdeyi bir yönden öbür yöne çevirememek, tutulmak; ölmek, gebermek”// Moğ-Les: Hada- “kakmak, sokmak, çakmak; çivilemek; saplanmak, batmak” (1390).

adak (اداق) “çivi; [pamuk veya ipek kumaşa özgül bir] boyacı boyası”// SG: adak/ğ (1042)// CC: Hadav/Hadak “çivi” (87)// Krgz.Tr: Kadoo “kazık; çivi” (383)// YUyg.Tr: “çivi” (215)// Derleme: “ayakkabıların altına çakılan demir çivi, kabara; küçük çivi”// Moğ-Les: Hadag “ipek kumaş parçası” (1391); Hadagasu(n)/Hadās(an)/Hadasu(n)/Hadaga “çivi, kazık” (1392).

Ƙazuk (قازوق) “[büyük] çivi, kazık”// SG: “büyük çivi, kazık; kutup yıldızı, demirkazık” (1062)// DLT: Kazn̄guk (697)// Kzk.Tr: Qazıq (272)// Krgz.Tr: Kazık (427)// Moğ-Les: Hadagasu(n)/Hadās(an)/Hadasu(n)/Hadaga “çivi; kazık” (1392).

Ƙadağan (قَدَاغَن) “uyarma, üsteleme”. Bk. FV (689)// SG: Ƙadağan “çivilenmek; sağlamlaştırmak; mecaz anlamda: uyarma, üsteleme” (1041/1042). Bk. TB-Yazma-H (Yıl.905/66a)// Azb.Tr: Gadağa/Gadağan “yasak, yasa dışı” (305)// Derleme: Kadağa “yasak”// Moğ-Les: Hada- “kakmak, sokmak, çakmak; çivilemek; saplanmak, batmak” (1390); Hadagala-/Hadgala- “korumak, saklamak; hapiste tutmak” (1391).

Ƙara (قارا-قاره) “kara, siyah; kâbus hastalığı, uykuda ağırlık basması, karabasan; [mürekkap; halk, avam; ehli hayvan, mal davar]”// SG: Ƙara “kara, siyah; kâbus hastalığı, uykuda ağırlık basması, karabasan; mürekkep; (Rüm Tr.) deniz sahili”; Kişi Ƙara “halk, avam, sıradan halk, bir kimseye bağı olanlar”; Kele Ƙara “mal davar” (1051-1052)// AŞ: “mürekkap” (144a)// CC: “kara, siyah; mürekkep” (89)// Krgz.Tr: “siyah; karaltı; halis; mesnet, dayanak; yazı; çirkin; suçlu; yas; köle; avam; sığır, inek” (402-403)// Tatar.Tr: “kara; mürekkep; kirli; kötü; avam; hileli” (157)// Moğ-Les: Hara “kara, siyah, koyu; sıradan, basit; büyük; çok; kötü, suçlu” (1436-1437).

Ƙaranġu (قَرَانْغُو) “karanlık”. Bk. SG (1055)// AŞ: Ƙaranġu (144a)// DLT: Karanġgu/Karanġku (685)// CC: Karanġgu/Karanġı (89)// Krgz.Tr: Karanġġı (406)// Özb.Tr: Qaranġı (136)// YUyg.Tr: Ƙaranġgu (222)// Moğ-Les: Haranġgu/Haranġguy “karalık; karanlık” (1442).

Ƙaramtul (قَرَامْتُول) “karamsı, siyahımtırak”. Bk. SG (1055), YUyg.Tr (222)// Trkm.Tr: Garamtul (229)// Moğ-Les: Harabtur/Haravtar (1437).

Ƙaraçu (قَرَاچُو) “sıradan kişi, halktan kimse”. Bk. SG (1053)// Arat-Babür: Ƙaraçu “uşak” (341, Yıl.911/H170b)// Moğ-Les: Haraçu “sıradan kişi, asalet ünvanı taşımayan kişi, halktan kimse” (1438).

Ƙaramak/Ƙaraşmak/Ƙaralamak (قاراماق-قاراشماق-قارالاماق) “bakmak, seyretmek, gözlemek”. Bk. SG (1042)// Krgz.Tr: Kara-/Karala- (403/404)// Trkm.Tr: Gara-/Garaş- (227/230)// Moğ-Les: Hara- (1437).

Ƙorak/Ƙarak/Ƙaraġ (قَرَاق-قاراق-قاراغ) “göz bebeği. [Ona ninek/bibek de denir; göz; bakış]; ben, benek”// SG: Ƙaraġ “göz bebeği” (1054)// AŞ: Ƙaraġ/Ƙ “göz bebeği; göz” (141b-142a)// DLT: Karak “göz; göz bebeği; gözün karası” (685)// Kzk.Tr: Qaraq “gözün karası; sevgi ifadesi, yavrum” (291)// Krgz.Tr: Karak “göz nurum” (404); Karek “göz bebeği; göz” (408)// Moğ-Les: Haraga(n)/Harā “görüş, görme, görüntü” (1438).

Ƙarakul/Ƙaraġul (قَرَاغُول-قَرَاغُول) “gözcü, bekçi”; **Ƙaravul** (قَرَاوُل) “gözcü, bekçi; [soyları Türk olan] bir ‘Arab boyunun adı’”// SG: Ƙaraġul/Ƙaravul (1154/1055-1056)// Kzk.Tr: Qaravıl “bir şeyi koruma, güvenliğini sağlama; güvenlik görevlisi, bekçi, nöbetçi” (293)// Krgz.Tr: Karool

“bekçilik; karakol; nişangâh, arpacık” (411)// Mlk.Tr: Karavul “gözcü, bekçi” (244)// YUyg.Tr: Karivul “karakol, nöbetçi” (224)// Moğ-Les: Hara- “bakmak, gözlemek; göetlemek, izlemek; incelemek” (1437); Haragul “karakol, gözcü, nöbetçi, bekçi, keşif kolu” (1439).

Ḳargamak (قارغاماق) “kargılamak, kargışlamak, ilenmek, beddua etmek, lanetlemek”. Bk. SG (1045), AŞ (142b), DLT (686), CC (90), Krgz.Tr (408)// YUyg.Tr: Ḳargımak (222)// Moğ-Les: Hariya-/Harā- (1448).

Ḳacar (قاجار) “sırt kemiği, böğür, kaburga; bir Türk boyunun adı”. Bk. SG (1040)// Moğ-Les: Ğacar “yer, yeryüzü, toprak, arazi; bölge, mevki, ülke; yapı, kurum; bölüm; uzaklık” (566-567); Haçar/Haçir “yanak; bir nesnenin düz tarafı” (1389); Hacağar “1. çarpık, eğri, kıvrık; eğik, meyilli; yalancı, şerefsiz; sahtekâr, ikiyüzlü; 2. yular, dizgin” (1461-1462)// Arat-Babür: “sırt” (162, H25a)// LD: Қаңар “yanak” (499).

Ḳapdaq (قاپداق) “bitişik, yan yana, aralıksız, sürekli”// DLT: Kawuş- “bitişmek” (694)// Moğ-Les: Habida- “yanına gelmek, yaklaşmak” (1382).

Ḳarsak (قارساق) “Rus ve Türk ülkelerinden getirilen, derisi alaca olan ve sincaptan büyük bir hayvan, karsak”. Bk. SG (1056-1057), DLT (689), CC (90), Krgz.Tr (412)// Moğ-Les: Kırsa/Hiyars “bozkır tilkisi, karsak” (752).

Ḳarşı (قارشى) “Māverā’u’n-nehr’de bir vilayetin adı. [Semerkand’ın güneyinde olan bu vilayete Nesev veya Nahşeb de denir]; Moğ. mezar, sin; saray”. Bk. SG (1057)// Arat-Babür: “mezar” (191, Yıl.903/H49b)// DLT: “hakan sarayı” (689)// Moğ-Les: Harsi “saray; saray salonu; karşı, zıt” (1450).

Ḳap (قاپ) “pekiştirme sözcüğü: kap kara gibi”// Krgz.Tr: Kap “pekiştirici söz” (400)// Trkm.Tr: Gap “pekiştirici söz” (225)// Moğ-Les: Hab “pekiştirici ilk hece tekrarı” (1379).

Ḳavurmak (قاورماق) “kavurmak”. Bk. SG (1082), Özb.Tr (135)// DLT: Kagur-/Kawur- (677)// Kzk.Tr: Quvır- (328)// Krgz.Tr: Kuur- (530)// Trkm.Tr: Govur- (286)// Moğ-Les: Hagur-/Haguur-/Hugur-/Hūra- (1403).

Ḳaşğa (قاشغه) “alnı beyaz lekeli olan hayvan”// SG: Ḳaşğa “alnı beyaz veya başka renkte olan hayvan; (Rüm Tr.) savaşa öncü, yiğit; savaşlarda atın alnına takılan demir silah” (1064)// DLT: Kaşğa (691)// Krgz.Tr: Kaşğa (415)// YUyg.Tr: Ḳaşğa “benek, pul” (225)// Moğ-Les: Halcan/Halcin (1423).

Ḳaşğa ahtacı (قاشغه آختاجى) “Moğ. alnı beyaz olan atların ahır beyi”// SG: Ḳaşğa ahtacı (1064).

Ḳak (قاق) “kuru; [kurutulmuş meyve, kak]; çölde yağmurdan oluşan su birikintisi”// SG: “kuru; çölde yağmurdan oluşan su birikintisi” (1067)// AŞ: “kurumuş nesne; kurutulmuş meyve” (145a)// DLT: Kak “meyvelerin yarısı; kurutulmuş nesne; çukurdaki su birikintisi” (677)// Kzk.Tr: “kurutulmuş meyve; su birikintisi” (277)// Krgz.Tr: “kurutulmuş, kuru, çorak, katı;

çorak yerde küçük bataklık” (384)// YUyg.Tr: “kuru” (216)// Derleme: “meyve kurusu; dağ ve kayalardaki oyuklarda bulunan su birikintisi”// Moğ-Les: Hag “toz, kir; yara kabuğu; kepek, konak” (1394-1395); Hagda/Hagd “önceki yıla ait kuru ot” (1399).

Ƙakşılmak/Ƙakşalmak (قاقشيلماق-قاقشالماق) “kurumak, kağşamak, gevşemek, kak olmak”// SG: Ƙakşalmak/ğ (1066)// DLT: Kaklan-/Kaksı- “kurumak” (678)// Krgz.Tr: Kakşı- “kurumak” (386)// Tatar.Tr: Ƙakşa- “kağşamak, gevşemek; zayıflamak” (154)// Mlk.Tr: Kaksı- “çürümek”; Kaksın- “zayıflamak” (237)// YUyg.Tr: Ƙaxşımak “zayıflamak” (216)// Trkm.Tr: Govşa- “zayıflamak, gevşemek” (284)// Moğ-Les: Hagsa- “kağşamak, kurumak, kuruyup büzülmek, buruşmak” (1400); Agsi/Agşi- “kuruyup büzüşmek, buruşmak; kurumak, suyunu çekmek” (24).

Ƙamuk (قلموق) “kamu, hep, bütün; hepsi”// AŞ: “hepsi” (146a)// SG: “cemi, hep, bütün” (1074)// DLT: Ka-/Kala- “sandığa doldurmak” (673); Kamug “hepsi; her, bütün” (681)// Alt.Tr: Kamık “çok, çokluk” (95)// Moğ-Les: Hamu-/Hama- “toplamak, yığmak”; Hamug/Hamag “hep, bütün; tam, hepsi; kamu, herkes” (1428).

Ƙanmak (قانماق) “suya doymak, kanmak; [anlamak]”. Bk. SG (1075), AŞ (146a), DLT (681), Krgz.Tr (396), YUyg.Tr (219)// Moğ-Les: Hanu-/Hana-/Han-/Hang- (1435).

Ƙayuk (قايق) “kayık, sandal, küçük tekne”. Bk. SG (1094)// DLT: Kayık/Kayguk (695)// Krgz.Tr: Kayık (420)// YUyg.Tr: Ƙèyiğ (233)// Derleme: Kayguk// Moğ-Les: Caya (1588).

Ƙalkımak “kalkmak”// SG: Ƙalkı-/ (Rūmī)Ƙalk- (1070)// DLT: Kalı- “zıplamak, taşkınlık yapmak” (679)// Tarama: Ƙalkı- “sıçramak, kalkmak” (123)// Kzk.Tr: Qalqı- “suyun yüzünde durmak, batmamak” (280)// Trkm.Tr: Gal-/Galk- “kalkmak” (219/221)// Moğ-Les: Hali- “uçmak, süzülerek uçmak; taşmak” (1418).

Ƙalağay (قالاغای) “renkli ipek”. Bk. SG (1071), FŞ (405, XLIV/65)// AŞ: Ƙalağay “renginde koyuluk ve açıklık olan bir tür kırmızı renk; kırmızı çiçekli bir bitki, horozibiği” (145b)// YUyg.Tr: Ƙalağay “ince ipek şal; ısırgan otu” (217)// Moğ-Les: Halagay/Halgay/Halahay “ısırgan otu” (1413).

Ƙaltağay (قالتاغای) “hileci, dolandırıcı, düzmeçi”. Bk. SG (1071)// Krgz.Tr: Kalday- “öne doğru çıkık olmak, kabarmak; biçimsiz olmak”; Kaldagay “biçimsiz” (389); Kaltaarı- “keyif kaçmak; bozulmak; şaşalamak; korkmak; sıkılmak”; Kaltakta-/Kaltılda- “titremek; telaş etmek; şaşalamak”; Kaltıra- “titremek”; Kaltanğ “tek durmaz; oynak; aceleci” (392)// Moğ-Les: Haldaga “yarak, penis” (1417).

Ƙanamak (قانناماق) “kanamak, kan gelmek”. Bk. SG (1076), AŞ (146a), DLT (682), Krgz.Tr (396)// YUyg.Tr: Ƙanimak (219)// Moğ-Les: Hana- (1430).

Ƙanğa/Ƙanğa (قانغا-قانقا) “önünde ve arkasında kaşı olan Ƙazağ eyeri”// SG: Ƙanğa (1080)// CC: Kanga “ince tahta, taban” (88)// Kzk.Tr: Qanğqa “temel yapı, iskelet” (287)// Krgz.Tr: Kanğğı/Kanğkı: Ak kanğkı eyer: (ön kaşı geniş olan) Moğol eyeri (397/398)// Mlk.Tr: Kanga

“tahta” (241)// Trkm.Tr: Gaňgña “eyer” (224)// Moğ-Les: Hanghay/Hanhay “geniş, enli, engin; açık, bol, boş”; Hanghay emegel “bir çeşit yük eyeri” (1434).

ĶanĶlı/Ķaňgılı (قائقلى-قائكلى) “kağnı arabası; bir Türk boyunun adı. Oğuz Ħan, bir savaşında elde edilen malları taşımak için icat edilen arabaya ĶanĶ, yapanına ise ĶanĶlı adı vermiştir. ĶanĶlı boyu işte bu kişinin soyuna dayanmaktadır”. Bk. SG (1080)// ŞT: ĶanĶ “yük taşımak için yapılan arabanın çıkardığı ses”; ĶanĶlı “bu arabayı yapan kişi ve ona mensup olan boyun adı” (T73a/3-9)// MGT-Temir: Ħanglin/Kanglin/Kankalis “bir halk adı” (270)// DLT: Kaňgılı “üzerinde yük taşınan araba; Kıpçaklardan büyük bir adamın adı” (683); Kaňg “kazın çıkardığı ses” (682)// Hak.Tr: Haňg “cıvıltı” (144); Haňgay “kızak” (145)// Azb.Tr (Tebriz): Qonqa “at arabası”// Derleme: Kanık/Kank “kağnı”// Moğ-Les: Hanggina-/Hangina-/Hanggira-/Hangira- “çınlamak, ses çıkarmak; gıcırdamak”; Hangginagur/Hanginür/Hangginur “ses çıkaran; çingirak”; Hanggir/Hangir “çingirak sesi, çınlama” (1433); Honghu/Honh “çan, zil” (1486).

Ķavak (قواق) “içi boş, oyuk, kovuk; [gövdesi sağlam olan] yaşlı ağaç”. Bk. SG (1085)// Krgz.Tr: Koo “derin sel kazıntısı; oyuk üzerinden su geçirmek için konan oluk” (485)// Derleme: Kavak “ağaç”// Moğ-Les: Ğau/Ğuu “kovuk, oyuk” (565)// **Kevek** (كواك) “içi boş, oyuk, kovuk, kof”. Bk. BL (73b)// SG: Kāvāk/Kāyāk (1435)// BR-Muin: Kāvāk/Kāvek “içi boş, oyuk, kovuk” (1581)// Kzk.Tr: Kevek “içi boş bölüm, kovuk” (234)// YUyg.Tr: Kavak “oyuk, boşluk” (192)// Trkm.Tr: Kövük “oyuk, çukur, boşluk” (425)// Derleme: Kevek “içi delikli, hafif, çabuk kırılabilen, yumuşak”.

Ķavur (قاور) “anlamsız, temelsiz”. Bk. SG (1085)// DLT: Kok- “su azalıp durgunlaşmak” (725); Kokrat- “suyu azaltmak” (726)// Krgz.Tr: Kuur “kurumuş” (530)// Mlk.Tr: Kavursun “kuru” (249)// Trkm.Tr: Gugar- “boşalmak, tenhalaşmak” (305)// Derleme: Govur/Koğuz/Kovuz “yarı boş, doluya yakın, tam dolu olmayan; içi boş, kof”// Moğ-Les: Haguray “kuru, kurumuş” (1403).

Ķavursun (قاورسون) “kuşların yeni çıkmış dikensi tüyü”. Bk. SG (1086)// AŞ: “nakkaşların ona kıl kalem geçirdikleri kuş yeleğinin ucu” (146b)// CC: Kavursın “kalemin (kuş tüyü) sapı” (92)// Kzk.Tr: Qavırsın “kuş teleği, kuş tüyü” (304)// Moğ-Les: Ğağursu(n)/Ğuğursu(n)/Ğuursu(n) “tüy sapı, kıl, sert tüy, bitki sapı, ekin anızı, ağaç gövdesi; başak; boru; kuş tüylerinin sokulduğu şapka üzerindeki delik” (548/581).

Ķay (قاي) “hangi; ne zaman; [ne; nere]”// AŞ: Ķay/Ķaysı “hangi”; Ķaydın “nereden” (147a)// SG: “hangi; nere” (1092)// Kzk.Tr (273), Krgz.Tr (419): “hangi; nere”// YUyg.Tr: “hangi” (227)// Moğ-Les: Hamiga/Haga/Hā/Ha “nere, neresi, nerede, nereye”; Hamigaki “neredeki”; Hamigasi/Haysi/Hagasi/Hasi “nereye” (1424).

Ķay (قاي): “Moğ. muhkem, sağlam”. Bk. SG (1092-1093)// ŞT (T82b/6), CT-Musevi (58): Ķayı “muhkem”// Moğ-Les: Ğay “talihsizlik, kötü şans; sıkıntı; felaket” (548); Hatagu/Hatū “katı, sert, sağlam, güçlü, eğilmez; kaba; acımasız; sıkı; bağlı, sadık” (1455).

Ḳavçın/Ḳavçun (قاوچين-قاوچون) “Türklerde bir boy adı; [eski; yaşlı]”; **Ḳavçın/Ḳavçun/Yavçın** “konuk, misafir”// AŞ: Ḳavçın/Ḳavçun/Yavçın “konuk” (147a/184b). AŞ'de Her iki yerde de ME'den aynı şiir örneği verilmiştir. Örnekte geçen bu sözcük, SG'de: yolçı (1366); ME'de (96/5b, 418): yolçı (Fatih, Paris, Topkapı nüshası)/yolçın (Kazan nüshası)/yavçın (Süleymaniye nüshası) biçimindedir// ŞD: Yavçın (يوجين) “misafir” (121b/1)// Krgz.Tr: Çooçun “yabancı, yat; tuhaf” (280)// YUyg.Tr: Yoçun “yabancı” (469)// Moğ-Les: Geyçin/Giyçin “misafir, konuk” (597); Ciguçi/Cüç/Cigulçi(n)/Cugülç/Cagulçi(n)/Coçin “konuk; yolcu” (1623/1646); Haguçin “yaşlı; eski, eskimiş” (1401)// King: Ḳavçın “eski” (266, 203B/5).

Ḳaypanmak (قاياپانماق) “bir kenara çekilmek”// SG: Ḳaypanmak/Ḳayfanmak (1086)// Tarama: Ḳaypınmak “çekinmek, kaçınmak” (131)// Moğ-Les: Haybagna/Haybangna- “sallanmak” (1405).

Ḳayrılmak (قايريلماق) “geriye dönmek, arkaya doğru eğilmek, kaykılmak”. Bk. AŞ (148a), SG (1089), Krgz.Tr (424), YUyg.Tr (228)// DLT: Kağrıl- (676)// Moğ-Les: Ğaci-Ğaji- “eğmek, bükmek; sapmak, şaşırarak” (568); Hacay-/Hazay- “eğrilmek, bükülmek, kıvrılmak; sapmak; yönelmek” (1462); Ğacira-/Ğajra- “eğrilmek, bükmek” (569); Hari- “dönmek, geri dönmek” (1445).

Ḳaş (قاش) “kat, huzur; [karşı, ön]; kaş; yüzük kaşı”// SG: “kaş; yüzük kaşı; kat, huzur” (1064)// AŞ: “yan, ön; kaş” (145a)// DLT: “kaş; yüzük kaşı; uc, kıyı” (691)// CC: “kaş; eyer kaşı” (91)// Krgz.Tr: “kaş; taş; yan; eyer kaşı” (414)// YUyg.Tr: “kaş; süs taşı; yan; evlek; baraj” (225)// Moğ-Les: Halca [~Tr. Ḳaş] “önde, başta; ileriye, öne” (1422); Hacıgu/Hajū/Hacagu/Hacau “yan, kıyı, kenar, yakın” (1463); Has “kaş, yada taşı, yeşim taşı” (1452).

Ḳayğu (قايغو) “kaygı, tasa, üzüntü”// SG: Ḳayğu/Ḳayğu (1094)// AŞ: Ḳayū/Ḳayğu (148a)// DLT: Kađgu (675)// CC (93), Krgz.Tr (420): Kaygı// YUyg.Tr: Ḳayğu (227)// Moğ-Les: Ğay “talihsizlik, kötü şans; sıkıntı, zarar; felaket” (548).

Ḳaygırmak (قاينغورماق) “kaygılanmak, tasalanmak, üzölmek”. Bk. SG (1090), AŞ (148a), YUyg.Tr (227)// DLT: Kağgur-/Kaygur- (675)// CC (93), Krgz.Tr (420): Kaygır-// Moğ-Les: Ğayha- “şaşırmak; zihni karışmak, zarar görmek” (549); Hadhu-/Hatga-/Hadha- “delmek, yarmak; ısırarak; keskin acı çekmek” (1393).

Ḳayrıtay (قايريتاي) “padişahın hizmetinde bulunan ve noyından sonra gelen emirlerin en büyüğü”. Bk. SG (1093)// Moğ-Les: Hayra/Hayr “sevgi” (1407); Hayratay/Hayrtay/Hayratu “sevilen, beğenilen; sevgili; seven, aşık” (1409).

Ḳayın (قاين) “hanımın erkek kardeşi, kayın”. Bk. SG (1094)// DLT: Kağın “kayın, sıhri akrabalık, hısımlık” (675); Kayın “kayın”// CC: Kayın “kaynata” (93)// Krgz.Tr: Kayın “koca veya karı tarafından akraba” (421)// YUyg.Tr: Ğeyin “kayın” (233)// Moğ-Les: Hadum/Hadam “koca veya karı tarafından akraba” (1393).

Ƙazmak (قازماق) “kazmak, eşmek”. Bk. SG (1059), DLT (696), Krgz.Tr (426), YUyg.Tr (229)// Tatar.Tr: Ƙazı- (164)// Moğ-Les: Haru-/Hara- “kazımak, sıyırmak, rendelemek” (1451); Hasu-/Hasa- “kesmek, ayırmak” (1454).

Ƙarçığay (قارچیغای) “doğan, yırtıcı kuş”. Bk. AŞ (144b), SG (1056)// Krgz.Tr: Karçığa “atmaca” (408)// YUyg.Tr: Ƙarçığa/Ƙarçığay “ala doğan” (222)// Moğ-Les: Harçagay/Harçgay/Harçaga “doğan” (1444).

Ƙarımçı (قاریمچی) “kara kul, siyah köle”// Şemsiyev: “saçı yıkayıp tarayıcı, düzenleyici” (741)// NS (94a), Azferi (8609): “kıskanç, aç gözlü”// Moğ-Les: Haramçı “kıskanç” (1441); Hari “köle; yabancı, el; ayrı, başka; şaşırtıcı, tuhaf” (1445).

Ƙarpuz (قارپوز) “karpuz”// Kzk.Tr: Qarbiz (294)// Krgz.Tr: Tarbiz (710)// Trkm.Tr: Garpız (234)// Moğ-Les: Tarbus/Tarvas (1204).

Ƙavun (قاولون) “kavun”// DLT: Kagun (677)// CC: Kovun (115)// Kzk.Tr: Qavın (304)// YUyg.Tr: Ƙavun/Ƙoğun (227)// Moğ-Les: Ğuva (591).

Ƙap Ƙap (قپ قپ) “kapmaktan kinayedir”// Moğ-Les: Hab “bir şeyi ısırarak isteyen köpeğin dişlerinin sesini bildiren yansıma söz” (1379).

Ƙarar/Ġarar (قارار-غرار) “çuval, harar”// SG: Ġarar/Ƙarar (1017/1054)// BR-Muin: Ġiräre (1402)// Moğ-Les: Hari (1445).

Ƙırġu (قیرغو) “atmaca kuşu”. Bk. SG (1148)// DLT: Karguy/Ƙırġuy (686/713)// CC: Ƙırġıy (103)// Krgz.Tr: Ƙırġıy (459)// YUyg.Tr: Ƙırġuy (236)// Derleme: Ƙırġı// Moğ-Les: Ƙirġuy (750).

Ƙara Ƙurum “Çin sınırının kuzeyinde bulunan ve Çengiz Han'ın başkenti olan şehrin adı. Kentte ve çevresinde bulunan kara kumlardan dolayı bu adı almıştır”. Bk. FV (689), Anendrac (II/950)// MGT-Temir: Ġara-ğorum “Moğolların Orhon boyundaki başkenti” (252).

Ƙurban (قۇربان) “yay kabı”// SG: Ƙurban (قۇربان) “yay kabı” (1111)// DLT: Kurman “yay kabı” (748); Kurugluk “okluk” (750)// Tarama: Ƙurban (قۇربان) “sadak, yay kabı” (Deka, XVI, 62-2)// Moğ-Les: Hor/Hour “sadağın ok uçlarının yerleştirildiği bölümü” (1489).

Ƙoruk/Ƙorıƙ (قۇرۇق-قۇرۇق) “yasaklama, engelleme, koruma; [korunan yer, yasak bölge]”// FV (690): Ƙorok/Ƙorıƙ/Ƙoruk (قۇرۇق-قۇرۇق)// SG: Ƙoruk/ğ (1113)// DLT: Korıg “bey ve başkasının muhafaza altına aldığı yer, korunan yer”; Korug “koruluk” (730)// Krgz.Tr: Koruk “çit, çitle çevrilmiş yer; çiftlik, koru” (490)// YUyg.Tr: Ƙoruk “çevrili alan; kuşatma; engel” (244)// Moğ-Les: Horig “yasaklama, yasak, engel, önlem, tedbir; caydırma, vazgeçirme, dizginleme” (1491).

Ƙırġavul (قیرغاول) “sülün kuşu”. Bk. SG (1148)// Krgz.Tr: Ƙırġool (459)// YUyg.Tr: Ƙırġavul (236)// Moğ-Les: Ġurġuul/Kirguul/Kiragul (588).

Ḳurultay/Ḳurultay (قُرْلَتَاي-قُورُولْتَاي) “büyük danışma toplantısı, kurultay”. Bk. SG (1113)// CC: Kurulta (125)// Kzk.Tr: Qurultay (339)// YUyg.Tr: Ḳurultay (249)// Moğ-Les: Hura- “toplanmak, birikmek, yığılmak” (1522); Huriya- “toplamak, biriktirmek, yığmak” (1526); Hural/Huralduga(n)/Huralta/Huralt “toplantı, kurultay” (1523-1524); Huriyalta “toplama, biriktirme” (1527).

Ḳutan (قُطَان)/**Ḳoṭan/Ḳuṭan** (قُطَان) “pelikan, kaşıkçı kuşu, saka kuşu, kutan”. Bk. AŞ (155a), SG (1101/1122)// Kzk.Tr: Ḳutan (340)// Kzk.Tr: Kitan/Kutan “balıkçıl” (463/527)// Trkm.Tr: Gotan (283)// Moğ-Les: Hotan (1500).

Ḳafcur (قَفْجُور) “vergi, haraç”// SG: Ḳabçur/Ḳafçur (1031/1065)// Derleme: Kapçur/Kapcur “hayvan vergisi”// Moğ-Les: Habçi- “kapmak, sıkmak, sıkıştırmak, kısmak; baskı yapmak, zorlamak” (1380); Habçigur/Havçūr “kapılmış veya kısıtılmış şey; kısaç, zimba; baskı, basınç” (1381); Ğubçi- “vergi toplamak; zorla vergi almak; ücretsiz iş yüklemek” (579); Ğobçigur/Ğovçūr/Ğubçigur/Ğuvçūr/Hubçigur “vergi, haraç” (569/579/1506).

Ḳalkān (قَلْقَان-قَالَقَان) “kalkan, savaşçıların kullandığı korunmalık”. Bk. SG (1072), CC (87), Krgz.Tr (391), YUyg.Tr (217)// DLT: Kalkan/Kalkanġ (680)// Moğ-Les: Halha/Halhabçi “kalkan, siper, koruyucu, perde; koruma, saklama” (1422).

Ḳomḳaḳ/Ḳamḡaḳ (قَمَقَاق-قَمَقَاق) “yavşana benzer bir ot”// SG: Ḳamḡaḳ (1074)// DLT: Ḳamḡaḳ “hasır otu” (681)// Krgz.Tr: kamḡak “ruta graveolens (sedef otu)” (394)// YUyg.Tr: Ḳamḡaḳ “deve diken” (218)// Derleme: Kamgak “kamga, yonga, ağaç kırıntısı”// Moğ-Les: Hamhag “kırıntı; pelin otu türü; ada çayı” (1429).

Ḳanat (قَنَات) “kuş kanadı; çadırın eteği; alaçık çadırı”. Bk. SG (1078-1079)// DLT (682), YUyg.Tr (219): Ḳanat “kanat”// Kzk.Tr: Qanat “kanat; çadırın on iki kanadından her biri” (284)// Krgz.Tr: Kanat “kanat; obanın kafesine gerilen bez” (396)// Moğ-Les: Hana(n) “çadırın kafesli duvarının bir bölümü; binaların iç duvarına döşenen tahta çıta; duvar” (1430).

Ḳancuḳa/Ḳancuḡa (قَنْجُوقَه-قَنْجُوغَه) “terki kayışı, terki bağı, eyerin ardındaki tasma”// SG: Ḳancuḡa (1079)// Tarama: Ḳancuḳa/Ḳancuḡa (124)// Krgz.Tr: Kancıḡa “eyerin terkisi” (396)// YUyg.Tr: Ğancuḡa (140)// Moğ-Les: Ğancuḡa(n) (557).

Ḳandaḡay (قَنْدَاغَاي) “kömüştən daha büyük bir tür ceylan”. Bk. SG (1079)// Mlk.Tr: “teke; dişi bizon” (241)// Moğ-Les: Handaḡay “bir tür iri geyik” (1431).

Ḳıḡırav/Ḳanḡırav (قَنْقِراو-قَنْقِراو) “büyük çingirak”// SG: Ḳanḡarav (1080)// DLT: Konḡra- “(ses) kalınlaşmak”; Konḡragu “zil, çingirak” (728)// CC: Kongrov “çingirak, zil, küçük çan” (114)// Krgz.Tr: Konḡguroo “çan, zil” (483)// Tatar.Tr: Kınḡırav “çan, zil, büyük çingirak” (166)// YUyg.Tr: Ḳonḡguraḳ “zil” (243)// Derleme: Kongrak/Kongurak/Tongurak/Tongura “hayvanların boyunlarına takılan küçük çan, çingirak”// Moğ-Les: Hangginur “çingirak, çan, zil”; Hanggir/Hangir “çingirak sesi” (1433); Honghu/Honh “çan, zil” (1486).

Ḳonuk/Ḳonak (فُنُق-فُونَاق) “konuk, misafir; bir tür darı, karaca darısı”// SG: Ḳonak/ğ (1132)// DLT: Konak/Koyak “akdarı” (727/733)// Krgz.Tr: Konok “konuk; bir çeşit darı” (483-484)// Moğ-Les: Honug/Honog “konak; darı” (1487).

Ḳopuz (قَوْبُوز) “kemençe; [kopuz]”// SG: Ḳobuz “ağızla çalınan ünlü bir saz; kemençe” (1097)// DLT: “ut, kopuz” (729)// Kzk.Tr: Qobız “kopuz” (310)// Mlk.Tr: Kobuz “akordeon; müzik aleti, çalgı aleti” (267)// Trkm.Tr: Gopuz “ağız mızıkası” (279)// Moğ-Les: Hugur/Huur “yayla çalınan telli müzik aleti; dört yaylı bir çalgı aleti” (1515).

Ḳuba “Ḳalmaqı dilinde: zırh, savaş giysisi”. Bk. SG (1096), NS (187b)// DLT-Yazma: Kübe yarık “demirden zırh” (540)// CC: Kübe “örme zırh” (126)// Krgz.Tr: Kübö (533)// Mlk.Tr: Kübe (286)// Moğ-Les: Huba “kaba, kürk giysi” (1501); Köge/Höö “zincirden zırh, zırh zinciri” (760).

Ḳobğa/Ḳopqa (قَوْبَغَه-قَوْبَقَه) “su kovası; kova burcu”// AŞ (151a), SG (1096): Ḳobğa// DLT: Kova (732)// Moğ-Les: Hobuga/Hovoo/Hobugu (1465).

Ḳoşmak “koşmak, katmak, eklemek, birleştirmek; ağıt yakmak”. Bk. SG (1117)// DLT: “yanına katmak; nazmetmek” (731)// Krgz.Tr: “katmak, eklemek, birleştirmek; şiir söyleyerek ağıt yakmak” (491)// YUyg.Tr: “katmak, eklemek, birleştirmek; bestelemek, yazmak” (245)// Moğ-Les: Holı- “katmak, karıştırmak” (1479); Holbu- “katmak, birleştirmek” (1477).

Ḳoriya (قَوْرِيَا) “kamış ve hasırdan yapılmış ev; kamış duvarla çevrilmiş alan”// AŞ: Ḳorya “korı (korunmuş yer)”; Ḳora “çalıdan yapılan duvar. Ḳırım'da hala kullanılmaktadır” (152b)// SG: Ḳorya “kamış duvarla çevrilmiş alan” (1114)// BL: Ḳorya “kamışla yapılmış ev” (69b)// Kzk.Tr (319), YUyg.Tr (243): Ḳora “ağıl, ahır; avlu”// Moğ-Les: Horiya(n) “avlu, iç bahçe; kışla, kamp; konak, durak” (1492).

Ḳulan (قُولَان) “yaban eşeği”. Bk. SG (1127), DLT (746), YUyg.Tr (247)// Krgz.Tr: Kula “kula rengi” (516); Kulan “yaban eşeği; kula” (517)// Moğ-Les: Kula “kula” (1517); Kulan “yaban eşeği” (1518).

Ḳuturmak (قُوتُورْمَاق) “kudurmak, çıldırmak”. Bk. SG (1097), DLT (752), CC (126), Krgz.Tr (528), YUyg.Tr (250)// Trkm.Tr: Gudura- (305)// Moğ-Les: Ğutura-/Ğuturi-/Ğutu-/Ğuta- “kafası karışmak; umutsuz olmak; üzülmek” (590/589).

Ḳotan “koyun ağılı, mandıra; ay ağılı, ayla”. Bk. SG (1101)// Kzk.Tr: Qotan “hayvan barınağı, ahır” (323)// Mlk.Tr: Kodan/Kotan “koyun sürüsünü çevreleyen duvar” (267/271)// YUyg.Tr: Ḳotan “ağıl” (245)// Moğ-Les: Hota(n)/Hot “şehir, köy, kasaba; duvar, çit, çevrili yer; kale, şehir duvarı, hisar, sur” (1500).

Ḳut (قُوت) “Moğ. kut, uğur, saadet, mutluluk”. Bk. SG (1101), DLT (751), Krgz.Tr (527), YUyg.Tr (250)// Moğ-Les: Hutug/Hutag (1530).

Ꞑucmak (قۇچماق) “koçmak, kucaklamak”. Bk. SG (1101), Azb.Tr.İzahlı (III/201), Derleme// DLT (744), CC (124), Krgz.Tr (515), YUyg.Tr (247): Kuç-// Kzk.Tr: Quş- (341)// Moğ-Les: Huçi- “sarmak, örtmek; sarınmak, örtünmek” (1511).

Ꞑuda (قۇدا) “başka aşirete kız veren aşiret. Kız alan aşirete Anda denir”. Bk. SG (1104), NS (93b-94a)// Krgz.Tr (515), YUyg.Tr (247): Ꞑuda “dünür”// Derleme: Koda “kadının kocasının akrabası”; Kuda “kız görmeye giden, görücü; birbirinden kız alıp veren aileler, dünür”// Moğ-Les: Huda “dünür” (1511).

Ꞑuduk “kuyu”. Bk. SG (1104), Krgz.Tr (516), YUyg.Tr (247)// DLT: Kudug (745)// Moğ-Les: Huddug/Hudag/Hudug (1513).

Ꞑorgadamak (قۇرغاداماق) “sağlam yere sığınmak, korunmak için bir yere çekilmek”. Bk. SG (1107), Arat-Babür (480, Yıl.932/H274b), TB (190, H274b/2)// Kzk.Tr: Qorğala- “sığınmak, siper almak; korumaya çalışmak” (320)// Krgz.Tr: Korğolo- “kurtulmaya ve korunmaya çalışmak, saklanmak” (487)// Moğ-Les: Horguda-/Horgoda- “sığınmak, saklanmak” (1490).

Ꞑorunmak (قۇرونماق) “korunmak”. Bk. SG (1111), DLT (731), Krgz.Tr (490), YUyg.Tr (244)// Moğ-Les: Hori- “korumak” (1491).

Ꞑorğan (قۇرغان) “kale, hisar”. Bk. SG (1112), AŞ (152b), Krgz.Tr (487), YUyg.Tr (244)// Moğ-Les: Horga (1490).

Ꞑuran (قۇران) “silah”. Bk. SG (1111)// Kzk.Tr (337), Krgz.Tr (523), YUyg.Tr (248): Kural// Trkm.Tr: Gural (308)// **Ꞑor** (قۇر) “silah”. Bk. SG (1111)// Krgz.Tr: Korbaşı “zabıta” (486)// Moğ-Les: Hor/Hour “sadağın ok uçlarının yerleştirildiği bölümü” (1489).

Ꞑorçı (قۇرچی) “silahlı; silahtar”. Bk. SG (1111), King (202, 198B/1), Ꞑuran// Moğ-Les: Hor/Hour “sadağın ok uçlarının yerleştirildiği bölümü” (1489)// MGT-Temir: Ꞑorçı “okluk taşıyan (silahşor)” (115).

Ꞑor/Ꞑur “duvar taşlarının yan yana dizilerek oluşturduğu bir sıra, duvarın her katı, temel”. Bk. SG (1111)// DLT: Kur “rütbe, mertebe” (747)// Tr.Tr: Kur “düzey”// Derleme: Kor “sıra, dize; yapıda aynı boyda taşlardan yan yana dizilerek yapılan bir sıra; yığın”// Moğ-Les: Kiri “ölçü, derece” (750).

Ꞑurbağa/Ꞑurbaqa (قۇرباغه-قۇربقه) “kurbağa”// SG: Ꞑurbağa (1111)// DLT (747), Kzk.Tr (337), Özb.Tr (137): Ꞑurbaqa// Moğ-Les: Baha/Bah (147).

Ꞑurğaşun (قۇرغاشون) “kurşun”. Bk. SG (1112), AŞ (153a)// DLT: Kurugjın (749)// CC (114), Mlk.Tr (269): Korgaşın// Krgz.Tr: Korğošun (488)// YUyg.Tr: Ꞑorğuşun (244)// Azb.Tr: Gurguşun/Gurşun (412)// Moğ-Les: Horgulci(n)/Horgolc(in) (1491).

Ḳuruk (قُورُوق) “kuru”// SG (1113), AŞ (153b): Ḳuruk/Ḳuruġ// DLT: Kur/Kuruk/Kurug (747/750)// CC (125), Krgz.Tr (525): Kuru// Özb.Tr (138), YUyg.Tr (249): Ḳuruk// Moğ-Les: Haguray/Huguray/Hūray (1403).

Ḳurut (قُورُوت) “kurut, keş”. Bk. SG (1113), DLT (750), Krgz.Tr (526)// YUyg.Tr: Ḳurt (249)// Moğ-Les: Hurud (1528).

Ḳoş “ev, konut; tarım yapılan yer, çiftlik”. Bk. SG (1120-1121)// Krgz.Tr: Koş “geçici keçe ev” (491)// Mlk.Tr: Koş “yaylada kurulan hayvan ağılı ve barınak; çiftlik” (270)// Trkm.Tr: Goş “eşya, mal, pılı pırtı; kamp” (282)// Moğ-Les: Hoş “çadır” (1499).

Ḳoş “çift, eş; art arda sunulan iki dolu kadeh; toprağı sürmek için birlikte koşulan iki hayvan”. Bk. AŞ (154a), SG (1120-1121), DLT (731), Krgz.Tr (490), YUyg.Tr (245)// Moğ-Les: Hoyar “iki” (1474); Hous/Hos “koşa, eş, çift; çift sayı; ikiz” (1503).

Ḳoşlamak (قُوشْلَامَاق) “iki atlı olmak, yedek at yanına almak”. Bk. SG (1120), TM (233, T725a/11)// DLT: Koşlan- “yedek edinmek” (731)// Krgz.Tr: Košto- “yedek olarak almak” (492)// YUyg.Tr (245)// Moğ-Les: Housla-/Hosla- “eşlemek, çiftlemek” (1503).

Ḳoz (قُوز) “koz, ceviz”. Bk. SG (1117)// CC: Koz/Hoz (116)// Trkm.Tr: Hoz (354)// Moğ-Les: Husiga(n)/Huşga (1529).

Ḳusmak (قُوسْمَاق) “kusmak”. Bk. SG (1117), DLT (750), CC (125), Krgz.Tr (526), YUyg.Tr (250)// Moğ-Les: Ğulġi- (584).

Ḳumalak (قُومَاق) “hayvan gübresi, tezek”. Bk. SG (1129)// DLT: Komuk “atın pisliği” (727)// Krgz.Tr: Kumalak “yuvarlak (koyun yahut deve tezeği)” (520)// Moğ-Les: Homugul/Homul/Homool “at gübresi” (1483).

Ḳuyruk (قُويرُوق) “kuyruk”. Bk. SG (1138), Krgz.Tr (531), YUyg.Tr (251)// DLT: Kuḍruk (745)// CC: Kuyruh (126)// Moğ-Les: Hudurga(n)/Hudraga “at sağrısı; atın kuyruğundan geçen eyer kayışı, kuskun” (1513).

Ḳoşun (قُوشُون) “koşun, ordu”. Bk. SG (1122), AŞ (154b-155a), Krgz.Tr (493), YUyg.Tr (245)// Moğ-Les: Hosigu(n)/Hoşū(n) “burun; dağ burnu; bir askeri birim” (1498).

Ḳol (قُول) “omuz başından parmak uçlarına kadar uzanan bölüm, kol; el; ordunun ortası, ordunun merkezi; [çöle kadar uzanan] dağ eteğindeki tepeler; [dağ kolu; fevç, bölük, takım; ordu; semt, taraf, yan, yön]”. Bk. SG (1126)// AŞ: “el; çöle kadar uzanan dağ eteğindeki tepeler” (155b-156a)// DLT: “kol; dağın tepesinden vadinin dibine kadar uzanan yükselti” (726)// Krgz.Tr: “el; ordu, asker; nehrin yatağı; nehrin vadisi” (478/479)// Mlk.Tr: “el; sarp vadi, kanyon” (267/268)// YUyg.Tr: “el” (241)// Moğ-Les: Ğoul/Ğol “merkez, kalp; temel; öz; ırmak, ırmak yatağı; vadi” (577).

Ƙulansa/Ƙolansa (قُولَانْسَه-قُولَانْسَه) “koltuk altından veya parmaklar arasından gelen kötü koku”. Bk. SG (1127)// Krgz.Tr: Kolongšo “koltuk altından gelen ter kokusu” (480)// Özb.Tr: Qolänsä “pis koku” (138)// Moğ-Les: Hulungsu(n)/Hulans “koltuk altındanki koku, ter kokusu” (1519).

Ƙonġ (قُونْكَ)/**Ġonġ** (عُونْكَ) “karakarga, kuzgun”. Bk. AŞ (156b)// SG: Ġonġ (1019)// Krgz.Tr: Konġ karga “ekin kargası” (408)// Moğ-Les: Hong (1484).

Ƙolçır (قُولْجِير) “kovcu, söz taşıyıcı”. Bk. SG (1128)// Moğ-Les: Holçır “savurgan” (1479); Hobçi “kovcu, dedikoducu” (1464).

Ƙomarmak (قَوْمَارْمَاق) “kuşatmak, çevirmek”. Bk. SG (1128)// Azb.Tr: Qomarla- (382)// Moğ-Les: Homur-/Homro-/Homurgala- “kuşatmak” (1483).

Ƙomargā/Ƙomargāl (قَوْمَارْغَه-قَوْمَارْغَال) “kuşatma, çevirme”. Bk. SG (1129)// Moğ-Les: Homur-/Homro-/Homurgala- “kuşatmak”; Homurga(n)/Homrogo(n) “kuşatma, sarma” (1483).

Ƙum (قُوم) “kum”. Bk. SG (1129), CC (124), DLT (746), CC (124), Krgz.Tr (520), YUyg.Tr (248)// Moğ-Les: Humag/Humaki/Humhi “ince kum” (1520).

Ƙumbul/Ƙunbul (قُومْبُول-قُونْبُول) “bölük, takım, kalabalık, topluluk”. Bk. SG (1129/1132)// Sİ-Özb (XXVII/2046), Külliyyat-Yazma-TB (832), Külliyyat-Yazma1 (848): قُمْبُل// Dehhuda: Ƙanbel “Ar. insan topluluğu; at sürüsü”// Moğ-Les: Humbi-/Humi- “toplamak; katlamak; sarmak, kapatmak”; Humil/Humbil “torba, balya, denk, yük, paket” (1520).

Ƙonmak (قُونْمَاق) “konmak, inip oturmak, konaklamak”. Bk. SG (1130), DLT (727), CC (113), Kzk.Tr (316), Krgz.Tr (482)// Moğ-Les: Honu-/Hono- (1487).

Ƙonƙarmak/Ƙonġarmak/Ƙonġarmak (قُونْكَارْمَاق-قُونْغَارْمَاق-قُونْغَارْمَاق) “yerinden koparmak, sökmek, kanırmak, kökleme”// AŞ: Ƙonġarmak (155a)// SG: Ƙonġarmak/Ƙonġarmak (1131)// DLT: Konġur- (728)// Krgz.Tr: Konġul “oyuk, çukur”; Konġtor- “altüst etmek, kazmak, eşmek” (483)// Moğ-Les: Honhugur/Honghur “boşluk, çukur, oyuk”; Honghuyla-/Hongguylga-/Honghuy- “oymak” (1486/1486).

Ƙolmak (قُولْمَاق) “istemek, dilemek”. Bk. AŞ (155a), SG (1123), DLT (726)// Moğ-Les: Ġuyu-/Ġuy- “sormak, dilemek” (582).

Ƙurcaldı (قُورْجَالْدِي) “büyüdü, kocadı”. Bk. AŞ (153a)// DLT: Kurç “sert, sağlam, güçlü”; Kurça- “sertleşmek” (747)// CC: Kurç “çelik” (125)// Mlk.Tr: Kurç “çelik; sağlam, güçlü” (281); Kurçlan- “güçlenmek” (282)// Moğ-Les: Hurça “keskin, sivri, akıllı, zeki” (1524).

Ƙuyun “hortum, burgaç; [kasırğa, talaz]”// AŞ: “kasırğa” (157a)// SG: “hortum, burgaç” (1138)// Krgz.Tr: “kasırğa; denizde hortum” (532)// YUyg.Tr: “kasırğa, urağan” (251)// Moğ-Les: Huy “kasırğa; hortum, burgaç” (1516).

Ƙunacın (قُونْجَايْن) “kısırak; iki yaşındaki dişi inek”. Bk. SG (1132)// Alt.Tr: “iki yaşındaki buzağı; inek” (125)// Kzk.Tr: Qunajın “üç yaşlı sığır” (334)// Krgz.Tr: “dana” (521)// Moğ-Les:

Ġurba(n)/Ġurvan/Ġurav “üç” (587); Ġunaci(n) “üç yaşındaki inek; üç yaşındaki dişi hayvan” (586).

Ġunan (فُونَان) “üç yaşındaki at”. Bk. SG (1132)// Kzk.Tr: “üç yaşına giren erkek at” (335)// Krgz.Tr: “üçüncü yaşına basmış olan tay” (521)// Moğ-Les: Ġurba(n) “üç” (587); Ġuna(n) “üç yaşındaki hayvan” (586).

Ġu (فُو) “kuğu, tüyleri yumuşak bir su kuşu”. Bk. SG (1135)// DLT: Kugu (745)// Krgz.Tr: Ġuu (528)// YUyg.Tr: Ġuv (250)// Azb.Tr.İzahlı: Qu (III/199)// Moğ-Les: Hun/Hung (1521).

Ġongur (فُونْغُر) “konur, kumral, yağız; Barak çağında yaşamış ve Çengiz'e mensup şehzadelere birinin adı”// SG: Ġongur “yağız at” (1133)// DLT: Konğur “kestane rengi” (728)// Krgz.Tr: Konğur (483)// YUyg.Tr: Ġonğur (243)// Moğ-Les: Honggur/Hongor (1484).

Ġongur Ölenğ (فُونْغُر أُولَنْك) “Zencan yakınlarında bulunan geniş çayırın adı. [Buraya Ölceytü tarafından bir şehir ve yüksek kümbet yapılarak Sultāniye adı verilmiştir]”. Bk. SG (1133)// CT-Musevi: Ġonğur Ölenğ (2256)// Moğ-Les: Honggur “1. konur, açık sarı; 2. sevilen; sevgili; samimi, içten” (1484); Honghur “boşluk, çukur, oyuk” (1487).

Ġuylamak (فُوِيلَامَاق) “gömmek”. Bk. SG (1136), Azb.Tr.İzahlı (III/226), Derleme// Moğ-Les: Huyla- “kılıflamak, kınına koymak” (1516).

Ġoy (فَوَى) “koyun”. Bk. AŞ (157b), CC (116), Krgz.Tr (493), YUyg.Tr (246)// SG: Ġoy/Ġoyun (1137/1138)// DLT: Kon/Koy (727)// Moğ-Les (1487): Honi(n).

Ġoyçı (فَوَيْچى) “çoban”. Bk. SG (1138), AŞ (158a), YUyg.Tr (246)// Krgz.Tr: Koyçu (494)// Moğ-Les (1487): Honiçi(n).

Ġuyak (فَوِيَاق) “katlava benzer bir tür savaş giysisi. Katlavda varaklar üste dikilirken burada içeri konur”. Bk. SG (1137)// DLT: Kuyka “deri; kürk” (752)// Alt.Tr: Kuyak “zırh” (127)// Krgz.Tr: Kuyak “göğse giyilen zırh, cebe” (464)// Moğ-Les: Huyag “zırh, çelik yelek” (1517).

Ġoyı (فَوِيى) “aşağı”. Bk. AŞ (157a), BL (70a), SG (1139)// DLT: Ġodı/Ġodı (725)// Alt.Tr: Çalkoyto “sırtüstü” (69)// Kzk.Tr: Quyn “toprağın altı” (312)// Özb.Tr: Quyi (137)// Tr.Tr: Yüzükoyun “yüzüstü”// Moğ-Les: Hoygur/Hoymar/Hoyna/Hoysi/Hoytu “arka, art, geri” (1471/1472/1473).

Ġuyanğgu (فُوِيَانْكَغُو) “bacak sinirlerinde oluşan ağrılı hastalık, siyatik”. Bk. Arat-Babür (330, Yıl.911/H162a: “bel ağrısı”), TB (47, H162a/2)// Kzk.Tr: Quyanğ “bel fıtığı” (341)// Krgz.Tr: Kuyanğ “kemiklerin bitiştiği yerindeki çukur” (531)// Moğ-Les: Huyang/Huyan “kas kirişi, sinir; romatizma” (1517).

Ġuç/Ġoç (فُوچ-فُوچ) “dövüşçü ve boynuzlu koyun, koç”. Bk. BR-Muin (1547)// DLT: Koç (724)// Trkm.Tr (276), Azb.Tr (379): Goç// Moğ-Les: Huça(n)/Huç (1511).

Ꞑuzı ꞑulağı (قوزى قولاغى) “bir tür bitki, kuzukulağı”. Bk. SG (1117)// YUyg.Tr: Ꞑoza ꞑulaꞑ (246)// Moğ-Les: Huraga(n)/Hurga/Hurga(n) “kuzu”; --n çiki “kuzukulağı” (1522).

Ꞑıyat (قيات) “İlhan'ın oğlunun adı; bir Moğul boyunun adı; dağdan akan şiddetli sel, kayan”. Bk. SG (1167), CT-Musevi (2080)// MGT-Temir: Kiyan “Pl. Kiyat, Borciginlerin ailesi” (271)// SG: Ꞑayan “hangi taraf; Moğ. dağdan akan şiddetli sel” (1093)// Krgz.Tr: Kıyan “su taşkını” (464)// YUyg.Tr: Ꞑıyan “taşkın, sel” (239)// Moğ-Les: Kiya “prens hizmetindeki memur; yardımcı, uşak, bekçi, koruyucu; emir eri” (740).

Ꞑın “kılıç ve bıçağın kını”. Bk. SG (1165), DLT (712), CC (102), Krgz.Tr (455), YUyg.Tr (236)// Moğ-Les: Huy (1516).

Ꞑıçkırmaꞑ (قيچقيرماق) “haykırmak, bağırp çağırmaꞑ”. Bk. AŞ (148b), SG (1141), CC (102), Tatar.Tr (165), Özb.Tr (135)// Kzk.Tr: Qışqır- (353)// Mlk.Tr: Kıçır- (257)// YUyg.Tr: Ꞑıçkırmaꞑ “çağırmaꞑ, seslenmek, davet etmek” (234)// Moğ-Les: Haşkir-/Haşgara-/Haskir- (1455).

Ꞑıcı (قيچى) “hardal, dövölüp yoğurda eklenen bir tür tere”. SG: Ꞑıcı (1142)// Krgz.Tr: “brassica napus oleifera denilen bitki” (449)// Mlk.Tr: “kara hardal” (257)// Moğ-Les: Kiçi/Hiç/Kici “hardal” (738/755).

Ꞑıyıçı/Ꞑayçı “makas, sındı”// SG: Ꞑıyıçı (1168)// Alt.Tr (101), Krgz.Tr (419): Kayçı// Azb.Tr: Qèyçi/Qayçı (354)// Moğ-Les: Hayçı(n) (1406).

Ꞑırmaꞑ (قيرماق) “kırmak, parçalamak, yırtmak; tırmalamak; kazımak; topluca öldürmek, yok etmek; [kırmak, kırpmak, sıyırmak]”. Bk. SG (1142)// DLT: “kazımak, koparmak, yolmak” (713)// Krgz.Tr: “kazımak; yok etmek” (457)// YUyg.Tr: “kazımak, kesmek; tıraş etmek; toptan yok etmek” (237)// Moğ-Les: Kiru-/Hiyara- “kırmak, parçalamak” (752).

Ꞑırꞑmaꞑ (قيرقيرماق) “kazımak, kırmak, kırpmak, tüyü kesmek; yonmak, yontmak”. Bk. SG (1145)// DLT (714), CC (103), Krgz.Tr (459), Mlk.Tr (260), Özb.Tr (134): “kırmak”// Moğ-Les: Kirga- “kesmek, budamak, kırmak, kırpmak, biçmek, bölmek” (750).

Ꞑımız (قيميز) “kısarak veya deve sütünden yapılan az ekşi ve sarhoş edici bir içki, kımız”. Bk. SG (1163), DLT (712), Krgz.Tr (454), Özb.Tr (134), YUyg.Tr (235)// Moğ-Les: Kiram/Hiyaram/Kirma “sulandırılarak kaynatılmış süt” (749).

Ꞑılılmaꞑ (قيليلماس) “kılınmaz, yapılmaz”// SG: Ꞑılılmaꞑ/Ꞑılınmaꞑ (1161)// AŞ: Ꞑılıl- (150a)// DLT (711), CC (102), Krgz.Tr (452), YUyg.Tr (235): Kılın-// Moğ-Les: Ki-/Kiy- “yapmak, kılmak” (737).

Ꞑırtış (قيرتيش) “kök; [kök biçiminde olan yeni çıkmış bitki]; tabaklık için deriyi kesmek”. Bk. SG (1148)// DLT: Ꞑırtış “insanın ve başka şeyin yüz rengi”; Ꞑırtışla- “kabuğunu soyarak” (714)// Alt.Tr: “yüzey, üst katman” (109)// Kzk.Tr: Ꞑırtıs “yer kabuğu; kıvrım, buruşuk, kırışık;

pürüz; alın veya yüzde oluşan kırıxıklık” (350)// Krgz.Tr: “yüzey, üst katman, zemin, kabuk” (461)// Mlk.Tr: “çimen, çayır” (261)// Moğ-Les: Kōrüsü(n)/Kōrüdesü(n) “toprağın en üst tabakası; kabuk; örtü” (779).

Ƙıyığ (قبيغ) “üç köşeli, üçgen; üç köşeli mendil; baş örtüsü; eğri; kesilmiş”// SG: “üç köşeli, üçgen; üç köşeli mendil; baş örtüsü” (1168)// Arat-Babür: “eğri” (353, Yıl.911/H180a)// DLT: Kıdıg “kıyı, kenar” (710)// Kzk.Tr: Qıyıq “kıyılmış, kesilmiş” (308)// Krgz.Tr: Kıyık “(kumaş) kesintileri; kesik yeri, yarık; bitişme yeri” (466)// Tatar.Tr: Ƙıyık “eğri, yamuk” (169)// YUyg.Tr: Ƙıyık “kesinti, kırıntı” (239)// Trkm.Tr: Gıyık “eğri, eğrilmiş” (267)// Derleme: Kıyık “köşeli kesilmiş kumaş parçası”// Moğ-Les: Kica/Hiyaz/Kicagar/Hiyazgār “kıyı, kenar, sınır, (giysi) saçak” (754).

Ƙır (قير) “dağ başının yüksekliği, dağın sırtı, kıran; [sınır, kıran; kır, çöl; akla karanın karışımından oluşan renk, kır; kır renkli]”. Bk. SG (1147)// DLT: “dağ sırtı; su bendi, set” (712)// Krgz.Tr: “dağ sırtı; tepeli tümsekli step, tepe; kenar” (457)// YUyg.Tr: Ƙır “sınır; yamaç; bozkır, kır” (236)// Derleme: Kırgı “dağ ve yaylaların yalçın, sarp, keskin yerleri; taşlık arazi; bayır yer; dağ eteği”// Moğ-Les: Kira “dağ sırası veya doruğu; küçük dağ zinciri; dağ etekleri; bayır; eyer kaşı” (748).

Ƙırgız (قيرغيز) “kuzeyde sarp yerlerde yaşayan büyük bir Türk boyu”. Bk. SG (1149), ŞT (T80b/14), Krgz.Tr (459), YUyg.Tr (236)// MGT-Temir: Kirgis (271)// Moğ-Les: Kirgis/Hirgis (750).

Ƙızıl (قيزيل) “kızıl, kırmızı; belli, açık, şiddetli, koyu, aşırı, kızıl; **nūrī** denen ve papağana benzer kızıl renkli bir kuş; bir tür atmaca kuşu, bir tür doğan”. Bk. SG (1154)// DLT (718), CC (104), YUyg.Tr (241): “kızıl, kırmızı”// Krgz.Tr: “kırmızı; sert (çay hakkında)” (470)// Derleme: Kızılkuş “doğan kuşu”// Moğ-Les: Küreng/Küren/Kürin “kızıl, koyu kahve rengi, kestane rengi; koyu menekşe” (798).

Ƙısmak (قيسماق) “kısmak, sıkmak, daraltmak, sıkıştırmak”. Bk. SG (1155), DLT (715), CC (103), Krgz.Tr (461), Özb.Tr (134), YUyg.Tr (238)// Moğ-Les: Kisa- “engellemek” (752).

Ƙısır (قيسير) “doğuramayan hayvan, kısır”. Bk. SG (1158), DLT (715), Krgz.Tr (462), YUyg.Tr (237)// Moğ-Les: Husurung/Husran(g) (1530).

Ƙıl (قيل) “kıl, tüy”. Bk. SG (1162), DLT (711), Kzk.Tr (344), Tatar.Tr (165), YUyg.Tr (234)// Alt.Tr: “kuyruk veya yele kılı; tel” (107)// Krgz.Tr: “kuyruk ve yele kılı; bir tane kıl, bir tek tüy; (vücuttan düşen) kıl” (449)// Mlk.Tr: “sert tüy, kıl” (257)// Moğ-Les: Kilgasu(n)/Hiyalgas(an) “kıl, kuyruk veya yele kılı, at kılı” (742).

Ƙınamak/Ƙıynamak (قينااماق-قينااماق) “ışkence etmek, acı vermek, eziyet etmek”// SG (1163), DLT (712): Kına-// CC: Kıyna-/Kına- (104)// Alt.Tr (111), Kzk.Tr (306), Krgz.Tr (468), Mlk.Tr

(263), Tatar.Tr (169), YUyg.Tr (239): Kıyna-// Moğ-Les: Kinu-/Hiyana-/Kina- “gizli bir kini olmak; bir kişinin ölümünü istemek” (748).

Kıymak (قىماق) “reva görmek, uygun görmek, uygun bulmak, kıymak, esirgemek; doğramak, kıymak”. Bk. SG (1166)// DLT: “kıymak, yanlamasına kesmek” (716)// Krgz.Tr: “kesmek; çarpık kesmek; acımamak” (463)// YUyg.Tr: “kıymak, kesmek; esirgememek” (239)// Moğ-Les: Kidu-/Hiyada-/Hay-/Hadu-/Hada- “kıymak, kesmek” (739/1405/1392).

Kıyak (قىياق) “çok küçük ve kuru ot, kuru ot kırıntısı”. Bk. SG (1167), BV (497, 674)// Krgz.Tr: “bir ot” (464)// YUyg.Tr: “bir tür yassı ot” (238)// Derleme: “bir çayır otu”// Moğ-Les: Kiyag/Hiag “ayrık otu” (740).

Kevzen/Küzen (كوزن-كوزن) “gelincik denen hayvan”// SG: Kevzen (كوزن) (1175)// DLT: Küzen “sıçan cinsinden bir hayvan” (759)// CC: Küzen “sansar” (130)// Krgz.Tr: Küzön “kokarca” (546)// YUyg.Tr: Küzen “kokarca” (214)// Moğ-Les: Kürene “kokarca, sansar” (798).

Gevürge (كاوركا-كورك) “kös, büyük davul”// AŞ (158a), SG (1175): Kevürge// DLT-Yazma: Köwrüg (241)// Moğ-Les: Kegürge/Kenggerge(n)/Hengereg/Hengergen/Kögerge/Höörög/Kögürge “tef, davul” (708/723/762).

Käkül (كاكل) “kâkül, perçem”. Bk. BR-Muin (1573)// Krgz.Tr: Kekil (225)// Krgz.Tr: Kökül (499)// YUyg.Tr: Köküle (204)// Moğ-Les: Ke/Kege(n) “kip, desen, örnek, model, kalıp; süs, bezeme; güzellik; güzel, hoş; süslü” (699); Kegül/Kekül/Kökül/Kökel “uzun saç, kâkül, saç örgüsü; at perçemi; kuş ibiği; at yelesi veya kuyruğu” (707/711/766/767).

Kepenek (كپنك) “keçeden yapılan bir üstlük, kepenek”. Bk. SG (1168)// Kzk.Tr: Kebenek (221)// Moğ-Les: Kebenek/Hevneg (700).

Köbenek (كوبنك) “Moğ. pamuk”. Bk. SG (1178)// Moğ-Les: Köbüng/Hövön(g)/Köbeng (757).

Kerc (گرچ) “bıçak”// SG: Kerç (1169)// BR-Muin: Kerc/Kirc/Kürç “karpuz veya kavun dilimi” (1614)// Trkm.Tr: Kerç “karpuz veya kavun dilimi” (403)// Moğ-Les: Kerçi- “kesmek, dilimlemek; kertmek” (725).

Gireit (گيراييت) “bir Türk boyunun adı”// SG: Gereit “bir Türk boyunun adı. Kara it’in değiştirilmiş biçimidir” (1169)// CT-Musevi: Kireyit (2047)// MGT-Temir: Kereit/Kereyit (271)// Moğ-Les: Keriye(n)/Kereen “karga, kuzgun” (730).

Görge/Körge (گوركه) “otağ duvarının çubukları; ev duvarına çeşitli kumaşlardan tutulan zar”; **Görge/Körge** (گوركا) “evde halı kenarlarına serilen keçe, kaskak işi, kilim vs.”; **Gerge/Kerge** (كركا) “alaçığın çevresini örten ağaçlar”// SG: Kerge “alaçığın çevresini örten ağaçlar” (1170); Kerek “Buḥārālılar dili: evin çatısı” (1169-1170); Körke “evde halı kenarlarına serilen keçe veya kaskak işi” (1190)// AŞ: Körge “otağ duvarının çubukları; ev duvarına çeşitli kumaşlardan tutulan zar” (167a)// DLT: Keregü “çadır” (704)// Kzk.Tr: Kerege “çadırdaki katlanıp açılabilen

kafes şeklindeki destek” (231); Kürke “kulübe, çadır” (260)// Krgz.Tr: Kerege “keçe evin duvarını oluşturan ağaç kafes” (441); Kürkö “kulübe, küçük oda” (541)// Moğ-Les: Ger “yurt, çadır, keçe çadır; yerleşim yeri; ev; kap, kılıf, kutu, kın” (603); Körkü “perde, tül” (777); Gürüge/Göröo “sepet işi, sepet örgüsü” (627).

Kèsek (کيساک) “kesek, iri toprak parçası; keselim”. Bk. SG (1227), AŞ (163a)// DLT: Kes/Kesek “bir şeyin parçası” (706)// Krgz.Tr: Kesek “parça; kesek” (442)// YUyg.Tr: Kèsek “parça; ham tuğla” (199)// Trkm.Tr: Kesek (404)// Moğ-Les: Keseg/Heseg “bölüm, dilim, parça, kısım” (731).

Gèzmek (گيزماک) “gezmek, dolaşmak”// SG (1222), AŞ (162b): Kèzmek// DLT (708), CC (101), Krgz.Tr (446), YUyg.Tr (196): Kez-// Trkm.Tr: Gez- (255)// Moğ-Les: Kerü-/Kere-/Kesü-/Kese- (731/733).

Gèzek (گيزاک) “gezme, dolaşma; bekçilik, gözcülük, koruma; bekçi, gözcü, koruyucu; sıra, nöbet, keşik”. Bk. SG (1225). SG'de Sİ'den verilen örnekte geçen bu sözcük Yezek olmalıdır. Bk. Sİ (180, 1979), Sİ-Özb (XXVII), Külliyyat-Yazma-TB (831), Külliyyat-Yazma1 (847)// **Gezek** (گيزاک) “sıra, keşik; tetanos hastalığı, sinir gerilmesi”. Bk. SG (1170-1171)// AŞ: Kezek “ākile (cüzam) hastalığı” (160a)// DLT: Kesek “bir şeyin parçası” (706); Kezik “nöbet, sıra; sıtma” (709)// BR-Muin: Gezek “soğuk almış, üşütmüş” (1812)// Alt.Tr: Kezek “bölüm, parça; süre” (107)// Krgz.Tr: Kezek “sıra, nöbet; zaman, an” (446); Kesik/Kezik “şiddetli sıtma; salgın hastalık; onulmaz hastalık” (443/447); Keşik “talih” (444)// Derleme: Gezek “keşik, sıra, nöbet”; Kesek “bölük, parça”// Moğ-Les: Keseg/Heseg “bölüm, dilim, parça, kısım; kısa süre; bazen” (731); Kesig/Heşig/Hişig “değişim, değişme, dönme; nöbetleşme, nöbet değiştirme; lütuf, iltifat; iyi şans; talihin iyiye dönmesi” (733); Kicig/Kecig “salgın hastalık, kıran” (755)// **Gizik** “Moğ. gezme”. Bk. FV (692: “gezme”)// Moğ-Les: Kesig/Heşig/Hişig “değişim, değişme, dönme; nöbetleşme, nöbet değiştirme; lütuf, iltifat; iyi şans; talihin iyiye dönmesi” (733); Kerülge/Kesülge “gezme, dolaşma” (731/734).

Gèzekçi (گيزاکچی) “bekçi, gözcü, nöbetçi, koruyucu”. Bk. SG (1225)// Krgz.Tr: Kezekçi “nöbetçi” (446)// Derleme: Gezekçi “sığır çobanı; seyyar satıcı”// Moğ-Les: Kesügeçi “gezin, dolaşan, serseri” (733).

Gence (گنجه) “yaşlılıkta doğan çocuk”. Bk. SG (1173)// Krgz.Tr (437), Derleme: Kence “en küçük çocuk”// YUyg.Tr: Kenci “küçük, sonuncu” (194)// Moğ-Les: Kence “kötü sonuç, yan etki; ikinci ürün; yaşlı ana babadan olan çocuk; zayıf çocuk” (724).

Könglek (گۆنگلاک) “Moğ. gömlek”. Bk. FV (692)// SG (1209), DLT (738): Könglek “gömlek”// YUyg.Tr: Köylek/Köynek (209)// Moğ-Les (MO): Kümlig “kadın gömleği” (792).

Kölge (گۆلگه) “gölge”. Bk. Azb.Tr (543), Derleme// **Kölege** (گۆلگه) “gölge”. Bk. AŞ (169a), SG (1203), CC (117), Trkm.Tr (420)// DLT: Köli- “gömülmek”; Kölik “gölge”; Kölige “koyu gölge” (736); Köşi- “örtmek, gizlemek” (741); Köşin-/Köşün- “gölgeye sığınmak”; Köşiğe

“küçük gölge”; Köşik “örtü” (742)// Krgz.Tr: Kölökö/Kölönğkö “gölge” (500); Köşögö “perde” (509)// YUyg.Tr: Kölenğke “gölge” (204); Köşüke “perde, örtü” (208)// Moğ-Les: Kösi-/Köşi- “önlemek, engellemek” (779); Kösig(e)/Höşig “perde; güneşlik; gölgelik” (780).

Gög (كوك) “gök, gökyüzü; mavi, gökyüzü rengi; yeşillik, ölenğ”// SG: Gög (1199)// DLT: Kök “kök; yeşillik; gök, gökyüzü; gök rengi” (734)// CC: Kök “kök; gök; mavi” (117)// Krgz.Tr: Kök “gök; mavi; yeşil (bitki); kır (at donu)” (498)// Azb.Tr: Göy “gök; mavi; yeşil; yeşillik” (393)// Moğ-Les: Köke/Höh “gök mavis; yeşil; kül rengi” (765).

Gögümtül (كوكومتول) “gögümsü, mavimsi”. Bk. SG (1201)// AŞ (169a), YUyg.Tr (204): Kökümtül// Trkm.Tr: Gögümtül (290)// Moğ-Les: Kökebtür (766).

Gögermek (گؤگرمک) “gövermek, yeşermek; gövertmek, morarmak”. Bk. SG (1196), Trkm.Tr (290)// AŞ: Köger- “gövermek” (169a)// DLT: Köker- “gögün renginde olmak” (734)// Krgz.Tr: Kögö- “gövermek, yeşillenmek, morlaşmak, filizlenmek” (497)// YUyg.Tr: Kökermek “yeşermek” (203)// Moğ-Les: Kökere-/Höhrö- “gövermek, yeşermek” (766).

Göngevün (گؤنگهون) “eşek (sığır) sineği, eğrice, bügelek, büve, gövem”. Bk. SG (1209)// **Gögeyin** (گؤگهين) “hayvanların kanını emen bir tür büyük sinek”. Bk. SG (1200)// DLT: Kökegün “gök sinek (et sineği)” (734)// Alt.Tr (120), Krgz.Tr (497): Kögöön “at sineği, bügelek”// Derleme: Gögeğen/Göğen “hayvanlara zarar veren gök renkli bir çeşit sinek ya da böcek”; Göven/Göveğen/Göveyen/Göveğın “sığırlara dadanan zar kanatlı bir çeşit sinek”; Güven/Güveğen/Güveyen/Güveyin “bügelek sineği”; Güğen “büyük sinek”// Moğ-Les: Köke “gök, mavi” (765); Kökeken “mavimsi” (766); Kedegene “at sineği” (703).

Köp (كۆپ) “çok, bol”. Bk. SG (1177), AŞ (164b), DLT (739), Krgz.Tr (505), YUyg.Tr (206)// Moğ-Les: Köbçi(n) “tam, bütün, hep, her şey” (755).

Köpülmek (كۆپولماق) “çoğalmak, artmak”. Bk. SG (1177)// Kzk.Tr: Köbey- (241)// Mlk.Tr: Köbel-/Köbey- (272)// YUyg.Tr: Köpeymek (206)// Trkm.Tr: Köpel- (422)// Derleme: Köpmek// Moğ-Les: Köbüre-/Küber- “büyümek, filiz vermek” (758).

Geviş “geviş, geviş getirme”; **Gövüş** (گؤۈش) “geviş”// SG: Kevş (1175)// DLT: Kew- “çiğneyip yutmamak”; Kewşe-/Kewşen- “geviş getirmek” (707/708)// Krgz.Tr: Kepşe-/Küyşö- “geviş getirmek” (440/545)// YUyg.Tr: Köyşimek “geviş getirmek” (209)// Azb.Tr: Gövşe- “geviş getirmek” (393)// Moğ-Les: Kebi-/Hive- “geviş getirmek, çiğnemek” (700).

Köprük (كۆپروك) “köprü”. Bk. SG (1178), AŞ (164b), DLT (739), YUyg.Tr (206)// Krgz.Tr: Köpürö (506)// Moğ-Les: Köbkelegür “asma köprü” (757); Kögerge/Höörög/Kögürge/ Kegürge “köprü” (762).

Güz “güz mevsimi”. Bk. SG (1194)// DLT (759), CC (130), Krgz.Tr (545), YUyg.Tr (214): Küz [~Moğ. Küreng “kestane rengi”?].

Kökelteş (کۆکلتناش) “süt kardeş”. Bk. AŞ (169a), SG (1200), King (200C/10), MU (T777a/18), MU-Külliyat-Yazma2 (572)// Kıpçak (TA.34a/3): Kökürdeş (157)// Krgz.Tr: Emçekteş (329)// Moğ-Les: Kökü(n)/Höh/Köke(n) “meme, yelin” (767).

Köpük (کۆپۆک) “su veya ağız köpüğü”. Bk. SG (1178), YUyg.Tr (206)// DLT: Köpük/Köpik (739)// Krgz.Tr: Köbük (496)// Moğ-Les: Köbkey-/Köbkelce- “kabarmak, köpürmek” (757); Köbüre-/Küber- “büyümek, filiz vermek” (758); Köge-/Höö-/Köger-/Kögere-/Höörö-/Kögeri- “köpürmek” (760/762); Kögesü(n)/Höös(ön) “köpük” (763).

Kübün (کۆبون) “Moğ. erkek çocuğu, oğlan”. Bk. SG (1178)// Moğ-Les: Kübegün/Hüvüün/Keü/Küü/Hüü (783/735).

Köbe (کۆبه) “giysinin kenar baskısı”. Bk. SG (1178), Derleme// Kzk.Tr: Köbe “bir şeyin kenarı” (241)// Krgz.Tr: Köbö “eteğe dikilen parça” (496)// Moğ-Les: Köbege(n)/Hövöö(n)/Köbüge “kıy, kenar; etek kenarı, dantel, giysinin kenar baskısı; sahil” (756).

Kül kümek (کۆل کۆمک) “gök rengi, mavi”// AŞ: گۆمگۆک “gömgök” (169b)// SG: Göğ gömek (کۆک کوماک) “gömgök” (1200)// Külliyat-Yazma-TB (671): گۆل کۆمک (/l/ harfi daha sonradan /k/ yapılmış)// LM (323/R243b, 3020), LM-Özb (XXXIII), Külliyat-Yazma1 (682), Hamse-Taşbasma (142): گۆل کۆمک// Şemsiyev: Kül kümek “çukurlara yağmurdan toplanan su” (321)// Kadri: Kül kömek etmek “kırıp dökmek, parçalamak” (IV/198)// Trkm.Tr: Külçümek “kül rengi” (428)// Moğ-Les: Kökemdüg/Höhömdög “masmavi, gök rengi” (766).

Götermek (گۆتارماک) “almak, kaldırmak; [götürmek, kapmak, çalmak]”// SG (1180), AŞ (165a): Kötermek “almak, kaldırmak”// DLT: Kötür- “kaldırmak” (742)// CC: Kötür-/Köter- “kaldırmak; alıp götürmek” (122)// Krgz.Tr: Kötör- “kaldırmak” (510)// YUyg.Tr: Köter- “kaldırmak” (208)// Trkm.Tr: Göter- “kaldırmak; taşımak; almak, kapmak, tutmak” (297)// Moğ-Les: Kötül-/Kötel- “kılavuzluk etmek; yönetmek” (781).

Kötöl (کۆتۆل) “yedek at”. Bk. AŞ (165a), SG (1181)// Moğ-Les: Kötül/Kötöl “destekli kılavuz, yedekçi; at bakıcısı”; Kötüçi/Köteçi/Hötöç “kılavuz; at bakıcısı, seyis” (781); Kötülçi/Hötölç “kılavuz” (782).

Ketevül (کۆتەۋۆل)/**Kötevül** (کۆتەۋۆل) “kale bekçisi, kale muhafızı, dizdar”// SG: Ketevül/Kütevül/Kütval (1168/1180/1181)// Arat-Babür: Kütval (692)// BR-Muin: Kütvāl (1721)// Moğ-Les: Kebte- “yatmak, uzanmak” (701); Kebtegöl (GT) “gece bekçisi, gece nöbetçisi, gece muhafızı”; Kebtegüd “Cengiz Han'ın gece muhafızları” (702); Gete- “sinerek yaklaşmak; izlemek, gözetlemek, pusuya yatmak, casusluk etmek” (607); Hota(n)/Hot “şehir, köy, kasaba; duvar, çit, çevrili yer; kale, şehir duvarı, hisar, sur” (1500).

Güc (گۆچ) “güç”. Bk. AŞ (/g/ ile) (165a)// SG (1182), DLT (753), CC (127), Krgz.Tr (534), YUyg.Tr (210): Küç// Moğ-Les: Küçü(n)/Hüç(in) (784).

Köç “göç, göç etme”. Bk. SG (1182-1183), DLT (733), Krgz.Tr (496), YUyg.Tr (202)// Moğ-Les: Köske/Hösög/Kösge/Kösüg “taşırma, ulaştırma; binek hayvanı; yolcu eşyası” (781).

Kök (کوک) “saz ahengi”. Bk. SG (1199), AŞ (168a)// DLT: Küg “şarkıda nağme; şiirin ölçüsü” (754/755)// Hak.Tr: Kög “şarkı; şenlik, neşe” (260)// Krgz.Tr: Küü “melodi, nağme, hava” (543)// YUyg.Tr: Küy “melodi, ahenk” (213)// Moğ-Les: Kög “nağme, melodi, ahenk, müzik” (760).

Köklenmek (کۆکلانماک) “saz kurulmak, köklenmek”. Bk. SG (1199)// AŞ: Kökle- “saz çalmak” (168a)// DLT: Kügle- “şarkı söylemek ve nağme çıkarmak” (755)// Kzk.Tr: Küyle- “akort etmek” (255)// YUyg.Tr: Küylimek “şarkı söylemek” (214)// Moğ-Les: Kögle- “müzik çalmak, nağme çıkarmak” (763).

Kürçek (کُورچک) “gemi küreği”. Bk. AŞ (167a)// Hak.Tr: Kürcek (278)// YUyg.Tr: Gücek/Gürcek/Kürek (136/138/212)// Moğ-Les: Kürce “kürek, bel” (802).

Kürek (کُورک) “bir ucu yassı uzun ağaç, kürek”. Bk. SG (1189), CC (128), Kzk.Tr (260), YUyg.Tr (212)// DLT: Kürgek (757)// Moğ-Les: Kürce (802).

Gürüng (کُورُنک-کُورُونک) “danışmak için toplanan insan topluluğu”// Trkm.Tr: “konuşma, sohbet; söylenti, rivayet” (322)// **Gürin** (کُورِن) “insan topluluğu, kalabalık, ordu yığını; ordunun oluşturduğu halka; Horāsān'da Ebīverd'e bağlı bir yer adı; [kızıla çalan at donu]”// SG: Küren “insan topluluğu, kalabalık, ordu yığını; ordunun oluşturduğu halka; Horāsān'da Ebīverd'e bağlı bir yer adı”; Kürenğ “kızıla çalan at donu” (1191)// Krgz.Tr: Kürönğ “koyu al (at donu)” (541)// YUyg.Tr: Kürenğ “yanık renk; kahve rengi”; Küre “avlu; sur ile çevrilmiş şehir” (212)// Derleme: Küren “odun yığını; hayvan sürüsü; kızılçık; doru at; alnında beyaz lekesi olan sarı renkli at; pekmez kaynatma kazanı”; Küre “odun yığını”// Moğ-Les: Küren/Kürenğ/Kürin “kızıl, kestane rengi” (798); Gür/Güre “insan kalabalığı; süvarî” (625); Gürün/Güren “halk, ulus, ülke” (627); Küriye(n) “çit ya da duvarla çevrili yer, avlu, bahçe; sınır; bölge; sargı, kuşak, kuşatılmış veya sarılı her şey” (799).

Kiryās (کِرِياس) “evin eşiği ve geçeneği”. Bk. SG (1437), SG (838), LT (17, 37)// AŞ (162a), NS (102b): “ev avlusu”// BR-Muin: “padişahın veya bir büyüğün kapısı, eşiği; saray, köşk; sultanların veya emirlerin halvethanesi; yukarı kattaki ayakyolu; avlu; Ar. yukarı kattaki oda” (1632)// Doerfer: Kiryes “Moğ. padok” (330)// Moğ-Les: Küriye(n) “harım, çit ya da duvarla çevrili yer, avlu, bahçe; sınır; bölge; sargı, kuşak, kuşatılmış veya sarılı her şey” (799).

Gömrek (گومراک) “yan, böğür”. Bk. AŞ (/k/ ile) (170b)// Moğ-Les: Kömüri-/Kömeri-/Hömrö- “alt üst olmak, ters dönmek” (772).

Gömek (گوماک) “boğazın çıkıntısı; gömelim”; **Kömek** “yardım; [yardımcı]; ense”// SG: Gömek “damak”; Kömek “yardım; yardımcı” (1206)// AŞ: Kömek “ense; yardım; yardımcı” (170a)// FL: Kömgey “damak” (31)// Şemsiyev: Kömek “damak” (326)// Kzk.Tr: Kömey/Kömekey

“boğaz, gırtlak, yutak”; Kömek “yardım” (246)// Krgz.Tr: Kömök “yardım” (501)// YUyg.Tr: Kömek “yardım” (204)// Moğ-Les: Kögemey/Kömeý “yutak, boğaz, boyun” (761).

Körük (گوروک) “demirci körüğü”. Bk. SG (1191), DLT (741), CC (121), Krgz.Tr (508), YUyg.Tr (207)// Moğ-Les: Kögerge/Höörög/Kögürge/Kegürge (762).

Köşkek/Köşek/Köşelek (کوشک-کوشک-کوشلک) “bir yaşındaki deve yavrusu”// SG: Köşek/Köşelek (1195)// Trkm.Tr: Köşek (424)// Derleme: Köşek/Köçek/Köşkek// Moğ-Les: Gölüge/Gölige/Gölög “köpek veya kedi yavrusu; filiz; fide; tomurcuk; ham, olgunlaşmamış” (617).

Kükremek/Kükreşmek (کوکراماک-کوکراشماک) “kükremek, gürlemek”. Bk. SG (1196), DLT (735)// CC: Kükremek (117)// Kzk.Tr: Küküre- (260)// Krgz.Tr: Kükürö- (541)// Mlk.Tr: Küküre- (286)// Trkm.Tr: Kükre- (428)// Moğ-Les: Küküre-/Hühre- (800).

Gögüs (گوکوس) “gögüs”// SG: Kökrek/Köks/Köküs (1200)// DLT: Kögüz (734)// CC: Kögüs/Kövüs (116)// YUyg.Tr: Kökse/Kökrek (204)// Trkm.Tr: Gövüs (300)// Moğ-Les: Kökü(n)/Höh/Köke(n) “meme” (767).

Gögrek (گوکراک) “ciğer; göğüs”// AŞ: Kögrek “ciğer; göğüs” (168b)// SG (1200), YUyg.Tr (204): Kökrek “gögüs”// Krgz.Tr: Kökürök “gögüs” (499)// Derleme: Kökrek “gögüs, bağır”// Moğ-Les: Kögerge/Höörög “akciğer” (762).

Kögsün/Köğsün (گوکسون-گوکشون) “Moğ. yaşlı”// SG: Kökşün (1200)// Moğ-Les: Kögsin/Höğsin (764).

Küken (کوکن) “Moğ. kız”. Bk. SG (1201)// King: Hükin “bakire kız” (202C/13)// Moğ-Les: Keüken/Kegüken/Hüühen “çocuk, bebek; kız, bakire; genç kız” (735).

Kökür (گوکور) “Kāşgar dilinde: ibrik, su kabı”. Bk. SG (1201), King (280, 204B/21)// Moğ-Les: Kökügür/Köküür “sıvı için kullanılan deri çanta, tulum” (767).

Gölük (گولوک) “gölük, yük taşıyan ve binilen hayvan”// SG (1204), DLT (736), Krgz.Tr (501): Kölük// Kzk.Tr: Kölik (246)// Moğ-Les: Kölge(n)/Hölög “binek hayvanı veya diğer taşıma araçları” (770); Kölüg/Hölög/Külüg “güçlü ve çabuk at” (771/792).

Gemirse (گیمیرسه) “kemirse”// **Gömürmek** (گومورماک) “kemirmek”. Bk. SG (1205), MU (T775b/26)// AŞ: Kömür- (170a)// DLT: Kemür- (703)// CC (96), Krgz.Tr (436), YUyg.Tr (198): Kemir-// Trkm.Tr: Gemir- (249)// Moğ-Les: Kemeli-/Kemele-/Hemle- (719).

Gömük (گوموک) “kemik”. Bk. SG (1207), Arat-Babür (481, Yıl.932/H275b), TB (192, H275b/11), Derleme// Kzk.Tr: Kemik “kemiğin kemirilebilir etli yeri” (228)// Moğ-Les: Kemi/Him “kemik iliği” (720).

Gömlüdürük (گۆمولدوروک) “[Rüm Tr.] deve veya at göğüslüğü, gömlüdürük”. Bk. SG (1207)// DLT: Kömlüdürük (737)// CC: Kömlüdürük (117)// Krgz.Tr: Kömlüdürük (501)// Moğ-Les: Kömlüdürge(n)/Hömlödrög (772).

Küreken (كُورَكَان) “damat, güveyi; Emîr Tëmür'ün lakabı; Tëmür Han neslinden bir kimsenin Çengiz Han soyundan kız alması halinde ona verilen lakap; padişah soyundan olup iki padişah kızını alan kimseye verilen lakap; bir han kızı veya han oğlundan olup hakan kızını alan şehzade”. Bk. AŞ (165b), SG (1190), Azb.Tr (550), Derleme// Moğ-Les: Kürgen [~Tr. Küdegü. Bk. DLT (754)] (799).

Köy (كُؤى) “köy, küçük kasaba”. Derleme: Köy/Küy// Moğ-Les: Küy/Hüy “aile, boy, soy; on evlik ufak köy; toplanma yeri; kalabalık” (787); Ködege(n)/Hödöö(n) “kır, ova, açık bozkır; kırsal alan” (758).

Künğrenmek (كُونْكَرَانَمَاك) “homurdamak, öfkeden söylenmek”. Bk. AŞ (170b), SG (1207), DLT (756)// Kzk.Tr: Künğiren- “ağlamak, sızlamak”; Künğkilde- “homurdamak, söylenmek” (259)// Krgz.Tr: Künğgürö-/Künğgürön- “boğuk sesle mırıldanmak” (539)// Trkm.Tr: Hünğürde- (358)// Derleme: Gümrenmek/Gümürdenmek// Moğ-Les: Künngine-/Hüngene-/Küngene- “derin ses çıkarmak” (795).

Gün (گُون) “güneş; gün; Oğuz Han bin Kara Han bin Moğul Han'ın oğlunun adı”. Bk. SG (1208), Trkm.Tr (319)// DLT (756), CC (127-128), Krgz.Tr (537), YUyg.Tr (211-212): Kün “gün; güneş”// Moğ-Les: Gegege(n)/Gege(n) “gün ışığı; sabahın gün ışığı, tan; aydınlık” (596).

Gön “gön, işlenmiş deri”. Bk. SG (1208), Trkm.Tr (291)// DLT (737), Krgz.Tr (502), YUyg.Tr (205): Kön// Moğ-Les: Köm (772).

Köndelen (كُونْدَالَان) “eğri, çarpık, ters yön, sapa yol”. Bk. SG (1209), TB-Yazma-H (Yıl.902/39a), Derleme// BR-Muin: Kündelân/Kendülân “bir tür çadır. Bazılarına göre Türkçedir” (1706)// Özb.Tr.İzahlı: Köndälânğ “enine” (I/417)// YUyg.Tr: Köndilenğ “enine” (205)// Moğ-Les: Köndelen/Köndülen “çapraz; yatay; tuhaf; kenar” (774).

Kündük (كُونْدُوك) “ibrik, su kabı”. Bk. SG (1209), Trkm.Tr (429)// BR-Muin: Kendü/Kündü/Kündük “tahıl koymak için kullanılan topraktan yapılmış küp” (1707/1708)// DLT: Kendüg “yarım küp; tekne” (703)// Moğ-Les: Hundaga(n) “kadeh, içki bardağı” (1521).

Kökenek (كُوكَانَاك) “doğanı benzer bir avcı kuş”; **Köykenek** (كُؤِيكَانَاك) “atmacaya benzer bir avcı kuş”// SG: Kökenek/Köykenek “doğanı benzer bir avcı kuş. Rûmiye moymul der” (1199-1200)// DLT: Közkünek (744)// BR-TDK: Küken/Kükenek “baykuş” (459)// Hak.Tr: Köykenek “bozdoğan” (270)// Alt.Tr: Küygenek “aladoğan” (130)// Kzk.Tr: Küykentay “bozdoğan” (255); Kökek “guguk kuşu” (243)// Krgz.Tr: Küykö “şahin (falco tinnunculus, kerkenez)” (544)// Özb.Tr.İzahlı: Kökântay (I/413)// YUyg.Tr: Kökentay/Kökének “bozdoğan” (203); Kürgenek “moymul kuşu” (213)// Tr.Tr: Kerkenez “kartal türünden bir kuş”// Derleme: Kerkenek “delice

de denilen yırtıcı bir kuş”; Kelkenez “beyaz siyah, alaca renkli yırtıcı bir kuş, akbaba”; Gergenek/Gergenez “atmacaya benzer bir çeşit kuş”// Moğ-Les: Kökege/Köküğe/Kökey/Kökegükey “guguk kuşu” (766).

Köynük/Köynek (کۆینوک-کۆیناک) “içine deve sütü sağılan deriden kap”// SG: Köynek (1213)// DLT: Könek “deriden yapılan su kabı” (738)// Krgz.Tr: Könök “içine deve sütü sağılan gerdel” (504)// Trkm.Tr-Hamzayev: Könek// Moğ-Les: Könüg/Köneg/Hönög “kova” (776).

Kiş (کیش) “derisinden kürk yapılan bir hayvan, samur; sadak, okluk, kuburluk”. Bk. SG (1228), DLT (723), BR-Muin (1755)// CC (100), Mlk.Tr (256): Keş “ok kabı, sadak”// CC (112), Krgz.Tr (475): Kiş “samur”// Moğ-Les: Erkis/Erhes “erkek samur” (526); Ebsigis/Evşges “dişi samur” (460); Keseneg/Hesneg/Kiseneg “sırtta taşınan bir çeşit okluk” (732).

Gicge (گیجگا) “ense; arka kola konuşlandırılan ordu”. Bk. AŞ (161b), SG (1218), FK (64, 64/7)// Krgz.Tr: Kejege “ense” (222)// Krgz.Tr: Kecige “ense; atın kulağının arkasındaki kayış” (428)// King: Gecge (198C/3)// Moğ-Les: Gecige/Gezeg “ense, boynun ense kısmı; örgü, saç örgüsü, at kuyruğu; saç” (608)// **Gicge** “pusu yeri”. Bk. NS (101b: “arka; pus yeri”).

Kičik “küçük”. Bk. SG (1218), AŞ (161b), DLT (719), YUyg.Tr (199), Azb.Tr (532)// CC (105), Trkm.Tr (409): Kiçi// Krgz.Tr: Kičüü (472)// Moğ-Les: Cicig (1644).

Gèyme (گیما) “giyme, giyim”// SG: Kèy- (1175)// AŞ: Gèy- (163a)// DLT: Ket-/Keđ- (707)// CC: Key-/Kiy- (101)// Krgz.Tr (475), YUyg.Tr (201): Kiy-// Trkm.Tr: Gey- (254)// Moğ-Les: Kedür- (705).

Gèyim (گییم) “giyim, giysi; zırh, savaş giysisi”. Bk. SG (1236)// Krgz.Tr (475), YUyg.Tr (201): Kiyim “giyim”// **Gèçim** (گیچیم) “at zırhı”. Bk. SG (1219)// Tarama: Geçim/Kecim/Keçim “savaşta atların ve insanların giydiği zırh” (132)// BR-Muin: Kecim/Kecin “savaşta atların ve insanların giydiği zırh” (1599)// Moğ-Les: Kecim [~Tr. Kedim] “eyer kumaşı, keçe” (737).

Kız (کیز) “keçe”. Bk. AŞ (162b), SG (1225)// DLT: Kidiz/Kidiz (719)// CC, Krgz.Tr (476): Kiyiz// YUyg.Tr: Kigiz (199)// Moğ-Les: Kebis/Hivs(en) “kilim, keçe” (701); Ködüsü(n)/Ködös “koyun derisi” (760).

Kir (کیر) “kir; irin”. Bk. SG (1222), DLT (721), CC (111), Kzk.Tr (263), YUyg.Tr (200)// Moğ-Les: Gkir/Kir (615).

Kirlenmek (کیرلنماک) “kirlenmek; irinlenmek”. Bk. SG (1222), DLT (722), Kzk.Tr (264), YUyg.Tr (200)// Moğ-Les: Gkirte-/Hirte-/Kirte- (615/752).

Girek (گیراک) “gerek, lazım”// SG (1222), YUyg.Tr (198): Kèrek// DLT (704), CC (98), Krgz.Tr (441): Kerek// Trkm.Tr: Gerek (253)// Moğ-Les: Kereg/Hereg (726).

Kibi (کیبی) “gibi. Benzetme edatı”. Bk. SG (1214), DLT-Yazma (494), CC (104)// YUyg.Tr: Kebi (192)// Moğ-Les: Keb/Hev “kip, kalıp, örnek, biçim; düzen” (699).

Kim (کیم) “ki; kim”. Bk. SG (1233), CC (105-111)// DLT (720), Krgz.Tr (472), YUyg.Tr (199): Kim “kim”// Alt.Tr: Kem “kim” (104)// Moğ-Les: Ken/Hen “kim, hangisi” (723).

Kèskületmek (گیسکولاتماک) “kestirmek, boğazlatmak”. Bk. AŞ (163a), SG (1226)// DLT: Kesgü “kesmeye yarar alet” (706)// Kzk.Tr: Keskile-/Kesekte- “kesmek, doğramak, dilimlemek” (233)// Moğ-Les: Kesegle- “kesmek, kırmak, parçalamak” (732).

Kişen (کیشان) “zincir, keşen”. Bk. SG (1228), YUyg.Tr (200)// DLT: Kişe- “bağlamak, kösteklemek”; Kişen “köstek” (723)// Krgz.Tr: “köstek, bukağı” (475)// Moğ-Les: Ginci/Ginj(in) “zincir, kelepçe” (613).

Gègirmek (گیگيرماک) “geğirmek”. Bk. SG (1230)// DLT: Kegir-/Kigir- (700)// CC (95), Krgz.Tr (431): Kekir-// YUyg.Tr: Kèkirmek (197)// Trkm.Tr: Gägir- (244)// Moğ-Les: Kekere-/Hehre (711).

Kiyin (کین) “arka, art, sonra”. Bk. SG (1236), AŞ (160b), Krgz.Tr (475)// DLT: Kidin/Kiđin “sonra; geride, arkada olan” (719)// YUyg.Tr: Kèyin “sonra; arka, geri” (199)// Moğ-Les: Gecige/Gezeg “ense, boynun ense kısmı; örgü, saç örgüsü, at kuyruğu; saç” (608); Gede “ense, boynun arkası, kafanın arkası” (593); Gedeng/Geden “geriye bükük” (594).

Kiyir (کیر) “arka, art, sonra”. Bk. SG (1236), Sİ-Külliyat-Yazma-TB (836); FŞ (483, LII/2), FŞ-Özb (LII), Külliyat-Yazma-TB (598), Külliyat-Yazma1 (609)// Derleme: Keyir “başka”// Moğ-Les: Gedeger/Gedger “geriye eğilmiş”; Gedergüü/Gederge(n)/Gedreg “geriye, geriye doğru” (594).

Gèndik/Kindik (گندیک-کندیک) “göbek”// SG (1234), CC (111), Krgz.Tr (472), YUyg.Tr (200), Derleme: Kindik// Moğ-Les: Gedesü(n)/Kegeli/Küy/Hüy/Küysü(n)/Küylsü(n) (595/706/787/788).

Keybür (گیبر) “ok temreni”// AŞ: Keybür “yassı ok temreni” (161a)// SG: Keybür/Keymür “avlamaya yarar bir tür büyük temren; bu tür temreni taşıyan ok” (1176); Geybür “bir tür büyük temren: gey ‘kartal’ + бүр ‘kesici’; ok” (1440)// BR-TDK: Geybür “bir tür yassı ok temreni. Türkçesi: kesme” (284)// Zanaat Terimleri Sözlüğü: Keybir “demir üzerinde oluk açan küt ağızlı keski (İlyaslı-Uşak)”// Moğ-Les: Keybür “uzun mesafeler için kullanılan bir ok çeşidi” (709); Haymugur/Haymur “uzun menzilli ok; ince ve küçük başlı hızlı ok” (1407).

Kühe “zırh, savaş giysisi”. Bk. SG (1438), Sİ (473, 6357), MU (T777b/5)// DLT-Yazma: Kübe yarık “demirden zırh” (540)// CC: Kübe “örme zırh” (126)// Krgz.Tr: Kübö “cebe” (533)// Mlk.Tr: Kübe “zırh” (286)// Moğ-Les: Köge/Höo “zincirden zırh, zırh zinciri” (760).

La (لا) “eyvah!, heyhat!, yazık!; Moğ. pekiştirme edatı”// SG: “eyvah!, heyhat!, yazık!; pekiştirme edatı” (1237)// AŞ: “hayıf!, yazık!” (172a)// DLT: “işin bittiğini gösteren bir pekiştirici” (760)// Tatar.Tr: La/Le “elbette, tabii ki; şart veya emir kiplerinde pekiştirici söz

(aman ha); şüphe anlamını pekiştirici söz (yoksa)” (181/182)// YUyg.Tr: “vurgu, tekit anlamı veren ek” (252)// Moğ-Les: Da/De “pekiştirici ünlem edatı” (335).

Laçın (لاچين) “şahin; Türklerde bir boy adı”. Bk. SG (1237), DLT (760), Tatar.Tr (181), YUyg.Tr (252), Trkm.Tr (432)// Krgz.Tr: İlaaçın (351)// Derleme: “doğan; kartal; atmaca”// Moğ-Les: Naçi(n)/Naç (868).

Laba (لَبَا) “Moğ. şeyh, mürşit”. Bk. SG (1238)// Moğ-Les: Blama/Lam “lama, rahip” (172).

Labaşak (لَبَاشاق) “Moğ. kaftan, hırka”. Bk. SG (1238)// Moğ-Les: Nabsa “giysi” (867).

Luy (لُوى) “Moğ. timsah; balina; balık burcu; Türk takviminde bir yıl adı”. Bk. SG (1240), NS (190b)// DLT: Lu/Neg “timsah” (760)// Özb.Tr.Alt: Lāqqā “yırtıcı bir balık” (353)// Azb.Tr.İzahlı: Naqqa “yırtıcı bir balık” (III/452)// Moğ-Les: Nug/Nag (Çin. Lung) “ejderha” (824).

Manğalay/Manğlay (منڭالاي-منڭلاي) “alın; öncü kolu, askerlerin öncüsü”// SG: Manğlay/Manğlay (1246)// **Manğlay** (مانڭلاي) “alın”. Bk. SG (1246), YUyg.Tr (261)// AŞ: Manğla (173b)// Krgz.Tr: Manğday (552)// Derleme: Mangalay/Mangılay// Moğ-Les: Manglay/Manlay/Mangnay “alın; yüz, beniz; ön taraf, öncü kolu; başkan; ilk, ileri, ulu” (823).

Maktamak (ماقتاماق) “övmek”. Bk. SG (1242), CC (131), Kzk.Tr (364), Krgz.Tr (550)// YUyg.Tr: Maxtimak (260)// Moğ-Les: Magta- (812).

Makta (ماقتا) “övgü”. Bk. SG (1243)// Kzk.Tr: Maqtav (365)// Krgz.Tr: Maktoo (550)// Mlk.Tr: Mahtav (291)// YUyg.Tr: Maxtaş (260)// Trkm.Tr: Magtañç (443)// Moğ-Les: Magtagal/Magtal/Magtalga (813).

Mayruk (مايروق) “ayağı eğri, ayağı sakat”. Bk. SG (1247)// AŞ: “eğri, ayıplı” (174a)// DLT: Maygak “paytak kimse” (762)// Kıpçak (TZ): Mayruk “seyrek ve eğri dişli olan” (178)// Alt.Tr: Mayrık “eğri; çarpık; eğri ayaklı” (133)// Krgz.Tr: Maymak “eğri bacaklı” (558); Mayrık “yamuk; ezik; eğri bacaklı” (559)// YUyg.Tr: Maymak/Maytuğ “eğri bacaklı, paytak” (263)// Trkm.Tr: Mayır- “sakat etmek” (449); Maymık “eğri”; Mayrık “yorgun”; Maytık “topal, aksak” (450)// Moğ-Les: Mayga “çarpık bacaklı” (816); Mayrag “sadece birkaç dişi kalmış, dişsiz; kör bıçak; yıpranmış köşe”; Maymagar “sarsak yürüyüşlü” (817); Muruy “buruk, eğri; yamuk” (863).

Mergen (مرگن) “nişancı, tüfekçi”. Bk. SG (1241), Krgz.Tr (563), YUyg.Tr (267), Trkm.Tr (455), Moğ-Les (839).

Maral (مارال) “dişi ceylan, maral”. Bk. SG (1242), AŞ (173a), Kzk.Tr (368), YUyg.Tr (261), Trkm.Tr (446), Moğ-Les (826).

Meriv (مَرِيو) “Moğ. zafer kutlamasında söylenen bir söz”. Bk. SG (1242), Vassaf (136)// Alt.Tr: Mör “zafer”; Mörgü “dua”; Möryö “zafer getiren sonuç; yarışma; ödül” (136)// Moğ-Les: Mörgü-/Mörgö- “ibadet etmek” (858); Möryü “ödül; tartışma” (859).

Mandu/Mundu (مَندو-مُوندو) “düşmanın geçmesini engellemek amacıyla ordu hendeğinin çevresine döşenen mızrak biçimindeki kazıklar; av tuzağındaki kazıklar”. Bk. NS (110a)// AŞ (175b), SG (1253-1254): Mundu// Moğ-Les: Bagana “direk, kazık” (107); Baganatu “direkli, kazıklı” (108).

Möcene (مَوَجَنه) “badem veya kayısı gibi meyvelerin çekirdeğinin içi”. Bk. SG (1247)// Moğ-Les: Çöme/Çömü “çekirdek” (323).

Müçe (مُوجَه) “divanla ilgili bir iş, divanda bir rütbe”. Bk. SG (1247)// Krgz.Tr: Müçö “bedenin bir kısmı, uzuv; üye” (578)// YUyg.Tr: Müçe “üye, aza” (280)// Moğ-Les: Möçe/Möç/Möçi “üye, dal, vücut dalı; kol veya bacak” (850); Müce “memur; üye” (866).

Muz (مُوز) “buz”. Bk. SG (1247), AŞ (177a), Krgz.Tr (577), YUyg.Tr (280)// DLT (605), CC (43): Buz// Moğ-Les: Möcü(n)/Mös(ön)/Mölsü(n) (860).

Mösün (مُوسون) “Moğ. buz”. Bk. SG (1247), Moğ-Les (860).

Möldür (مُولدور) “dolu yağışı”. Bk. SG (1248)// AŞ (176b), BL (77b): “çiy, kırağı”// YUyg.Tr: Möldür “1. dolu; 2. şeffaf, saydam, temiz” (276)// Alt.Tr (136), Krgz.Tr (572), Moğ-Les (855): Möndür “dolu”.

Kul (قُول) “kul”. Bk. SG (1126), DLT (745), CC (124), Krgz.Tr (516), YUyg.Tr (247)// Moğ-Les: Bogul/Bool “köle, esir” (178).

Muğul/Moğul (مُوغُول-مُغُول) “Alanca bin Göyük Han'ın oğlunun adı. [İlki Moğul Han ve sonu İlhan olmak üzere] onlardan dokuz kişi padişahlık yaptı”. Bk. SG (1248), ŞT (T70a/2)// YUyg.Tr: Munğgöl “Moğol” (279)// MGT-Temir: Manghol “Moğol” (271)// Moğ-Les: Monggul/Mongol “Moğol” (848).

Muğulçın (مُوغُولچين) “Moğul renkli, beyaz”. Bk. SG (1248), VA-Külliyat-Yazma2 (755)// MGT-Temir: Mangholcin “Moğol” (271).

Munğlanmak/Munğaymak (مُونْكَلَانْمَاق-مُونْكَايْمَاق) “tasalanmak, üzölmek”. Bk. SG (1248), MU (T775b/22-24), MU-Külliyat-Yazma2 (569)// DLT: Munğad- (765)// Kzk.Tr: Munğ-/Munğdan-/Munğay- (387)// Özb.Tr.İzahlı: Munğäy- “üzölmek” (I/481)// YUyg.Tr: Munğlanmak (279)// Moğ-Les: Mungda-/Munda-/Mungdani-/Mungla- (861/862).

Müç (مُوج) “eklem kemiğı, aşık kemiğı”// Dehhuda: Müç (مُچ) “Fa. bilek”// Krgz.Tr: Müçö “bedenin bir kısmı, uzuv, organ, aza; üye” (578)// Moğ-Les: Möçe/Möç/Möçi “üye, dal, vücut dalı; kol veya bacak” (850).

Muri (مورى) “delik; baca; su yolu, ark; oluk; boru”. Bk. AŞ (177b)// SG: “su yolu, ark; sakı oluk” (1247)// BR-Muin: Mürī “yer altından geçen su yolu; su borusu; oluk” (2050)// DLT: Buri “tahta su oluğu” (602)// Kzk.Tr: Murja “baca” (388)// Krgz.Tr: Mor “baca” (570)// Mlk.Tr: Bırgı “boru” (121)// Özb.Tr: Mori “baca” (57)// YUyg.Tr: Mora “boru, baca” (275)// Trkm.Tr: Mori “baca” (462)// Moğ-Les: Mör “yol, patika, çıkır, iz” (856).

Müri “omuz başı”. Bk. SG (1247)// Krgz.Tr: Mürü (580)// YUyg.Tr: Müre (282)// Moğ-Les: Möri (858).

Möngü (مُونْغُو) “Moğ. bengi, ölümsüz, sonsuz, sürekli; İskender savaşında Dārā'nın tarafında olan bir kişinin adı; Tolı Han bin Çengiz Han'ın oğlunun adı. Haṭā ülkesinde padişahlık yapan bu kişi, Menḡü Kaan adıyla da bilinir”. Bk. SG (1254)// DLT: Menḡgü (763)// CC: Mengü/Mengi (133)// Hak.Tr: Möge/Mögi/Mügü/Mükü (300/302)// Krgz.Tr: Menḡgi (562)// YUyg.Tr: Menḡgü (267)// Moğ-Les: Möngke/Mönh (855).

Munḡramak/Munḡraşmak/Munḡraymak/Munḡurgamak (مُونْكَرَامَاق-مُونْكَرَاشْمَاق-مُونْكَرَايْمَاق-مُونْكَرَاغْمَاق) “inlemek”// AŞ: Munḡra-/Munḡran-/Munḡurga- “inlemek, melemek” (176a/177a)// SG: Munḡ-ramak/Munḡ-raşmak/Munḡ-raymak/Munḡ-urgamak “insan inlemek. Hayvan için Maḡramak kullanılır” (1249)// BL: Münḡreşmek “dertleşmek” (77a)// Şemsiyev: Münḡelmek/Münḡgreymek “kaygılanmak, üzülmek”; Münḡremek/Münḡreşmek “kaygılı inlemek, kaygılı ağlamak” (414)// DLT: Münḡre-/Münḡreş- “böğürmek” (766)// CC: Munḡra- “kükremek, bağırarak, böğürmek” (134)// Kzk.Tr: Mönḡire- “böğürmek” (385)// Mlk.Tr: Mangıra- “melemek”; Mönḡürde-/Münḡürde-/Münḡüre- “böğürmek” (293/301/304)// YUyg.Tr: Merimek/Mörimek “melemek” (268/276)// Özb.Tr.İzahlı: Münḡräy-/Munḡäy- “üzülmek” (I/479/481)// Özb.Tr.Gültekin: Maḡrä- “melemek”; Moḡrä- “böğürmek” (135/145)// Trkm.Tr: Mönḡnḡür- “böğürmek, anırmak” (463)// Moğ-Les: Mögere-/Mööre-/Mögeri- “böğürmek” (852).

Mönḡen (مُونْكَان) “Moğ. gümüş”. Bk. SG (1254)// Moğ-Les: Mönḡgü(n)/Mönḡö(n) (855).

Munuḡan (مُونُوغَان) “çok yaşlı, bunak”. Bk. SG (1255)// Moğ-Les: Mohu-/Moho- “zayıflamak, yorulmak”; Mohuga/Mohoo “bitmiş, tükenmiş, yorgun” (850); Munu-/Muna- “aptallaşmak”; Munḡhag/Munḡhag/Munḡhaghan/Munḡhaghan “aptal” (862).

Möçilge/Möçelge (مُوچِلْكَا-مُوچِلْكََا) “Moğ. el yazısı; belge, senet, sözleşme, imzalı dilekçe, tutanak”// FV: Möçelge “Moğ. el yazısı” (702)// SG: Möçelge “belge, senet, sözleşme, imzalı dilekçe, tutanak” (1247)// Moğ-Les: Möçe- “denemek, sınamak”; Möçelge/Möçilge “ağır ve ciddi bir durum; güçlük, zorluk” (851).

Mıncaḡ (مِنْجَاغ) “boncuk”. Bk. SG (1257)// AŞ: Mıncaḡ (175a)// DLT: Monçuk (765)// Krgz.Tr: Monçok (569)// YUyg.Tr: Munçaḡ/Monçaḡ (278)// Azb.Tr: Mıncıḡ (579)// Moğ-Les: Monçuḡ/Monçaḡ “atın boynuna takılan iri ve kırmızı püsküllü süs; gerdan, hayvanların boyun altındaki sarkık kısım” (847).

Mēng (مینگ) “ben, benek, leke”. Bk. SG (1257)// DLT (763), Krgz.Tr (562), YUyg.Tr (267): Mēng// Moğ-Les: Mengge/Menge (838).

Mēnglik (مینگلیک) “benli, benekli”// **Mēnglīg** (مینگلیغ) “benli, benekli”. Bk. SG (1257)// DLT: Mēnglig (764)// Moğ-Les: Menggetey/Mengetey (838).

Mīng “bin sayısı”. Bk. AŞ (174b-175a), SG (1257), DLT (764), CC (133), Krgz.Tr (567), YUyg.Tr (273)// Moğ-Les: Mingga(n) (843).

Mikçin/Miçkin/Migeçin (میچکین-میچکین-میچکین) “dişi domuz”// AŞ: Mikcin (174b)// AŞ-Hüccetiye: Mikcin/Miçkin (284)// SG: Migicin (1255)// MU: میچکین (T777a/23)// Kzk.Tr: Megejin (374)// Krgz.Tr: Megecin/Megilcin (560)// Özb.Tr.İzahlı: Megäcin (I/459)// Moğ-Les: Megeci/Megj (833).

Mındav (مینداو) “boyun”// **Mındav** (مینداو) “atın sırtındaki yara, yağır; [sırt, iki kürek arası, yağır]”// AŞ: Mındav “at omzundaki yağır” (175a)// SG: Mındav “boyun” (1257)// Moğ-Les: Mundaga “atın iki kürek kemiği arasındaki yer” (861).

Mincişmek (مینجیشماک) “inat etmek, çekişmek; çok konuşmak”. Bk. SG (1256)// Krgz.Tr: Meldeş- “bahse girişmek; yarışmak” (561); Mılcı-/Mılcıñda- “gevezelik etmek” (565)// Moğ-Les: Melce-/Melci- “iddialaşmak, bahse tutuşmak, kazanacak gibi konuşmak; karşı çıkmak; reddetmek, birinin sözünü kabul etmemek” (836).

Nağu (ناغو-نغو) “niye, niçin”. Bk. AŞ (177b), SG (1258)// DLT: Negü/Nü “ne” (768/769)// Kzk.Tr: Nağıp/Nege (395/400)// Özb.Tr.İzahlı: Negä (I/500)// Derleme: Nağa “nasıl”// Moğ-Les: Yagu(n) “ne, hangi” (678).

Nakçı (ناقچی) “kadı naibi, kadı vekili; [padişaha yakın olan kimse, ınak]”. Bk. AŞ (178a)// Alt.Tr: Nak “sevecen, şefkatli; hoş, sevimli”; Nayjı/Nacı “arkadaş, dost” (136)// Kzk.Tr: Nağaşı “anne tarafından akraba” (395)// Moğ-Les: Nagaçu “dayı; ana tarafından akrabalar” (869); Nayci “arkadaş, dost” (876).

Narın (نارین) “özü, özel, seçilmiş; ince”. Bk. SG (1257)// Derleme: “iyi”// Moğ-Les: Narin “ince; hoş; kaliteli” (884).

Nayman (نایمان) “Moğ. sekiz sayısı; Özbekiyye’den bir boy adı”. Bk. SG (1258), ŞT (T85b/17), MGT-Temir (271), Moğ-Les (874).

Noyan/Noyın (نویان-نویین) “baş komutan; şehzade”. Bk. SG (1259), BR-TDK (571)// Krgz.Tr: Noyon/Oyon “bahadır; asil, efendi” (585/605)// Moğ-Les: Noyan/Noyin “sahip, efendi, bey, başkan, prens, derebeyi, hükümdar, asilzade” (921).

Noyat (نویات) “Kalmaklar padişahları için bu adı kullanırlar”. Bk. SG (1259)// Moğ-Les: Noyad “prensler, soylular, başkanlar” (920).

Nutukçı (نُتُوقچى) “Çalağan (çaylak) kuşuna benzer başı tüysüz bir kuş, [taz kara kuşu]”. Bk. SG (1258)// Moğ-Les: Nutug/Nutag “otlak, çayır, ova, bozkır; ana yurt, doğum yeri; mesken, ülke” (931).

Nöker (نُوكِر) “arkadaş, sırdaş, danışman; hizmetçi, köle”. Bk. FV (704), SG (1258)// CC (142), Mlk.Tr (306): Nöger “arkadaş, yoldaş”// Krgz.Tr: Nökör “uşak; iç oğlanı” (585)// YUyg.Tr (292), Derleme: “uşak, hizmetçi”// Moğ-Les: Nökür/Nöhör “arkadaş, yoldaş; koca” (927).

Noğay (نُوغاى) “Tatarlarda bir boy adı”. Bk. SG (1259), Kzk.Tr (402), Mlk.Tr (306), YUyg.Tr (291), Trkm.Tr (479)// Moğ-Les: Nohay/Nohoy “köpek; on iki hayvan takvimindeki yıllardan bir; dolandırıcı; kurnaz, açık göz” (924).

Hirevül/Hirül (هراؤل-هرؤل) “öncü asker birliği, öncü kol”; **Erevül** (أراؤل) “ordunun hareket sırasında önde gidenler, ordunun öncüleri, öncü bölüğü, çarkacı”// SG: Erevül/Herevül (126/1266)// AŞ: Hirevül/Hirül (179b)// MU (T778a/6), MU-Külliyat-Yazma2 (573): هراؤل// Arat-Babür: Erevül/Herevül/İrevül (662/669/672)// TB-Yazma-H (89a): İrevül (ایراؤل)// Krgz.Tr: Erööl “öncü, pişdar” (339)// Moğ-Les: İre- “varmak, ulaşmak”; İregül/İrüül “çekici, kıskırtıcı” (660); Kürgegül “kılavuz, önder” (799).

Harbatan (هَرَبَاتَن) “orduda onluk ve yüzlük birimleri”. Bk. SG (1266)// NS: “onluk birimi” (112a)// King: Harban “on” (242, 201B/4)// Moğ-Les: Arba(n) “on; askeri onluk takım” (79); Arbanta “on defa”; Arbatu “onluk, onlu; ondalık” (80).

Hona (هُونَه) “erkek ceylan”. Bk. SG (1273)// MU: “erkek geyik” (T777a/21)// Tr.Tr: Hona “erkek sığır”// Moğ-Les: Oguna/Ogono/Onu/Oono “erkek geyik” (942/961); Uhuna/Uhna/Uhana “erkek keçi” (1375).

Hüretmek (هُورَاتْمَاك) “uzaklaştırmak, kovmak; [ürkütme]”// SG: “uzaklaştırmak, kovmak” (1270)// Krgz.Tr: Ürö- “iptal etmek; esirgemedi harcama” (796-797)// Moğ-Les: Üre- “boşa harcamak; bozmak, yıkmak, yok etmek” (1561); Holad-/Holdo-/Ülde-/Elde- “kovmak, uzaklaştırmak” (1476/1549/489); Üрге- “ürkmek” (1562)// Derleme: Uratmak “uğratmak, kovmak”.

Honılamak (هُونِيلَامَاك) “oku yayın kirişine yerleştirmek”// SG (1272), Şemsiyev (781): Hünilemek (هُونِيلَامَاك). Bk. GS (463, 634), GS (610/3), Külliyyat-Yazma-TB (119: هُونِيلَاب)// Moğ-Les: Onila-/Onilo- (960).

Yak (يَاق) “yön, taraf, yan”. Bk. SG (1318)// Krgz.Tr: Cak (162)// YUyg.Tr: Yak (455)// Moğ-Les: Caha/Cah (1608).

Yaka (يَاقا) “giysi yakası; kıyı, kenar; yön, yan”. Bk. SG (1318-1319), DLT (943), YUyg.Tr (455)// Krgz.Tr: Caka (163)// Moğ-Les: Caha/Cah (1608).

Yalıkmak/Yalkımak (يالقيماق-يالقيماق) “yorulmak, bıkmak, rahatsız olmak, incinmek, canı sıkılmak, sıkıntı çekmek”// SG: Yalkımak (1324)// AŞ: Yalık- “yüksek sestten kulak tutulmak” (185a)// DLT: Yalk- “yağdan bıkmak” (946)// Kzk.Tr: Jalıq- “bıkmak, usanmak” (158)// Krgz.Tr: Calık- “üşenmek” (168); Calk- “korkmak” (169)// Mlk.Tr: Calkı- “yorulmak; sıkılmak” (136)// YUyg.Tr: Yalıkmak “bıkmak” (456)// Moğ-Les: Calha- “korkmak, ürmek; bıkip usanmak, yorulmak, yorgun düşmek” (1595).

Yaltanğay (يالتانغاي) “yorulur”// SG: Yalkımak “yorulmak, bıkmak, rahatsız olmak, incinmek, canı sıkılmak, sıkıntı çekmek” (1324)// DLT: Yalk- “yağdan bıkmak” (946)// Alt.Tr: Caltan- “korkmak, ürmek; gerilemek” (51)// Kzk.Tr: Jalıq- “bıkmak, usanmak” (158)// Krgz.Tr: Calık- “üşenmek” (168); Calk-/Caltan- “korkmak” (169/170)// Mlk.Tr: Calkı- “yorulmak; sıkılmak” (136)// YUyg.Tr: Yalıkmak “bıkmak” (456)// Trkm.Tr: Yaltan- “üşenmek, tembellik etmek” (674)// Moğ-Les: Calha- “korkmak, ürmek; bıkip usanmak, yorulmak, yorgun düşmek” (1595).

Yanğlıg (يىنگلىغ) “gibi, benzer”. Bk. SG (1338-1339), AŞ (184b)// **Yanğla** (يانگلا) “benzer, gibi”// SG: Yanğla “benzer, gibi” (1338)// DLT: Yanğ “kalıp” (949)// Kzk.Tr: Zang “yasa, kural, düzen; örf, adet” (198)// Krgz.Tr: Canğ “jest, hareket” (175); Zang “örf, adet” (804)// Özb.Tr: Yanğlıg “gibi” (122)// Moğ-Les: Yangcu/Yanz “biçim, tarz; görünüş; çeşit; davranış” (684); Zang “yaradılış, doğa; yapı; gelenek” (1598).

Yanğ (يانگ) “yeni, taze”. Bk. SG (1338), SS (430, 4789)// **Yanğla** (يانگلا) “yine, yeniden”// DLT: Yanğı “yeni”; Yanğıla “tekrar” (949)// CC: Yanğı “yeni”; Yanğla “yeniden” (218)// **Yinğı** (يىنگى) “yeni, taze”// **Yanğğı** (يانگغى) “yeniden; [yeni]”// **Yanğı** (يانگى) “yeni, taze”. Bk. AŞ (182b), SG (1339), DLT (949), CC (218), Trkm.Tr (676)// Krgz.Tr: Canğı (175)// Tatar.Tr: Yanğa (330)// YUyg.Tr: Yenğı (465)// Moğ-Les: Sine/Şine (1101).

Yasamak (ياساماق) “yapmak; hazırlamak; düzenlemek, yasamak; süslemek, bezemek”. Bk. AŞ (185b), SG (1302)// Krgz.Tr: Casa- “yapmak; düzmek; yaratmak; süslemek, bezemek” (184)// Mlk.Tr: Casa- “süslemek, yapmak, düzenlemek” (142)// YUyg.Tr: Yasımak “yapmak, onarmak, meydana getirmek” (460)// Trkm.Tr: Yasa- “yapmak” (681)// Moğ-Les: Casa- “yasamak, sıraya koymak, düzenlemek, düzeltme yapmak, onarmak; geliştirmek, değerini arttırmak; donatmak, süslemek; içdiş etmek, burmak” (1606).

Yasamış (ياسامیشى) “düzen, süslülük; hazırlık; düzenleme; hazırlama”. Bk. SG (1306)// **Yasamış** (ياسامیشى) “Moğ. düzenleme; süsleme; hazırlama; beğenilmiş, seçilmiş; işin sonu, akıbet”. Bk. FV (707).

Yasa/Yasağ (ياسا-ياساگ) “yasa, kural, yöntem, siyaset; düzen; hazırlık; düzenleme; düzeltme; hazırlama; emir, buyruk, hüküm; kısas, ceza”. Bk. SG (1305)// **Yasağı** “ordu sınıfından olan kimse, asker”. Bk. SG (1306), FK (149, 150/7)// **Yasağ** “halkın karşılıksız olarak padişaha gönderdiği ordu; savaş hazırlığı; savaş düzeni”. Bk. FV (707)// Kzk.Tr: Jasağ “ordu, asker, askeri birlik; ordu mensubu; ganimet” (166)// Krgz.Tr: Casak “bir komutanın yanındaki savaşçı

müfrezesi” (184)// Mlk.Tr: Casak “vergi, haraç; tazminat” (142)// YUyg.Tr: Yasak “döşeme” (460)// Moğ-Les: Casag “yönetim, hükümet; sancak yöneticisi, bey; güç; politik yapı” (1606).

Yasav (ياساو) “sıra, dizi”. Bk. SG (1306)// Krgz.Tr: Casoo “düzenleme, süsleme; askeri düzen; asker, ordu” (185)// **Yasal** (ياسال-يسال) “dizi, sıra”. SG: Yasal/Yasav (1306)// AŞ: “ordu alayı” (183b)// Moğ-Les: Cigsagal/Jagsāl “sıra, dizi; savaş düzeni” (1623).

Yosun (يوسون) “kural, düzen, tüzük; biçim, tarz, üslup, yöntem; töre, gelenek, görenek, alışkanlık”. Bk. AŞ (188b-189a), SG (1356), YUyg.Tr (471)// Kzk.Tr: Josıq (182)// Krgz.Tr: Cosun (225)// Moğ-Les: Yosun(n)/Yos(on) (695).

Yasavur (ياساۋر) “ordu sıralarını düzenleyen, alayı düzenleyen; [yasakçı, bekçi, koruyucu]”. Bk. FV (707), Vassaf (76/316: özel ad)// **Yasavul** (ياساۋۇل) “yasakçı, bekçi, çavuş, kavas, koruyucu; ordu sıralarını düzenleyen, alayı düzenleyen”. Bk. AŞ (183b), SG (1306)// Kzk.Tr: Jasavıl “yüzbaşı” (166)// Krgz.Tr: Casool “bir hükümet memuru yanında hizmet yapan; kavas” (185)// Mlk.Tr: Casavul “nöbetçi, polis, kanun adamı” (143)// Derleme: “jandarma, yürütme erki taşıyan görevli, karakol nöbetçisi; öncü, akıncı”// Moğ-Les: Casagul “ara bulucu, yargıç; bekçi, nöbetçi; yönetim memuru, kahya” (1608).

Yapuşmak/Yapışmak (ياپوشماق-ياپیشماق) “yapışmak”. Bk. SG (1277), DLT (951)// Krgz.Tr: Cabış- (161)// Trkm.Tr: Yapış- (677)// Moğ-Les: Naga-/Nā-/Niga- “yapıştırmak” (869); Nagaldu-/Nālda- “yapışmak” (870).

Yab (ياب) “su geçidi”. Bk. SG (1277)// Kzk.Tr: Jap “ark, kanal” (162)// Krgz.Tr: Cap “kazılmış hendek” (177)// Trkm.Tr: Yap “derin olmayan su arkı, kanal” (677)// Moğ-Les: Caba/Cabi “vadi, hendek, geçit” (1573).

Yap “pekiştirme sözcüğü: yap yaşıl gibi”. Bk. SG (1277)// DLT: “pekiştirme bildiren ön hece” (950)// Krgz.Tr: Cap “Ca sesiyle başlayan kelimelerin önüne pekiştirmek için katılır” (177)// Moğ-Les: Cab “Ca hecesiyle başlayan kelimelerden önce kullanılan pekiştirici ilk hece tekrarı” (1573).

Yapak (ياپاق) “süt emen tay; [Rüm Tr: yumuşak yün, yapak, yapağı]”// SG: Yapak/ğ (1278)// DLT: Yap/Yapaku/Yapgut “yün yoluntusu” (950)// Kzk.Tr: Jabağı “yapağı; tay” (149)// Krgz.Tr: Cabagı “yapağı; beş altı aylık tay” (159)// Moğ-Les: Dagaga(n)/Daga(n) “bir ile iki yaş arasındaki tay” (343); Dagaki “saç kıvrımları” (345).

Yapalak (ياپالاق) “rengi sarı ve gözleri büyük olan bir tür kuş, yapalak”. Bk. SG (1278)// DLT: Yaba kulak “baykuş” (939)// CC (213), Tatar.Tr (323): Yabalak “baykuş”// Kzk.Tr: Japalak “baykuş” (162)// Krgz.Tr: Capalak “puhu kuşu” (177)// YUyg.Tr: Yapılak “baykuş” (459)// Moğ-Les: Yabalag “puhu kuşu” (671).

Yatuğan “santur, yatuğan”. Bk. SG (1282)// Moğ-Les: Yatuga/Yatga “kanun” (687).

Yadamak (ياداماق) “zayıflamak, güçsüz düşmek”. Bk. AŞ (186a), SG (1283), CC (214), Trkm.Tr (668), Moğ-Les (675)// Krgz.Tr: Cada- (161)// YUyg.Tr: Yadamak (454).

Yam (يام) “çapar, ulak atı, menzil atı; çapar evi, ulak atlarının değiştirilmesi için yedek atlar bulundurulmuş konak yeri”. Bk. FV (707), SG (1451), AŞ (180b), BR-TDK (815)// Moğ-Les: Cam “yol, sokak, geçit; posta konaklama yeri” (1595).

Yamçı (يامچی) “çapar evindeki ulak atlarının sorumlusu; [çapar, ulak, tatar]”. Bk. SG (1331), AŞ (180b)// Moğ-Les: Camci “kılavuz, gözcü, izci” (1597).

Yaramak (ياراماق) “yaramak, uygun gelmek, uygun düşmek, yaraşmak”. Bk. DLT (952), CC (219)// SG: Yaramak/Yaranmak (1286)// AŞ: Yar-/Yara- (184b)// Krgz.Tr: Cara- (178)// YUyg.Tr: Yarimak (460)// Moğ-Les: Nayr “uyum”; Nayra- “uyuşmak” (874).

Yarak (ياراق-يَراق) “araç, gereç, malzeme, hazırlık, donanım; silah; [uygun, yaraşır]”. Bk. NŞ (311, 312/5)// DLT: Yarag “fırsat, imkân” (952)// CC: Yarak “serbest” (219); Yarov “gerekli olan, teçizatlanma” (221)// Krgz.Tr: Carak “silah; teçizat” (179)// YUyg.Tr: Yarak “silah, alet” (459)// Moğ-Les: Carag “gerekli şey; gerek, ihtiyaç” (1602).

Yara (يارا-يَرا) “yara”. Bk. SG (1293), CC (218), YUyg.Tr (459), Trkm.Tr (678), Moğ-Les (684)// Krgz.Tr: Cara (178).

Yargag (يارغاغ) “işlenmemiş deri; Moğulların deriden giydikleri kürk, deri kaftan”. Bk. AŞ (185b)// SG: Yargak/g (1294)// Kzk.Tr: Jarğaq “tabaklanmış deri; deriden yapılan dış giyim; zar” (163)// Krgz.Tr: Cargak “arıtılmış hayvan derisi; zar” (181)// YUyg.Tr: Yargak “tüysüz deri” (460)// Moğ-Les: Cargag/Cargarag “kılları alınmış deri” (1603).

Yarı (يارى) “dağarcık”. Bk. SG (1296)// Mlk.Tr: Carı “hayvan derisi, kösele, kürk” (141)// Trkm.Tr-Hamzayev: Yarı “kösele”// Derleme: Yarı “yağ çömleğinin ağzına gerilen deri”// Moğ-Les: Sarisu(n)/Saris “kösele” (1050); Arasu(n)/Aris(an)/Arisu(n) “deri, gön, kürk” (79).

Yargu (يارغو-يَروغو) “yargılama, sorgulama; kavga, çekişme; taşkınlık”. Bk. AŞ (184a), SG (1294)// CC: “yargı, karar, emir, mahkeme” (219)// Alt.Tr: Cargı “yargı, mahkeme” (54)// Kzk.Tr: Jarğı “tüzük” (164)// Moğ-Les: Cargu/Carga “yargı, dava, mahkeme, dava açma; yasal durum” (1603).

Yarguçı (يارغوچی) “yaran, yarık açan; divan başkanı, yargıcı, yargıç”. Bk. SG (1295)// CC: Yarguçı/Yargıçı “yargıç, belediye başkanı” (220)// Alt.Tr: Cargıçı “yargıç” (54)// Moğ-Les: Carguçı/Zargaç “yargıç, hakim; avukat; dava vekili, davacı” (1603).

Yarımçuk (يارىمچوق) “yarım, yarım yamalak, eksik”// SG: Yarımçuk/Yarımucuk (1296). Bk. NŞ (321, 322/6). SG’de ikinci maddenin üzeri daha sonradan çizilmiştir. Bk. FŞ (LIV)// Alt.Tr: Yarımtık (54)// Trkm.Tr: Carımçak (181)// Trkm.Tr: Yarımçık (680)// Moğ-Les: Carim/Carimdug/Carimdag (1603).

Yazmak (يازماق) “yazmak; yanlış yapmak, şaşmak; çözmek, açmak”; “başlamak; [yaklaşma bildiren tasvir eylemi]”. Bk. SG (1297)// DLT: “çözmek; yanılmak; ıskalamak; yazmak; yaklaşma bildiren tasvir fiili” (962-963)// CC: “yanılmak; çözmek, ayırmak; yazmak” (224)// Krgz.Tr: Caz- “yazmak; tasarlamak; tahmin etmek; yaymak, açmak; dağıtmak; yanılmak” (193)// Trkm.Tr: “çözölmek, açılmak; yerinden çıkmak; başka yana çevrilmek; yazmak; döşemek; yaymak, sermek; kırıışığını açmak; katını açmak; kaçmak” (685)// Moğ-Les: Ciru-/Cura- “çizmek, resim yapmak” (1638); Cisi-/Jişi- “yaklaşmak; caymak, sapmak” (1642).

Yaş (ياش) “gözyaşı; [ıslak]; çocuk; [genç]; yavru, evlat; yaş, sin”. Bk. SG (1309-1310), AŞ (180a), CC (222), Krgz.Tr (185: Caş), Trkm.Tr (681)// DLT: “gözyaşı; insanın yaşı; taze; sebze; bakliyat” (957)// Moğ-Les: Nilbusun “gözyaşı” (911); Nilha “çocuk, bebek; körpe, taze” (912); Calagu “genç, delikanlı; gençlik” (1590); Nasu(n)/Nas “yaş, sin” (885).

Yapurgag (ياپۇرغاغ) “yaprak”. Bk. SG (1278)// **Yafrag/Yaprag** (يافراغ-ياپراغ) “yaprak”. Bk. SG (1313)// DLT: Yapurgak (952)// Kzk.Tr: Japıraq (162)// Krgz.Tr: Calbıraq/Capıraq (166/178)// Tatar.Tr: Yafraq (324)// YUyg.Tr: Yopurmak (470)// Trkm.Tr: Yaprak (677)// Moğ-Les: Nabçi(n)/Navç (867).

Yasun (ياسۇن) “Moğ. kemik”. Bk. SG (1306-1307)// Moğ-Les: Yasu(n) (686).

Yarmak (يارماق-یرماق) “yarmak, yarık açmak”. Bk. SG (1284), DLT (952), YUyg.Tr (460)// Krgz.Tr: Car- (178)// Moğ-Les: İra-/Yara- “çentmek, çizmek, biçmek” (659); İrga-/Yarga- “yarmak, delik açmak, çukur kazmak” (661).

Yayağ (ياياغ)/**Yayağ** (ياياق) “yaya”. Bk. SG (1346), YUyg.Tr (462)// DLT: Yadag (939)// Kzk.Tr: Jayav (169)// Moğ-Les: Yabugan/Yabagan/Yavgan (673).

Yapmak (ياپماق) “örtmek, kapatmak; kapamak; giymek; giydirmek; [ekmeği tandıra yapıştırmak; (Rüm Tr) yapmak]”; **Yapamak/Yapmak** (ياپاماق-ياپماق) “örtmek, kapatmak; kapamak; giydirmek; [giymek; ekmeği tandıra yapıştırmak; (Rüm Tr) yapmak]”// SG: Yapmak/ğ (1273)// DLT: Yap- “(kapıyı) çarpmak, örtmek, kapatmak; (duvar) yapmak; (ekmeği) tandıra yapıştırmak, pişirmek; (ağ için) üstüne atmak” (950)// CC: Yap- “örtmek, kapamak” (218)// Tarama: Yapa-/Yap- “kapatmak, kapamak, örtmek” (234)// Krgz.Tr: Caba-/Cap- “kapamak, örtmek; kapatmak; giydirmek; (ekmek) pişirmek” (159/177)// YUyg.Tr: Yap- “kapatmak” (459)// Trkm.Tr: Yap- “örtmek; kapamak; pişirmek; durdurmak; bitirmek; vurmak” (677)// Moğ-Les: Naga-/Nā-/Niga- “yapıştırmak; sürmek” (869).

Yağ (ياغ) “yağ”. Bk. SG (1312), YUyg.Tr (454), Trkm.Tr (668)// DLT: Yag/Üz (940/937)// CC: Yag/Yav (214)// Krgz.Tr: May (556)// Moğ-Les: Ögekü(n)/Ööh.

Yağlamış (ياغلامیشى) “yağlamak; Moğulların geleneğine göre ilk kez ava çıkan çocuğun büyük parmağını vurduğu avın yağlı etine sürerler ve buna yağlamış derler; savaşta bayrağın altına düşmanın başı ilk getirildiği zaman ‘tuğu yağlamış éttiler’ denir”. Bk. SG (1313)// Doerfer

(150), CT-Musevi: Camışı (2347)// Moğ-Les: Ciga-/Cā- “işaret etmek, göstermek, belirtmek, çıkarmak; eğitmek, öğretmek” (1621); Cala- “çağırmak, davet etmek; kutsal bir varlığın görüntüsünü yeni bir yere getirmek, ruh çağırmak; çare aramak” (1590).

Yanğag/Yanğak (يانكاغ-يانكاك) “yanak; ceviz”. Bk. SG (1338)// AŞ: “yanak” (183a)// DLT: Yagak “ceviz” (940); Yanğak “ağzın iki yanında dişlerin oturduğu kemik; yan, kenar” (949)// CC: Yangak/Yaak “yanak, çene kemiği” (218)// Krgz.Tr: Canğak “ceviz” (175); Caak “çene; yanak; yan, kenar” (158)// YUyg.Tr: Yanğak “ceviz; yanak” (458-459)// Derleme: Yangak “ceviz”// Moğ-Les: Sina/Sinaga “şakak, yanak, elmacık kemiği” (1101).

Yağlabay/Yağalbay (ياغلباي-ياغلباي) “bir tür kuş”// SG (1313), ŞT (T83a/13): ياغلباي// ŞT (L25b/7): Yağalbay (ياغالباي)// Kıpçak (TZ.9508): Yağlabay (ياغلباي) “doğan, balaban” (306)// Alt.Tr: Canğalbay “kanarya” (52)// Krgz.Tr: Cagalmay “delice doğan; ala doğan” (161)// Moğ-Les: Cagalay “beyaz tüylü ve kara benekli kartal” (1580).

Yağrın (ياغرين) “omuz, kürek kemiği, yağrın, yağır”; **Yağır** (ياغير) “atın sırtındaki yara, yağır; [sırt, iki kürek arası, kürek kemiği, omuz, yağır, yağrın]”. Bk. SG (1313)// DLT: Yağır “büyükbaş hayvanların yarası” (941); Yarın “kürek kemiği” (954); Yağrınla- “kürek kemiğine vurmak” (942)// Kzk.Tr: Javır “çok binme sonucunda hayvan sırtında oluşan yara, bere”; Javırın “kürek kemiği” (169)// Krgz.Tr: Coor “derinin sıyrılması (başlıca binek atın sırtı)” (223); Joorun “kürek kemiği” (224)// YUyg.Tr: Yèğir “yara, bere” (464)// Trkm.Tr: Yağır/Yağırın “sırt, arka” (669)// Moğ-Les: Dagari/Dayr “yağır, atın sırtındaki yara” (346).

Yalamak (يالاماق) “yalamak”. Bk. SG (1319), CC (215)// DLT: Yalga-/Yalwa- (945)// Krgz.Tr: Cala- (165)//YUyg.Tr: Yalimak (456)// Moğ-Les: Calgi- “yutmak, yalayıp yutmak” (1593); Doliya/Doloo/Doluga- “yalamak” (412).

Yalbarmak (يالبارماق) “yalvarmak, yakarmak”. Bk. AŞ (185a), SG (1322), CC (215)// DLT: Yalwar- (946)// Krgz.Tr: Calbar- (166)// Moğ-Les: Calbari-/Calbira- (1591).

Yalınğ (يالينك) “çıplak, yalın”. Bk. SG (1328)// **Yalanğac/Yalanğac** (يالانكاغ-يالانغاج) “çıplak, yalın”. Bk. SG (1326)// **Yalanğ** (يالانك) “çıplak, yalın; dikilmemiş kumaş”. Bk. SG (1327)// AŞ: Yalanğ (181a)// DLT: Yalınğ (946)// CC: Yalang “yalın”; Yalangaç “çıplak” (215)// Kzk.Tr: Jalanğ/Jalanğaş (155)// Tatar.Tr: Yalan/Yalanğaç (327)// YUyg.Tr: Yalanğ/Yalanğaç/Yalanğğaç (455)// Trkm.Tr: Yalanğ/Yalanğaç (672)// Moğ-Les: Şaldang “çıplak, yalın” (1161); Yaling “yalnız” (681).

Yaypanğ (يایپانك) “yayvan”. Bk. SG (1346), Sİ (355, 4609), Sİ-Özb (LII), Külliyyat-Yazma-TB (886)// Kzk.Tr: Jaypaq/Jaypanğdav (153)// Trkm.Tr: Yaybanğ (684)// **Yalpak** (يالپاق) “yayvan, yassı, yalpık”. Bk. SG (1327), Tatar.Tr (328), YUyg.Tr (456)// Kzk.Tr: Jalpaq (157)// Krgz.Tr: Calpak (169)// Moğ-Les: Dalbagay/Dalbagar “geniş, enli” (358).

Yalav (يالاو) “başlığa sarılan kırmızı ipek; bayrak veya mızrak başına takılan kumaş parçası; alev”. Bk. AŞ (183b), SG (1327)// Jalav “tuğ, sancak, bayrak” (155)// Tatar.Tr: Yalav “bayrak; flama” (327)// Moğ-Les: Calaga “püskül; tepelik, kuş ibiği; ipek iplik” (1590)

Yalgan (يالغان) “yalan, gerçek dışı”. Bk. SG (1327), AŞ (181a), DLT (945), CC (216), YUyg.Tr (456)// Krgz.Tr: Calgan (168)// Moğ-Les: Cali (1594).

Yalgançı (يالغانچی) “yalancı”. Bk. SG (1327), YUyg.Tr (456)// DLT: Yalgan (945)// Krgz.Tr: Calgançı (168)// Moğ-Les: Caliçi (1594).

Yalın (يالين) “yalın, yalım, alev”. Bk. SG (1328), AŞ (185b), DLT (945), CC (216), Trkm.Tr (672)// Krgz.Tr: Calın (168)// YUyg.Tr: Yalkun (456)// Moğ-Les: Cali (1594).

Imğa (ايمغا) “dağ keçisi”. Bk. SG (410-411)// Derleme: İma “ovalarda yaşayan büyük geyik”// **Yaman** (يامان) “Moğ. keçi”. Bk. SG (1331)// Moğ-Les: İmaga(n)/Nimagan/Yamā “keçi” (653).

Yancımak/Yancmak (يانجىماق-يانجماق) “ezmek, çiğnemek; parçalamak; yumuşatmak”// SG (1333), AŞ (185a): Yanc-// DLT: Yenç-/Yençi- (966)// CC: Yanç- (217)// Kzk.Tr: Janşı- (161)// Krgz.Tr: Canç- (174)// YUyg.Tr: Yençi- (463)// Derleme: Yenç-// Moğ-Les: Niçaçi-/Niçala-/Nicaçi-/Nicala- (902/917).

Yëvütmek/Yëvütkemek (يئوؤوتماق-يئوؤوتكاما) “değiştirmek, çevirmek, döndürmek, şaşırtmak, saptırmak; [barındığı yeri değiştirmek, göçmek]”// SG: “değiştirmek, çevirmek, döndürmek, şaşırtmak, saptırmak” (1341-1342). Bk. HM (27, T761a/22: sözni özge sarı yëvütkeb)// **Yëvütmek/Yëvütkemek** (ياوؤوتماق-ياوؤوتكاما) “değiştirmek, çevirmek, döndürmek, şaşırtmak, saptırmak; [barındığı yeri değiştirmek, göçmek]”// SG: “değiştirmek, çevirmek, döndürmek, şaşırtmak, saptırmak” (1341-1342)// Moğ-Les: Yegüd- “göçmek, ölmek; uzaklaşmak, gitmek” (687); Yegüdke- “yaşadığı yeri değiştirmek, göçmek; ölmek, yok olmak” (688).

Yavçı (ياوچى) “şöleni veya düğünü halka duyuran kimse”. Bk. SG (1343)// Kzk.Tr: Javşı “elçi, ara bulucu; dünürcü” (169)// Krgz.Tr: Cooçu/Cuuçu “dünür; kılavuz (evlenme işinde aracılık eden)” (222/235)// Tatar.Tr: Yavçı “kız istemeye giden kimse, dünür” (335)// Özb.Tr: Savçi “dünürcü” (77)// Özb.Tr-Dirks: Cavçi/Savçi “dünürcü” (134)// Trkm.Tr: Savçı “dünürcü” (564)// Derleme: Yavcı “görücü”; Savcı “sözcü”// Moğ-Les: Ciga-/Cā- “işaret etmek, göstermek, belirtmek, çıkarmak; eğitmek, öğretmek” (1621); Cala- “çağırarak, davet etmek” (1590); Caguçi/Cūç/Ciguçi “ara bulucu; kılavuz, haberci” (1582/1623).

Yaymak (يياماق) “yaymak, sermek, döşemek; otlatmak; [yaymak, saçmak, dağıtmak; yayığı çalkalamak]”. Bk. SG (1344)// DLT: Yağ-/Yat- “yaymak, sermek” (939); Yay- “sallamak; çalkalamak” (961); Yaz- “çözmek” (962)// CC: Yay- “yaymak” (223); Yaz- “çözmek, ayırmak” (224)// Krgz.Tr: Cay- “yaymak, sermek, asmak; dağıtmak; otlatmak” (189); Caz- “yaymak, açmak; dağıtmak” (193)// Tatar.Tr: Yaz- “yaymak, açmak; kırıışğını düzeltmek; yayık yaymak” (335)// YUyg.Tr: Yazmak “yaymak, sermek” (462)// Trkm.Tr: Yay- “yaymak, sermek;

dağıtmak; yayık yaymak” (683/684); Yaz- “çözülmek, açılmak; döşemek; yaymak, sermek; kırıışğını açmak; katını açmak” (685)// Moğ-Les: Cadaçi- “çözmek, açmak”; Cadal- “çözülmek, serilmek, yayılmak, serpilmek” (1578).

Yaykalmak (يايغالماق) “yayıla yayıla yürümek, salınarak yürümek”. Bk. SG (1345), BD (155/28b, 61/2: yaykalıb yol yürüse)// DLT: Yaykal- “çalkalanmak” (962)// Kzk.Tr: Jayqal- “sallanmak” (152)// Krgz.Tr: Caykal- “sallanmak; salınmak” (191)// Moğ-Les: Naygu-/Nayga-/Naygulca-/Naygalca-/Naylca- “sallanmak, titremek” (873).

Yayçı (يايچی) “yay yapan kimse; büyücü; Çār-cū ile Buḥārā arasında ve Amuye yakınlarında bulunan bir kent adı”. Bk. SG (1346)// Krgz.Tr: Cayçı “cay taş ile yağmur yağdıran yakarıışı” (190)// Moğ-Les: Cadaçi/Cadç “yağmur yağdıran büyücü” (1578).

Yabdaq/Yaydaq (يابداق-يایداق) “yalın at, çıplak at”// SG (1346), TB (36, H151a/13): Yaydaq// DLT: Yabıtak “eyersiz, çıplak at” (939)// Kzk.Tr: Jaydaq “eyersiz” (152)// Krgz.Tr: Caydaq “eyersiz” (152)// YUyg.Tr: Yavdağ/Yaydaq “eyersiz” (462)// Moğ-Les: Caydang “eyersiz” (1585).

Alav (ألاو)/**Yalav** (يالاو) “alev”// SG: Yalav/Alav (1327)// Kzk.Tr: Alav (40)// Krgz.Tr: Aloo (29)// Derleme: Yalav/Alav// Moğ-Les: Cali (1594).

Yanğşamağ (يانكشاماغ) “saçma sapan konuşmak, gevezelik etmek, yanşamak”. Bk. SG (1336), KB (174)// DLT: Yanğşat- (949)// Moğ-Les: Yangsi-/Yanşı- (683).

Yibermek (ييارماک) “göndermek, yollamak; [aparmak, götürmek]”// SG: “göndermek, yollamak” (1375)// AŞ: Yıparmak “göndermek” (186b)// Kzk.Tr: Jiber- “göndermek; salıvermek, bırakmak” (195)// Krgz.Tr: Ciber- “göndermek, yollamak; geçirmek, müsaade etmek” (215)// Trkm.Tr: İber- “göndermek” (368)// Moğ-Les: Yabu-/Yava- “gitmek” (671); Yabugul-/Yavūla- “götürmek; göndermek” (673).

İpar (ئپار) “misk; amber; güzel kokulu nesne”; **Yıbar/Yıpar** “misk”// SG: İpar/Yıbar (325/1375)// DLT: Yıpar (972)// CC: İpar (80)// Krgz.Tr: Cıpar (212)// YUyg.Tr: İpar (177)// Moğ-Les: Cagar/Cigar/Cāri (1581).

Yitmek (يیتماک) “yetişmek, erişmek, ulaşmak; yedmek, yedeğinde götürmek”. Bk. SG (1375), AŞ (186b)// DLT: Cet-/Yet-/Yit- “yetişmek, erişmek, ulaşmak”; Yèt- “yedmek, yol göstermek” (610/967)// CC: Yet- “erişmek, ulaşmak; yetmek; eklemek, bağlamak” (227)// Kzk.Tr: Jet- “erişmek, ulaşmak; varmak; yetmek, yeterli olmak”; Jekte- “yedeklemek, yedeğinde çekmek” (176)// Krgz.Tr: Cet- “erişmek, ulaşmak; varmak; yetmek, yeterli olmak”; Cetele- “yedeğe almak” (204)// Tatar.Tr: Cit- “erişmek, ulaşmak; büyümek; yetmek, yeterli olmak” (57)// YUyg.Tr: Yet- “erişmek, ulaşmak; varmak; yetmek, yeterli olmak” (464)// Trkm.Tr: Yetmek “yetişmek, erişmek, ulaşmak; varmak; yetmek, yeterli olmak” (693); İt- “götürmek” (386)// Moğ-Les: Cidkü- “çekmek; çabalamak, emek vermek; yardım sağlamak” (1620-1621).

Yarlıg (يَرَلِيغ-يارليغ-يَرَلِيغ) “yarlık, Türk padişahın emri”. Bk. SG (1295)// DLT: Yarlıg “sultanın yazısı ve emri; Tanrı'nın emri” (954)// Krgz.Tr: Carlık “emir, buyruk, yarlık” (182)// YUyg.Tr: Yarlık “yarlık, hükümdarın duyurusu” (460)// Moğ-Les: Carlig “yarlık, ferman, bildiri; resmi yazı, resmi belge” (1604).

Yırar (يَرَار) “yarar; yırtar, yırtıp ayırır”. Bk. SG (1379)// DLT-Yazma: İr- “yarmak” (96); Yar-/Yir- “demir kullanmadan nazikçe yarmak” (469); Yirük “yarık, gedik” (452)// Kzk.Tr: Jır- “yırtmak, çizmek, tırmalamak; bölmek, ayırmak” (193)// Krgz.Tr: Cır- “yırtmak, parçalamak” (212); Cire- “sökme; yüzmek; kesmek, yarmak; yırtmak, yırtıp parçalamak” (217)// Tatar.Tr: Yır- “yarmak” (341)// YUyg.Tr: Jirmağ/Yirmağ “ayırmak” (184/468)// Trkm.Tr: Yir- “koparmak, kesmek, parçalamak; delmek” (701)// Derleme: Yır- “yırtmak, ayırmak”; Yir- “dilmek, yarmak; yırtmak; delmek”// Moğ-Les: Ciru-/Cura- “çizmek, çizgi çizmek veya resim yapmak; kazımak, tırmalamak” (1638).

Yırık (يَرِيك) “dudağı yarık, dudağı yırık, yirik”. Bk. SG (1382)// DLT: Yirük “yarık, gedik” (978)// Kzk.Tr: Jırıq “yırtık, kesik” (194)// Krgz.Tr: Cırık “yırtık, delik; kazılmış; yırık dudak” (213)// Tatar.Tr: Yırık “yırtmaç” (341)// YUyg.Tr: Jiriğ “yarık; kasık” (184)// Trkm.Tr: Yirik “delik” (701)// Moğ-Les: Cirug/Curag “çizik, çizgi” (1638).

Yurt (يُورْت) “yurt, mesken, barınak, oturulan yer”. Bk. FV (707), SG (1353), DLT (990), CC (235), YUyg.Tr (472)// Krgz.Tr: Curt (234)// Moğ-Les: Nutug/Nutag “otlak, çayır, ova, bozkır; ana yurt, doğum yeri; mesken, ülke” (931).

Yırav (يَرَاو) “şarkıcı”. Bk. SG (1381)// DLT: Yıragu (973)// Kzk.Tr: Jırav “ozan” (194)// Moğ-Les: İragu/Yarū “yır, melodili ses, hoş ses; şarkıcı” (659).

Yezek (يَزَك) “ordu öncüsü, askerlerin önünde giden süvari, askerın öncü bölümü, çarkacı, keşif kolu; karavul, bekçi, koruyucu, gözcü; casus”. Bk. BR-TDK (822), FV (707)// DLT: Yeze- “(öncüler, düşman aramak için) gezmek, kolaçan etmek” (968); Yizek/Yezek “askerlerin öncüsü” (355/385)// Krgz.Tr: Cese- “keşifçi hareket etmek”; Cese “keşif” (204)// Moğ-Les: Cise-/Cese- “korumayı arattırmak, nöbetçiyi arattırmak; nöbete gitmek; nöbet tutmak, beklemek, korumak; hazırlamak” (1641); Cisegül/Cesegül “nöbetçi, bekçi, koruma” (1641/1618).

Êşib (اَيْشِيْب) “ipi dolamış, eğirmiş, burmuş, bükmüş, sarmış, kıvrımış”. Bk. SG (371), AŞ (25b)// **Yişmek** (يِشْمَاك) “çözmek, açmak; [eğirmek, bükme; örmek]”// SG: “çözmek, açmak” (1383)// DLT: Seş-/Şeş- “çözmek” (815/845)// CC: Eş- “ip çevirmek” (69); Seş- “çözmek, bağını açmak” (163)// Krgz.Tr: Eş- “örmek; bükme; yırtmak; yarmalamak” (342); Çeç- “çözmek, açmak; çıkarmak” (257)// YUyg.Tr: Eşmek “döndürmek, çevirmek; burmak” (117); Yeşmek “çözmek; çıkarmak” (464); Çeçmek “çözmek, açmak” (73)// Trkm.Tr: İş- “bükme, örmek” (384)// Derleme: Eş- “ip bükme”// Moğ-Les: Ele- “yıpratmak, aşındırmak” (490).

Yığlamak (يغلاماق) “ağlamak”. Bk. SG (1384), AŞ (188a)// DLT: Yıgla-/İgla- (970)// CC: Igla-/İla- (79)// Krgz.Tr: Iyla- (362)// Tatar.Tr: Cıla-/Yıla-/Yıgla- (54/339)// YUyg.Tr: Yıglimak/Jıglimak (468)// Moğ-Les: Uyla-/Ukila- (1336).

Yığınt/Yağan (يغينت-ياغان) “fil”// SG: Yığınt/Yağan (1386)// DLT: Yağan/Yağan (940/949)// Moğ-Les: Cagan (1581).

Yıkmağ (يَقْمَاق) “yıkmağ, devirmek; dağıtmak, viran etmek, harap etmek”. Bk. SG (1386), DLT (970), CC (228), YUyg.Tr (183/468)// Krgz.Tr: Cık- (207)// Moğ-Les: Nihu-/Nuha-/Nuhu- “ovmak, ovuşturmak; ezmek; yok etmek” (916).

Yaktağ/Yağaltağ (يَقْتَاق-يَقْلَتَاق) “bir tür süs eşyası; giysi, giyecek”// Alt.Tr: Caka “kürk, gocuk” (49)// Trkm.Tr: Yektay “cübbe, entari; gömlek” (687)// Moğ-Les: Dahu/Dah “kürklu palto”; Dahutay “paltolu” (377).

Yıgirmek (يَكْرِمَاق) “iğrenmek, nefret etmek; [Yig: fena, kötü]”. Bk. MU (T775b/26)// SG: Yıgirmek/Yıgirmek (1388)// DLT: Yıgiren- “tüyü ürpermek” (974); Yek “şeytan” (964)// CC: İgren- “iğrenmek” (82); Yek “şeytan; kötü; kötülük” (225)// Krgz.Tr: Ciyirken- “iğrenmek, nefret etmek” (218); Cek “nefret”; Cek kör- “nefret etmek” (197); Cekir- “sövmek” (198)// Trkm.Tr: Yıgiren- “nefret etmek, iğrenmek” (701); Yekir- “hoşlanmamak” (687)// Moğ-Les: Cekey/Cehiy/Cikey “kötü” (1614); Cig “anlaşılması güç; tuhafılık” (1624); Cigir-/Cikir- “korku veya tiksintiden ürpermek; titremek; seğirmek” (1625/1628); Cigsi-/Jigşi- “iğrenmek, tiksirmek; ürkmek” (1626).

Yigen (يَكْن) “kız kardeşin çocuğu, yeğen”. Bk. SG (1388)// Krgz.Tr: Ceen (197)// YUyg.Tr: Ciyen (64)// Trkm.Tr: Yegen (686)// Moğ-Les: Cige/Cee (1624).

Yilek (يِلَاك) “önden açık ve kolsuz olan kısa giysi, yelek; okun ucuna takılan tüy, ok yeleği; [Rüm Tr: kuş kuyruğunda veya kanadındaki tüy, telek]”. Bk. AŞ (187b), SG (1391)// Kzk.Tr: Jelek “baş örtüsü; püskül”; Jelenğ “erkeklerin ince üst giyimi” (172); Jeletke “yelek” (173)// Krgz.Tr: Celek “hafif, erkek üst giyimi; yensiz çocuk giyimi; bayrak” (199)// Trkm.Tr: Yelek “kuş tüyü” (688)// Moğ-Les: Degeley/Deeley “yelek, kısa kürk” (386).

Cendek (جَنْدَك) “hayvan ölüsü, leş”. Bk. SG (800), Derleme// Azb.Tr: Cemdek (127)// **Yımtük** (يَمْتُوك) “av hayvanlarının artıklarından kalan tüyler”. Bk. SG (1393)// Alt.Tr: Cem “av, ganimet; yem” (59)// Kzk.Tr: jemtik “yırtıcı hayvan yemi, yiyeceği; leş, hayvan ölüsü” (174)// Moğ-Les: Ceme/Cem “leş” (1615).

Yut (يُوت) “yolları kapatan şiddetli kar; [hayvanları öldüren hastalık, veba, kıran, ölet]”. Bk. SG (1349)// DLT: “hayvanları soğuk ile öldüren afet” (990)// Krgz.Tr: Cut “hayvan kırılması” (471)// YUyg.Tr: Cut “soğuk ve kardan dolayı hayvanların ölümü; yolların buz bağlaması” (65)// Moğ-Les: Cud “felaket; açlık, kıtlık; sığır vebası” (1664).

Yormak (يُورِمَاق) “yormak, yorumlamak; düşü tabir etmek, düşü yorumlamak, rüyayı yormak”. Bk. SG (1349), Trkm.Tr (706)// Kzk.Tr: Jorı- (182)// Krgz.Tr: Coru- (225)// Moğ-Les: Cori- “niyetlenmek” (1654).

Yürümek (يُورُومَاق) “yürümek, yol gitmek”. Bk. SG (1349), AŞ (189a)// DLT: Yor-/Yorı-/Yoru- (981)// CC: Yür-/Yürü- (237)// Krgz.Tr: Cür- (237)// Mlk.Tr: Cürü- (163)// YUyg.Tr: Yürmek (472)// Trkm.Tr: Yöre- (708)// Moğ-Les: Cori- (1654).

Yorğa (يُورَغِه) “atın biniciyi sarsmayan yürüyüşü, rahvan, yorga; yorga yürüyen at”. Bk. SG (1353)// DLT: Yorğa at “yorga at” (981)// Krgz.Tr: Corgo “yorga (at)” (224)// YUyg.Tr: Yorğa “rahvan” (470)// Moğ-Les: Ciruga/Joroo “tırıs, eşkin; hızlı, eşkin giden” (1638).

Yorğalamak (يُورَغَالَامَاق) “at rahvan yürümek, yorga yürümek”. Bk. SG (1353)// Krgz.Tr: Corgo “yorga (at)”; Corgolo- “yorga yürümek” (224)// YUyg.Tr: Yorğa “rahvan”; Yorğilimak “rahvan yürümek” (470)// Moğ-Les: Ciruga “tırıs, eşkin; hızlı, eşkin giden”; Cirugala- “ekşin gitmek” (1638).

Yüsek (يُوسَك) “yosun”// SG: يوسك (töşek vezninde)/(Rūmī)Yosun (1356)// Dehhuda: Cul-ı vezağ/Peşm-i vezağ/Haze// Alt.Tr: Ceze/Ceeze “ağaç yosunu” (60)// Derleme: Yomsuk// Moğ-Les: Nogusu(n)/Noos(on) “yün; tüy” (919).

Yürek (يُورَاك-يُورَك) “yürek, kalp”. Bk. SG (1353), DLT (994), CC (237), YUyg.Tr (472), Trkm.Tr (713)// Krgz.Tr: Cürök (238)// Moğ-Les: Cürüke(n)/Cürh(en) (1640).

Yumruk/Yumurduk (يُومُرُوق-يُومُورِدُوق) “yumruk”// SG: Yumruk (1371)// DLT: Yuğruk (985)// Krgz.Tr: Cuduruk (230)// Mlk.Tr: Cumduruk (159)// Moğ-Les: Nidurga/Nudraga (903).

Yoğurmak (يُوغُورِمَاق) “yoğurmak, hamur durumuna getirmek”. Bk. SG (1356), DLT (985)// Krgz.Tr: Cuur- (235)// YUyg.Tr: Yuğurmak (472)// Moğ-Les: Cigura-/Cugura-/Cūra- (1624).

Yoğun/Yoğan (يُوغُون-يُوغان) “yoğun, kalın”. Bk. SG (1357), AŞ (190a), CC (230)// DLT: Yogun (979)// Krgz.Tr: Coon “şişman, yoğun; zengin; kodaman; kalın (ses)” (223)// YUyg.Tr: Yoğan “büyük” (472)// Moğ-Les: Cucagan/Cucān (1670).

Yurun (يُورُون) “yama, parça”. Bk. SG (1354), AŞ (189a), DLT (990)// Alt.Tr (66), Mlk.Tr (160): Curun// Kzk.Tr: Jurın (188)// Moğ-Les: Curim/Curma (1668/1669).

Yolmak (يُولِمَاق) “tüyleri çekip koparmak, yolmak”. Bk. SG (1363)// DLT (986), CC (234), YUyg.Tr (472): Yul-// Krgz.Tr: Cul- (231)// Moğ-Les: Culga-/Culgā- “yolmak, koparmak” (1666); Nogula-/Noolo-/Nolu- “parçalamak, bölmek” (919).

Yolukmak (يُولُوقِمَاق) “uğramak, karşılaşmak, maruz kalmak, yakalanmak; yolda buluşmak, hal hatır sormak”. Bk. SG (1365), AŞ (189a), CC (232), YUyg.Tr (470)// Krgz.Tr: Coluk- (221)// Moğ-Les: Col “talih, şans” (1651); Colga-/Colgo- “karşılaşmak, tanışmak” (1652).

Yolum (يولوم) “su geçidi”. Bk. SG (1367)// Trkm.Tr: Olum (486)// Moğ-Les: Olum/Olom/Olung (953).

Yumak (يُوماق) “yıkamak, yumak”. Bk. SG (1372), AŞ (190a), DLT (984)// CC: Yu-/Yuv- (234)// Krgz.Tr: Cuu- (235)// YUyg.Tr: Jumak/Juymak/Yuymak (186/188/472)// Trkm.Tr: Yuv- (711)// Moğ-Les: Ugiya-/Ugā-/Ukiya-/Uga- (1334).

Yumran (يُومران) “fare, sıçan”. Bk. AŞ (189a), SG (1370)// King: Cumran (224, 200A/2)// Mlk.Tr: Cubran “dağ sıçanı, tarla faresi” (158)// Tatar.Tr: Yomran “köstebek” (344)// Trkm.Tr: Yalman “bir sıçan türü” (673)// Moğ-Les: Curama/Curum/Curam/Curma “bir çeşit yer sincabı” (1668); Nomun/Nomin/Nomon “köstebek” (923).

Cünğ “Özbekiyye’de: yün”// **Yünğ** (يُونَك) “yün, hayvan tüyü”. Bk. SG (1372)// DLT (989), CC (235): Yünğ// Kzk.Tr: Jün (189)// Krgz.Tr (237), Mlk.Tr (162): Cün// YUyg.Tr: Junğ/Yünğ (187/472)// Trkm.Tr: Yünğ (712)// Moğ-Les: Unggasu(n)/Unggusu(n)/Ungas (1351).

Ilkı (ايلقى) “yıllık, yılki”; **Illık** (ايل لىق) “yıllık”; **Yıl** (يىل) “yıl, sene”// SG (1391/401), AŞ (188a/30b), CC (229): Yıl/Il// DLT (971), YUyg.Tr (468), Trkm.Tr (698): Yıl// Krgz.Tr: Cıl (207)// Moğ-Les: Cil/Jil (1628).

Yemiş (يېميش) “yemiş, meyve”. Bk. SG (1394)// DLT: Yemiş/Yimiş (966)// CC: Yemiş (226)// YUyg.Tr: Yimiş (468)// Krgz.Tr: Cemiş (201)// Moğ-Les: Cemis/Cimis/Jims (1615/1632).

Yikrān (يكران) “at”. Bk. SG (1452: يكران), Dehhuda// BR-Muin: Yekrān “soylu cins at; donu kırmızı ve sarı arasında olan at; kuyruğu ve yelesi beyaz olan al donlu at; arka ayaklarından birini başkasından daha kısa atan at” (2443)// Doerfer: Yägrān (1878)// Moğ-Les: Cegere(n) [~Tr. Yegren “kızılımsı kahverengi (at)"] “ceren, ceylan; yaban keçisi”; Cegerde/Zeerde “kızıl, kırmızı, kestane rengi, kızıl kahverengi” (1612).

Sonuç

Feth-‘Alī Bin Kelb-‘Alī Bin Mürşid Kūlī Bin Feth-‘Alī Kacar-ı Kāzvīnī tarafından 1861’de İran’da yazılmış ve Çağatay Türkçesi-Farsça bir sözlük olan bu eserin adı Luğat-ı Etrākiyye’dir. Bu çalışmada inceleme konumuz olan sözlükte yer alan Moğolca veya Türkçe-Moğolca ortak ve benzer sözcükler tespit edilmeye çalışılmıştır. Sözlükte Moğolca olduğu belirtilen sözcükler bulunduğu gibi Moğolca olduğu belirtilmeyen bir hayli Moğolca sözcük de bulunmaktadır. Bunun dışında sözlükte Moğolca ve Türkçe ortak ve benzer kelimeler ile ses denklikleriyle eşleşen birçok sözcük de yer almaktadır.

Kısaltmalar

Ar. Arapça

Bk. Bakınız

cm	santimetre
Fa.	Farsça
h.	hicri
hük.	hüküm sürdüğü tarih
hızl.	yayına hazırlayan
Ktp.	Kütüphanesi
Moğ.	Moğolca
nr.	numara
s.	sayfa
ş.	şemsi
TDK	Türk Dil Kurumu
Tr.	Türkçesi
vb.	ve başka
vs.	ve saire
yay.	yayınları

Kaynaklar

- ‘*Alī Şīr Nevāyī (20 cilt) (1987-2003)*. Taşkent: Özbekistan SSR Fenler Akademiyası. **Eser-Özb**
- Abik, Ayşehan Deniz (1993). *Ali Şir Nevayî'nin Risaleleri Tarih-i Enbiya ve Hükema, Tarih-i Müluk-i Acem, Münşeât: Metin Gramatikal İndeks-Sözlük (2 cilt)*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. **TM**
- Abik, Ayşehan Deniz (2006). ‘*Alī Şīr Nevāyī Hamsetü'l-Mütehayyirîn*. Ankara: Seçkin. **HM**
- Abuşka*. Kum-Hüccetiye Medresesi Ktp., nr. 488/1 el yazması. **AŞ-Hüccetiye**
- Abuşka*. Tahran-Daru'l-maarif-i Büzürg-i İslami Ktp., nr. 531 (Sebt-i Mali nr. 66532) el yazması. **AŞ-Maarif**
- Akdoğan, Yaşar (1999). *Azerbaycan Türkçesi'nden TürkiyeTürkçesi'ne Büyük Sözlük*. İstanbul: Beşir. **Azb.Tr**
- Ali Şir Nevaî: Vakfiyye (1926)*. Bakü: Azer Neşir. **VA**
- Altay, Nurullah (1386). *Özbek Tili Sözlüğü*. Afganiztan: Global Partners. **Özb.Tr.Alt**
- Arat, Reşit Rahmeti (2006). *Gazi Zahîreddin Muhammed Babur: Baburnâme*. İstanbul: Kabcacı. **Arat-Babür**
- Arıkoğlu, Ekrem (2005). *Örnekli Hakaşça-Türkçe Sözlük*. Ankara: Akçağ. **Hak.Tr**
- Atalay, Besim (1970). *Abuşka Lugati veya Çağatay Sözlüğü*. Ankara: Ayyıldız Matbaası. **AŞ-Atalay**

- Atalay, Besim (1986). *Divanü Lugâti't-Türk*. cilt I-IV, Ankara: TDK. **DLT-Atalay**
- Ayeti, Abdul'l-Muhammed (ş.1372). *Tahrir-i Tarih-i Vassaf*. Tahran: Pejuhişgah-ı Ulum-ı İnsani ve Mutalaat-ı Fergengi. **Vassaf-Ayeti**
- Azferî. *Ferhenf-i Azferî*. Kum-Astan-ı Mukaddes-i Kum Ktp., nr. 488 el yazması. **Azferi**
- Bâbü. *Bâbü-nâme*. Tahran-Melik Milli Ktp., nr. 137-6205 (Arat'ın kullandığı Haydarabad el yazması nüshası). **TB-Yazma-H**
- Bâbü. *Tüzük-ı Bâbü*. Tahran-Melik Milli Ktp., nr. 2948 el yazması. **TB-Yazma-ML**
- Bâbü. *Vaḳāyi'-i Bâbü*. Tahran-Gülistan Ktp., nr. 2249 el yazması. **TB-Yazma-Gülistan**
- Behbutov, Sefi (1999-2003). *Azerbaycan Dialektoloji Lügati*. cilt I-II, Ankara: TDK. **Azb.Tr.Ağız**
- Borovkov, A. K. (1961). *Bedā'i' Al-Luġat: Slovar Ṭālī' Īmānī Geratskogo K Soçineniyam Alişera Navoi*. Moskova: Akademiya Nauk SSSR İnstitut Narodov Azil. **BL**
- Budagov, Lazar (1869-1871). *Sravnitelny Slovar Turetsko Tatarskix Nareçiy*. cilt I-II, Peterburg. **Budagov**
- Burhan, Muhammed Hüseyin Bin Halef-i Tebrizî (ş.1342). *Burhan-ı Katı*. cilt I-V, hzl. Muhammed Muin, Tahran: İbn-i Sina Kitabçısı. **BR-Muin**
- Canpolat, Mustafa (1995). *Ali Şir Nevayî: Lisānü't-Ṭayr*. Ankara: TDK. **LT**
- Clauson, Sir Gerard (1960). *Sanglax: A Persian Guide to the Turkish Language by Muhammad Mahdī Xān*. London. **Cl**
- Clauson, Sir Gerard (1972). *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish*. London: Oxford Üniversitesi.
- Dehhuda, Ali Ekber (ş.1377). *Lüġat-Name-yi Dehhuda*. Tahran: Müessese-yi Çap ve İntilarat-ı Danişgah-ı Tahran. **Dehhuda**
- Devellioğlu, Ferit (2007). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lüġat*. Ankara: Aydın Kitapevi. **Devellioğlu**
- Dilçin, Cem (1983). *Yeni Tarama Sözlüğü*. Ankara: TDK. **Tarama**
- Diñer, Leman (1970). *Luṭfī Kitāb-ı Gül Nevrüz*. Yayımlanmamış Mezuniyet Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü. **GN**
- Dirayeti, Mustafa (ş.1389). *Fihristvare-i Dest-niviştha-yi İran (Dena)*. cilt 8, Tahran: Kitabhane, Müze ve Merkez-i Esnad-i Meclis-i Şura-yı İslami.
- Dirks, W. (2005). *Uzbek/English Dictionary*. The Central Asian Heritage Group. **Özb.Tr-Dirks**
- Doerfer, Gerhard (1963-1975). *Türkische und Mongolische Elemente im Nuepersischen*. Band I-IV, Wiesbaden: Franz Steiner Verlag GMBH. **Doerfer**
- Efşar, İrec, Danişpejuh, Muhammed Taki (ş.1363). *Fihrist-i Nüşaha-yı Hattı-yi Kitabhane-yi Milli-yi Melik, cilt 5, Mecmuaha ve Cönkha*. Tahran: Hüner.

Envar, Abdullah (ş.1371). *Fihrist-i Nüsah-ı Hattı-yı Kitabhane-yi Milli-i İran*. cilt 4, Tahran: Kitabhane-yi Milli-i İran.

Eraslan, Kemal (1993). *‘Alī Şīr Nevāyī: Mīzānu'l-Evzān (Vezinlerin Terazisi)*. Ankara: TDK. **Mİ**

Eraslan, Kemal (1996). *‘Alī Şīr Nevāyī: Nesāyimü'l-Maḥabbe Min Şemāyimi'l-Fütüvve I (Metin)*. Ankara: TDK. **NM**

Eraslan, Kemal (2001). *‘Alī Şīr Nevāyī: Mecālisü'n-Nefayis I (Giriş ve Metin)*. Ankara: TDK. **MN**

Erbay, Fatih (2008). *W. Radloff'un ‘Opit Slovary Tyurkskih Nareçiy’ Adlı Eseri ve Eserde Geçen Çağatay Türkçesine Ait Kelimelerin İncelenmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. **Radloff**

Ercilasun, Ahmet Bican (2014). Akkoyunlu, Ziyat, *Kâşgarlı Mahmud: Dîvānu Lugātî't-Türk*. Ankara: TDK. **DLT**

Eren, Hasan (1999). *Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü*. Ankara: Bizim Büro.

Eşkeveri, Ahmed Hüseyin (ş.1388). *Fihrist-i Nüshaha-yı Hattı-yı Merkez-i İhya-yı Miras-ı İslami*. cilt 10, Kum: Vefa.

Et-Tuhfetü'z-Zekiyye fi'l-Lugātî't-Türkiyye. İstanbul Beyazıt Ktp. Veliyüddin Efendi Bölümü, nr. 3092 el yazması. **TZ**

Fazilov, Ergaş (1985). *Ali Şer Nevaiy Asarlari Tilining İzahli Lugati*. cilt I-IV, Taşkent 1983-. **Fazilov**

Fazlu'llāh Han ‘Amūzāde-yı Seyf Han. *Fazlu'llāh Han Lugati*. Tahran-Melik Milli Ktp., nr. 379/1 el yazması. **FL**

Feth-‘Alī Qacar-ı Qazvīnī. *Behcetü'l-Lugāt*. İran-Tahran Milli Ktp., nr. F-1836 el yazması. **M2**

Feth-‘Alī Qacar-ı Qazvīnī. *Etrākiyye*. İran-Tahran Üniversitesi-İlahiyat Fakültesi Ktp., nr. B-150 el yazması. **TÜ**

Feth-‘Alī Qacar-ı Qazvīnī. *Lügat-ı Etrākiyye*. İran-Tahran Milli Ktp., nr. F-1835 el yazması. **M1**

Feth-‘Alī Qacar-ı Qazvīnī. *Meḳālīd-i Türkiyye*. İran-Kum-Merkez-i İhya-yı Miras-ı İslami Ktp., nr. 4343 el yazması. **İH**

Feth-‘Alī Qacar-ı Qazvīnī. *Meḳālīd-i Türkiyye*. İran-Tahran Melik Milli Ktp., nr. 396/1 el yazması. **ML**

Fuzülî. *Külliyāt-ı Dīvān-ı Fuzülî*. Horşid Matbaası, 1315. **Fuzuli-Divan**

Ḥakīm Muḥammed Hoyī. *Hulāşa-yı ‘Abbāsī*. Tahran-Meclis Ktp., nr. 855 (Sebt nr. 13670) el yazması. **HA**

Golden, Peter B. (2000). *The King's Dictionary*. Leiden-Boston-Köln: Brill. **King**

Gözütok, Avni (2008). *Haydar Tilbe: Mahzenü'l-Esrâr*. Erzurum: Fenomen. **ME**

Grönbech, K. (1992). *Kuman Lehçesi Sözlüğü: Codex Cumanicus'un Türkçe Sözlük Dizini*. çev. Kemal Aytaç, Ankara: Kültür Bakanlığı. **CC**

Gülensoy, Tuncer (2007). *Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü*. Ankara: TDK.

Gültekin, Mevlüt, Yoldaş, M. Asif (2002). *Afganistan Özbekçesi-Türkçe Sözlük*. Ankara: Nobel. **Özb.Tr.Gültekin**

Gürsoy, E., Duranlı, N. M. (1999). *Altayca-Türkçe Sözlük*. Ankara: TDK. **Alt.Tr**

Halef-i Tebrizî, Muhammed Hüseyin (2000). *Burhân-ı Kattî*. çev. Mütercim Âsım Efendi, hzl. Mürsel Öztürk, Derya Örs, Ankara: TDK. **BR-TDK**

Hamzayev, M.Ya. (1962). *Türkmen Dilinin Sözlüğü*. Aşgabat: Türkmenistan SSR Ilımlar Akademiyası. **Trkm.Tr-Hamzayev**

Has Hacib, Yusuf (2008). *Kutadgu Bilig*. çev. Reşit Rahmeti Arat, 2. basım, İstanbul: Kabcı. **KB**

Hücceti, Muhammed Bakır (ş.1345). *Fihrist-i Nüşaha-yı Hattî-yi Kitabhane-yi Danişkede-yi İlahiyat ve Maarif-i İslami-yi Danişgah-ı Tahran*. denetleme: Muhammed Taki Danişpejuh, Tahran.

Hüseyinî, ‘Abdür-Reşid (ş.1337). *Ferheng-i Reşidî*. cilt I-II, hzl. Muhammed Abbasi, Tahran: Barani Kitaplığı. **Reşidi**

İncü Şîrâzî, M. C. H. (ş.1351). *Ferheng-i Cihāngîrî*. cilt I-II, hzl. Rahim Afifi, Meşhed: Danişgah-ı Meşhed. **Cihāngîrî**

Kaçalin, Mustafa (2011). *Niyâzi: Nevâyî'nin Sözleri ve Çağatayca Tanıklar (el-Lugâtu'n-Nevâiyye ve'l-İstişhādâtul-Cağâtâiyye)*. Ankara: TDK. **AŞ**

Kadri, Hüseyin Kazım (1927-1945). *Türk Lügati*. cilt I-IV, İstanbul. **Kadri**

Karaağaç, Günay (1997). *Lutfî Divanı: Giriş-Metin-Dizin-Tıpkıbasım*. Ankara: TDK. **LD**

Karaörs, Metin (2006). *‘Alî Şîr Nevâyî: Nevâdirü’ş-Şebâb*. Ankara: TDK. **NŞ**

Karasoy, Yakup (1998). *Şiban Han Dîvânı (İnceleme-Metin-Dizin-Tıpkıbasım)*. Ankara: TDK. **ŞD**

Kâşgarlı Mahmud. *Dîvānu Lugāti't-Türk*. İstanbul-Millet Ktp., nr. 4189 el yazması. **DLT-Yazma**

Kaya, Önal (1996). *‘Alî Şîr Nevâyî: Fevâidü'l-Kiber*. Ankara: TDK. **FK**

Koç, Kenan, Bayniyazov, Aybek, Başkapan, Vehbi (2003). *Kazak Türkçesi Türkiye Türkçesi Sözlüğü*. Ankara: Akçağ. **Kzk.Tr**

Kut, Günay (2003). *‘Alî Şîr Nevâyî Ğarâ’ibü’ş-Şığar: İnceleme-Karşılaştırmalı Metin*. Ankara: TDK. **GS**

Lessing, Ferdinand (2003). *Moğolca-Türkçe Sözlük*. cilt I-II, çev. Günay Karaağaç, Ankara: TDK. **Moğ-Les**

Magrufova, Z. M. (1981). *Özbek Tilining İzahlı lügati*. cilt I-II, Moskova. **Özb.Tr.İzahlı**

- Mīrzā Mehdī Ḥan Esterābādī. *Senglāh*. İran-Tahran Milli Ktp., nr. F-1141 el yazması. **SG**
- Mīrzā Mehdī Ḥan Esterābādī. *Senglāh*. Kum-Feyziye Medresesi Ktp., nr.10/2 el yazması. **SG-Feyziye**
- Mīrzā Mehdī Ḥan Esterābādī. *Senglāh*. Tahran Üniversitesi-Merkez Ktp., nr. 4919 el yazması. **SG-Tahran**
- Mīrzā Mehdī Ḥan Esterābādī. *Senglāh*. Tahran-Meclis Ktp., nr. 860 (Sebt nr. 14120) el yazması. **SG-Meclis**
- Muḥammed Pādşāh, Münşī. *Anendrac*. cilt I-III, İran-Tahran Meclis Ktp., nr. 3938-3940 taş basması. **Anendrac**
- Naşīrī, Abdu'l-Cemīl. *Kitāb-ı Türkī*. Tahran Üniversitesi-Merkez Ktp., nr. 8336 el yazması. **NS**
- Necip, Emir Necipoviç (2008). *Yeni Uygur Türkçesi sözlüğü*. çev. İklil Kurban, 2. baskı, Ankara: TDK. **YUyg.Tr**
- Nevāyī, ‘Alī-şīr (1289/1872). *Mahbūbu'l-Kulūb*. İstanbul: Matbaa-yı Amire. **MK-Amire**
- Nevāyī, ‘Alī-şīr. *Dīvān-ı Ġazaliyyāt-ı Nevāyī*. İran-Tahran Meclis Ktp., nr. 15229 el yazması. **Divan-Yazma**
- Nevāyī, ‘Alī-şīr. *Ḥamse-yi Emīr ‘Alī-şīr Nevāyī*. İran-Tahran Meclis Ktp., nr. 214629 taş basması. **Hamse-Taşbasma**
- Nevāyī, ‘Alī-şīr. *Külliyāt-ı Nevāyī*. cilt I, Fransa-Milli (*Paris Bibliotheque Nationale*) Ktp., nr. 316 el yazması. **Külliyat-Yazma1**
- Nevāyī, ‘Alī-şīr. *Külliyāt-ı Nevāyī*. cilt II, Fransa-Milli (*Paris Bibliotheque Nationale*) Ktp., nr. 317 el yazması. **Külliyat-Yazma2**
- Nevāyī, ‘Alī-şīr. *Külliyāt-ı Nevāyī*. Tebriz-Milli Ktp., nr. 3582 el yazması. **Külliyat-Yazma-TB**
- Oraltay, Hasan, Yüce, Nuri, Pınar, Saadet (1984). *Kazak Türkçesi Sözlüğü*. İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı. **Kzk.Tr-Oraltay**
- Orucov, Aliheyder (2006). *Azerbaycan Dilinin İzahlı Lüğeti*. cilt I-IV, Bakı: Şerq-Qerb. **Azb.Tr.İzahlı**
- Ölmez, Zuhâl Kargı (1993). *Mahbūbu'l-Kulūb (İnceleme-Metin-Sözlük)*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. **MK**
- Ölmez, Zuhâl Kargı (1996). *Ebulgazi Bahadır Han: Şecere-i Terākime (Türkmenlerin Soykütüğü)*. Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi: 3, Ankara. **ŞT**
- Öner, Mustafa (2009). *Kazan-Tatar Türkçesi Sözlüğü*. Ankara: TDK. **Tatar.Tr**
- Özönder, Sema Barutçu (2011). *‘Alī Şīr Nevāyī: Muḥākemetü'l-Luğateyn (İki Dilin Muhakemesi)*. 2. baskı, Ankara: TDK. **MU**
- Paasonen, H. (1950). *Çuvaş Sözlüğü*. Ankara: TDK. **Çuvaş.Tr**
- Rahimi, Farhad (2014). Çagatay Türkçesi Edebiyatı Üzerine Bir Bibliyografya Denemesi. *Turkish Studies*, 9 (3), Ankara, s. 1157-1218.

- Rahimi, Farhad (2017). İran Kitaplıklarında Bulunan Çağatay Türkçesi Sözlükleri. *Teke Dergisi*, sayı 6/4, s. 2067-2079.
- Rahimi, Farhad (2018). Çağatay Türkçesi Sözlükleri Bibliyografyası. *Teke Dergisi*, sayı 7/1, s. 69-104.
- Rahimi, Farhad (2018). *Fethali Kaçar'ın Çağatay Türkçesi Sözlüğü*. Ankara: Akçağ.
- Rahimi, Farhad (2018). Fethali Kaçar'ın Çağatay Türkçesi Sözlüğü Üzerine. *Teke Dergisi*, sayı 7/2, s. 663-704.
- Rahimi, Farhad (2018). Fethali Kaçar'ın Çağatay Türkçesi Sözlüğünün Sözcük Bilimi Açısından Değerlendirilmesi. *Teke Dergisi*, sayı 7/3, s. 1472-1499.
- Rahimi, Farhad (2019). Abuşka Sözlüğündeki Yanlışlar Üzerine. *Teke Dergisi*, sayı 8/3, s. 1293-1312.
- Rahimi, Farhad (2019). Fethali Kaçar'ın Çağatay Türkçesi Sözlüğünün Sözlük Bilimi Açısından Değerlendirilmesi. *Teke Dergisi*, sayı 8/1, s. 53-92.
- Räsänen, M. (1969). *Versuch eines Etymologischen Wörterbuchs der Türksprachen*. Helsinki.
- Reşîde'd-dîn Fazlu'llâh Hemedânî (ş.1373). *Câmiu't-Tevârîh*. cilt I-IV, hzl. Muhammed Revşen, Mustafa Musevi, Tahran: Elbürz. **CT-Musevi**
- Sabir, Muhammed (1961). *Ali Şîr Nevâî'nin İlk Mesnevisi Hayretü'l-Ebrar Hakkında Araştırmalar: Edisyon Kritik-İmlâ-Dil Hususiyetleri ve Lügatçe*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Türkiyat Enstitüsü nüshası). **HE**
- Sami, Şemseddin (1317). *Kamus-i Türkî*. İstanbul: İkdâm Matbaası. **Sami**
- Sarıca, Bedri (2014). *Çağatayca-Farsça manzûm bir Lûgat Nisâb-ı Türkî*. Ankara: Grafiker.
- Starostin, S. A., Dybo, A. V., Mudrak, O. A. (2003). *An Etymological Dictionary of Altaic Languages*. Leiden/Boston: Brill.
- Şavk, Ülkü Çelik (2011). *'Ali Şîr Nevayî: Leylî vü Mecnûn*. 2. baskı, Ankara: TDK. **LM**
- Şemsiyev, Parsa, İbrahimov, Sabircan (1972). *Ali Şer Nevaiy Asarlari Lugati*. Taşkent. **Şemsiyev**
- Şen, Mesut (1993). *Gazi Zahirüddin Muhammed Bâbur: Bâburname Giriş-Metin (Kâbil Ve Hindistan Bölümleri)-Açıklamalı Dizin*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. **TB**
- Şeyh Süleyman Efendi (1298). *Lûgat-i Çağatay ve Türki-yi Osmani*. I. cilt, İstanbul: Mehran Matbaası. **SL**
- Tavkul, U. (2000). *Karaçay-Malkar Türkçesi Sözlüğü*. Ankara: TDK. **Mlk.Tr**
- TDK (1993). *Derleme Sözlüğü*. cilt I-IX, 2. baskı, Ankara: TDK. **Derleme**
- TDK (2009). *Türkçe Sözlük*. Ankara: TDK. **Tr.Tr**
- Tekin, Gönül Alpay (1994). *'Alî Şîr Nevâyî Ferhâd ü Şîrîn: İnceleme-Metin*. Ankara: TDK. **FŞ**
- Tekin, T., Ölmez, M., Ceylan, E., Ölmez, Z., Eker, S. (1995). *Türkmençe-Türkçe Sözlük*. Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi: 18, Ankara. **Trkm.Tr**
- Temir, Ahmet (1986). *Moğolların Gizli Tarihi*. 2. baskı, Ankara: TTK. **MGT-Temir**

Toparlı, Recep, Çögenli, M. S., Yanık, N. H. (2000). *Kitâb-ı Mecnû-ı Tercümân-ı Türkî ve Acemî ve Mugalî*. Ankara: TDK. **TA**

Toparlı, Recep (1992). *İrşâdü'l-Mülûk ve's-Selâtin*. Ankara: TDK. **İM**

Toparlı, Recep (2007). *Kıpçak Türkçesi Sözlüğü* (2. baskı). Ankara: TDK. **Kıpçak**

Tören, Hatice (2001). *‘Alî Şîr Nevâyî Sedde-i İskenderî: İnceleme-Metin*. Ankara: TDK. **Sİ**

Tural, Güzin (1993). *Ali Şîr Nevâyî, Seb‘a-i Seyyâre Metin-Dizin*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. **SS**

Türkay, Kaya (2002). *‘Alî Şîr Nevâyî: Bedâyi‘u'l-Vasâf Üçünçü Dîvân*. Ankara: TDK. **BV**

Vambéry, Herrmann (1867). *Çagataische Sprachstudien* [Çağatayca Dil Araştırmaları]. Leipzig. **Vambéry**

Vaşşâf, ‘Abdu'llâh. *Tārîh-i Vaşşâf (Ferheng-i Vaşşâf bölümü)*. İran-Tahran Meclis Ktp., Sebt nr. 2221 taş basması (Bombay, h. 1269). **FV**

Vaşşâf, ‘Abdu'llâh. *Tārîh-i Vaşşâf*. İran-Tahran Meclis Ktp., Sebt nr. 2221 taş basması (Bombay, h. 1269). **Vassaf**

Yaman, E., Mahmud, N. (1998). *Özbek Türkçesi-Türkiye Türkçesi ve Türkiye Türkçesi-Özbek Türkçesi Karşılıklar Kılavuzu*. Ankara: TDK. **Özb.Tr**

Yıldırım, Talip (2010). *Hüseyin Baykara Dîvânı: İnceleme-Metin-Dizin-Tıpkıbasım*. İstanbul: Hat. **HBD**

Yudahin, K. (1988). *Kırgız Sözlüğü*. çev. Abdullah Taymas, Ankara: TDK. **Krgz.Tr**

Yücel, Bilal (1995). *Bâbü'r Dîvânı (Gramer-Metin-Sözlük-Tıpkıbasım)*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi. **BD**